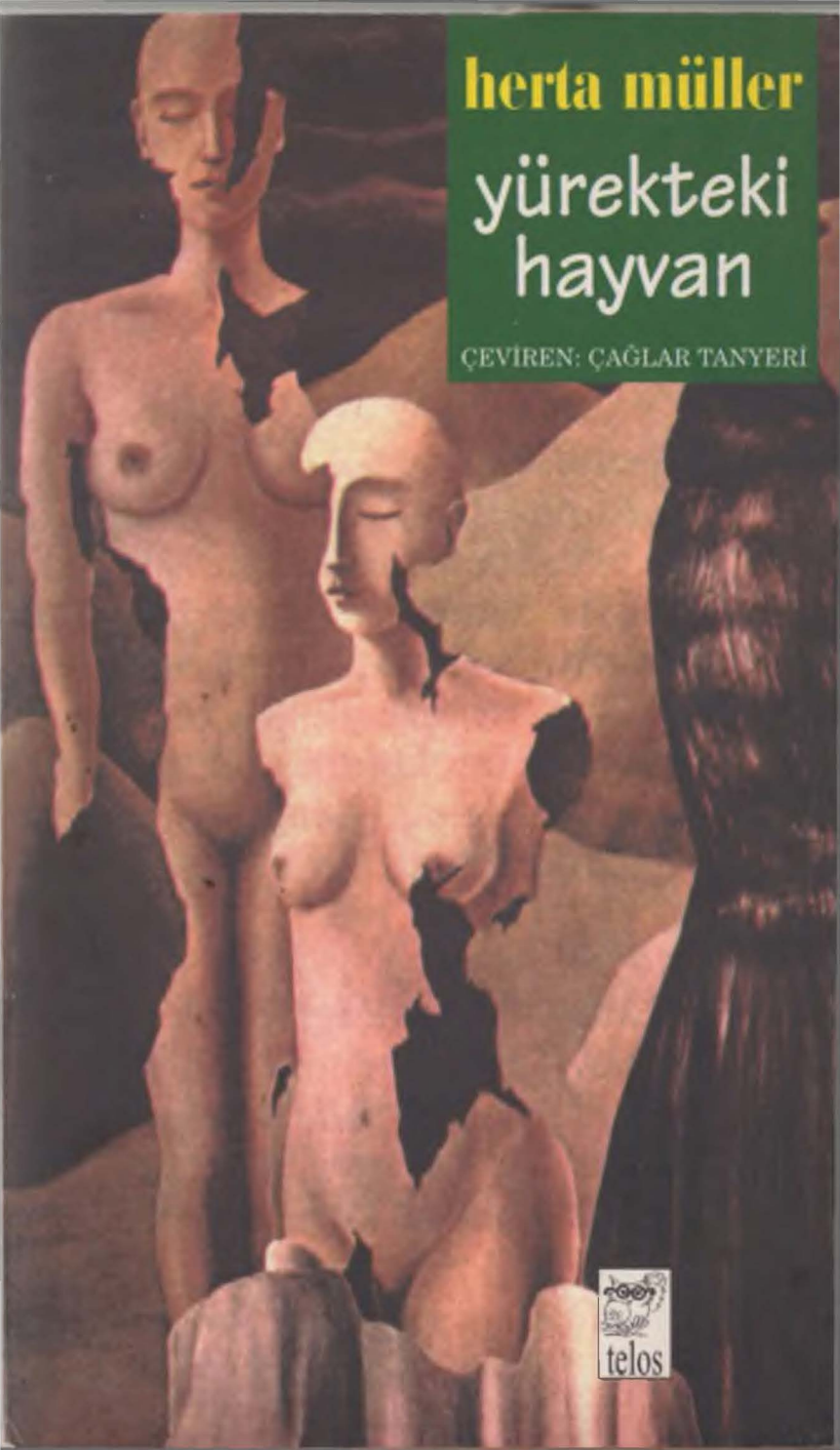
herta müller

yürekteki hayvan

ÇEVİREN: ÇAĞLAR TANYERİ

telos

Herta Müller 1953 yılında Romanya'da doğdu. Alman asıllı; anadili Almanca. Üniversite öğrenimini Romanya'da tamamlayan Herta Müller 1987'den bu yana Almanya'da yaşıyor. Yayınladığı kitaplar ve kazandığı ödüllerle, son on yılın, en ilginç, en önemli yazarları arasında yer alıyor.
Yürekteki Hayvan yazarın Türkiye'de yayınlanan ilk kitabı. *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* adlı romanı da gene Telos Yayıncılık tarafından kısa bir süre sonra yayınlanacak.
Herta Müller'in yapıtları Aspekte Ödülü (1984); Richarda Huch Ödülü (1989); Marie Luise Fleises Ödülü (1989); Kranichsteiner Ödülü (1991) ve Kleist Ödülü (1994) aldı.
Yürekteki Hayvan'ın

→

telos 84

edebiyat 49

Herta Müller

•

Yürekteki Hayvan

Kitabın Özgün Adı
Herzüer

Almancadan Çeviren
Çağlar Tanyeri

Rowohlt Verlag tarafından 1996'da
yapılan baskıdan dilimize aktarılmıştır

© Rowohlt Verlag, 1994
© Rowohlt Verlag / ONK Ajans / Telos Yayıncılık, 1996

ISBN 975-545-084-X

Kapaktaki Desen
Réne Magrite (*Kutup Işını*)
Dizgi
Gülcan Doğan
Düzelti
Murat Hasarı
Ofset Baskıya Hazırlık
Telos Yayıncılık
Kapak Tasarım ve Uygulama
Telos Grafik
Kapak ve İç Baskı
Yön Matbaacılık
Cilt
Yalçın Mücellit

Birinci Basım
Mayıs 1997

TELOS YAYINCILIK
İmam Adnan Sokak, No: 2, Kat: 4 80080 Beyoğlu - İstanbul
Telefon: (0212) 249 24 80 Faks: (0212) 249 25 48

HERTA MÜLLER

YÜREKTEKİ HAYVAN

Çeviren: Çağlar Tanyeri

telos

Her birimizin arkadaşı birer parça buluttu
Korku dolu bir dünyada arkadaşlar böyle işte
Annem de dedi ki, bu çok normal
Arkadaşları boşver
Kafanı daha ciddi işlere ver.

GELLU NAUM

Sustuğumuzda itici oluyoruz, dedi Edgar, konuştuğumuzda ise gülünç.

Uzun zamandır yerdeki resimlerin karşısında oturuyorduk. Oturmaktan bacaklarım uyuşmuştu.

Tıpkı otları ayaklarımızla ezip geçtiğimiz gibi, ağzımızdaki sözcüklerle de ezip geçiyoruz pek çok şeyi. Ama suskunluğumuzla da.

Edgar susuyordu.

Hâlâ bugün bile mezarlar gelmiyor gözümün önüne. Yalnızca bir kemer, bir pencere, bir fındık ve bir ip. Her ölüm bir çuval sanki.

Bunu duyan olsa, dedi Edgar, deli olduğunu düşünür.

Bense bunu düşündüğümde, her ölünün, ardında bir çuval sözcük bırakmış olduğu sanısına kapılıyorum. Aklıma hep, artık ölülerin gereksinim duymayacakları berber ve tırnak makası geliyor. Bir de ölülerin artık düğme kaybetmeyecekleri.

Belki de yanlışlık diktatörün varlığında değildi onlar için, dedi Edgar.

Bizim varlığımızın da hata olduğunu kanıtladılar. Hataydı, çünkü saçlarımız ve tırnaklarımız uzarken, bu ülkede yaşamımızı korkular içinde yürüyerek, yiyerek, uyuyarak ve birisini severek sürdürmek zorundaydık, berbere gitmeye ve tırnaklarımızı kesmeye devam ediyorduk.

Mezar açan birinin varlığı, bizim varlığımızdan daha büyük bir hatadır, dedi Edgar, sırf yürüdüğü, uyuduğu, yediği ve birisini sevdiği için. Herkes adına hatadır o, herkesin üzerinde egemenlik kuran bir hata.

Otlar kafamızın içinde. Konuşarak biçiyoruz onları. Ama susarak da. Sonra ikinci bir ot çıkıyor, ardından bir üçüncüsü, dilediklerince. Gene de şanslıyız.

Lola ülkenin güneyinden gelmeydi ve yoksul bir yöreden geldiği yüzünden okunuyordu. Neden bilmiyorum, ama okunuyordu, belki elmacıkkemikleri, belki ağzı, belki de gözbebeklerinden. Bu ayırımı yapmak zor, yöreler için de, yüzler için de. Ülkenin her yöresi yoksuldu, yüzler de öyle. Gene de Lola'nın geldiği yöre belki daha yoksuldu, elmacıkkemiklerinden, ağzından ya da gözbebeklerinden okunuyordu bu. Manzarasız, tekdüze bir yöre.

Verimsizlik her şeyi yutuyor, diye yazıyor Lola, koyunlar, kavunlar ve dut ağaçları dışında.

Ama Lola'yı kente kaçırtan şey yörenin verimsizliği değildi.

Öğrendiklerim verimsizliğe vız geliyor, diye yazıyor Lola defterine. Ne bildiğime bakmıyor verimsizlik. Ne olduğuma, yani kim olduğuma bakıyor. Kentte bir şey olmak, diye yazıyor Lola, dört yıl sonra da köye geri dönmek. Aşağıdaki tozlu yoldan değil, yukarıdan, dut ağaçlarının dalları arasından.

Kentte de dut ağaçları vardı. Ama sokaklarda değil, avlularda. Üstelik de hepsinde yoktu. Yalnızca yaşlı insanların avlularında. Dut ağaçlarının altında da bir iskemle dururdu. Oturma yeri kadifeydi, içi kıtıkla doldurulmuştu. Lekeli, lime lime olmuş bir kadife. Delinen yerin altına da bir tutam ot tıkılmış olurdu. Üstüne oturmaktan yassılaşmış bir tutam ot. Aşağıdan saç örgüsü gibi sarkardı ot.

Çürümüş iskemlenin yanına kadar gidilirse, sarkmış örgünün tek tek sapları da seçilebilirdi. Ayrıca bir zamanlar yeşil oldukları da.

Dut ağaçlı avlularda gölge dinginliğe dönüşüp, iskemlede oturan yaşlı bir yüzün üzerine iniyordu. Dinginlik olup, çünkü ben de, kendim için bile beklenmedik bir zamanda bu avlulara giriyor, sonra da uzun zaman bir daha uğramıyordum. Bu seyrek uğrayışlarda, ağacın tepesinden dosdoğru yaşlı yüze düşen ışık çizgisi uzak bir yöreyi gösteriyordu. Çizgiyi yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya izliyordum. Ürperiyordum, çünkü bu dinginlik dut ağaçlarının dallarından değil, yüzdeki gözlerin yalnızlığından geliyordu. Bu avlularda beni kimsenin görmesini istemiyordum. Burada ne yaptığımı kimsenin sormasını da. Seyretmekten başka bir şey yaptığım da yoktu. Uzun uzun dut ağaçlarını seyrediyordum. Ardından da, gitmeden önce bir kez daha iskemlede oturanın yüzünü. Yüz bir yöreydi. Bu yöreyi terk eden ve bir çuvalın içinde dut ağacı taşıyan genç bir adam ya da kadın görüyordum. Kentin avlularına birlikte getirilmiş bir sürü dut ağacı görüyordum.

Sonraları Lola'nın defterinde şunları okudum: Yörelerden getirilenler yüzlere taşınıyor.

Lola dört yıllık okulda Rus dili okumak istemişti. Giriş sınavı kolaydı, çünkü yüksekokullarda da ülkenin ortaokullarında olduğu gibi herkese yetecek yer vardı. Ve Rusçaya talep azdı. Talepler zor, diye yazıyor Lola, oysa hedefler daha kolay. Üniversite eğitimi alan bir erkeğin, diye yazıyor Lola, tırnakları temiz kalır. Dört yıl sonra da benimle gelir, çünkü köyde efendi olacağını bilir. Berberin evine kadar gelip kapının önünde ayakkabılarını çıkaracağını da. Bir daha asla koyunlar olmamalı, diye yazıyor Lola, kavunlar da, yalnızca dut ağaçları, çünkü bizim de yapraklarımız var.

Oda dediğimiz yer küçük bir dikdörtgenden oluşuyor, bir pencere, altı kız, altı yatak, her bir yatağın altında bir bavul. Kapının yanında bir gömme dolap, ta-

vanda bir hoparlör. İşçi koroları akşama kadar tavandan duvara, duvardan yataklara yansıyan şarkılar söylüyorlardı. Sonra da pencerenin baktığı sokak ve o saatte artık kimsenin gelip geçmediği bakımsız park gibi sessizliğe gömülüyorlardı. Her yurtta bu küçük dikdörtgenden kırk tane vardı.

Hoparlörler yaptığımız her şeyi görüp duyar, dedi birisi.

Altı kızın giysileri dolapta sıkış sıkıştı. En az giysisi olan Lola'ydı. Öteki kızların giysilerini kullanıyordu. Kızların çorapları yatakların altındaki bavullardaydı.

Birisi şarkı söylüyordu:

Annem bana kocaman
Yirmi yastık verecekmiş
Hepsi de sivrisinek dolu
Minik yirmi yastık verecekmiş
Hepsi de karınca dolu
Yumuşak yirmi yastık verecekmiş
Hepsi de çürümüş yaprak dolu
Bunları bana evlendiğimde verecekmiş.

Lola yerde, yatağın kenarına oturmuş bavulunu açıyordu. Çorapları karıştırıp, bacak, parmak ve topuk kısımları dertop olmuş bir yığını çıkarıp yüzüne tuttu. Çorapları yere attı. Lola'nın elleri titriyordu, gözleri de sanki bir çiftten fazlaydı. Havadaki elleri boştu ve sanki bir çiftten fazlaydı. Havada kalan elleri neredeyse yerdeki çoraplar kadar çoktu.

Gözler, eller ve çoraplar iki yatak ötede söylenen şarkıya katlanamıyordu. Ayakta söylenen şarkıya; söyleyenin kederinden alnı kırışmış, sonra da hemen düzelmişti.

Her yatağın altında içinde pamuklu çoraplar olan birer bavul vardı. Onlara ülkede örme çorap deniyordu. Jilet gibi incecik ve pürüzsüz külotlu çoraplar giy-

mek isteyen kızlar için örme çoraplar. Sonra saç jölesi istiyordu kızlar, rimel ve oje de.

Yataklardaki yastıkların altında altı tane rimel kutusu vardı. Kızlar kutulara tükürüp, tozu kürdanlarla karıştırıyorlardı, ta ki siyah bulamaç kürdanlara yapışana dek. Sonra da gözlerini kocaman kocaman açıyorlardı. Kürdan gözkapaklarını gıdıklıyor, kirpikler çoğalıp koyulaşıyordu. Ama bir saat sonra tükürük kuruyor, toz göz altlarına akıyordu.

Kızlar yanakları için pudra tozu istiyorlardı, yüzlerinde rimel tozu, fabrika tozu değil. Bir sürü de ince çorap, çünkü ince çoraplar kolayca kaçıyor, kızlar da bileklerine ve dizlerine kadar gelen kaçıkları tutmak zorunda kalıyorlardı, tutmak ve ojeyle yapıştırmak.

Bir erkeğin gömleklerini hep beyaz yıkamak zor olacak. Dört yıl sonra benimle birlikte verimsizliğe gelmeyi kabul eden bir yavuklum olacak. Beyaz gömlekleriyle köydekilerin gözlerini kamaştırmayı başaran bir yavuklu. Berberin evine kadar gelip ayakkabılarını kapısının önünde çıkardığı bir bey. Pirelerin cirit attığı bu pislikte gömleklerin beyaz kalması zor olacak, diye yazıyor Lola.

Ağaç kabuklarında bile pire var, dedi Lola. Onlar pire değil, bit, dedi birisi, yaprak biti. Yaprak pireleri daha da kötü, diye yazıyor Lola defterine. İnsanlara gitmez onlar, çünkü insanların yaprağı yok, dedi birisi. Güneş kavurduğunda her şeye gidiyorlar, rüzgâra bile, diye yazıyor Lola. Üstelik hepimizin yaprakları var. Büyüme bittiğinde yapraklar dökülür, çünkü çocukluk bitmiştir. Buruşma başladığında ise yapraklar yeniden çıkar, çünkü aşk bitmiştir. Yapraklar dilediklerince büyüyor, diye yazıyor Lola, tıpkı otlar gibi. Köydeki iki-üç çocuğun yaprakları yok, onların çocuklukları var. Anne- babaları eğitilmiş insanlar oldukları için tek çocuk

onlar. Yaprak pireleri çocukları küçük gösterir, dört yaşındaki çocuk üç yaşında, üç yaşındaki çocuk bir yaşında görünür. Bir yaşındakini altı aylık, diye yazıyor Lola, altı aylık çocuğu yeni doğmuş gibi. Yaprak pireleri kardeş sayısını çoğalttıkça, çocukluk dönemi kısalır.

Bahçe makasım, diyor bir büyükbaba. Yaşlanıyorum ve her gün biraz daha küçülüp zayıflıyorum. Ama tırnaklarım daha hızlı uzayıp sertleşiyor. Tırnaklarını bahçe makasıyla kesiyordu.

Bir çocuk tırnaklarını kestirmiyor. Acıyor, diyor çocuk. Anne çocuğu giysilerinin kemerleriyle iskemleye bağlıyor. Çocuğun gözleri doluyor ve bağırıyor. Tırnak makası durmadan düşüyor annenin elinden. Her parmakta makas bir kez yere düşüyor, diye düşünüyor çocuk.

Kemerlerden birine, çimen yeşili olanına kan damlıyor. Çocuk biliyor: bir yerin kanarsa ölürsün. Çocuğun nemli gözleri anneyi iyi seçemiyor. Anne çocuğu seviyor. Kurtulamadığı bir bela gibi seviyor ve bir türlü durmuyor, çünkü tıpkı çocuğun iskemleye tutsak olduğu gibi onun aklı da sevgisine tutsak. Çocuk biliyor: anne bu zorunlu sevgisiyle onun ellerini doğrayacak. Kopmuş parmakları, ev giysisinin cebine koyup, onları atacakmış gibi yaparak avluya gidecek. Avluda kendisini kimsenin göremeyeceği bir yerde çocuğun parmaklarını yiyecek.

Büyükbabası akşam, parmakları attın mı diye sorduğunda, annesinin yalan söyleyip kafasını sallayacağını şimdiden biliyor çocuk.

Akşam kendisinin de ne yapacağını şimdiden biliyor. *Parmaklar onda*, diyeceğini ve her şeyi anlatacağını:

Parmaklarla dışarıya çıktı. Otların üzerinde yürüdü. Bahçede dolandı, tarhların orada da. Duvar boyunca yürüdü, sonra duvarın arkasına geçti. Çivilerin bulunduğu alet dolabının yanında durdu. Sonra da gardıro-

bun yanında. Gardıroba ağladı. Bir eliyle yanaklarını sildi, öteki elini de ev giysisinin cebinden çıkarıp ağzına soktu. Bir daha, bir daha.

Büyükbaba elini ağzına götürüyor. Belki de burada, odanın içinde, parmaklar avluda nasıl yenir göstermek istiyor, diye düşünüyor çocuk. Ama büyükbabanın eli kımıldamıyor.

Çocuk anlatmaya devam ediyor. Anlatırken dilinin üzerinde bir şey hissediyor. Dilimin üzerinde kiraz çekirdeği gibi duran ve yutulmaya niyeti olmayan şey, olsa olsa gerçek olabilir, diye düşünüyor çocuk. Konuşurken kulağa ulaşan ses, o aralıkta gerçeği bekliyor. Oysa suskunluk gelip çattığında, her şey yalan diye düşünüyor çocuk, çünkü gerçek yutulmuştur. Çünkü ağız sözcüğü *yemiş*, ama söylememiştir.

Sözcükler çocuğun dudaklarını aşıp dışarıya çıkmıyor. Erik ağacının oradaydı. Bahçedeki yolda tırtılı ezmemek için dikkat eden o değil, ayakkabısıydı, demekle yetiniyor.

Büyükbaba gözlerini yere indiriyor.

Anne dönüp dolaptan iğne iplik alıyor. İskemleye oturup cebi görünecek şekilde ev giysisini düzeltiyor. İpliği düğümlüyor. Anne yalanlar atıp duruyor, diye düşünüyor çocuk.

Anne düğmelerden birini dikiyor. Yeni iplik eski ipliğin üzerini örtüyor. Gerçek, annenin yalan dolanında gizli, çünkü ev giysisinin düğmesi gevşemiş. Dikilince, öteki düğmelerin arasında en sağlamı bu oluyor. Ampulun ışığı da iplik gibi tire tire.

Sonra çocuk gözlerini sımsıkı kapıyor. Kapalı gözlerinin ardında, anne ve büyükbaba, ışık ve iplikten yapılma bir iple masanın üzerinde asılmış sallanıyorlar.

En sağlam düğme en uzun süre dayanacak. Anne onu hiç kaybetmeyecek, diye düşünüyor çocuk, ama o kendiliğinden kırılacak.

Anne makası çamaşır dolabının içine atıyor. Bundan böyle ertesi gün ve her çarşamba berber büyükbabanın odasına geliyor.

Berberim, diyor büyükbaba

Makasım, diyor berber.

Birinci Dünya Savaşı'nda saçlarım dökülmüştü, diyor büyükbaba. Tümden kel kaldığımda bölük berberi kafa derime yaprak özü sürdü. Saçlarım yeniden çıktı. Eskisinden daha güzel oldu, dedi bölük berberi bana. Satranç oynamayı severdi. Satranç taşı oymak için bol yapraklı dallar getirdiğimde, yaprak özü sürmek gelmişti berberin aklına. Aynı ağacın dallarında hem kül grisi hem de kırmızı yapraklar vardı. Ağacın üstündeki renkler de yaprakları gibi farklıydı. Siyah beyaz satranç taşları oydum o ağaçtan. Açık renk yapraklar güz sonunda koyulaşırdı ancak. Ağaçlar iki renkti, çünkü kül grisi dallar her yıl büyürken bu gecikmeyi yapardı. Renkler satranç taşlarımın işine yaramıştı, dedi büyükbaba.

Berber büyükbabanın önce saçlarını kesiyor. Büyükbaba kafasını hiç oynatmadan iskemlede oturuyor. Kesilmeyen saç çalı gibi olur, diyor berber. O sırada anne, giysilerinin kemerleriyle çocuğu iskemleye bağlıyor. Kesilmeyen tırnak kürek gibi olur, diyor berber. Bir tek ölülerin tırnakları öyledir.

Çöz, çöz hadi.

Dikdörtgendeki altı kız içinde en az ince çorabı olan Lola'ydı. Onların da diz ve bilekleri ojeyle tutturulmuştu. Baldırları da. Lola sokakta, bir kaldırımda ya da bakımsız parkta yalnız başına koşar adım yürüdükçe, çoraplar kaçıyor, Lola onları durduramıyordu.

Lola beyaz gömlek düşünün peşine düşerek geldiği yerden koşar adım uzaklaşmalıydı. Bu düş, yüzündeki yöre kadar yoksuldu.

Bazen de Lola parti oturumunda olduğu için çorap kaçıklarını durduramıyordu. Farkında değildi, ama kürsü sözcüğü Lola'nın çok hoşuna gidiyordu.

Akşamları Lola külotlu çoraplarını ayaklarından tutturarak pencereye asıyordu. Çoraptan sular damlamıyordu, çünkü hiç yıkanmıyorlardı. Çoraplar pencerede sallanıyordu, Lola'nın ayaklarıyla bacakları içindeydi sanki, parmakları, nasırlaşmış topukları, baldırları ve dizleri de. Bakımsız parkı geçip kente, Lola'sız da gidebilecek gibiydiler.

Tırnak makasım nerede, diye sordu dikdörtgendeki birisi. Paltonun cebinde, dedi Lola. Hangi paltonun, seninkinin mi, diye sordu birisi, dün onu yine yanında mı götürdün. Tramvaya götürdüm, diyerek tırnak makasını yatağın üzerine koydu Lola.

Lola tırnaklarını hep tramvayda kesiyordu. Tramvaya bindiğinde gideceği belli bir yer olmuyordu. Tramvay giderken tırnaklarını kesiyor, törpülüyor, dişleriyle tırnak derisini öyle bir geriye itiyordu ki, her bir tırnağının beyazı fasulye tanesi gibi oluyordu.

Duraklarda tırnak makasını çantaya koyuyor, binen olduğunda kapıya bakıyordu. Çünkü gündüzleri binenlerle tanışıyoruz, diye yazıyor Lola defterine. Oysa aynı kişiler geceleri bindiklerinde sağa sola bakıp beni arıyor gibiler.

Geceleri, yoldan, sokaktan ve bakımsız parktan artık kimse gelip geçmez olduğunda ve gökyüzü kendini yalnızca rüzgârın sesine teslim ettiğinde, Lola jilet gibi ince çoraplarını giyiyordu. Dışarıya çıkıp kapıyı kapamadan önce de, dikdörtgenin ışığında Lola'nın ayakları iki çiftmiş gibi görünüyordu. Nereye gidiyorsun, diye sordu birisi. Ama uzun boş koridorda Lola'nın ayak sesleri duyulmaya başlamıştı bile.

Bu dikdörtgendeki ilk üç yıl, adı öteki kızlarınki gibi birisiydi belki de. Lola dışında herkesin adı birisi olabi-

lirdi. Çünkü bu dikdörtgende birisi Lola'dan hoşlanmıyordu. Bu herkesti.

Birisi pencereye gitti, ama aşağıda hoplaya zıplaya giden küçük bir lekeden başka ne sokağı ne de oradan geçen Lola'yı görebildi.

Lola tramvaya gidiyordu. Bir sonraki durakta binen olursa, gözlerini iri iri açıp bakıyordu.

Tramvaya gece yarısı, deterjan fabrikası ve mezbahanın gece vardiyasından evlerine dönen erkeklerden başka binen olmuyordu. Karanlıktan çıkıp, tramvayın ışığına giriyorlar, diye yazıyor Lola. Adamlardan birine bakıyorum, gün onu öylesine yormuş ki, giysilerinin içinde bir gölge oturuyor sanki. Nicedir ne kafasında aşk, ne de çantasında para var. Çantasında çalıntı deterjan ya da kesilmiş hayvan parçalarından başka bir şey yok: sığır dili, domuz böbreği, koyun ciğeri.

Lola'nın erkekleri ilk gördükleri boş yere oturuyorlardı. Işıkta titreşip, rayların gıcırtısıyla başları önlerinde sallanıyorlardı. Çantalarına sıkı sıkıya yapıştıkları bir an geliyor, diye yazıyor Lola, kirli ellerine bakıyorum. Çantalarından dolayı kaçamak bakıyorlar yüzüme.

Bu kaçamak bakış aracılığıyla Lola yorgun kafalardan birini ateşliyordu. Gözlerini kapamıyorlar artık, diye yazıyor Lola.

Bir sonraki durakta erkeklerden biri Lola'nın ardından iniyordu. Gözlerinde kentin karanlığını taşıyordu. Ayrıca çelimsiz bir köpeğin açlığını, diye yazıyor Lola. Lola arkasına dönüp bakmıyor, hızlı adımlarla yürüyordu. Erkekleri, sokağı bırakıp en kısa yoldan bakımsız parka girerek peşi sıra sürüklüyordu. Hiçbir şey söylemeden, diye yazıyor Lola, otlara uzanıyorum, adam çantasını en uzun ve en alçak dalın altına koyuyor. Konuşacak bir şeyimiz yok.

Gece rüzgârı kovalarken, Lola'nın başı sessizce bir o yana bir bu yana hareket ediyordu; bir de karnı. Yüzü-

nün tam üstünde yapraklar hışırdıyordu, tıpkı yıllar önce, yoksulluktan başka kimsenin istemediği henüz altı aylık, altıncı çocuğun yüzünün tam üstünde hışırdadığı gibi. Dallar tıpkı o zamanki gibi Lola'nın bacaklarını çiziyordu. Ama yüzünde tek bir çizik olmuyordu.

Lola aylardır, haftada bir öğrenci yurdunun camekânındaki duvar gazetesini değiştiriyordu. Giriş kapısının yanında duruyor, camekâna girdiğinde kalçaları oynuyordu. Ölmüş sinekleri dışarı üfleyip, bavulundan aldığı bir çift örme çorapla camı siliyordu. Çoraplardan biriyle camı ıslatıyor, ötekiyle de kuruluyordu. Sonra gazetelerden kesilmiş yazıları değiştiriyor, diktatörün sondan bir önceki konuşmasını çıkarıp, yerine sonuncusu yapıştırıyordu. İşini bitirdiğinde çorapları atıyordu Lola.

Lola bavulundaki bütün örme çorapları camekân için kullanıp bitirdiğinde, öteki bavullardaki çoraplardan almaya başladı. Onlar senin çorapların değil, dedi birisi. Ama bunları giymiyorsunuz ki, dedi Lola.

Bir baba bahçede yazı çapalıyor. Bir çocuk çiçek tarhının yanında duruyor ve düşünüyor: baba nasıl yaşayacağını biliyor. Çünkü baba, vicdan azabını en işe yaramaz bitkilere yükleyip sonra da onları kökünden koparıyor. Az önce, çocuk, en işe yaramaz bitkilerin çapanın elinden kurtulup, yazın da hayatta kalmalarını istedi. Ama kaçıp kurtulamıyorlar, çünkü uçmayı ancak sonbaharda tüylendikten sonra öğreniyorlar.

Baba hiç kaçmak zorunda kalmadı. Şarkı söyleyerek dünyayı arşınladı. Dünyada mezarlar açıp, sonra da oraları hızla terk etti. Kaybedilmiş bir savaş, eve dönen bir SS askeri, dolapta yeni ütülenmiş yazlık bir gömlek, babanın saçları henüz kırlaşmamıştı.

Baba sabahları erkenden kalkıp, otlara uzanmayı severdi. Yattığı yerden, günün habercisi olan kızıl bulut-

ları seyrederdi. Sabah da en az gece kadar soğuk olur, kızıl bulutlar göğü yırtardı. Yukarıda göğe gün yerleşirken, aşağıda otlara uzanmış babanın kafasına yalnızlık duygusu yerleşirdi. Bu yalnızlık babayı hemen bir kadının sıcak tenine doğru sürüklerdi. Isınırdı. Mezarlıklar yapmıştı, şimdi de kadınla çocuk yapıyordu.

Baba, mezarları, boynunun altında gömlek yakasıyla âdemelmasının arasındaki yerde saklıyor. Âdemelması sivri ve sürgülü. Böylece mezarlar dudaklarını aşıp dışarıya çıkamıyor. Ağzı, en olgun eriklerden yapılma içkiler içiyor, Führer için söylediği şarkılar ağır ve esrik.

Çapanın gölgesi çiçek tarhına düşüyor, gölge çapalamıyor, kımıltısız, bahçenin içinden geçen yola bakıyor. Orada bir çocuk ceplerini ham erikle dolduruyor.

Topraktan sökülmüş en işe yaramaz bitkilerin arasından babanın sesi geliyor: Ham erikleri yeme. Çekirdek henüz yumuşaksa, ölüm ağzında demektir. Hiç çaresi yok ölürsün. Ateşler içinde yüreğin yanıp kül olur.

Babanın gözleri buğulu ve çocuk babanın kendisini kurtulamadığı bir bela gibi sevdiğini görüyor. Sevgisinin dur durak tanımadığını. Mezarlar açan bu adamın kendisinin ölmesini istediğini de.

İşte bu yüzden çocuk ceplerindeki erikleri yiyip bitiriyor. Babadan gizli, çocuk karnına bir süre erik saklıyor. Çocuk yedikçe, artık ölürüm, diye düşünüyor.

Ama baba bunları görmüyor, çocuk da ölmüyor.

En işe yaramaz bitkiler devedikenleriydi. Baba nasıl yaşayabileceğini biliyordu, ölümden söz edip yaşamın nasıl devam edeceğini bilen herkes gibi.

Bazen Lola'yı duşta görüyordum. Öğleden sonraları, yıkanmanın gündüz için geç, gece için erken olduğu saatlerde. Lola'nın sırtında nasırlaşmış bir çizgi, kuyruksokumunda da yine nasırlaşmış bir halka görmüştüm. Bu çizgi ve halka sarkaç gibiydi.

Lola hızla sırtını dönmüştü, sarkacı aynada görmüştüm. Aslında sarkaç kolan vurmalıydı, çünkü içeriye girdiğimde Lola korkmuştu.

Lola'nın bedeninde yüzülmüş deri var yalnızca, diye düşündüm, ama sevgi yok. Bir de parkta yere uzandığında karnındaki gidiş gelişler. Bütün gün çamaşır deterjanının kalın borudan inişini ya da hayvanların hırıltısını dinlemiş erkeklerin köpek gözleri geziniyor üzerinde. Gün boyunca donuk olan bu gözler, Lola'nın üzerindeyken ateşleniyordu.

Yurdun bir katında, kapıları bitişik küçük dikdörtgenlerde kalan kızlar yiyeceklerini yemek salonundaki buzdolabında saklıyorlardı. Evden getirilmiş peynir ve sosis, yumurta ve hardal.

Buzdolabını açtığımda en arka bölmede dil ya da böbrek oluyordu. Donmuş dil ya da yarılmış böbrek. Üç gün sonra en arka bölme boşalıyordu.

Lola'nın yüzündeki yoksul yöreye bakıyordum. Dilleri ve böbrekleri yiyor muydu, yoksa atıyor muydu, anlıyamıyordum, ne elmacıkkemiklerinden, ne ağzından ne de gözbebeklerinden.

Ne kantinde, ne beden salonunda Lola'nın sakatat yediğini ya da attığını gördüm. Bilmek istiyordum, Lola'yı kırmak için meraktan yanıp tutuşuyordum. Körleşmiştim sanki. Oysa Lola'ya uzun uzun ya da kaçamak bakabiliyor ama yüzünde hep o yöreyi görüyordum. Yakalayabildiğim tek şey, sıcak ütüde yumurta pişirip, sonra da onları bir bıçakla kazıyıp yemesiydi. Lola bana da tatmam için bıçağın ucunu uzatıyordu. Lezzetli, diyordu Lola, çünkü tavadaki gibi yağlı olmuyor. Yemeği bittiğinde ütüyü köşeye koyuyordu.

Yemeğin bittiğinde ütüyü temizle, diyordu birisi. Ve Lola, bununla zaten ütü yapılamıyor, diyordu.

Bu körleşme beni delirtiyordu. Öğlenleri Lola ile kantinde yemek sırası bekleyip, sonra da masaya oturduğumuzda, bu körleşmenin nedeni, yemeklerde kaşıktan başka bir şey kullanamamamız, diye düşünüyordum. Çatal bıçak değil, yalnızca kaşık. Tabaktaki eti kaşıkla ezip, sonra da ağzımızda çiğneyip parçalamak zorunda kalmamız diye. Bu körleşmenin nedeni bıçakla kesemeyip, çatala batıramamak diye düşünüyordum. Hayvanlar gibi yememiz diye.

Kantindeki herkes aç, diye yazıyor Lola defterine, çiğneyen ve ağzını şapırdatan bir sürü. Herkes tek tek dikkafalı birer koyun. Hepsi birlikte ise açgözlü bir köpek sürüsü.

Beden salonunda, bu körleşmenin nedeni Lola'nın kasadan atlayamayışı diye düşündüm, dirseklerini iyice germek yerine karnının hizasında büküyor, bacaklarını makas gibi açmak yerine, dizlerini hafifçe kırıyordu. Bir süre kasanın üzerinde kalıp, sonra poposuyla aşağıya kaydı.

Lola kasadan atlayamıyordu. Mindere ayaküstü değil yüzüstü düştü. Beden öğretmeni bağırıp çağırana kadar da minderde kaldı.

Lola, beden öğretmeninin onu, omuzlarından, poposundan, kalçalarından tutarak kaldıracağını biliyordu. Öfke krizi geçtiğinde, onu, neresine rastgelirse orasından tutacağını. Lola ise daha sıkı tutması için, işi zorlaştırıyordu.

Kızlar kasanın arkasında bekliyor, kimse atlayamıyordu, çünkü beden öğretmeni Lola'ya bir bardak soğuk su getirmekle meşguldü. Suyu dolaptan getirip, Lola'nın ağzına tuttu. Lola, suyu yavaş içerse, beden öğretmeninin, başını daha uzun süre tutmak zorunda kalacağını biliyordu.

Beden dersinden sonra kızlar dar dolapların önünde durmuş, giyiniyorlardı. Benim bluzumu giymişsin, dedi

birisi. Yemedik ya, bugünlük giydim, bir işim var, dedi Lola.

Küçük dikdörtgende her gün birisi, bu giysiler senin değil, anlıyor musun, diyordu. Ama Lola onları gene de giyip kente gidiyordu. Güne uygun bir giysi seçiyordu Lola. Buruşuyorlar, terden veya yağmur ve kardan ıslanıyorlardı. Sonra sıkışık dolaptaki yerlerine asıyordu Lola onları.

Dolaplar pire doluydu, çünkü yataklar da pire doluydu. Örme çorapların durduğu bavullar da, uzun koridor da. Yemek salonu da, duşlar da. Kantin de pire doluydu. Tramvay, dükkânlar ve sinema da.

Dua ederken herkes kaşınıyor, diye yazıyor Lola defterine. Pazar sabahları kiliseye gidiyordu. Rahip de kaşınıyor, diye yazıyor Lola, Ulu Tanrım ve tüm kent pire içinde.

Küçük dikdörtgende akşam olmuştu, ama vakit çok geç değildi. Hoparlör işçi şarkıları söylüyor, sokakta hâlâ ayakkabılar gidip geliyor, bakımsız parktan hâlâ sesler duyuluyordu, yapraklar henüz kara değil, griydi.

Lola yatakta yatıyordu, ayağındaki kalın çoraplardan başka üzerinde bir şey yoktu. Abim akşamları koyunları eve getiriyor, diye yazıyor Lola. Kavun tarlasından geçiyor. Otlaktan çok geç ayrılmış, karanlık bastırıyor ve koyunlar ince bacaklarıyla kavunlara basıyor. Abim ahırda uyuyor, koyunların ayakları ise bütün gece kıpkırmızı.

Lola bacaklarının arasına boş bir şişe soktu. Kafası bir sağa bir sola gidip geliyordu. Bir de karnı. Kızlar yatağın çevresini sardılar. Birisi saçını çekti. Birisi yüksek sesle güldü. Birisi elini ağzına götürüp öylece baktı. Birisi ağlamaya başladı. Onlardan hangisi bendim, artık anımsamıyorum.

Ama o akşamüstü, uzun uzun pencereye bakmaktan başımın döndüğünü hâlâ anımsıyorum. Odanın camdaki görüntüsü sallanıp duruyordu. Hepimiz Lola'nın yatağının çevresinde küçücük görünüyorduk. Başlarımızın üzerinden Lola'nın kocaman görüntüsü havalanıp kapalı pencereden dışarıya çıkarak bakımsız parka doğru gidiyordu. Durakta Lola'nın erkeklerinin beklediğini görüyordum. Şakaklarımda bir tramvay sesi uğulduyor, tramvay kibrit kutusu gibi gidiyordu. Vagondaki ışık, rüzgârda sönmesi elle engellenen bir alev gibi titrekti. Lola'nın erkekleri itişip kakışıyorlardı. Çantalarından deterjan ve kesilmiş hayvanların parçaları rayların kenarlarına düşüyordu. Sonra birisi ışığı açtı, camdaki görüntü silindi, sokağın karşı tarafındaki sarı sokak lambaları art arda dizildiler. Sonra yine Lola'nın yatağını çevreleyen kızların yanına gittim. Lola'nın sırtından yükselen, bir daha hiç unutamadığım ve başka seslerle asla karıştırmadığım bir ses duydum. Lola'nın hiç büyümemiş olan aşkı kökünden biçtiğini duydum, kirli beyaz çarşafının üstünde her bir uzun sapı biçtiğini.

İşte o zaman nasırlaşmış sarkaç benim kafamda kolan vurdu, Lola'nın soluk soluğa kalıp kendinden geçtiği anda.

Lola artık daha sık kürsüye gidiyor ve bu sözcükten giderek daha fazla hoşlanıyordu. Bu sözcükten ne kadar hoşlandığının kendisi farkında değildi hâlâ. Bilinçten, köy ile kentin yakınlaştırılmasından daha sık söz ediyordu. Lola bir haftadır parti üyesiydi ve kırmızı kimliğini gösterip duruyordu. Birinci sayfada Lola'nın resmi vardı. Ben fotoğrafın üzerinde Lola'nın yüzündeki yöreyi daha iyi seçiyordum, çünkü kâğıt çok parlaktı. Ama sen kiliseye gidiyorsun, dedi birisi. Lola da, ötekiler de gidiyor, dedi. Tek yapacağın şey, ötekileri tanıdı-

ğını belli etmemek. Seni yukarıda Tanrı, aşağıda parti koruyor, dedi birisi.

Lola defterine yazıyor: Annem beni kiliseye götürüyor. Soğuk, ama rahibin buhurdanlığı sıcak etkisi yaratıyor. Herkes eldivenlerini çıkarıp, kavuşturduğu ellerinin arasına alıyor. Çocuklar için ayrılan sıraya oturuyorum. Annemi görebilmek için sıranın en ucuna kaydım.

Lola camekânı temizlemeye başladığından bu yana, kızlar onun yanında söylemek istemedikleri bir şey olduğunda elleriyle işaretleşiyorlardı.

Annem benim için dua ettiğini söylüyor, diye yazıyor Lola. Eldivenimin başparmağının ucu delik, sivri sivri ilmiklerden bir çelenk oluşmuş delikte. Benim için bir diken çelengi o.

Lola yatakta oturmuş, bir broşürde ideolojik parti çalışmalarının geliştirilmesiyle ilgili bir şey okuyordu.

İpliği çekiyorum, diye yazıyor Lola, diken çelengi aşağı doğru dönüyor. Annem şarkı söylüyor, Tanrım bizi esirge ve ben eldivenimin başparmağı ile oynuyorum.

Sanki incecik broşürde elinin varlığından dolayı bütünü gözden kaçıracakmış gibi, bir sürü tümcenin altını çiziyordu Lola. Lola'nın broşür yığını yatağın yanında yamuk bir komodin gibi yükseliyordu. Lola iki tümce arasında uzun uzun düşünüyordu.

İyice sökülse de atmıyorum yünü, diye yazıyor Lola.

Lola broşürdeki tümceleri paranteze alıyordu. Her parantezin yanına kalın bir çarpı işareti koyuyordu.

Annem eldivenin başparmağını yeniden dikiyor, diye yazıyor Lola, parmağın ucu için yeni yün alıyor.

Lola'nın öğreniminin dördüncü yılında, bir akşamüstü kızların giysileri yatakların üstüne konmuştu. Lola'nın bavulu açık duran pencerenin altındaydı, kapağı açıktı, içinde birkaç parça giysi ve broşürler vardı.

O akşamüstü Lola'nın erkeklerinden birini, daha önce pencereye yansıyan görüntüde neden seçemediğimi öğrendim. Gece yarısı ve gece vardiyası erkeklerinden farklıydı o. Yemekleri parti okulunda yiyor, tramvaya binmiyor, Lola'yı hiçbir zaman bakımsız parkta izlemiyordu, arabası ve şoförü vardı.

İşte beyaz gömlekli ilk erkek, diye yazıyor Lola defterine.

Böylece Lola'nın öğreniminin dördüncü yılında, birşeyler olduğunda, saat öğleden sonra yaklaşık üçü gösteriyordu. Kızların giysileri Lola'nınkilerden ayrılmış, yatakların üzerine konmuştu. Yakıcı güneş dikdörtgene düşmüş, toz yerdeki muşambanın üzerine gri bir post gibi serilmişti. Ve Lola'nın yatağının yanı, artık broşürlerin durmadığı yer çıplak, koyu bir lekeydi. Lola ise benim kemerimle kendini asmış, dolapta sallanıyordu.

Sonra üç adam geldi. Dolapta asılı duran Lola'nın fotoğraflarını çektiler. Sonra kemeri çözüp Lola'yı içi görünen plastik bir torbaya soktular. Kızların çorapları gibi incecikti torba. Adamlar ceket ceplerinden küçük kutular çıkardılar. Lola'nın bavulunun kapağını kapatıp, kutuları açtılar. Her kutuda cart yeşil bir toz vardı. Tozu, bavulun sonra da dolap kapısının üstüne serptiler. Tükürüklenmemiş rimel gibi kuruydu bu. Cart yeşili de varmış demek, diye şaşarak düşündüm.

Adamlar hiç soru sormadılar. Nedeni biliyorlardı.

Beş kız yurdun girişinde duruyordu. Camekânda Lola'nın resmi asılıydı, parti kimliğinde olanın aynısı. Resmin altında bir kâğıt vardı.

Birisi yüksek sesle okudu:

Bu öğrenci intihar etmiştir. Eylemini kınıyor ve onu küçümsüyoruz. Bu, ülke için utanç verici bir durumdur.

Öğleden sonra geç saatlerde bavulumda Lola'nın defterini buldum. Kemerimi almadan önce, defteri çoraplarımın arasına saklamıştı.

Defteri çantama koyup, durağa gittim. Tramvaya binip okumaya başladım. Son sayfadan başladım okumaya. Lola yazıyor: Beden öğretmeni beni akşam beden salonuna çağırıp, kapıyı içeriden kilitledi. Bir tek ağır toplar izledi bizi. Bir kez ona yetmiş. Ama ben gizlice onu izleyip evini buldum. Onun beyaz gömleklerini temiz tutmak olanaksız. Beni kürsüye ihbar etti. Verimsizlikten asla kurtulamayacağım. Yapmak zorunda olduğum şeyi Tanrı bağışlamayacak. Ama benim çocuğum asla kırmızı ayaklı koyunları gütmeyecek.

Akşam Lola'nın defterini gizlice bavuluma, çorapların altına koydum. Bavulu kilitleyip anahtarı yastığımın altına sakladım.

Sabah anahtarı yanıma aldım. Onu şortumun lastiğine iliştirdim, çünkü sabah sekizde beden dersi vardı. Bu yüzden biraz geç kaldım.

Kızlar siyah şortları ve beyaz gömlekleriyle kum havuzunun başında tek sıra olmuşlardı bile. Havuzun ucunda iki kız mezuralarıyla yerlerini almışlardı. Rüzgâr ağaçların sık yapraklarında geziniyordu.

Havuzdaki kum kuruydu. Yalnızca ayak parmaklarının değdiği yerler nemleniyordu. Parmaklarıma değen kumun serinliği, karnıma değen anahtarın serinliği gibiydi. Koşmaya başlamadan önce başımı yukarıya kaldırıp ağaçlara baktım. Ayaklarıma uyarak uçtum, pek uzağa uçmadı ayaklarım. Uçarken bavulun anahtarını düşünüyordum. İki kız mezurayla ölçüp mesafeyi söylediler. Beden öğretmeni atlayışı defterine kaydetti. Elinde yeni açılmış bir kurşunkalem gördüm ve ona uyuyor, havuzun ucunda ölüm ölçülebilir ancak, diye düşündüm.

İkinci kez uçtuğumda, anahtar bedenim kadar sıcaktı artık. Artık batmıyordu. Parmaklarım nemli kuma değer değmez, beden öğretmeninin bana dokunmaması için hızla doğruldum.

Kendini asan Lola iki gün sonra akşamüstü dörtte büyük konferans salonunda partiden ihraç edildi ve okuldan kaydı silindi. Yüzlerce insan orada hazır bulunmuştu.

Kürsüye çıkan birisi şunları söyledi: O hepimizi yanıltı, ülkemizin öğrencisi ve partimizin üyesi olmayı hak etmiyor. Herkes alkışladı.

Akşam dikdörtgende birisi, herkes ağlamamak için kendini zor tuttuğundan o kadar uzun alkışlandı, dedi. Kimse alkışı önce kendisi kesmeye cesaret edememişti. Alkış sırasında herkes bir başkasının ellerine bakıyordu. Alkışı kesen kimileri korkup, yeniden alkışlamaya başlamışlardı. O sırada belki çoğunluk durabilirdi, salondaki alkışın temposu düşmüştü, ama alkışı kesenler yeniden alkışlamaya başlayınca, çoğunluk da alkışa devam etmişti. Konferans salonunda alkış hiç aksamasız bir tempo tutturup kocaman bir ayakkabı gibi duvarları tırmanmaya başladığında, işte ancak o zaman, konuşmacı, alkışların durması için eliyle işaret verdi.

Lola'nın resmi camlı dolapta iki hafta asılı kaldı. Ama iki gün sonra kilitli bavulumda Lola'nın defterinin yerinde yeller esiyordu.

Yanlarında cart yeşil toz taşıyan adamlar Lola'yı yatağa yatırıp, yatakla birlikte dışarıya taşımışlardı. Acaba kapıdan niye önce yatağın başucunu çıkarmışlardı. Adamlardan biri elinde giysilerin bulunduğu bavul ile kemerimin bulunduğu plastik torbayla yatağın başucunu izlemişti. Bavul ve kemer sağ elindeydi. Acaba dışarıya çıktıktan sonra kapıyı neden kapamamıştı, sol eli serbestti.

Dikdörtgende beş kız kaldı, beş bavul, beş yatak. Lola'nın yatağı dışarıya taşındıktan sonra birisi kapıyı kapamıştı. Odada en küçük bir kımıltı olduğunda sıcak ve aydınlık havada uçuşan toz çizgileri örgü oluşturuyordu. Birisi duvara yaslanmış saçlarını taramıştı. Birisi pencereyi kapamıştı. Birisi ayakkabısındaki bağların şeklini değiştirmişti.

Bu odadaki hiçbir devinimin nedeni yoktu. Kimse giysilerini yataktan alıp dolaba asmaya cesaret edemediği için, susmuş, elleriyle birşeyler yapmıştı. Yaşama katlanamadığın zamanlarda dolabını düzenle. O zaman dertler ellerinin arasından kayıp gider, kafan boşalır, diyor anne.

Oysa anne için konuşmak kolay. Evde beş tane dolabı beş tane de sandığı var. Üstelik üç gün üst üste sandıkları ve dolapları düzeltmek, sonuç olarak yine iş.

Bakımsız parka gidip bavulun anahtarını çalılığa attım. Odada kimse olmadığında, bavulu yabancı ellerden korumaya hiçbir anahtar yetmezdi. Belki dikdörtgende kürdanla rimel tozu karıştıran, ışığı açıp kapatan ya da Lola'nın ölümünden sonra ütüyü temizleyen tanıdık ellere karşı da bir anahtar yoktu.

Lola odadayken belki kimse fısıldaşmamalı ve susmamalıydı. Belki birisi Lola'ya her şeyi söyleyebilmeliydi. Belki de ben Lola'ya her şeyi söyleyebilmeliydim. Bavul kilidi yalana dönüşmüştü. Aynı tür bavul anahtarı ülkedeki işçi koroları kadar boldu. Her anahtar yalandı.

Parktan geri döndüğümde, Lola'nın ölümünden beri ilk kez birisi dikdörtgende şarkı söylüyordu:

Dün akşam sevdiğimin kollarına
attı rüzgâr beni
Kırılırdım o kollarda
biraz daha esseydi
Durdu bereket versin ki.

Romence bir şarkı söylüyordu birisi. Şarkıdaki akşamda kırmızı ayaklı koyunlar gördüm. Rüzgârın bu şarkıda nasıl duruverdiğini duydum.

Bir çocuk yatakta yatıyor ve ışığı kapama, yoksa içeriye kara ağaçlar giriyor, diyor. Bir büyükanne çocuğun üstünü örtüyor. Hemen uyu, diyor, herkes uyursa rüzgâr da ağaçlara yatar.

Rüzgâr doğrulamıyordu. Hep uzanıyordu rüzgâr, çocuğun yatağının kenarında konuşulan bu dilde.

Büyük konferans salonundaki alkış rektörün el işaretiyle kesildikten sonra, beden öğretmeni kürsüye çıkmıştı. Beyaz bir gömlek vardı üstünde. Lola'nın partiden ihraç edilmesi ve okuldan kaydının silinmesi için oylama yapılmıştı.

Elini ilk kaldıran beden öğretmeni oldu. Ardından bütün eller havaya kalktı. Herkes kolunu kaldırırken, ötekilerin kalkan kollarına bakıyordu. Kolu ötekilerinki kadar kalkmayan olursa, hemen dirseğini biraz daha geriyordu. Parmaklar yorulup öne düşene, dirsekler ağır ağır kırılmaya başlayana dek, ellerini havada gepgergin tutmuştu herkes. Çevreye bakınıyor, henüz kimse kolunu indirmediğinden, parmaklarını ve dirseklerini yeniden geriyorlardı. Koltuk altlarında ter lekeleri görünüyor, gömlek ve bluz etekleri bellerinden dışarı çıkıyordu. Boyunlar gergin, kulaklar kırmızı, dudaklar yarı açıktı. Başlar hareket etmiyordu, ama gözler sağa sola kayıyordu.

Dikdörtgendekilerden birisi, kalkan ellerin arası öyle sessizdi ki, tahta sıraların üstünde solukların alınıp verilişi duyuluyordu, demişti. Beden öğretmeni kolunu kürsüye dayayıp konuşana dek sessizlik sürmüştü: sayım yapmamıza gerek yok, herkes evet diyor.

Bu yollardan gelip geçen herkes, diye düşündüm ertesi gün kentte, büyük konferans salonunda beden öğ-

retmeninin verdiği işaretle kasadan atlardı. Parmaklarını ve dirseklerini gererek, sessizlikte gözlerini sağa sola oynatırlardı. Yakıcı güneşin altında yanımdan geçen her yüzü sayıyordum. Dokuzyüzdoksandokuza kadar saydım. Sonra tabanlarım yanmaya başladı, bir banka oturup ayaklarımı karnıma çektim ve arkama yaslandım. İşaretparmağımı yanağıma götürüp kendimi de saydım. Bin dedim kendi kendime ve sayıyı yuttum.

Bankın önünden bir güvercin geçti, arkasından baktım. Kanatlarını açarak paytak paytak yürüyordu. Sıcak hava yüzünden gagası yarı açıktı. Yeri gagalayınca teneke sesi gibi bir ses geldi gagasından. Ağzına bir taş almıştı. Güvercin taşı yuttuğunda, Lola da elini kaldırmalıydı, diye düşündüm. Ama o sayıma dahil değildi artık.

Lola'nın gündüz vardiyasında fabrikadan çıkan erkeklerine baktım. Köyden getirilen köylülerdi. Bir daha asla koyunlar olmayacak, demişti onlar da, asla kavunlar olmayacak. Çılgınlar gibi kentlerin işine koşmuşlardı, tarlaları aşıp köy sınırlarına kadar sızan kalın borulara da.

Demirlerinin, tahtalarının, deterjanlarının para etmediğini biliyordu adamlar. Bu yüzden elleri hep hantal kalıyordu. Büyük ve köşeli olması gereken her şey onların elinde tenekeden bir koyun oluyordu. Küçük ve yuvarlak olması gereken her şey ise tahtadan bir kavun.

Teneke koyun ve tahta kavun proletaryası vardiyadan sonra ilk rastladıkları meyhaneye dalardı. Hep sürü halinde meyhanenin bahçesine. Ağır bedenler iskemlelere kendini bırakırken, garson kırmızı masa örtüsünü ters çevirirdi. Şişe mantarları, ekmek kabukları, kemikler yere, çiçek saksılarının yanına düşerdi. Yeşilin rengi sararır, yer söndürülmüş izmaritlerle dolardı. Çit kenarlarında üç-dört genç yaprağın uç verdiği sardunya saksıları asılı olurdu.

Masalardan tıkınma buharı yükselirdi. Yalnızca eller ve kaşıklar olurdu, çatal bıçak asla. Çiğnemek ve koparmak; tabaklara kesilmiş hayvanların parçaları geldiğinde yeme usulü böyleydi.

Meyhane de yalandı, masa örtüleri ve çiçekler de, şişeler ve şarap kırmızısı garson giysileri de. Burada kimse müşteri değildi, anlamsız öğleden sonranın bir müdavimiydi yalnızca.

Boş şişeleri birbirlerinin kafalarına vurmadan önce, yalpalayarak avaz avaz birbirlerine bağırırdı adamlar. Biryerleri kanardı. Yere düşen bir dişe düğmeymiş gibi gülerlerdi. Aralarından birisi eğilip dişi yerden alır, sonra da bardağının içine atardı. Şans getirdiği için diş bardaktan bardağa dolaşırdı. Herkes onu isterdi.

Bir ara diş, Lola'nın dilleri ve böbreklerinin yemek salonundaki buzdolabından yok olduğu gibi, yok olurdu. Adamlardan biri dişi yutardı. Bilmezlerdi kimin yuttuğunu. Sardunya saplarından son taze yaprakları da koparıp kuşkuyla çiğnerlerdi. Ağızlarındaki yeşil yapraklarla bağırırlardı: erik ye, diş değil.

Birini gösterirlerdi, açık yeşil gömlek giymiş olanı. Ama o inkâr ederdi. Parmaklarını gırtlağına sokup kusardı ve hadi şimdi bakın bakalım, işte sardunya yaprakları, et, ekmek, bira, diş miş yok. Garsonlar onu dışarıya atardı, ötekiler alkış tutardı.

Kareli gömlek giymiş olanı, ben yuttum, derdi. Gülerken ağlamaya başlardı. Herkes susup gözlerini masaya dikerdi. Orada kimse müşteri değildi.

Köylüler, diye düşündüm, yalnız onlar gülerken ağlamaya başlar, bağırırken susmaya. Ani bir neşe ya da apansız bir öfkeyle kendilerinden geçerlerdi. O yaşama tutkuları içinde, her bir an, bir vuruşta yaşamı yok edecek güçteydi.

Hepsi karanlıkta Lola'nın ardından aynı köpek gözleriyle çalılıklara gidebilirdi.

Ertesi gün ayılırlarsa, toparlanmak için tek başlarına parka gideceklerdi. Dudakları içmekten beyaza kesmiş, ağız kenarları çatlamış olacaktı. Düşünceli düşünceli otlara uzanıp ayaklarını uzatarak içki içerken ağızlarından çıkmış olan her sözcüğü kafalarının içinde yeniden öğüteceklerdi. Bir önceki günün bellek boşluklarında dolaşacaklardı çocuksulukla. Meyhanede siyasal bir şey söylemiş olmaktan korkacaklardı. Garsonun her şeyi ihbar edeceğini biliyorlardı.

Ama içmek beyni, yemek de ağzı, yasak olana karşı koruyordu. Dil budalalık etse de, korku alışkanlığı sesi hiç terk etmiyordu.

Evde korku içinde olacaklardı. Fabrika, meyhane, dükkânlar, mahalleler, istasyon salonları, buğday, ayçiçeği ve mısır tarlalı tren yolculukları tetikteydi. Tramvaylar, hastaneler, mezarlıklar da. Duvarlar, damlar ve gökyüzü de. Ve kalleş mekânlarda içmek her şeye karşın bir dikkatsizlik yapıyorsa, suç insanın özgür iradesinde değil, duvarlarda, tavanlarda ya da alabildiğine üzerimizde uzanan gökyüzündeydi.

Annenin çocuğu kemerlerle iskemleye bağladığı, berberin büyükbabanın saçlarını kestiği, babanın çocuğa ham erikleri yeme dediği yıllarda, o yıllar boyunca, odanın bir köşesinde bir büyükanne oturuyor. Evdeki olan bitene öylesine kayıtsız ki, sanki sabahleyin dışarıda rüzgâr uzanıp yatmış, sanki gökte gün uykuya dalmış. Büyükanne o yıllar boyunca bir şarkı mırıldanıyor.

Çocuğun iki büyükannesi var. Birisi akşam sevgiyle yatağın yanına geliyor, dua edeceği için çocuk tepesindeki beyaz tavana bakıyor. Öteki akşam sevgiyle yatağın yanına geliyor, şarkı söyleyeceği için çocuk onun koyu renk gözlerine bakıyor.

Çocuk tavana ve koyu renk gözlere bakmaya katlanamadığı zamanlar, uyur gibi yapıyor. Büyükanneler-

den biri duayı bitirmiyor. Duanın ortasında kalkıp gidiyor. Öteki büyükanne ise şarkıyı bitiriyor, şarkı söylemeyi o kadar seviyor ki, yüzü çarpılmış.

Şarkı bittiğinde çocuğun derin bir uykuya daldığını sanıyor. Yürekteki hayvan dinlensin, bugün o kadar çok oynadın ki, diyor.

Şarkı söyleyen büyükanne dua eden büyükanneden dokuz yıl daha fazla yaşıyor. Şarkı söyleyen büyükanne, kendi aklından ise altı yıl daha fazla yaşıyor. Artık evdeki kimseyi tanımıyor. Şarkılarından başka hiçbir şey anımsamıyor.

Bir akşam odanın köşesinden kalkıp masanın yanına gidiyor ve lambanın ışığı altında, öyle mutluyum ki, hepiniz gökyüzünde benimle birliktesiniz, diyor. Yaşadığının farkında olmadan ölesiye şarkı söylüyor. Ölmesine yardım edecek bir hastalığa yakalanmıyor.

Lola'nın ölümünden sonra iki yıl boyunca kemer takmadım. Kentteki en büyük gürültüler bile bana hafif vızıltılar olarak ulaşıyordu. Bir kamyon ya da tramvay giderek yaklaşıp heyula gibi göründüğünde çıkardığı ses iyi geliyordu bana. Ayaklarımın altında yer titreşiyordu. Tekerleklerle çok yakından ilgileniyor, iyice yaklaştıklarında kendimi onların önüne atıyordum. Sorun yolun öbür yanına geçip geçememekti. Kararı tekerleklere bırakıyordum. Toz beni bir an yutuyor, saçlarım ölümle şans arasında uçuşuyordu. Öbür tarafa ulaşıyor ve gülüyordum, ben kazanmıştım. Ama gülüşüm dışarıdan, uzaktan geliyordu.

Sık sık vitrininde alüminyum kaplarda dil, böbrek ve ciğer olan dükkâna gidiyordum. Dükkân yolumun üzerinde değildi, tramvaya biniyordum. O dükkânda yüzlerdeki yöreler iyice belirgindi. Erkekler ve kadınlar ellerindeki çantalarda salatalık ve soğan taşıyorlardı. Oysa ben onların kendi yörelerinden getirdikleri dut ağaçlarının yüzlerine taşındığını görüyordum. Kendi ya-

şımda birisini seçip, onu izliyordum. Yeni kurulmakta olan semtin bloklarına varıyordum hep, büyük devedikenlerinin arasından geçerek bir köye. Devedikenleri arasında kıpkırmızı domatesler ve beyaz şalgamların yetiştiği köyler vardır. Her köy şansına küsmüş bir toprak parçasıydı. Patlıcanları ayaklarım dibinde durduklarında fark ediyordum. Kara dut dolu bir çift el gibi parlıyorlardı.

Dünya, birinin daha yeryüzüne gelmesine aldırmaz, diye düşünüyordum. Korkular içinde yürümek, yemek, uyumak ve birisini sevmek zorunda değildim. Ben ben olmazdan önce ne tırnak makasına ne de berbere ihtiyacım vardı, ne de düğme kaybediyordum. Baba henüz savaştaydı, şarkı söyleyerek ve otlara ateş ederek yaşıyordu. Sevişmek zorunda değildi. Otlar onu tutmalıydı. Eve dönüp köyün üstünde uzanan göğe baktığında, gömleğinin içinde yeniden o köylü filizlenmeye başladı, yeniden işine gücüne döndü. Dönüş yolcusu mezarlıklar yapmıştı, bir de beni.

Onun çocuğu olup ölüme karşı büyümek zorunda kaldım. Hırlayarak konuştular benimle. Ellerime vurup sonra da şimşek hızıyla yüzüme baktılar. Ama kimse bana, korkular içinde hangi evde, nerede yaşamak, hangi masada yemek yemek, hangi yatakta uyumak ve hangi ülkede yürümek ya da birini sevmek istediğimi hiç sormadı.

Yalnızca bağlamak, hep bağlamak, çünkü çözmek uzun zaman alıyordu, sözcük olması için uzun zaman. Lola'dan söz etmek istiyordum, dikdörtgendeki kızlar ise artık susmamı söylüyorlardı. Kafalarının Lola'sız daha rahat ettiğini anlamışlardı. Dikdörtgende Lola'nın yatağının yerinde bir masa ve iskemle vardı şimdi. Masada da cam bir kavanozun içinde bakımsız parktan koparılmış uzun saplı beyaz güller. Kızlar dikdörtgende

yürüyor, yiyor ve uyuyabiliyorlardı. Şarkı söylerken Lola'nın yapraklarından korkmuyorlardı da.

Lola'nın defterini aklımda tutmak istiyordum.

Edgar Kurt ve Georg odada Lola ile kalan birini arıyorlardı. Ben de Lola'nın defterini tek başıma aklımda tutamayacağım için, kantinde benimle konuştukları günden bu yana her gün buluşuyordum onlarla. Lola'nın ölümünün intihar olmadığından kuşkulanıyorlardı.

Onlara yaprak pirelerini, kırmızı ayaklı koyunları, dut ağaçlarını ve Lola'nın yüzündeki yöreyi anlattım. Tek başımayken Lola'yı düşündüğümde, pek bir şey gelmiyordu artık aklıma. Ama onlar dinlerken geliyordu. Onlar gözlerini dikmiş bakarken, kafamın içini okumayı öğrenmiştim. Beyin kıvrımlarımla Lola'nın defterindeki kaybolmuş tümceleri buluyordum. Sonra onları yüksek sesle söylüyordum. Edgar da defterine bir sürü tümce yazıyordu. Senin de defterin yakında kaybolur, dedim, çünkü Edgar Kurt ve Georg da bakımsız parkın öbür tarafındaki öğrenci yurdunda kalıyordu, erkekler yurdunda. Ama Edgar, kentte güvenli bir yerimiz var, ot bürümüş bir bahçe içinde yazlık bir ev, dedi.

Defteri, dedi Kurt, naylon torbaya koyup kuyu kapağının altına asıyoruz. Güldüler, hep biz diyorlardı. Kapağın altındaki çengele, dedi Georg. Kuyu odanın içinde, ev ve bahçe kuşku uyandırmayacak bir adama ait. Orada kitaplar da var, dedi Kurt.

Evdeki kitaplar uzaktan geliyordu, ama bu kentteki yüzler, yansımış her yöreyi, her bir teneke koyunu, her bir tahta kavunu biliyorlardı. Meyhanedeki sarhoşlukları da, gülüşmeleri de.

Kim bu adam, diye sordum, aynı anda da bilmek istemiyorum, diye düşündüm. Edgar, Kurt ve Georg sustular. Gözlerini başka yana çevirdiler, kılcal damarların birleştiği beyaz göz pınarlarında suskunluk tedirginlikle parladı. Birden konuşmaya başladım. Büyük konferans

salonunu, eller alkış tutarken duvarlara tırmanan kocaman ayakkabıların temposunu anlattım. Oylamada kollar kalktığında tahta sıralara sızan solukları.

Konuşurken dilimin üzerinde kiraz çekirdeğine benzer bir şey hissettim. Gerçek, saydığım insanları ve kendi yanağıma değen parmağımı bekliyordu. Ama bin sözcüğü dudaklarımı aşıp dışarıya çıkmadı. Güvercinin taş yutan teneke gagasından da söz etmedim. Kasadan ve uzun atlamadan, ellemelerden ve su içirmelerden, pantolon lastiğindeki bavul anahtarından söz ettim. Edgar elinde kalemle beni dinliyor ve defterine bir şey yazmıyordu. Gerçeği bekliyor, konuşurken sustuğumun farkında, diye düşündüm. Sonra, işte beyaz gömlekli ilk erkek, dedim. Edgar da yazdı. Sonra da, hepimizin yaprakları var, dedim. Georg ise, akıl almaz bir şey, dedi.

Lola'nın tümceleri, söylenebiliyordu ancak, yazılamıyordu. En azından benim tarafımdan. Düşler gibi söze dökülebiliyor, ama kâğıda dökülemiyorlardı. Yazmaya kalktığımda ellerimin arasında solup gidiyorlardı.

Yazlık evdeki kitaplarda, düşünmeye alışık olduğumdan daha fazla şey vardı. Kitaplarla birlikte mezarlığa gidip bir banka oturuyordum. Yaşlılar geliyordu buraya, yakında kendilerinin de gidecekleri mezarları ziyaret ediyorlardı yapayalnız. Çiçek getirmiyorlardı, mezarlar çiçek doluydu. Ağlamadan boşluğa bakıyorlardı. Bazen ceplerinden mendil çıkarıp yere eğiliyor, ayakkabılarındaki tozu silip, gevşemiş ayakkabı bağlarını sıkıyor ve mendili yeniden ceplerine koyuyorlardı. Ağlamıyorlardı, çünkü yanaklarına iş çıkarmak istemiyorlardı, çünkü yüzleri zaten mezar taşının üzerindeydi, yanak yanağa yuvarlak bir fotoğrafta. Kim bilir nicedir mezar taşındaki buluşmayı bekliyorlardı. Adlar ve doğum tarihleri mezar taşına yazılmıştı bile. Taştaki bir karışlık boş yer ölüm günlerini bekliyordu. Mezarın başında uzun süre kalmıyorlardı.

Çiçekler arasındaki dar yoldan geçerek mezarlıktan ayrılırlarken, mezar taşları ve ben arkalarından bakıyorduk. Onlar mezarlıktan ayrılıp dışarıya çıktıklarında, henüz taşlara kazınmamış boş yerler, çiçek öbekleri karşısında ağırlaşıp tembelleşen bu yaz gününe asılıp kalıyorlardı. Burada yaz, kentte olduğundan farklıydı. Mezarlık yazı sıcak rüzgârdan hoşlanmıyordu. Gökyüzünü sessizce yukarıya doğru itip ölümleri izliyordu. İlkbahar ve sonbahar yaşlı insanlar için tehlikeli, deniyordu kentte, ilk sıcaklar ve ilk soğuklar yaşlıları alır götürür. Oysa burada asıl tuzağın yaz olduğu anlaşılıyordu. Hangi günlerde yaşlıları çiçeğe dönüştüreceğini bilen yaz.

Beden buruştuğunda yapraklar yeniden çıkar, çünkü aşk bitmiştir, diye yazıyor Lola defterine.

Kafamda Lola'nın tümceleriyle, kitaptaki tümcelerin sendelememeleri için, hafif hafif soluk alıp veriyordum, çünkü onlar Lola'ın yapraklarının ardında duruyorlardı.

Orada burada dolaşmayı öğrenmiştim, sokaklar ayaklarımın altındaydı. Dilencileri, yakınmaları, haç çıkarmaları ve küfürleri, çıplak Tanrı'yı ve paçavralar içindeki şeytanı, sakat kalmış elleri ve kesik bacakları tanıyordum.

Kentin hangi köşesinde kim delirmiş biliyor, hepsini tanıyordum: Boynundaki siyah papyonuyla elinde hep aynı solmuş çiçek demetini tutan adamı. Yıllardır, artık çalışmayan fıskıyeli havuzun yanında dikilip, sonunda cezaevinin bulunduğu yokuş yukarı sokağa bakıyordu. Ona laf attığımda, şimdi konuşamam, gelmek üzeredir, belki beni tanımaz artık, diyordu.

Gelmek üzeredir, diyordu yıllardır. Bu sözleri söylerken, sokaktan yokuş aşağı kimi zaman bir polis, kimi zaman da bir asker iniyordu. Karısı ise –tüm kent haberdardı– çoktan cezaevinden çıkmıştı. Mezarlıkta gömülüydü o.

Sabahları yedide bir otobüs konvoyu örtük gri perdeleriyle yokuş aşağı iniyordu. Akşamları yedide ise tekrar yokuş yukarı çıkıyordu. Aslında sokak yokuş değildi, fıskıyeli havuzdan çok da yüksek değildi bittiği yer. Ama öyle görünüyordu. Belki de orada cezaevi olduğu ve oradan yalnızca polislerle askerler geçtiği için yokuş yukarı olduğu söyleniyordu sokağın.

Otobüsler fıskıyeli havuzun oradan geçerken, perde aralarından tutukluların elleri görünüyordu. Otobüslerden ne bir motor, ne bir sarsılma, ne bir homurtu, ne bir fren ne de bir tekerlek sesi geliyordu. Bir tek köpeklerin havlaması. Günde iki kez köpekler sanki tekerleklerin üstünde fıskiyeli havuzun oradan geçiyordu, o kadar keskindi havlamaları.

Tekerleklere binmiş köpekler yüksek nalınlı atlara doğru gidiyorlardı.

Bir anne haftada bir gün trenle kente iniyor. Bir çocuk ancak yılda iki kez annesiyle birlikte gidebiliyor. Bir kez yaz başı, bir kez de kış başı. Bir sürü kalın giysiyle sarmalanmış olduğu için, çocuk kentte kendini çirkin hissediyor. Anne çocuğu alıp sabah dörtte istasyona gidiyor. Soğuk, sabahın dördünde yaz başında bile soğuk oluyor. Anne sabah sekizde kentte olmak istiyor, çünkü dükkânlar o saatte açılıyor.

Dükkân dükkân dolaşırken, çocuk üstündekilerin bir kısmını çıkarıp elinde taşıyor. Bu yüzden de birkaç parça giysiyi kentte kaybediyor. İşte anne bu yüzden çocuğu kente götürmek istemiyor. Ama bunun bir nedeni daha var, daha kötü bir nedeni. Çocuk caddeden geçen atları izliyor. Çocuk durup, annesinin de durmasını ve atlar yeniden gelene dek beklemesini istiyor. Annenin beklemeye vakti yok, ama çocuğu bırakamaz da. Onu kentte kaybetmek istemiyor. Çocuğu ardından çekiştirmek zorunda kalıyor. Çocuk annenin koluna ası-

lıp, duyuyor musun, beygirlerin nalınları bizim oradakinden başka bir ses çıkarıyor, diyor.

Dükkân dükkân dolanırken, trenle dönerken ve sonra da günlerce, çocuk, kentteki atların nalınları niye yüksek ökçeli, diye soruyor.

Trajans Meydanı'ndaki cüce kadını tanıyordum. Başında saçtan çok kafa derisi göze çarpıyordu, sağır ve dilsizdi. Yaşlı insanların, dut ağaçlarının altında duran çürük iskemlelerin hasırı gibi bir örgü sarkıyordu kafasından. Manavın attığı çöpleri yiyordu. Lola'nın gece yarısı gece vardiyasından dönen erkeklerinden hamile kalıyordu her yıl. Kaldığı yer karanlıktı. Cüce kadın zamanında davranıp kaçamıyordu, çünkü gelen olduğunda duymuyor ve bağıramıyordu.

Filozof istasyon civarında dolaşıyordu. Telefon direkleri ve ağaç gövdelerini insan sanıyordu. Çelik ve tahtaya, Kant'dan ve karınlarını doyuran koyunlar evreninden söz ediyordu. Meyhanelerde masadan masaya dolaşıp, artık içkileri bitiriyor ve bardakları uzun beyaz sakalıyla kuruluyordu.

Pazar yerinde oturan yaşlı kadının toplu iğnelerle tutturulmuş, gazete kâğıdından yapılma bir şapkası vardı. Yıllardır, yaz kış çuvallarla dolu bir kızakla sokak sokak dolaşıyordu. Çuvalların birinde katlanmış gazeteler vardı. Yaşlı kadın her gün yeni bir şapka yapıyordu. Daha önceki şapkaları ise başka bir çuvaldaydı.

Büyük konferans salonunda yalnız deliler ellerini kaldırmazdı. Korkuyla deliliği değiş tokuş etmişlerdi.

Bense sokaklarda hâlâ insanları saymaya devam ediyor, kendimi de sayıma katıyordum, kendime yolda tesadüfen rastlamışcasına. Kendi kendime, hey sen birisi, hey sen bininci diyebiliyordum. Yapamadığım tek şey aklımı kaçırmaktı. Hâlâ kendimi avutacak birşeyler vardı.

Acıktığımda ayaküstü yenecek birşeyler alıyordum. Eti ağzımda sokakta parçalamak, kantinde masada oturup parçalamaktan daha iyiydi. Artık kantine gitmiyordum. Yemek kartımı satıp, kendime üç çift incecik çorap aldım.

Kızların dikdörtgenine yalnızca uyumak için gidiyordum. Oysa uyumuyordum. Kafam karanlıkta yastığa düşer düşmez saydamlaşıyordu. Sokak lambaları pencereyi aydınlatıyordu. Camda başımı görüyordum. Kafa derisine küçük soğanlar gibi ekilmiş saç diplerini. Başımı yatağın ayak ucuna koyarsam, saçlarım dökülecek gibi geliyordu. Pencereyi görmemek için başımı yatağın ayak ucuna koymak zorunda kalıyordum.

Sonra kapıya bakıyordum. Lola'nın bavulunu ve içi görünen plastik torbada kemerimi taşıyan adam o zaman dışarıya çıktıktan sonra kapıyı kapatmış olsaydı bile, ölüm yine burada kalacaktı. Kapalı kapı gece, sokak lambalarının göz kırpmalarıysa Lola'nın yatağı oluyordu.

Herkes derin derin uyuyordu. Başımla yastık arasında delilerin kuru nesneleri hışırdıyordu: bekleyenin solmuş çiçek demeti, cücenin ot gibi örgüsü, yaşlı kızakçı kadının gazeteden şapkası, filozofun beyaz sakalı.

Öğle yemeğinde bir büyükbaba son lokmasında çatalı elinden bırakıyor. Masadan kalkıp yüz adım, diyor, yürüyor ve adımlarını sayıyor. Masadan kapıya gidiyor, kapının eşiğinden avluya ve otlara. Şimdi uzaklaşıyor, diye düşünüyor çocuk, şimdi ormana giriyor.

Yüz adım sayıldı. Büyükbaba saymadan otlardan kapının eşiğine ve masaya dönüyor. Oturup satranç taşlarını diziyor, en son vezirleri koyuyor yerlerine. Satranç oynuyor. Kollarını masanın üstünde geriyor, saçlarını karıştırıyor, bacaklarıyla masanın altında hızlı bir tempo tutuyor, dilini bir o yanağına bir bu yanağına

bastırıyor, kollarını kendine doğru çekiyor. Büyükbaba hırçınlaşıp yalnızlaşıyor. Oda siliniyor, çünkü büyükbaba siyah ve beyazlarla kendine karşı oynuyor. Öğle yemeği ağzından bağırsağa doğru yol aldıkça, yüzündeki kırışıklıklar artıyor. Büyükbaba Birinci Dünya Savaşı anılarını siyah ve beyaz vezirlerle bastırmak zorunda kalacak kadar yalnız.

Büyükbaba birinci savaştan, yüz adımdan döndüğü gibi dönmüştü. İtalya'da yılanlar kol kalınlığında, diyordu. Araba tekerleği gibi çember oluyorlar. Köylerin arasındaki taşlara yatıp uyuyorlar. Bir gün böyle bir araba tekerine oturdum, bölük berberi kafamın kelleşen yerlerine yaprak özü sürdü.

Büyükbabanın satranç taşları başparmağının büyüklüğündeydi. Yalnız vezirler ortaparmağı kadardı. Sol omuzlarının altında küçücük birer siyah taş vardı. Niye yalnız onların göğüs çıkıntısı var, diye sormuştum. Taşlar onların kalbi demişti büyükbabam, en son onları yonttum. Vezirleri en sona bırakmıştım. Çok zamanımı aldı. Bölük berberi bana, hâlâ kafanda kalan saçlara hiçbir yaprak para etmez, demişti. Hiç çaresi yok, dökülecekler. Ama açık yerler için birşeyler yapabilirim, yaprak özü oralarda yeniden saç çıkmasını sağlayabilir.

Vezirler bittiğinde bütün saçlarım dökülmüştü, demişti büyükbabam.

Teneke koyun ve tahta kavun proletaryasını vardiya giriş çıkışlarında gördükçe, Edgar, Kurt, Georg ve ben evden nasıl ayrıldığımızdan söz ediyorduk. Edgar ve ben köyden geliyorduk, Kurt ve Georg kasabadan.

Dut ağaçlı çuvallardan, yaşlıların avlularından ve Lola'nın defterinden söz ettim, yöreden getirilip yüzlere yansıtılanlardan. Edgar başını salladı, Georg, burada herkes köylü kalıyor, dedi. Kafaca evden uzaklaştık, ama ayaklarımızla başka bir köydeyiz. Diktatör-

lüklerde kent yoktur, çünkü gözaltında olan her şey küçüktür.

Bir kentten ötekine gidiyorsun, dedi Georg, bir köylüyken başka bir köylü oluyorsun. Hepten gitmek de var, dedi Kurt, trene binip bir köyden ötekine gidip durursun.

Köyden ayrıldığımda, dedi Edgar, köyün tarlaları kente kadar geldi. Mısırlar henüz yeşildi, sağa sola sallanıyordu. Evin bahçesinin uzayıp treni izlediğini sandım. Tren yavaş gidiyordu.

Bana yolculuk uzun, mesafe uzak geldi, dedim. Ayçiçekleri yapraksızdılar artık, siyah sapları ise kesin bir ayrımı dile getiriyordu. Çekirdekleri o kadar siyahtı ki, bakmaktan yorulmuştu kompartımandakiler. Kompartımandaki herkese uyku bastırdı. Bir kadın kucağında gri bir kaz tutuyordu. Kadın uykuya dalmıştı, kaz da bir süre daha kadının kucağını gagaladı. Sonra boynunu kanatlarının altına sokup uyudu o da.

Orman camı kapıyordu hep, dedi Kurt, birden gökyüzü parçasını gördüğümde, yukarıda bir nehir var, diye düşündüm. Orman bölgede ne varsa silmişti. Babamın kafasına uyuyordu bu. Veda sırasında öyle sarhoştu ki, oğlunun savaşa gittiğini sanıyordu. Gülerek annemin omuzuna vurup, bizim Kurt savaşa gidiyor, dedi. Annem bunu duyunca bir çığlık attı. Çığlık atarken ağlamaya başlamıştı bile. İnsan nasıl bu kadar sarhoş olabilir, diye bağırdı. Ama aslında babamın söylediğine inandığı için ağlıyordu.

Babam boş bisikleti aramıza koydu, dedi Georg. Bavulum elimdeydi. Tren istasyondan çıkarken, babamı, bisikletin yanında kente geri dönerken gördüm. Uzun ve kısa, birer çizgi halinde.

Babam körinançlıdır, annem ona hep yeşil ceketler diker. Yeşil giymeyeni orman gömer, der babam. Bu alışkanlığı savaştan kalma, dedi Kurt.

Benim babam, dedi Georg, giderken benimle omuz omuza yürümek zorunda kalmamak, dönerken de eve tek başına gittiğini hissetmemek için, istasyona bisikletle geldi.

Edgar, Kurt ve Georg'un anneleri terziydiler. Astar, makas, iplik, iğne, düğme ve ütüyle yaşıyorlardı. Edgar, Kurt ve Georg annelerinin hastalıklarından söz ettiklerinde, terzilerin ütü buharı yüzünden bünyeleri zayıfmış gibi geldi bana.

Hepsinde iç hastalıkları vardı: Edgar'ın annesi safrakesesinden, Kurt'un annesi midesinden, Georg'un annesi de dalağından rahatsızdı.

Bir benim annem köylüydü ve tarladan dolayı bünyesi sağlamdı. O da belinden rahatsızdı.

Eve dönen SS babalarımız yerine annelerimizden söz ederken, birbirlerini hiç tanımadıkları halde annelerin bizlere hastalıklarından söz eden benzer mektuplar göndermelerine şaşırdık.

Artık binmediğimiz trenlerle, safrakesesi, mide, dalak, bel ağrıları gönderiyorlardı bizlere. Annelerin bedenlerinden taşan hastalıklar, tıpkı buzdolabında duran, kesilmiş hayvanların çalıntı parçaları gibi mektuplara giriyordu.

Hastalıkların çocuklara atılan kementler olduğunu düşünüyordu anneler. Uzaktaki tutsaklardı onlar. Eve giden trenlere binip, ayçiçekleri ve ormanlar arasından geçip, yüzünü gösteren çocuklar istiyordu anneler.

Sevginin bir yanak ya da alın olduğu bir yüz görmek, diye düşünüyordu anneler. O yüzlerde yaşamın artık çocukluk günlerinden daha kötü geçtiğini söyleyen ilk çizgileri görmek.

Oysa bu yüzü artık okşayamayacaklarını ya da ona vuramayacaklarını unutuyorlardı. Ona dokunmanın artık olanaksız olduğunu.

Bizler bütünüyle dut ağaçlarını yanlarında getirenlere aittik, ama konuşmalarımızda kendimizi tam da onlardan saymıyorduk. Farklılıklar bulmaya çalışıyorduk, çünkü biz kitap okuyan insanlardık. Küçücük farklılıklar bulurken, bir yandan da herkes gibi yanımızda getirdiğimiz çuvallarımızı kapılarımızın arkasına koyuyorduk. Oysa kitaplarda bu kapıların gizli saklı yerler olmadığı yazılıydı. Dayanabileceğimiz, ardına kadar açabileceğimiz ya da kapatabileceğimiz tek yer kafamızdı. Onun ardında hastalıklarını mektuplarla bize gönderen annelerimiz ve vicdan azaplarını en işe yaramaz bitkilerin içine tıkıştıran babalarımızla birlikteydik.

Yazlık evdeki kitaplar ülkeye kaçak sokulmuştu. Anadilimizde yazılmışlardı, rüzgârın uzanıp yattığını söylenen anadilimizde. Ülkenin resmî diliyle değil. Ama köylerdeki çocuk yatağı diliyle de değil. Kitaplarda anadil vardı, ama düşünmeyi yasaklayan köy suskunluğu yoktu. Kitapların geldiği yerde herkes düşünüyor, diye düşünüyorduk. Sayfaları kokluyor ve kendimizi alışkanlıkla ellerimizi koklarken yakalıyorduk. Ülkedeki kitapların ve gazetelerin baskısında olduğu gibi, okurken ellerimiz kararmıyordu, şaşıyorduk.

Yanlarında getirdikleri yöreyle kenti arşınlayan herkes, ellerini kokluyordu. Yazlık evdeki kitaplardan haberleri yoktu. Ama oraya gitmek istiyorlardı. Kitapların geldiği yerde kot pantolonlar, portakallar, çocuklar için yumuşacık oyuncaklar, babalar için taşınabilir televizyonlar, anneler için incecik çoraplar ve gerçek rimeller vardı.

Herkes kaçma düşüncesiyle yaşıyordu. Suların sınır dışında kaldığı yere dek Tuna'yı yüzerek geçmek istiyorlardı. Toprak sınırdışı kalana dek mısır tarlalarının ardından koşmak. Gözlerinden anlaşılıyordu: çok yakında ellerindeki tüm parayla kadastrocudan haritalar

satın alacaklar, muhafızların kurşunlarına ve köpeklerine hedef olmamak, karadan ya da sudan kaçabilmek için tarlada ve nehirde sisli günlerin gelmesini bekleyecekler. Ellerinden anlaşılıyordu: çok yakında balonlar ya da yatak tahtalarından ve genç ağaçlardan, eften püften kuşlar yapacaklar. Havadan kaçabilmek için rüzgârın durmamasını bekleyecekler. Dudaklarından anlaşılıyordu: çok yakında bir istasyon bekçisiyle, tüm paralarını vererek, fısıldaşacaklar. Kaçabilmek için yük vagonlarına binecekler.

Sadece diktatör ve muhafızları kaçmak istemiyordu. Gözlerinden, ellerinden, dudaklarından anlaşılıyordu. Bugün de, yarın da köpekleri ve kurşunlarıyla mezarlar açacaklar. Bir de kemer, fındık, pencere ve iple.

Diktatör ve muhafızlarının tüm kaçış planlarının gizliliğinin üstünde durdukları hissediliyordu. Kulak kabarttıkları ve korku saldıkları hissediliyordu.

Akşamları sokak lambalarındaki son ışık bir kez daha kendi çevresinde dönüyordu. Bu ışık ısrarcıydı. Gece olmadan önce çevreyi uyarıyordu. Evler önlerinden geçen insanlardan daha küçük görünüyordu. Köprüler ise üzerlerinden geçen tramvaylardan.

Herkes anlamsız bir telaş içinde eve dönüyordu. Sokaktaki son birkaç yüzün çizgileri belirsizdi. Bana doğru yürürlerken o yüzlerde asılı kalmış bir bulut görüyordum. Tam yanıma gelip bir adım daha attıklarında büzülüyordu yüzler. Kaldırım taşları küçülmüyordu yalnızca, bir sonraki adımda ise alınlardaki bulut iki beyaz göz çukuru oluyordu.

Sokak sonlarında duruyordum, oralar aydınlık oluyordu. Bulutlar tıpkı topak olmuş giysiler gibi. Biraz daha oyalanabilmeyi isterdim, çünkü yatabileceğim tek yer kızların olduğu dikdörtgendi. Dikdörtgendeki kızlar uyuyana dek bekleyebilmeyi isterdim. Oysa bu donuk ı-

şık beni yürümeye zorluyordu, adımlarım hızlanıyordu. Ara sokaklar geceyi beklemiyordu. Bavullarını topluyordu onlar.

Edgar ve Georg şiirler yazıp bunları yazlık evde saklıyorlardı. Kurt köşelerde ve çalılıkların arkasında durup gri perdeleri kapalı otobüs konvoylarının fotoğraflarını çekiyordu. Otobüsler, sabahları ve akşamları tutukluları cezaevinden alıp tarlaların gerisindeki inşaatlara götürüyordu. Fotoğrafta da köpeklerin havlayacak gibi olmaları tüyler ürpertici, demişti Kurt. Havlasaydılar o fotoğrafları yazlık evde saklayamazdık, demişti Edgar.

Mezarlar açanlara zarar verecek her şeyin işe yarayacağını düşünüyordum. Edgar, Kurt ve Georg'un şiir yazıp fotoğraf çekerek ya da orada burada bir şarkı mırıldanarak, mezar açanlarda nefret uyandıracaklarını. Bu nefretin muhafızlara zarar vereceğini. Giderek bütün muhafızların, sonunda da diktatörün bu nefretle akıllarını kaçıracaklarını.

Kanlı işlerini her gün titizlikle yürütebilmeleri için, muhafızların bu nefrete gereksinim duyduklarını o zamanlar bilmiyordum. Maaşlarını alabilmek için nefretle yargılamak zorunda olduklarını. Onlar düşmanı yargılayabiliyordu ancak. Muhafızlar güvenilirliklerini düşmanların sayısıyla kanıtlıyordu.

Gizli servis, diktatörün hasta olduğuna dair söylentileri özellikle yayıyor, insanları kaçmaya zorlamak sonra da enselemek için, demişti Edgar. Önce fısıldaşmalara yol aç, sonra ensele, insanları et, kibrit, mısır, deterjan, mum, vida, toka, iğne ve kalas çalarken enselemek yetmiyor onlara.

Sağda solda dolanırken yalnızca delilerle onların cansız nesnelerine rastlamıyordum. Sokaklarda volta a-

tan muhafızlara da rastlıyordum. Genç adamlar sararmış dişleriyle büyük binaları, meydanları, dükkânları, durakları, bakımsız parkı, öğrenci yurtlarını, meyhaneleri, istasyonu gözlüyordu. Giysileri üzerlerine oturmuyordu, ya bol ya da dardılar. Gözledikleri bölgenin neresinde erik ağaçları var biliyorlardı. Erik ağaçlarının oradan geçmek için yollarını değiştiriyorlardı. Aşağı sarkan dallardan ham erikleri toplayıp ceplerini dolduruyorlardı. Topladıklarını torbalara da doldurup ceketlerine sokuşturuyorlardı. Bir defada bol bol erik toplayıp uzun süre bunlarla idare etmek istiyorlardı. Ceket cepleri dolduğunda hızla ağaçların yanından uzaklaşıyorlardı. Çünkü erikobur bir küfürdü. Sonradan görmelere, kendini inkâr edenlere, yoktan var olan vicdansızlara, cesetlerin üzerinde yükselenlere böyle deniyordu. Diktatör de bir erikoburdur.

Genç adamlar volta atarken ellerini ceplerine sokuyorlardı. Göze batmamak için, ceplerinden bir defada bir avuç dolusu erik çıkarıyorlardı. Ancak ağızları dolduğunda parmakları birleşebiliyordu.

Bir defada bir avuç dolusu erik aldıkları için, yerken birkaç erik yere yuvarlanıyor, bazıları da ceket kollarının içine düşüyordu. Muhafızlar yere düşen eriklere küçük toplar gibi ayakkabılarının burunlarıyla vurup, otlara atıyorlardı. Kollarına kaçan erikleri ise yakalayıp zaten dolu olan avurtlarına tıkıştırıyorlardı.

Dişlerindeki köpükleri görünce, ham erik yenmez, çekirdek henüz yumuşaksa ölümü ağzına almışsın demektir, diye düşünüyordum

Erikoburlar köylüydüler. Ham eriklere dayanamıyorlardı. Görevlerini bırakıp giderek köy ağaçlarının altında duran çocuk hırsızlara dönüşüveriyorlardı. Aç oldukları için yemiyorlardı erikleri, daha bir yıl önce babalarının eli kalktığında gözlerini yere indirip boyunlarını büktükleri zamanki yoksulluğun ekşi tadına susuyorlardı.

Ceplerini boşalttıktan sonra düzeltiyor ve erikleri mideye indiriyorlardı. Ateşlenmiyorlardı. Onlar büyümüş çocuklardı. Evden uzakta, içlerindeki yangını görevlerine boşaltıyorlardı.

Güneş yaktığı, rüzgâr estiği, yağmur yağdığı için birine bağırabiliyorlardı. Bir ikincisini hırpalayıp, sonra da bırakıyorlardı. Bir üçüncüsünü yerden yere vuruyorlardı. Eriklerin yangını bazen sessiz sedasız beyinlerine çöreklenip oturuyordu, o zaman dördüncüyü öfkesizce, kararlı bir biçimde götürüyorlardı. On beş dakika sonra da yine bölgedeki yerlerini alıyorlardı.

Genç kadınları gördüklerinde, gözler bacaklara dikiliyordu. Götürmeye ya da bırakmaya son anda karar veriyorlardı. Bacakların gerekçeye gereksinimi yoktu, söz konusu olan keyfilikti.

İnsanlar onların yanından hızla ve sessizce geçiyorlardı. Geçmiş karşılaşmalardan tanınıyordu muhafızlar. Erkeklerle kadınların adımları iyice sessizleşiyordu. Kiliselerin çanları vurup güneşli ve yağmurlu günleri öğle öncesi ve sonrasına bölüyordu. Gök ışığını değiştiriyordu, asfalt rengini, rüzgâr yönünü, ağaçlar hışırtısını.

Edgar, Kurt ve Georg da çocukken ham erik yerlermiş. Kafalarında erik imgesi yoktu, çünkü babaları onları yerken rahatsız etmemişti. Hiç çaresi yok, ölürsün, ateşler içinde yüreğin yanıp kül olur dediğimde benimle dalga geçtiler. Ölüm ağzımda değildi, çünkü babam beni yerken görmüyordu dediğimde, kafalarını salladılar. Muhafızlar heskesin önünde tıkınıyorlar, dedim. Ölüm onların da ağzında değil, çünkü gelip geçenler dalların çatırtısını ve yoksulluğun ekşimiş tadını biliyorlar.

Edgar, Kurt ve Georg aynı yurtta değişik odalarda kalıyorlardı. Edgar dördüncü, Kurt ikinci, Georg üçüncü katta. Her odada beş oğlan vardı, beş yatak, altların-

da beş bavul. Bir pencere, kapının üstünde bir hoparlör, bir gömme dolap. Her bavulda çoraplar, çorapların altında tıraş kremi ve bir ustura.

Edgar odaya girdiğinde, birisi Edgar'ın ayakkabılarını pencereye fırlatıp, hadi yakala, yakalarken de giy, diye bağırmış. İkinci katta birisi Kurt'u dolap kapısına dayayıp, çöpünü başka yere at, diye bağırmış. Üçüncü katta Georg'un yüzüne bir broşür çarpmış, birisi, kendi bokunu kendin ye, diye bağırmış.

Oğlanlar Edgar, Kurt ve Georg'u tehdit edip tartaklamışlar. Üç adam biraz önce gitmişti. Odayı aramışlar ve oğlanlara, bu ziyaret hoşunuza gitmediyse, şu anda burada olmayanla konuşun, demişlerdi. Konuşun demişler ve yumruklarını göstermişlerdi.

Edgar, Kurt ve Georg dikdörtgene geldiklerinde ısmarlama öfke patlamış. Edgar gülmüş ve bavullardan birini pencereden dışarı fırlatmış. Kurt, dikkatli ol solucan, demiş. Georg, boktan söz ediyorsun, dişlerin çürüyecek, demiş.

Her odada dört oğlandan yalnızca biri çılgına döndü, dedi Edgar, Kurt ve Georg. Öfke ıskaladı, çünkü öteki üç kişi de önce aynı şeyi yapmaya niyetlenmişler, sonra da Edgar, Kurt ve Georg geldiklerinde çılgına döneni yarı yolda bırakmışlardı. Sanki orada değildiler.

Edgar'ın odasındaki çılgın, kapıyı çarpıp çıkmış. Aşağıya inip bavulunu almış, bir de Edgar'ın ayakkabılarını.

Küçük dikdörtgende aranacak pek bir şey yoktu. Hiçbir şey bulamadılar, dedi Edgar. Georg da, pireleri ürküttüler, çarşaflar siyah noktacıklarla dolu, oğlanların uykuları huzursuz, dedi.

Edgar, Kurt ve Georg'un ailelerinde ise aranacak çok şey vardı. Georg'un annesi mektubuyla korkudan artan dalak ağrısını yolladı. Kurt'un annesi mektubuyla azan

mide ağrısını yolladı. Babalar mektuplarında ilk kez kenara bir satır düştüler: annene bir daha bunu yapma.

Edgar'ın babası kente trenle gelip tramvaya binmiş. Tramvaydan inip dolambaçlı yollardan öğrenci yurduna gelmiş, bakımsız parktan geçmekten kaçınmış. Oğlanlardan birine Edgar'ı giriş kapısına göndermesi için rica etmiş.

Merdivenlerden inerken yukarıdan babamı gördüm, küçük bir oğlan çocuğu gibi camekândaki afişleri okuyordu, dedi Edgar. Ne okuyorsun, dedim, bana bir torba içinde evden getirdiği, yeni toplanmış taze fındık verdi. İç cebinden annemin mektubunu çıkarıp, park çok bakımsız, insanın oradan geçmesi gelmiyor, dedi. Edgar başını sallayıp mektupta safrakesesi ağrısının dayanılmaz olduğunu okumuş.

Edgar babasıyla parktan geçip durağın arkasındaki meyhaneye gitmiş.

Arabalı üç adam geldi, demiş Edgar'ın babası. Biri dışarıda kaldı. Hendeğin yanına oturup bekledi, şoför olanı. Öteki ikisi eve girdiler. Daha gençten olan kel kafalıydı, yaşlı olanı ise kır saçlı. Edgar'ın annesi odadaki perdeleri açmaya yeltenmiş, ama kel kafalı olan, kalsın, ışığı aç, demiş. Yaşlı olan yatağı açıp, yastıkları, yatak örtüsünü, şilteyi aramış. Bir tornavida istemiş. Kel kafalı olan yatağın vidalarını sökmüş.

Parktan geçerken Edgar yavaş, babası ise sert ve geniş adımlarla yürüyormuş. Konuşurken yaprakları sayacakmış gibi çalılıklara bakıyormuş. Edgar, ne aranıyorsun, diye sormuş. Babası, halıyı kaldırıp dolapları boşalttılar, bir şey aranmıyorum, kaybetmedim ki arayayım, demiş.

Edgar babasının ceketini göstermiş. Mektubu iç cebinden çıkarırken ceketin düğmelerinden biri eksikmiş. Edgar gülüp, belki düğmeni arıyorsundur, demiş. Babası, trende düşmüştür, demiş.

Avusturya ve Brezilya'daki amcalarından gelen mektupları Almanca oldukları için okuyamadılar, demiş Edgar'ın babası. Mektupları yanlarına aldılar. Mektupların içinden çıkan fotoğrafları da. Amcalarının evlerinin, aile üyelerinin evlerinin fotoğraflarıydı bunlar. Evler hep aynıydı. Avusturya'da kaç odalı evlerde oturuyorlar, diye sordu yaşlı olanı. Kel kafalı olan ise, bunlar ne ağacı, diye sordu, Brezilya'da çekilmiş bir fotoğrafı göstererek. Edgar'ın babası bilmediğini göstermek için omuzlarını silkmiş. Oğluna gelen mektuplar nerede, diye sordu yaşlı olan, kuzininden gelenler. Hiç yazmadı, demiş Edgar'ın annesi. Emin misin, diye sormuş öteki. Hayır, belki yazıyordu, ama onun eline geçmiyor, demiş Edgar'ın annesi.

Yaşlı olanı, düğmelerin, fermuvarların bulunduğu kutuyu masanın üzerine boşaltmış. Kel kafalı olan, kumaşları ve astarları karman çorman etmiş. Annen neyin hangi müşteriye ait olduğunu bilemez hale geldi, demiş Edgar'ın babası. Moda dergisini kimden aldınız diye sordular. Edgar'ın annesi, adamların mektupları ve fotoğrafları koydukları evrak çantalarını göstererek, Avusturya'daki kardeşimden, demiş. Çizgili giysileri bilir misiniz, demiş yaşlı olanı, yakında siz de giyeceksiniz.

Meyhanede Edgar'ın babası, oturacağı sandalyede başka biri oturuyormuşcasına büyük bir dikkatle oturmuş. Kel kafalı olan, Edgar'ın odasındaki perdenin dikişlerini sökmüş, dolaptaki eski kitapları çıkarıp tersinden sallayarak içlerini aramış. Edgar'ın babası titremesini önlemek için ellerini masaya bastırmış. Eski kitaplarda ne olabilir ki, toz topraktan başka bir şey çıkmadı, demiş. İçerken içkisini damlatmış bardaktan Edgar'ın babası.

Pencere kenarındaki çiçekleri saksılarından söküp çıkardılar ve elleriyle toprağı ufaladılar, demiş Edgar'ın babası. Toprak mutfak masasının üstüne döküldü, ince-

cik kökleri ise parmaklarının aralarında asılı kaldı. Kel kafalı olan yemek kitabını heceleye heceleye okudu. Edgar'ın annesi onun okuduklarını çevirmiş. İçinde bir çift öküz gözünün yüzdüğü çorbaya fit olacaksınız, demiş kel kafalı olan. Yaşlı olan dışarıya çıkıp avluyu aramış. Bahçeyi de.

Edgar babasına bir içki daha koyup, biraz yavaş iç, demiş. Şoför ayağa kalkıp hendeğe işedi, demiş Edgar'ın babası. Ördekler koşup onu izlediler. Sandılar ki, her öğleden sonra olduğu gibi temiz su veriyoruz onlara. Şoför gülüp pantolonunu ilikledi ve hendeğin yanındaki köprüden biraz çürümüş tahta kopardı. Tahtayı elinde ufalayıp otlara attı. Ördekler sandılar ki, her öğleden sonra olduğu gibi buğday taneleri atıyoruz onlara, oysa ufalanmış tahta yediler.

Aramadan bu yana yatağın yanındaki komodinde, çocukken Edgar'ın amcasının Brezilya'da yapıp gönderdiği tahta adam heykelciği durmuyordu artık.

Edgar'ın amcaları uzaklarda kalan SS askerleriydiler. Yitirilen savaş onları yabancı yönlere sürmüş. Ölüm mangalarında mezarlar açıp savaştan sonra birbirlerinden ayrılmışlardı. Beyinlerinde aynı yükü taşıyorlardı. Birbirlerini bir daha hiç aramamışlar. Çevreden bir kadın bulup onunla Avusturya ve Brezilya'da sivri bir dam, yemyeşil çıtılardan dört pencere ve yemyeşil kalaslardan çitler yapmışlar. Yabancı yerlere gidip, oralarda iki tane Suebya tipi ev inşa etmişler. Kafaları gibi Suebyalı iki ev, her şeyin bambaşka olduğu iki yabancı yerde. Evler bittiğinde karıları iki Suebyalı çocuk vermişler onlara.

Yalnızca evlerin önündeki, savaştan önce memlekette yaptıkları gibi her yıl budadıkları ağaçlar Suebya örneğini aşarak, başka bir gök, toprak ve havaya göre büyümüş.

Bakımsız parkta oturmuş, Edgar'ın fındıklarını yiyorduk. Safrakesesi tadı var bunlarda, dedi Edgar. Ayakkabılarını çıkarmış, topuklarıyla kabukları kırıyordu. Fındıkları bir gazete kâğıdının üstüne koyuyordu. Kendisi yemiyordu. Georg bana bir anahtar verip beni ilk kez yazlık eve gönderdi.

Anahtarı ayakkabının içinden çıkardım. Kapıyı açtım, ışığı açmadım, bir kibrit yaktım. Tulumba oradaydı, kolunu uzatmış, ince uzun bir adam gibi. Borunun üzerinde eski bir ceket asılıydı, ceketin altında ise paslanmış emzikli bir kova duruyordu. Duvara çapalar, kürekler, tırmıklar, bir bahçe makası ve bir süpürge dayanmıştı. Üstleri hâlâ topraklıydı. Kuyunun kapağını kaldırdım, naylon torba derin bir deliğin üzerinde sallanıp duruyordu. Onu çengelden alıp, içine kitapları koydum ve tekrar yerine astım. Çıkıp kapıyı kapadım.

Gelirken yol üstünde çiğnediğim otların üzerinden geçtim. Eflatun yüksük otlarının arasından çıkan ebegümecilerle devedillerinin kokusu havaya karışıyordu. Boru çiçekleri tatlı bir koku yayıyorlardı, yoksa benim korkum muydu o. Her bir ot baldırlarıma batıyordu. Sonra yolunu şaşırmış küçük bir tavuk yeri gagaladı, ayakkabılarımı fark edince de kaçtı. Otlar onun üç misliydi ve üzerine kapanıyordu. Bu büyüyen yabanıllıkta yakınarak ötüyor, yolunu bulamıyor ve ölüm kalım savaşı veriyordu. Tavuğun sesi cırcır böceklerini bastırıyordu. Onun korkusu beni ele verecek, diye düşündüm. Her bir bitki ardımdan beni gözlüyordu. Alnımdan karnıma kadar bütün bedenim atıyordu.

Yazlık evde kimse yoktu, dedim ertesi gün. Meyhanenin bahçesinde oturuyorduk. Bira yeşildi, çünkü şişeler yeşildi. Edgar, Kurt ve Georg'un çıplak kolları masadaki tozu almıştı. Masanın üzerinde kol izleri duru-

yordu. Başlarının arkasından kestane ağacının yeşil yaprakları sarkıyordu. Sarılar ise henüz göstermiyorlardı kendilerini. Kadeh tokuşturup susuyorduk. Edgar, Kurt ve Georg'a ait olan bir alın, bir şakak ve bir yanakta, güneş vurduğu için, tüyler saydamlaşmıştı. Ağaçtan sarı bir yaprak düşüyordu arada bir. İçimizden birisi, sonra bir başkası yaprağın düşüşünü bir kez daha görmek ister gibi, gözlerini yukarıya kaldırıyordu. Ama bir başkasının düşmesini beklemiyordu. Gözlerimiz sabırlı değildi. Yapraklarla işimiz yoktu. Yüzlerimizin arasına giren, uçuşan sarı nesnelerdi onlar.

Masanın üzeri ütü gibi kızgındı. Yüzlerin derisi gergin. Öğle hepten içerideydi, meyhane boştu. İşçiler henüz fabrikalarda teneke koyun ve tahta kavun yapıyorlardı. Kollarımızı ayıran biraz daha şişe olması için yine bira ısmarlıyoruz.

Georg kafasını eğdi, çenesinin altından gıdısı ikinci bir çene gibi çıktı. Ağzının içinde mırıldandı:

Sarı kanarya
Yumurta sarısı gibi
Tüyleri var pamuk gibi
Gözlerin bakıyor yokmuş gibi.

Şarkı ülkede çok ünlüydü. Ama şarkıcılar iki ay önce ülke dışına kaçmışlar, şarkı da yasaklanmıştı. Georg şarkıyı birayla yuttu.

Garson bir ağaç gövdesine dayanmış bakınıyor ve esniyordu. Burada müşteri değildik biz. Garsonun kirli önlüğüne bakıyorduk. Çocuklar söz konusu oldu mu, babalar her şeyi anlıyor, dedi Edgar. Babam o heriflerin küçük tahta heykelciği almalarını anlıyor. Onların da oynamak isteyen çocukları vardır, dedi babam.

Bizim ülkeyi bırakıp gitmeye niyetimiz yoktu. Ne Tuna üzerinden, ne havadan, ne de yük vagonlarıyla. Biz bakımsız parka gidiyorduk. Asıl gitmesi gereken gitmek zorunda kalırsa, geri kalan herkes ülkede kalabilir,

diyordu Edgar. Söylediğine kendisi de inanmıyordu. Asıl gitmesi gerekenin gideceğine kimse inanmıyordu. Her gün diktatörün eski ve yeni hastalıklarıyla ilgili söylentiler çıkıyordu. Onlara da inanmıyordu kimse. Gene de kulaktan kulağa fısıltılar dolaşıyordu. En sonunda diktatöre ulaşacak sinsi ölüm virüsünü içinde taşıyormuş gibi, biz de bu söylentilerle ilgileniyor, fısıldaşıyorduk: akciğer kanseri, gırtlak kanseri, diye fısıldaşıyorduk, bağırsak kanseri, beyin atrofisi, felç, kan kanseri.

Yine bir dış gezi, diye fısıldaşıyordu insanlar: Fransa, Çin, Belçika, İngiltere, Kore, Libya, Suriye, Almanya, Küba. Her bir gezisine kaçma niyeti fısıltıları eşlik ediyordu.

Her kaçış bir ölüm getiriyordu. Fısıldaşmalar bu nedenle yutucuydu. İki kaçıştan biri muhafızların köpeklerine ya da mermilerine takılıyordu.

Akan su, giden yük trenleri, yerinde duran tarlalar ölüm hatlarıydı. Köylüler hasat yaparken mısır tarlalarında büzülmüş, çatlamış ya da kargaların oyduğu cesetler buluyorlardı. Mısırı toplayıp, cesetleri bırakıyorlardı, çünkü görmezden gelmek daha iyiydi. Sonbahar sonunda traktörler çift sürüyordu.

Kaçış korkusu, diktatörün her gezisini acil tedavi gezisine dönüştürüyordu: akciğer kanserine karşı uzakdoğu havası, gırtlak kanserine karşı bitki kökleri, beyin atrofisine karşı akupunktur, felce karşı kaplıca. Bir tek hastalık için gitmesi gerekmez deniyordu: kan kanserine karşı çocuk kanı ülkede vardı. Doğum kliniklerinde yeni doğan bebeklerin alınlarından Japon iğneleriyle çekiliyordu kan.

Diktatörün hastalık söylentileri, Edgar, Kurt, Georg ile benim annelerimizden aldığımız mektuplara benziyordu. Fısıldaşmalar, kaçışı ertelemekte etkiliydi. Herkes onun zarar görmesiyle sevinçten çıldıracağı günü

bekliyor, ama o gün hiç gelmiyordu. Diktatörün cesedi herkesin kafasına sızmanın yolunu buluyordu, tıpkı kendi bitmiş yaşamları gibi. Herkesin isteği ondan daha uzun yaşayabilmekti.

Yemek salonuna gidip buzdolabının kapısını ardına kadar açtım. Işık yandı, sanki onu dolabın içine dışarıdan ben fırlatmışım gibi.

Lola'nın ölümünden beri buzdolabında dil ve börek yoktu. Ama ben onları görüyor, kokularını duyuyordum. Açık buzdolabı, iç organları gözüken saydam bir adamdı sanki. Saydam adam hastaydı ve biraz daha yaşamak için sağlıklı hayvanların iç organlarını çalmıştı.

Onun yürek hayvanını gördüm. Ampulün içine hapsedilmişti. Büzülmüştü ve yorgundu. Buzdolabının kapısını çarparak kapadım, çünkü yürek hayvanı çalıntı değildi. O ancak kendisine ait olabilirdi, yeryüzündeki tüm hayvanların organlarından daha çirkindi.

Hava karardığı halde kızlar dikdörtgende dolanıyor, gülüşüyor ve ışığı yakmadan üzüm ve ekmek yiyorlardı. Sonra birisi yatmak için ışığı yaktı. Hepsi birden yattılar. Işığı söndürdüm. Kızların soluğu hemen uykuya teslim oldu. Sanki görüyordum soluğu. Sanki gece değil de bu soluktu kara, sakin ve sıcak olan.

Üstüm açık yatıyor ve yataklardaki çarşaflara bakıyordum. İnsan düşündüğü şeyin yanından geçip gidebilmek için nasıl yaşamalı, diye düşündüm. Sokakta yanlarından geçildiğinde dikkat çekmeyen kayıp eşyalar nasıl başarıyor bunu.

Sonra babam öldü. Sünger gibi içmekten, karaciğeri, içi doldurulmuş kaz ciğeri gibi şişmiş, demişti doktor. Hemen yanı başındaki camlı dolapta pensler ve makaslar duruyordu. Karaciğeri, lideri şişiren şarkılar gibi şişmiş demek, dedim. Doktor işaretparmağını dudaklarına

götürdü. Diktatör için söylenen şarkılardan söz ettiğimi sanmıştı, oysa ben Führer'i amaçlamıştım. Parmağını dudaklarında tutarak, yok, dedi. Babamdan söz ediyordu, oysa ben diktatörden söz ettiğini sanmıştım.

Babam ölmek üzere hastaneden çıkarıldı. Bugüne kadar yüzü hiç böyle çökmemişti, gülümsüyordu. Sevinecek kadar aptaldı. Doktor iyi değil, dedi, oda kötü, yatak sert, yastıklar kuştüyü yerine kırpıntı dolu. Bu yüzden çok kötüyüm, dedi babam, kol saati öyle bollaşmıştı ki, eline düşüyordu. Dişetleri büzülmüştü. Artık ağzına uymadığı için takma dişini ceketinin cebine attı.

Babam fasulye sırığı gibi kupkuru kalmıştı. Sadece karaciğerinin hacmi genişlemişti, bir de gözleriyle burnunun. Babam gaga burunluydu, kaz gagası gibi bir burnu vardı.

Başka bir hastaneye gideriz, dedi babam. Küçük valizini ben taşıyordum. Oradaki doktorlar iyidir, dedi babam.

Sokağın köşesinde rüzgâr saçlarımızı karıştırıyordu ve biz birbirimize bakıyorduk. Babam bu fırsattan yararlanıp, berbere gitmeliyim, dedi.

Ölümünden üç gün önce berberi önemseyecek kadar aptaldı. İkimiz de öyle aptaldık ki, o, bol gelen saatine bakacak, ben de onu, başını sallayarak onaylacak kadar. Birkaç dakika sonra berberde o öylece oturacak, ben de öylece ayakta dikilecek kadar. Ölümünden üç gün önce, beyaz önlüklü berberin saçı nasıl makasladığını izleyebilecek kadar kopuktuk birbirimizden.

Babamın küçük valizini kente götürdüm. İçinde bir kol saati, bir takma diş ve kahverengi-beyaz kareli terlikler vardı. Cesedi gömülmeye hazırlayan adam, babama ayakkabılarını giydirmişti. Babama ait olan her şey tabutta kalmalıydı, diye düşündüm.

Beyaz-kahverengi kareli terliklerin bilek kısmında kahverengi bir dil var. İki yandan dilin birleştiği yerde, bir çift kahverengi-beyaz yün püskül sallanıyor. Çocuk doğduğundan beri baba bu terlikleri giyiyor. Ayaklarını terliğe sokup yerleştirdiğinde, bilekleri çıplak ayaklı halinden daha ince görünüyor. Baba yatmadan önce çocuk, püsküller elleriyle okşayabilir. Ama üzerlerine basması yasak, çıplak ayakla bile.

Baba yatağın kenarında, çocuk yerde oturuyor. Çocuk saatin sarkacını dinliyor ve aynı tempoyla püskülleri okşuyor. Anne uykuya dalmış bile. Çocuk okşarken, tiktak, tiktak, diyor. Baba sağ terlikle sol terliğin üzerine basıyor. Çocuğun eli arada kalıyor. Canı yanıyor. Çocuk soluğunu tutuyor ve sesini çıkarmıyor.

Baba terliği elin üzerinden kaldırıyor, el ezilmiş. Beni rahat bırak, yoksa... diyor baba. Sonra ezilmiş eli kendi ellerinin arasına alıp, yoksa hiç, diyor.

Kar sadece iyi insanlar öldüğünde yağar derler. Bu doğru değil.

Babamın ölümünden sonra küçük valizle kente giderken, kar başladı. Kar taneleri paçavralar gibi uçuşuyordu havada. Taşlarda, demir parmaklıkların büklümlerinde, bahçe kapılarının kulplarında ve mektup kutularının kapaklarında durmuyordu kar. Yalnızca erkeklerin ve kadınların saçlarında duruyordu ak ak.

Babam diye düşündüm, ölümle ilgilenmek yerine berberle ilgilendi. İlk dönemeçteki en iyi berberle ilgilenmekle yanlış bir iş yaptı, tıpkı ölümle yanlış bir ilişki kurduğu gibi. Berbere ölümden hiç söz etmedi. Babam ölümü sezdiği halde, yaşamın hesabını yapıyordu. Erkeklerin ve kadınların saçlarına ak ak kar taneleri takıldığı için, kendi adıma doğru bir iş yapmam gerektiğini düşünecek kadar aptaldım. Babamın cenazesinden bir gün önce küçük valizle berberime gidip, ona ölümden söz etmeliydim.

Berberimde olabildiğince uzun bir süre kalıp, ona babamın yaşamıyla ilgili bildiğim her şeyi anlattım.

Babamın yaşamı, Edgar, Kurt ve Georg'un kitaplarından bildiğim, ama kendisinden çok az dinlediğim bir döneme denk düşüyordu: Mezarlar açan, sonra da oraları hemen terk edip eve dönen bir SS-askeri, dedim berbere. Çocuk yapıp, hep terliklerine göz kulak olması gereken biri. Onun işe yaramaz bitkilerinden, olgun eriklerinden, zilzurna, Führer için söylediği şarkılarından söz ederken, cenaze için saçıma perma yaptırıyordum.

Tam gitmek üzereyken, berber, benim babam Stalingrad'daydı, dedi.

Trene binip, babamın cenazesine ve annemin bel ağrılarına doğru yol almaya başladım. Tarlalar beyazkahverengi alacalıydı.

Tabutun yanında duruyordum. Şarkı söyleyen büyükanne kapitone bir yorganla odaya girdi. Tabutun çevresini dolanıp, yorganı tülün üzerine örttü. Burnu babamın gaga burnuna benziyordu. Babam onun ilgisinden yararlanıyor, diye düşündüm. Büyükannenin dudakları kendiliğinden, bilinçsizce çalınan boğuk ve yalnız bir ıslıktı. Şarkı söyleyen büyükanne yıllardır evdeki kimseyi tanımıyordu. Şimdi ise babamı tanımıştı, çünkü aklı başında değildi, çünkü baba artık yaşamıyordu. Şimdi babamın yürek hayvanı büyükanneme acı veriyordu.

Anneme, yorgan tabutun üzerinde kalsın, kar kazı geliyor, dedi. Anne bir eliyle bel ağrısını tutup, ötekiyle tülün üzerindeki yorganı çekip aldı.

Edgar, Kurt ve Georg, aramalardan bu yana ceket ceplerinde diş fırçası ve küçük bir havluyla dolaşıyorlardı. Tutuklanabileceklerini hesaba katıyorlardı.

Dikdörtgende bavullarının karıştırılıp karıştırılmadığını anlamak için, sabahları bavul kapaklarına iki tel

saç bırakıyorlardı. Akşamları saçların yerinde yeller esiyordu.

Akşamları yattığımda, sırtımda soğuk eller dolaşıyormuş gibi geliyor. Yan dönüp bacaklarımı karnıma çekiyorum. Yatıp uyumam gereken saatlerden nefret ediyorum. Taşın suya düştüğü hızla dalıyorum hemen, dedi Kurt.

Rüyamda sinemaya gitmek istiyordum, dedi Edgar, yeni tıraş olmuştum, çünkü girişteki camekânda öğrenci yurdundan ancak tıraş olduktan sonra çıkabileceğine dair bir kural yazılıydı. Tramvaya gittim. Vagondaki koltukların her birine üzerinde haftanın günleri yazılı birer kâğıt iliştirilmişti.

Okuyordum: pazartesi, salı, çarşamba, pazar dahil bütün günler yazılmıştı. Kondüktöre, bugün yazılı değil burada, dedim. Kondüktör, bu yüzden herkes ayakta duruyor, dedi. İnsanlar arka kapının önüne yığılmışlardı. Herkesin kucağında bir çocuk vardı. Çocuklar koro halinde şarkı söylüyorlardı. Büyüklerin arasından birbirlerini göremedikleri halde, aynı anda söyleyebiliyorlardı şarkıyı.

Edgar, Kurt ve Georg'un dikdörtgenleriyle, ailelerinin evleri üç kez daha arandı. Her aramadan sonra anneler, hastalıklarını anlattıkları mektuplar gönderiyorlardı. Edgar'ın babası kente gelmedi, annesinin mektubu postayla geldi. Edgar'ın babası mektubun kenarına, anneni kederinden öldüreceksin, diye not düşmüştü.

Benim odam da arandı. Dikdörtgene geldiğimde kızlar ortalığı topluyorlardı. Yatak takımlarım, şilte ve rimel tozum yerdeydi. Açık bavulum pencerenin altında, örme çoraplar bavul kapağında duruyordu. Çorapların üzerinde annemden gelen bir mektup vardı.

Lola'nın ölümüne sen neden oldun, diye bağırdı birisi. Mektubu açıp ayağımla bavulun kapağını kapadım

ve beni beden öğretmeniyle karıştırıyorsunuz, dedim. Birisi çok alçak sesle, hiç de değil, Lola senin kemerinle astı kendini, dedi. Rimel tozumu alıp, odaya rastgele fırlattım. Masanın üzerindeki, çam ağacı dallarının olduğu cam kavanoza çarptı. Dalların uçları duvara doğru kaykıldı.

Mektubu okumaya başladım. Bel ağrılarından sonra şunlar yazılmıştı mektuba:

Arabalı üç bey geldi. İkisi evin altını üstüne getirdi. Üçüncüsü şofördü. Öteki ikisi işlerini rahat yapsınlar diye şoför büyükannenle gevezelik etti. Şoför Almanca biliyordu. Hem vurgusuz, hem de Suebya vurgusuyla konuşabiliyordu Almancayı. Komşu bir köydenmiş, hangisinden olduğunu söylemek istemedi. Büyükanne onu baban sanıp saçlarını taramak istedi. Şoför tarağı elinden alınca da şarkı söyledi. Ne kadar güzel şarkı söylediğine hayret etti şoför. Şarkılardan birine eşlik etti:

Çocuklar çabuk eve
Anne mumu üfledi bile.

Şoför bu ezgiyi başka türlü biliyormuş. Şarkıyı büyükannen gibi söylemeye çalıştı, ama söyleyemedi.

Adamlar gitti gideli, büyükbabanın huzuru yok. Beyaz vezir yok oldu. Her yeri aradı, ama bulamadı. Onun eksikliğini çok çekiyor. Taşlara gözü gibi bakıyordu. Savaşı ve tutsaklığı yaşadı onlar. Oysa şimdi vezir evin içinde yok oluveriyor.

Başkaları alkış tutup, para kazanıyor diye sana haber iletmemi istedi büyükbaban. Büyükbabana bunu bir daha yapmamalısın.

Kar yağıyordu. Yüzümüze düşen kar, asfalta düşer düşmez su oluyordu. Ayaklarımız buz kesmişti. Akşam, yolun parlaklığını yukarıdaki ağaçlara taşıyordu. Sokak lambaları çıplak dallar arasından birbirlerine doğru yüzmek ister gibiydiler.

Adam boynundaki siyah papyon ve yere yansıyan görüntüsüyle yine fiskiyeli havuzun önünde dikilmişti. Cezaevinin bulunduğu yokuşu gözlüyordu. Kar tıpkı saçlarında durduğu gibi, solmuş çiçek demetinde de duruyordu. Geç olmuştu, tutuklu otobüsleri çoktan cezaevine dönmüşlerdi.

Edgar, Kurt, Georg ve ben ters yöne yürüdüğümüz halde, kar rüzgârla birlikte yüzlerimize çarpıyordu. Sıcak bir yere gitmek istiyorduk. Ama meyhane çok gürültülüydü. Sinemaya gittik, günün son gösterimiydi. Film başlamıştı.

Perdeden bir fabrika hangarının uğultusu geliyordu. Gözlerimiz karanlığa alışınca, Edgar koltuklardaki karaltıları saydı. Bizim dışımızda salonda dokuz kişi vardı. En arka sıraya oturduk. Burada konuşabiliriz, dedi Kurt.

Perdedeki fabrika karanlıktı, birbirimizi seçemiyorduk. Edgar gülerek, aydınlıkta nasıl göründüğümüzü biliyoruz nasılsa, dedi. Georg, kimileri bilmiyor, dedi. Ceketinin cebinden diş fırçasını çıkarıp ağzına soktu. Perdede proletarya demir çubuklarla hangarı arşınlıyordu. Yüksek fırına döküldü çubuklar. Sıvı metal salonu aydınlattı. Birbirimize bakıp güldük. Diş fırçasını çıkar ağzından, dedi Kurt. Georg fırçayı cebine sokup, Suebyalı göt lalesi, dedi.

Rüyamda şu bizim berbere gitmişim, dedi Kurt. Sadece yün ören kadınlar vardı. Bunlar ne yapıyor burada, diye sordum. Kocalarını bekliyorlar, dedi berber. Bana elini uzatıp, sizi tanımıyorum, dedi. Kadınlardan söz ediyor sandım, ama o bana bakıyordu. Beni nasıl tanımazsınız, dedim. Kadınlar kıkırdadılar. Ben o öğrenciyim, dedim. Size benzer birini tanıyorum, ama sizi tanımıyorum, dedi berber.

İzleyiciler ıslık çalıp bağırıyorlardı: Lupu, becer onu, hadi Lupule becer onu. Bir kadın ve bir erkek işçi ak-

şam vakti fabrika kapısının yanında durmuş, rüzgârda öpüşüyorlardı. Bir sonraki planda yine fabrika kapısı göründü, gündüzdü ve öpüşen işçi kadının çocuğu olmuştu.

Aynanın karşısındaki iskemleye oturmaya yeltendiğimde, dedi Kurt, berber olmaz anlamında başını salladı. Nedenmiş, diye sordum. Parmağıyla aynaya vurdu. Aynada kendimi gördüm, yüzümü edep yerimdeki tüyler kaplamıştı.

Georg kolumu çekip, yazlık evin anahtarını avucuma bıraktı. Ne yapacağım bunu, diye sordum.

Perdede çocuklar okul kapısından fırlayıp sokağa koşuyorlardı. Öpüşen işçi kadının çocuğunu, babası Lupu okulun önünde bekliyordu. Çocuğu alnından öpüp, elinden okul çantasını aldı.

Georg, okuldayken notlarım kötüydü, dedi. Müdüre birşeyler dikmenin zamanı geldi, pantolon iyi olur, dedi babam. Annem ertesi gün, gri kumaş, şerit, cep astarı ve düğme aldı, fermuvar yeri için de düğme almıştı, çünkü dükkânlarda yalnızca kırmızı fermuvar satılıyordu. Babam okula gidip, Müdür'ü ölçü almak için eve çağırdı. Bunu uzun zamandır bekliyordu Müdür, hemen geldi.

Müdür dikiş makinesinin yanında ayaktaydı. Annem ayakkabılarından başlayarak ölçü almaya koyuldu. Bacaklarınızı serbest bırakın Müdür Bey, dedi. Bu boy iyi mi, biraz daha uzatayım mı, bu bolluk iyi mi, biraz daha daraltayım mı? Duble paça mı olsun Müdür Bey, diye soruyordu. Müdür'ün üzerindeki pantolonun hizasından yukarı doğru bakarak, cepler nasıl olsun, diye sordu. Derin bir soluk alıp, kiler anahtarını hangi tarafta taşıyorsunuz, diye sordu. Sağda, dedi Müdür. Peki ilk yardım çantasını, diye sordu, düğme mi istiyorsunuz, fermuvar mı? Siz ne dersiniz, diye sordu Müdür babama. Fermuvar pratik, ama düğme daha kişilikli, dedi babam. Düğme olsun, dedi Müdür.

Sinemadan sonra terzime gittim. Terzinin çocukları uyumuştu. Mutfakta oturduk. İlk kez bu kadar geç bir saatte gidiyordum ona. Şaşırmadı. Elma hoşafı içtik. Sigara içerken avurtlarını içeri çekiyordu, büyükbabanın vezirlerine benziyordu yüzü o zaman. Alçak herif şimdi Kanada'daymış, dedi, kızkardeşine rastladım bugün. Terzinin kocası, tek bir söz söylemeden Tuna'dan kaçmıştı. Terziye siyah beyaz vezirlerden, büyükbabanın bölük berberinden söz etmiştim, dua eden ve şarkı söyleyen büyükannelerden de. Babanın işe yaramaz bitkileriyle, annenin bel ağrılarından da.

Senin büyükannelerin büyükbabanın vezirleri gibi geliyor bana, demişti. Dua eden siyah, şarkı söyleyen ise beyaz vezir. Dua etmekte karanlık birşeyler vardır hep.

Karşı çıkmadım, oysa benim için tam tersiydi. Koyu olan şarkı söyleyen büyükanne. Her yüreğin bir hayvanı olduğunu biliyor o. Başka bir kadının erkeğini elinden alıyor. Adam öteki kadını seviyor, şarkı söyleyen büyükanneyi sevmiyor. Ama büyükanne kazanıyor, çünkü kazanmak istiyor. Adamı değil, tarlasını. Kazanıyor da. Adam onu sevmiyor, ama büyükanne, senin yüreğindeki hayvan bir fare, diyor, onu yönetiyor.

Sonra her şey boşa gidiyor, çünkü tarla savaştan sonra devletin malı oluyor.

Bu dehşet karşısında büyükanne, şarkı söylemeye başladı.

Benimle ilgili çok az şey bildiği terzinin dikkatini çekmiyor. Öğrenci olmam ve kemer takmamam ona yetiyor gibiydi.

Yazlık evin anahtarını terzinin evinde pencere pervazına koyup, sonra da sözüm ona unuttum. Anahtarı atmaz nasıl olsa, diye düşünmüştüm.

Edgar, Kurt ve Georg terziyi güvenilir bulmuyorlardı. Anneleriniz terzi olduğu için böyle kuşkucusunuz,

dedim. Terziyi bizimle ilgili meselelere bulaştırmamak için söz vermek zorunda kaldım. Edgar, Kurt ve Georg, bilselermiş, anahtarın pencere pervazında kalmasına izin vermezlermiş. Ne zaman kuşkuya düşseler, o şiiri okumamışlar mıydı hep:

Her birimizin arkadaşı birer parça buluttu
Korku dolu bir dünyada arkadaşlar böyle işte
Annem de dedi ki, bu çok normal
Arkadaşları boşver
Kafanı daha ciddi işlere ver.

Gecenin geç bir saatinde yürüyerek yurda gidiyordum. Yolda üç muhafıza rastladım, bana ilişmediler. Kendi işleriyle meşguldüler, ham erik yiyorlardı, tıpkı gündüzleri olduğu gibi.

Kent öylesine sessizdi ki, ağız şapırtılarını duyuyordum. Yemeklerini bölmemek için usul adımlarla yürüyordum. Parmak uçlarıma basarak yürümek isterdim, ama bu dikkat çekerdi. Gölge gibi yürüyordum, isteseler de bana dokunamazlardı. Ne çok hızlı, ne de çok yavaş yürüyordum. Muhafızların ellerindeki, yeşil ham eriklerin rengi gökyüzü kadar koyuydu.

İki hafta sonra bir akşamüstü terziye gittim. Anahtarını unutmuşsun, dedi hemen, sabah onu burada buldum. Bütün gün, gece yurda girememiştir diye düşünüp durdum.

Terzinin boynunda mezura asılıydı. Yurt anahtarı değil o, evin anahtarı, dedim. Mezura boynundan kemer gibi sarkıyor, diye düşündüm.

Sonra çay demlendi. Çocuklarımın büyüdüğünü görüyorum, istiyorum ki, evlerinin anahtarını senin kullandığından daha sık kullansınlar, dedi terzi. Fincanıma şeker koydu. Anlıyor musun, diye sordu. Başımı salladım.

Edgar, Kurt, Georg ve ben korktuğumuz için her gün birlikte oluyorduk. Masada birlikte oturuyorduk,

oysa korku kafalarımızda bireyseldi, tıpkı buluşmadan önce yanımızda getirdiğimiz zamanki gibi. Onu birbirimizden saklamak için, sürekli gülüyorduk. Oysa korku yer değiştirebiliyordu. Yüzümüze hâkim olsak, bu kez seslerimize sızıyordu hemen. Yüzlerimizi ve seslerimizi felce uğratmayı başardığımızda, parmaklarımıza iniyor, sonra orayı bile terk edip dışarı çıkabiliyordu. Derinin yüzeyine yayılıyor, serbestçe ortalıkta dolanıyordu. Yakınımızdaki nesnelerde görüyorduk onu.

Birbirimizi uzun zamandır tanıdığımız için, kimin korkusu kendini nerede belli ediyor görüyorduk. Çoğu zaman birbirimize katlanamıyorduk, çünkü birbirimize muhtaçtık. Birbirimizi incitmek durumunda kalıyorduk.

Şu senin Suebya unutkanlığın. Şu senin Suebya telaşın ya da genişliğin. Şu senin Suebya cimriliğin. Şu senin Suebya kabalığın. Suebya hıçkırığın ya da hapşırığın, Suebya çorapların ya da gömleklerin, diyorduk birbirimize.

Seni Suebyalı göt oğlanı, seni Suebyalı gerzek, seni Suebyalı hayvanat. Bizi ayıracak uzun sözcüklerin öfkesine ihtiyacımız vardı. Uyduruyorduk onları, küfürler gibi uzaklık yaratsınlar diye. Gülerek direniyorduk onlara, acı çektirmek için iyice vurgulamak gerekiyordu. Gülüş hızla yenik düşebiliyordu, çünkü birbirimizi çok iyi tanıyorduk. Ötekini neyin yaralayacağını çok iyi biliyorduk. Acı çekmesi uyarıyordu bizi. Ham sevgi onu perişan etmeli ve ne kadar dayanıksız olduğunu hissetmeliydi. Birisi susana kadar her aşağılama bir sonrakini kışkırtıyordu. Sonra bir süre daha. Bir süre daha sözler, kıran girmiş tarlaya düşen çekirgeler gibi düşüyordu susan yüze.

Korkudan birbirimizin girmememiz gereken derinliklerine girmiştik. Bu uzun güven döneminin ansızın gelen karşıtına gereksinimimiz vardı. Artık sıra yıkıcı

nefretteydi. Bu büyük yakınlık içinde nefret sevgiyi biçebilirdi, çünkü sevgi nasıl olsa ot gibi büyüyüveriyordu. Ağıza alınan hava kadar ömürleri kısa süren kırgınlıkları özürler hemen siliyordu. Kavga isteyerek çıkarılıyor, sözler ise istemeden sarfediliyordu. Öfke bittiğinde hep, uydurulmuş sözlere başvurmaksızın, sevgi dile geliyordu. Sevgi hep vardı. Ama kavga sırasında tırnaklarını çıkarıyordu.

Edgar bir keresinde, yazlık evin anahtarını verirken bana, şu senin Suebyalı gülümsemen, demişti. Tırnaklarını hissetmiştim, o zaman nasıl oldu da yanıtı hemen yapıştıramadım bilmiyorum. Kendimi öylesine yarı yolda bırakılmış hissetmiştim ki, karşılık verecek söz bulamadım. Belki de ağzım bezelye tanesi gibiydi o sırada. Hiç istemediğim halde, dudaklarım kupkuru ve ipince kalakalmıştı galiba. Suebyalı gülümseme, kendisini seçme şansım olmayan babamınki gibiydi. Benim olmasını istemediğim annem gibi.

O gün de sinemanın en arka sırasında oturuyorduk. O gün de perdede bir fabrika hangarı vardı. Kadın bir işçi, yün iplikleri örme makinasına takıyordu. Bir başka kadın işçi kırmızı bir elmayla onun yanına gelip onu izlemeye koyulmuştu. İşçi kadın örme makinasındaki iplikleri düzelterek, ben galiba âşık oldum, demişti. Ötekinin elinden elmayı alıp ısırmıştı.

Bu filmde Kurt elini koluma atmıştı. Yine o gün rüyalarından birini anlatmıştı. Bu rüyada berberde erkekler varmış. Duvarın tepesinde asılı duran tahta, bir bulmacaymış. Erkekler elbise askılarıyla henüz boş duran küpleri gösterip harfler söylüyorlarmış. Merdivenin üzerinde duran berber harfleri yazıyormuş. Kurt aynanın karşısına oturmuş. Bu çözülmeden, saç yapılmayacak. Biz daha önce geldik, demiş erkekler. Kurt kalkıp gittiği sırada, berber arkasından bağırmış: yarın gelirken usturanızı yanınızda getirin.

Nasıl oldu da ustura rüyama girdi, diye sormuştu Kurt kulağıma eğilerek. Oysa nedenini biliyordu. Edgar, Kurt ve Georg'un usturaları yoktu artık. Kilitli bavullarında usturaların yerinde yeller esiyordu.

Edgar, Kurt ve Georg ile nehir kıyısında uzun saatler kalıyordum. Haydi dolaşalım yine, dediler, sanki nehir kıyısında dolaşmalarımız tasasız yürüyüşlermiş gibi. Hızlı ya da yavaş yürüyebilir, sürünebilir ya da deli gibi koşabilirdik hâlâ. Dolaşmayı ise unutmuştuk.

Anne bahçedeki son erikleri toplamak istiyor. Ama merdivenin basamaklarından biri gevşemiş. Büyükbaba çivi almaya gidiyor. Anne ağacın altında bekliyor. En büyük cepli önlüğü var üstünde. Hava kararıyor.

Büyükbaba satranç taşlarını ceplerinden çıkarıp masaya koyduğunda, şarkı söyleyen büyükanne, erikler beklerken, sen berbere gidip onunla satranç oynuyorsun, diyor. Berber evde değildi, ben de kırlara çıktım. Yarın sabah erkenden alırım çivileri, bugün biraz avarelik yaptım, diyor büyükbaba.

Kurt yürürken ayakkabılarının arkasına basıyordu, suya bir sopa sokup, şiiri okudu:

Her birimizin arkadaşı birer parça bulut
Korku dolu bir dünyada arkadaşlar böyle işte
Annem de dedi ki, bu çok normal
Arkadaşları boşver
Kafanı daha ciddi işlere ver

Edgar, Kurt ve Georg bu şiiri sürekli söylüyorlardı. Meyhanede, bakımsız parkta, tramvayda ya da sinemada. Bir de berbere giderken yolda.

Edgar, Kurt ve Georg sık sık birlikte berbere gidiyorlardı. Kapıdan girdiklerinde berber, sırayla, iki kızıl ve bir siyah diyordu. Kurt ve Georg hep Edgar'dan önce tıraş oluyorlar.

Şiir yazlık evdeki kitaplardan birindeydi. Ben de şiiri ezbere söyleyebiliyordum. Ama yalnızca içimden. Dikdörtgende ister istemez kızlarla birlikte olduğum zamanlarda duruma katlanabilmek için. Şiiri Edgar, Kurt ve Georg'un önünde söylemeye utanıyordum.

Bir keresinde bakımsız parkta söylemeyi denemiş, ama ikinci dizeden sonrasını unutuvermiştim. Edgar şiirin gerisini çocuk gibi hecelerken, ben nemli topraktan bir solucan alıp Edgar'ın yakasını açtığım gibi, soğuk kırmızı solucanı gömleğinden içeri attım.

Kentte ya birer parça bulut olacaktı ya da boş bir gökyüzü. Bir de benim, senin, onun annesinden gelen, söyleyecek birşeyleri olmayan mektuplar. Şiir alaycı soğukluğunu gizleyebiliyordu: Bu, Edgar, Kurt ve Georg'un seslerine uyuyordu. Bu soğukluğu ezbere söylemek kolaydı. Zor olan, her gün yeniden bu alaycı soğukluğa katlanabilmekti. Belki de şiirin bu yüzden bu kadar sık söylenmesi gerekiyordu.

Yanlış arkadaşlıklara güvenme, diyerek uyardılar beni Edgar, Kurt ve Georg. Odadaki kızlar her şeyi yapabilir, tıpkı odadaki oğlanlar gibi, diyorlardı. Ne zaman geleceksin, diye sorduklarında, dışarıda ne kadar kalacaksın, demek istiyorlar aslında.

Edgar, Kurt ve Georg, köpeği ile adı aynı olan Yüzbaşı Pjele tarafından bu şiir yüzünden ilk kez sorgulanmışlardı. Şiir Yüzbaşı Pjele'nin elindeki kâğıttaymış. Kağıdı buruşturmuş, köpek Pjele havlamış. Yüzbaşı Kurt'a zorla ağzını açtırıp, kâğıdı içeri tıkmış. Kurt şiiri yemek zorunda kalmış. Yerken de kusmak. Köpek Pjele iki kez atlamış Kurt'un üstüne. Pantolonunu parçalayıp, bacaklarını çizik içinde bırakmış. Bir kez daha atlasaydı üstüme, mutlaka ısırırdı, dedi Kurt. Ama Yüzbaşı Pjele yorgun ve sakin, bu kadar yeter Pjele, demiş. Yüzbaşı Pjele böbrek ağrılarından yakınıp, şansın varmış, demiş.

Edgar köşede bir saat boyunca hiç kımıldamadan dikilmek zorunda bırakılmış. Köpek Pjele karşısında oturmuş, onu izliyormuş. Dili dışarı sarkıyormuş. Kalkamaması için, kafasına basayım, diye düşündüm, dedi Edgar. Hayvan aklımdan geçeni hissetti. Edgar parmağını oynattığında, ayaklarını rahatlatmak için derin bir soluk aldığında, hemen köpek Pjele'nin homurtusu duyuluyormuş. En ufak bir harekette üstüme atlayabilirdi, dedi Edgar. Sinirlerime hâkim olamayıp ölebilirdim. Bir katliam olabilirdi.

Edgar'ı bırakmadan önce Yüzbaşı Pjele böbrek ağrılarından yakınmış, köpek Pjele ise Edgar'ı ayakkabılarını yalamış. Şansın varmış, demiş Yüzbaşı Pjele.

Georg'u, yüzüstü yatıp, kollarını sırtında kavuşturmaya zorlamışlar. Köpek Pjele şakaklarını ve ensesini kokluyormuş. Sonra ellerini yalamış. Bunun ne kadar sürdüğünü bilmiyordu Georg. Yüzbaşı Pjele'nin masasında bir siklamen saksısı duruyordu, dedi Georg. Kapıdan içeriye girdiğinde, siklamenin sadece bir çiçeği açmıştı. Bırakıldığında ise bir çiçek daha açmıştı. Yüzbaşı Pjele böbrek ağrılarından yakınıp, şansın varmış, dedi.

Yüzbaşı Pjele, Edgar, Kurt ve Georg'a şiirin kaçışları kışkırttığını söylemiş. Eski bir halk şarkısı bu, demişler. Yüzbaşı Pjele, onu sizin aranızdan birinin yazması daha iyi olurdu. O da kötü olurdu ama, şu haliyle daha da kötü, demiş. Bunlar bir zamanlar halk şarkısı olabilir, ama o zamanlar başkaydı. O pek iyi niyetli burjuva rejimi çoktan aşıldı. Halkımız bugün başka şarkılar söylüyor artık.

Edgar, Kurt ve ben, kıyıdaki ağaçları ve konuşmalarımızı izleyerek yürüyorduk. Edgar, hiç ortalıkta görünmeyen adama, yazlık evin anahtarını geri vermişti. Kitapları, fotoğrafları ve defterleri aramızda paylaşmıştık.

Her birimizin ağzından çıkan soluklar soğuk havaya karışıyordu. Gözlerimizin önünden, kaçan bir hayvan

sürüsü gibi geçiyorlardı. Bak, senin yürek hayvanın taşınıyor, dedim Georg'a dönerek.

Georg başparmağı ile çenemi yukarı kaldırıp, gülerek, şu senin Suebyalı yürek hayvanın yok mu, dedi. Tükürükleri yüzüme sıçrıyordu. Bakışlarımı yere doğru indirip, Georg'un çenemin altında duran parmaklarına baktım. Soğuktan parmaklarının oynak yerleri bembeyaz, parmakları ise mosmor olmuştu. Yapağımdaki tükürükleri sildim. Kendimi kurtarmak için, sen bir kerestesin dedim.

Yürekteki hayvanlarımız fareler gibi kaçıyorlardı. Üzerlerindeki kürkü fırlatıp arkalarında bırakarak hiçlikte yok oluyorlardı. Eğer kısa aralıklarla çok konuşursak, havada bir süre daha kalabiliyorlardı.

Yazarken tarih atmayı ve her keresinde mektuba bir tel saç koymayı unutmayın, dedi Edgar. Eğer mektuptan saç çıkmazsa, açılmış olduğunu anlarız.

Trenlerle ülkeyi bir uçtan bir uca aşan tel tel saçlar, diye düşündüm. Edgar'dan siyah bir saç teli, benden sarı. Kurt ve Georg'dan da kızıl. Öğrenciler arasında ikisinin de adı altın çocuktu. Sorgulama için içinde tırnak makası geçen bir tümce, dedi Kurt, arama için içinde ayakkabı geçen bir tümce, gözaltı içinse içinde üşütmek geçen bir tümce. Hitaptan sonra ünlem gelsin hep ölüm tehdidi içinse ünlem yerine virgül.

Kıyıdaki ağaçlar suya eğilmişti. Söğüt ağacıydılar. Çocukken bitki adları yaptıklarımın bir nedeni olduğunu bilirlerdi. Bu ağaçlar ise Edgar, Kurt, Georg ve benim neden nehir boyunca yürüdüğümüzü bilmiyorlardı. Çevremizdeki her şey veda kokuyordu. Hiçbirimiz tek söz etmedik.

Bir çocuk ölmekten korkuyor ve daha çok ham erik yiyor, neden bilmiyor. Çocuk bahçede dikilip, bitkiler-

de bir neden aranıyor. Oysa bitkiler, saplar ve yapraklar da, çocuğun ellerini ve ağzını neden yaşamına karşı kullandığını anlayamıyorlar. Nedeni yalnızca bitki adları biliyor: yonca, devedikeni, bahçe şakayığı, beşparmak otu, sığırkuyruğu, yabani akdiken, sihirbazotu, boğaotu.

Öğrenci yurdundaki dikdörtgende eşyalarını toplayan son kişi bendim. Nehirden döndüğümde, kızların yatakları dımdızlak kalmıştı bile. Bavulları yoktu, dolapta yalnızca benim giysilerim asılıydı. Hoparlör susmuştu. Nevresimi çıkardım. Yastıksız kılıf tam kafaya geçirilmeye uygun bir çuvaldı. Kılıfı katladım. Rimel tozu olan kutuyu paltomun cebine soktum. Yorgansız kılıf kefendi, onu katladım.

Çarşafı çekmek için yorganı kaldırdığımda, tam ortada bir domuz kulağı gördüm. Kızların vedasıydı bu. Çarşafı salladım, kulak olduğu yerde asılı kaldı, tam ortaya düğme gibi dikilmişti. Siyah ipliğin morarmış kıkırdaktan geçtiği iğne deliklerini gördüm. Tiksinemedim. Domuz kulağından çok dolaptan korkuyordum. Giysileri bir kerede dolaptan çıkarıp, hepsini bavula fırlattım. Göz farı, göz kalemi, pudra ve ruj bavuldaydı.

Bu dört yıl neyin nesiydi, bilmiyordum. Ruhuma mı yoksa giysilerime mi sinmişti. Dördüncü yıl dolaba sinmişti. Son yıl her gün makyaj yapmıştım. Yaşama isteğim azaldıkça, makyaj yapma isteğim çoğalıyordu.

Çarşafı katladım, kulak içinde kaldı.

Koridorun sonunda bir nevresim dağı oluşmuştu. Karşısında açık mavi önlüğüyle bir kadın duruyordu. Yastık kılıflarını sayıyordu kadın. Ona nevresimi verdiğimde saymayı kesti. Bir kurşunkalemle çiziktiriyordu, adımı söyledim. Önlüğün cebinden bir liste çıkarıp taradı ve bir çarpı koydu. Sen sondan bir öncekisin, dedi. Sonuncuyum, dedim, benden önceki öldü.

O gün Lola incecik çoraplarıyla trene binebilirdi. Ertesi gün ise, koyunları karların arasından geçirip eve getiren birisi, kızkardeşinin trenden bu soğukta çıplak ayak indiğini sanabilirdi.

Bavulu dikdörtgenden çıkarmadan önce, bir kez daha boş dolabın karşısında durmuş olmalıyım. Bundan biraz önce, tekrar pencereyi açmıştım. Gökteki bulutlar sürülmüş tarlalardaki kar öbekleri gibiydi. Kış güneşi dişlerini çıkarmıştı. Camdaki yüzüme bakıp güneşin başka karlara ve topraklara dönerek kenti ışığından dışarı kovmasını bekledim.

Bavulla dışarıya çıktığımda, dolap kapısını kapamak için geri dönmem gerekiyormuş duygusuna kapıldım. Pencere açık kalmıştı. Belki de dolap kapalıydı.

İstasyona gidip annemin mektuplarını getiren trene bindim. Dört saat sonra evdeydim. Sarkaçlı saat durmuştu. Çalar saat de.

Annemin üstünde pazar giysileri vardı ya da onu uzun zamandır görmediğim için bana öyle geldi. İnce çoraplarıma dokunmak için işaretparmağını uzattı. Dokunmadı. Ellerim hışır hışır, artık çevirmensin, dedi. Babamın saati vardı. Saat durmuştu.

Babam öldüğünden beri, annem robot gibi durmadan evdeki saatleri kuruyordu. Saatlerin ibreleri kırıktı. Kurarken, içimden bir ses yapmamam gerektiğini söylüyor, ama bir türlü kendimi tutamıyorum, dedi.

Büyükbabam taşlarını satranç tahtasına diziyordu. Vezirleri kafamda canlandırmak zorunda kalıyorum, dedi. Yenilerini yapmam gerektiğini söylemiştim sana, dedi annem. Yeteri kadar tahtamız var. İstemiyorum, dedi büyükbabam.

Şarkı söyleyen büyükanne bavulumun çevresinde dolandı. Yüzüme bakıp, kim geldi, diye sordu. Görüyorsun ya, dedi annem. Kocan nerede, diye sordu büyü-

kannem. Kocam yok, dedim. Şapkası var mı kocanın, diye sordu büyükannem.

Edgar uzaklara, kirli bir sanayi kentine taşınmıştı. Kentteki herkes teneke koyunlar yapıp, bunlara metalurji adını veriyordu.

Edgar'ı yaz sonunda ziyaret ettim. Kalın bacaları, sıcak, kızıl dumanları ve gübreleri gördüm. Bulanık dut likörü içilen meyhaneleri ve çıplak evlerine yalpalayarak dönenleri. Otların arasında yaşlılar topallayarak yürüyordu orada. Üstü başı perişan küçücük çocuklar yol kenarlarında ebegümeci tohumları yiyorlardı. Kolları henüz dut dallarına yetişmiyordu. Yaşlılar ebegümeci tohumlarına Tanrı bağışı diyorlardı. Onun zihin açıklığı verdiğini söylüyorlardı. Sıska köpeklerle kediler, böcek ve fareleri pusuda bekleyip üzerilerine atılırken, rahatsız edilmelerine izin vermiyorlardı.

Yazın ortasında güneş cayır cayırken, dedi Edgar, ne kadar kedi köpek varsa dut ağaçlarının altına yatıp uyuyorlar. Güneş tüylerini ısıtınca, karınlarını doyurmaya üşeniyorlar. Kuru otların üzerinde dolanan domuzlar mayalanmış dutları yiyip dengelerini kaybediyorlar. İnsanlar gibi zilzurna oluyorlar.

Kış geldiğinde, domuzlar blokların arasında kesiliyormuş. Bol kar yağmazsa, otlar kış boyunca kanlı kalıyor, dedi Edgar.

Edgar ile birlikte her yanı dökülen okula gittik. Güneş parıldıyor, sinekler güneşin ışıttığı yerlere uçuyorlardı. Sinekler küçüktü, ama yumurtadan geç çıkanlar gibi sersemlemiş ve zavallı durumda değillerdi. Yemyeşil parıldıyor ve saçıma konduklarında vızıldıyorlardı. Birkaç adımlık bir süre saçımda kalıyor, sonra vızıldayarak yeniden havaya uçuyorlardı. Yazın, uyuyan hayvanların üzerine konuyorlar, dedi Edgar. Tüylerin altından gelen soluklarla aynı anda yükselip alçalıyorlar.

Edgar bu kentte öğretmenlik yapıyordu. Dörtyüz öğrenci, en küçükleri altı, en büyükleri on yaşında, dedi Edgar. Parti önderlerine şarkılar söylerken, sesleri daha güçlü çıksın diye dut; kerat cetvelini daha iyi anlamak için de Tanrı bağışı yiyorlar. Bacak kaslarını futbol oynayarak, el becerilerini güzel yazı alıştırmaları yaparak geliştiriyorlar. İçeriden ishalin, dışarıdan kaşıntı ve bitlerin saldırısına uğruyorlar.

At arabaları yollarda otobüslerden daha hızlı gidiyorlardı. Arabaların tekerlekleri takırdayıp, klaksonları boğuk boğuk çalıyordu. Burada atlara yüksek ökçeli nalınlar yerine, gözlerine yeşil ve kırmızı püsküller takılmıştı. Aynı püsküllerden kırbaçlarda da asılıydı. Atlar öyle kuvvetli kırbaçlanıyor ki, kırbaçlardaki püskülleri hissediyorlar. Sonra aynı püskülleri gözlerine asıyorlar. Atlar koşuyor.

Otobüslerde, dedi Edgar, insanlar başları hep önlerine eğik oturuyor. Sanırsın ki uyuyorlar. İlk günlerde, nasıl oluyor da inmeleri gereken durakta uyanıp inebiliyorlar diye sorup durdum kendime. Otobüste onlarla giderken sen de başını eğiyorsun. Otobüslerin zeminleri delik. Deliklerin arasından yol gözüküyor.

Edgar'ın yüzünde bu kentin yansımasını görüyordum, gözbebeklerinde, avurtlarında ve ağız kenarlarında. Saçları uzundu, yüzü uzun saçlarının ortasında ışıktan hoşlanmayan çıplak bir meydan gibiydi. Şakaklarındaki damarlar görünüyor, durup dururken gözlerini kırpıştırıp, gözkapaklarını indiriyor, o zaman gözleri kaçıveren birer balık oluyordu. İnsan birazcık bu gözlerin içine baktığında, gözler kaçırılıyordu hemen.

Edgar beden öğretmeniyle birlikte oturuyordu, iki oda, mutfak, banyo. Pencerelerin önünde dut ağaçları ve sarmaşıklar yükseliyordu. Banyo küvetinin deliğine her gün bir sıçan geliyordu. Yıllardır beden öğretmeni-

nin evinde bu sıçan, dedi Edgar, ona her gün domuz yağı veriyor. Adı Emil. Dut ve sarmaşık da yiyebiliyor.

Edgar'ın yüzünde Lola'nın yöresini gördüm. Edgar'ın çevresinde dolanan korkumu yok etmek istiyordum. Korkuma göre Edgar'ın yaşadığı yerde üç yıl kalınamazdı, öyle sanıyordu haspa. Ama Edgar üç yıl burada kalmak zorundaydı. Buraya öğretmen olarak devlet tarafından gönderilmişti. Bu nedenle kaldığı yer hakkında konuşmadım hiç.

Ama Edgar, gecenin geç bir saatinde, penceresinden yarım ayı izlediğimiz sırada, burada her köşede Lola'nın defterini görüyorsun. Gökyüzü kadar büyüyor defter, dedi.

Edgar'ın odasındaki dolap boş duruyordu. Giysileri, toparlanması gerekmeden, her an burayı terk edebilirmiş gibi, bavuldaydı. Buraya yerleşemedim, dedi Edgar. Bavul kapağının üzerinde çarpı işareti biçimindeki iki tel saça baktım. Beden öğretmeni odamda casusluk yapıyor, dedi.

Her tarafı dökülen okula giderken yolda sarmaşık toplamak istedim, çünkü Edgar'ın boş duran bir vazosu vardı ve geç kalmış tomurcuklar henüz açıyordu. Sapları koparmaya çalışıp örseledim. Ama onları koparamadım. Oldukları gibi, kırık saplarıyla yol kenarında bıraktım onları. Saplarındaki lifler tel gibiydi. Toplamayı düşünmediğim, solmaya yüz tutmuş sarmaşıklar paltoma yapıştı.

Oğlanlar sarmaşıklardan omuzlarına rütbe yapıyorlar, dedi Edgar. Polis ya da subay olmak istiyorlar. Şu bacaları sürükleyerek fabrikaya taşıyorlar. İçlerinden sadece birkaçı, en dayanıklıları yaşama şimdiden dişlerini geçiriyor bile. Paltona yapışan sarmaşıklar gibi, trenlere atlayıp çok heveslendikleri muhafızlık mertebesine ulaşarak ülkenin biryerlerindeki yol kenarlarında duracaklar.

Georg üç yıllığına, herkesin tahta kavun yaptığı bir sanayi kentine atanmıştı. Tahta kavunların adı tahta işlemeciliği sanayisiydi.

Edgar Georg'u ziyaret etmişti. Kent ormanların arasındaymış. Oraya tren ve otobüs çalışmıyormuş. Yalnızca az konuşan ve ellerindeki parmaklardan birkaçı eksik olan şoförlerin kullandığı kamyonlar, demişti Edgar. Kamyonlar boş gelip, sonra da ağaç gövdeleriyle yüklü halde geri dönüyorlar.

İşçiler ağaç artıklarını çalıp, onlardan parke yapıyorlar, demiş Georg Edgar'a. Çalmayan, fabrikada ciddiye alınmıyor. Bu yüzden, evlerini boydan boya parke döşeseler bile, çalmayı ve parke yapmayı bırakamıyorlar. Duvarları ve tavanları da döşüyorlar.

Kentin ortasında iki kereste fabrikası gürüldeyip duruyormuş. Cadde sonlarında ormandan gelen balta sesleri duyuluyormuş. Bir de arada bir kentin arkasında biryerlerde koca bir ağacın yere devrilişi. Sokaklarda dolaşan bütün erkeklerin ellerinde birkaç parmak eksik, demişti Edgar, çocuklarına.

Georg'dan gelen ilk mektupta, tarih iki hafta öncesine aitti. Üç gün önce Edgar'dan gelen mektupla aynı tarihi taşıyordu.

Georg'un mektubunu da, tıpkı üç gün önce Edgar'ın mektubu gibi çok yavaş açtım. Mektubun kat yerinde kızıl bir saç teli vardı. Hitaptan sonra ünlem geliyordu. Okurken yutkunuyor, kâğıttan, içinde üşütmek, tırnak makası veya ayakkabı geçen tümcelerin çıkmaması için dudaklarımdan yardım alıyordum. Yutkunmaların yararı olmadı. Tümceler çıkıyordu. Edgar'ın mektubunu okurken de çıkmışlardı.

Burada insanların saçları ve kirpikleri kereste tozu içinde, diye yazıyordu Georg.

Tıpkı otları ayaklarımızla ezip geçtiğimiz gibi, ağzımızdaki sözcüklerle de ezip geçiyoruz pek çok şeyi, diye

düşündüm. Edgar, Kurt ve Georg ile nehir kıyısında yaptığımız son gezintiyi düşündüm. Georg'un yanağıma sıçrayan tükürüklerini, çenemin altında duran ellerini. Kulaklarımda Georg'a, sen bir kerestesin, deyişim.

Tümce bana ait değildi. Tümcenin keresteyle de ilgisi yoktu. O zamanlar. Onu başkalarından duymuştum, birileri onlara kabalık ettiklerinde söylüyorlardı. Tümce başkalarının da değildi. Onlar da, kendilerine kabalık edildiğinde bunu söyleyen başkalarından duymuşlardı. Kerestenin o zaman tümceyle bir ilgisi olsaydı, kim tarafından söylendiği önemli olabilirdi. Oysa sadece kabalıkla ilgisi vardı. Kabalık gibi, tümce de geçiciydi.

Aylar geçmiş, ama tümce kalmıştı. Sanki Georg'a, kereste olacaksın sen, demiştim.

Benim saçım dikkat çekmiyor, çünkü kereste tozu olmasa da kızıl, diye yazıyordu mektupta. Kentte amaçsızca yürüyorum. Önümdeki de amaçsızca yürüyor. Ortak yolumuz uzadıkça, adımlarımız uyuşmaya başlıyor. Birbirimizi rahatsız etmemek için dört adımlık mesafe tutuyoruz aramızda. Öndekiler, adımlarımın onlara çok yaklaşmamasına dikkat ediyorlar. Ben de arkadan, onların sırtlarının bana çok yaklaşmamasına dikkat ediyorum.

Ama iki kez başka bir şey geldi başıma: Önümdeki birden ellerini pantolon ceplerine soktu. Olduğu yerde kalıp, ceplerini dışarıya çıkardı ve içlerindeki kereste tozunu silkeledi. O, ceplerindeki tozu silkelerken, ben yanından geçerek onun önünde yürümeye başladım. Biraz sonra dört adımdan daha uzak bir mesafede arkamdan geldiğini duydum, sonra uzaklık dört adıma indi. Sonra da tam ense kökümde hissettim onu. Yanımdan geçip koşmaya başladı. Ceplerinde artık kereste tozu yoktu ve artık amaçsızca yürümüyordu.

Yaşlılar taze dalları kesip parçalara bölerek içlerini oyuyorlarmış. Dallardan kaval yapıyorlar, diye yazıyordu Georg.

Parmak kadar kavallar da var, demişti Edgar, adam boyu kavallar da.

Yaşlılar kavalları ormanlara doğru öttürünce, kuşlar sapıtıyormuş. Ağaçların arasında şaşırıp yollarını kaybediyorlarmış. Orman dışına uçtuklarında ise, su birikintilerini bulutlarla karıştırıyorlarmış. İçlerine düşüp ölüyorlarmış.

Yalnızca tek bir kuş yaşamına devam edebiliyor, diye yazıyordu Georg, örümcek kuşu. Onun sesi hiçbir kavala benzemiyor. Bu kez de yaşlılar satıyor.

Dikenli söğüt dallarını keserken elleri kan revan içinde kalıyor. Parmak kadar ve adam boyu kavallar oyuyorlar ağaçtan, ama örümcek kuşu bir türlü sapıtmıyor.

Örümcek kuşu karnını doyursa bile, avlanmaya devam eder, demişti Edgar. Yaşlılar dikenli söğütlerin aralarına sızıp, kavallarını üflüyorlar. Kuş, başlarının üzerinden uçup, çalılıklara konuyor. Rahatsız edilmesine izin vermiyor. Dikenlerin üzerinde sessizce, ertesi gün yemek üzere avını zımbalıyor.

İnsan da böyle olmalı, diye yazıyordu Georg. Ben öyle biriyim, bir hafta içinde kendime iki çift ayakkabı satın aldım.

Edgar'ın mektubunda üç gün önce şunu okumuştum: Bu hafta iki kez ayakkabılarımı kaybettim.

Ayakkabıcıların önünden geçerken, aramalar geliyordu aklıma. Hızla oradan uzaklaşıyordum. Terzi, çocuk ayakkabıları çok pahalı, demişti. Ayakkabılardan, yalnızca ayakkabılardan söz ettiği için gülmek zorunda kalmıştım. Senin çocuğun yok, demişti. Başka bir şey düşünüyordum, demiştim.

Kurt her hafta kente iniyordu. Bir mezbahada mühendislik yapıyordu. Mezbaha kentten uzak olmayan bir köy sınırındaydı. Kent, köyde oturmayı gerektirme-

yecek kadar yakın, dedi Kurt. Otobüsler ters çalışıyor. Sabahları köydeki işe gitmem gerektiğinde, köyden kente bir otobüs çalışıyor. Akşamüstleri işten sonraysa, kentten köye bir otobüs var. Bunun nedeni, mezbahada çalışanların her gün kente inmelerini istememeleri. Köyden nadiren ayrılan köylüler için bu otobüsler. İşe yeni başlayanlar, hemen suç ortağı oluveriyorlar. Ötekiler gibi susmak ve sıcak kan içmek için birkaç gün yetiyor onlara.

Kurt'un gözetiminde on iki işçi çalışıyordu. Mezbahanın kalorifer borularını döşüyorlardı. Kurt üç haftadır hastaydı, üşütmüştü. Her hafta, yataktan çıkmamalısın, diyordum. İşçilerin de tıpkı benim gibi sümükleri akıp duruyor, ama yatmıyorlar, diyordu Kurt. Başlarında olmazsam, çalışmıyorlar, üstelik de çalıyorlar.

Üşütmek sözcüğünü kullanmıyorduk, çünkü mektuplara özgü bir şeydi. Ben yarım saat içinde bir fincan çay içerken, o üç fincan içti. Fincana bakıp, benim üç katım içiyor ve höpürdetiyor, diye düşündüm. Sonra Kurt Georg'un okulundaki çocukların fabrikayla, parkelerle ve kavallarla ilgilenmediklerini söyledi. Kerestelerden tabanca ve tüfek yapıyorlarmış. Polis ya da subay olmak istiyorlarmış.

Ben sabahları mezbahaya giderken, köydeki çocuklar da okula gidiyorlar, dedi Kurt. Kitapları, defterleri yok, bir parça tebeşirleri var yalnızca. Tebeşiri kullanarak, duvarları ve çitleri yürek resimleriyle dolduruyorlar. Birbiri içine giren yürekler birbirini yutuyor. Sığır ve domuz yürekleri, başka ne olabilir ki? Bu çocuklar da suç ortakları. Akşamları babaları onları öptüklerinde, babalarının mezbahada sünger gibi içtikleri kan kokusunu alıp, oraya gitmek istiyorlar.

Bir haftadır hastayım, üşütmüşüm ve tırnak makasımı bulamıyorum, diye yazmıştım Edgar'a.

Bir haftadır hastayım, üşütmüşüm ve tırnak makasım kesmiyor, diye Georg'a yazmıştım. Belki de "üşütmüşüm" ile tırnak makası aynı tümcede geçmemeliydi, belki de üşütmüşüm ve tırnak makası mektupta başka yerlere dağıtılmalıydı. Belki de önce tırnak makası, sonra da üşütmüşüm'ü yazmalıydım. Ama bütün bir öğleden sonra, en doğrusunu bulabilmek için, kendi kendime, içinde üşütmek ve tırnak makası geçen tümceler mırıldandıktan sonra, üşütmek ve tırnak makası, kafama vurup duran tokmaklara dönüşmüştü.

Üşütmek ve tırnak makası, beni asıl ve üzerinde uzlaşılmış anlamlarından dışarı itmişlerdi. İçleri boşalmış olarak onlarla belki iyi ve aynı zamanda kesinlikle kötü olan bir tümce kurdum. Üşütmüşüm ya da tırnak makası'nı o tümceden çıkarıp, birkaç tümce sonra yeniden koymak daha da kötü olacaktı. İki mektupta da daha başka herhangi bir tümcenin üzerini çizebilirdim. Ama üşütmüşüm ve tırnak makası'nı çizmek dikkat çekebilirdi ve kötü bir tümceden daha da aptalcaydı.

Mektuba iki tel saç koymalıydım. Aynaya yansıyan saçlarım, uzaklığa karşın dokunacak kadar yakındı, avcının dürbününden gördüğü hayvanın kürkü gibi.

Kaybolmayacak olan, iki tel saç.koparmalıydım, iki tel mektup saçı. Nerede çıkıyordu acaba onlar, alın kısmında mı, sol ya da sağ şakakta mı, yoksa yivde mi.

Tarandım, saçlar tarakta kaldı. Bir tanesini Edgar'ın, bir tanesini de Georg'un mektubuna koydum. Eğer tarak yanıldıysa, iki tel mektup saçı olamayacaktı onlar.

Postanede pulları yalıyordum. Girişte, beni her gün izleyen adam telefon ediyordu. Beyaz keten bir çantası ve köpeği vardı. Yarısına kadar dolu olduğu halde çanta hafifti. Nereye gideceğimi bilmediği için taşıyordu bu çantayı yanında.

Mağazaya girdim. Biraz sonra o da kuyrukta göründü, köpeği bağlamak zorunda kalmıştı. Aramızda dört kadın duruyordu. Mağazadan çıktığımda, yine beni köpeğiyle izlemeye başladı. Keten çantası biraz öncekinden daha dolu değildi.

Telefon ederken, köpeğin tasması ve ahize bir elinde, keten çanta öteki elindeydi. Konuşuyor ve dilimin pulları nasıl yaladığını izliyordu. Köşeleri henüz ıslanmadığı halde pulları yapıştırmıştım. Gözünün önünde mektupları kutuya atmıştım, sanki onun ellerinin karşısında güvencedeymişler gibi.

Adam Yüzbaşı Pjele değildi. Köpek belki Pjele idi. Ama kurt köpeği olan tek kişi Yüzbaşı Pjele değildi.

Yüzbaşı Pjele beni sorgularken, köpek Pjele yanında değildi. Köpek Pjele belki de yemek ya da uyku molası vermişti. Köpek Pjele, belki de, Yüzbaşı Pjele beni sorgularken, bu kutu kutu binanın bir odasında terbiye ediliyor, yeni şeyler öğreniyor ya da eskileri yineliyordu. Köpek Pjele belki de keten çantalı adamla dışarıda birisini izliyordu. Belki de keten çantasız başka bir adamla. Belki de köpek Pjele, Yüzbaşı Pjele beni sorgularken, Kurt'u izliyordu.

O kadar çok adam vardı ki, o kadar çok köpek. Bir köpeğin tüyleri kadar çok.

Masanın üzerinde bir kâğıt duruyordu. Yüzbaşı Pjele, oku, dedi. Kâğıtta o şiir yazılıydı. Yüksek sesle oku ki, birlikte eğlenelim, dedi Yüzbaşı Pjele. Yüksek sesle okudum:

Her birimizin arkadaşı birer parça buluttu.
Korku dolu bir dünyada arkadaşlar böyle işte
Annem de dedi ki, bu çok normal
Arkadaşları boşver
Kafanı daha ciddi işlere ver.

Bunu kim yazdı, diye sordu Yüzbaşı Pjele. Kimse, bu bir halk şarkısı, dedim. O zaman halkın malı, dedi Yüzbaşı Pjele, demek halk eklemeler yapabilir şiire. Evet, dedim. O zaman ekle, dedi Yüzbaşı Pjele. Ama ben beceremem ki, dedim. Bense becerebilirim, dedi Yüzbaşı Pjele, ben söyleyeceğim, sen yazacaksın, böyle birlikte eğlenebiliriz:

Üç arkadaşım vardı birer parça bulutta
Bulut dolu bir dünyada orospular böyle işte
Annem de dedi ki, bu çok normal
Üç arkadaşı boşver
Kafanı daha ciddi işlere ver

Yüzbaşı Pjele'nin yazdığı şiiri şarkı olarak söylemek zorunda bırakıldım. Sesimi duymadan söyledim şarkıyı. Korkum güvenilir korkuya dönüştü. Su gibi şarkı söyleyebiliyordu korkum. Belki de bu ezgi, şarkı söyleyen büyükannemin deliliğinin mirasıydı. Belki de onun unuttuğu şarkıları biliyordum. Belki de onun kafasındakiler benim dudaklarımdan kurtulup dışarı çıkmalıydılar.

Büyükbaba ile berberi aynı yaştalar. Berber çok uzun yıllardır dul, oysa onun Anna'sıyla annem yaşıttılar. Anna'sının ölümünden sonra uzun bir süre toplayamamıştı kendini berber.

Anna henüz hayattayken annem onun için, lafını hiç sakınmaz, derdi. Büyükbabanın tarlası devlete geçtiğinde, Anna, şarkı söyleyen büyükanneye, sen bunu çoktan hak ettin, demişti.

Gamalı haç köyün spor meydanında dalgalandığında, büyükannem, Anna'nın nişanlısını bölük komutanına ihbar etmişti. Anna'nın nişanlısı, bayrak törenine Führer'e karşı olduğu için gelmiyor, demişti.

İki gün sonra kentten, Anna'nın nişanlısını götüren bir araba geldi.

Savaş bittikten çok sonra, demişti annem, berber bu gencecik Anna'yı aldı. Berber bugün bile hâlâ, bu tablo gibi kadını alabildiği için büyükanneye gönül borcu du-

yuyor. Büyükbabanın saçlarını keserken ya da satranç oynarlarken, tablo gibi kadınlar yaşlanmıyor, çirkinleşmeden önce ölüyorlar, diyor berber.

Oysa teşekkür borçlu olmak için ortada bir neden yok, demişti anne. Büyükanne ne Anna'ya kötülük, ne de berbere iyilik yapmak istiyordu. O bunu, oğlu çok uzun zamandır savaşta olduğu, Anna'nın nişanlısı ise savaşa gitmek istemediği için yaptı.

Yüzbaşı Pjele kâğıdı alıp, güzel yazmışsın, arkadaşların sevinecek, dedi. Onu siz yazdınız, dedim. Hadi canım, dedi Yüzbaşı Pjele, baksana bu senin yazın.

Beni serbest bırakırken, Yüzbaşı Pjele böbrek ağrılarından yakınıp, şansın varmış, dedi.

Bir dahaki sorgulamada Yüzbaşı Pjele, bugün kâğıda bakmadan şarkı söyleyeceğiz, dedi. Söyledim, güvenli korku ezgiyi yine anımsamıştı. Onu bir daha hiç unutmadım.

Yüzbaşı Pjele, bir kadın üç erkekle birlikte yatakta ne yapar, diye sordu. Sustum. Köpeklerin çiftleşmesi gibi uluyor olmalısınız, dedi Yüzbaşı Pjele. Ama evlenmek istemiyorsunuz herhalde, çiftler evlenir, sürüler değil. Hangisinin, çocuğunun babası olmasını istersin.

Konuşmakla çocuk sahibi olunmaz, dedim. Hadi canım, dedi Yüzbaşı Pjele, hemen bir altın çocuğun oluverir. Beni serbest bırakırken, Yüzbaşı Pjele, hepiniz kötü tohumsunuz, seni bir suya sokalım bakalım, dedi.

Kötü tohum, diye düşündüm, babam devedikenlerini çapalarken görürdü onları. Hitaptan sonra virgül koyarak iki mektup yazdım:

Sevgili Edgar,

Sevgili Georg,

Yüzbaşı Pjele mektupları okurken virgüller susmalıydı ki, onları tekrar kapatıp göndersin.

Ama Edgar ve Georg mektupları açtıklarında virgül haykırmalıydı.

Susan ve haykıran bir virgül yoktu yeryüzünde. Hitaptan sonraki virgüller çok kalın olmuştu.

İçinde kitapların ve mektupların olduğu, iple bağlı kutuyu, büroda dosyaların arkasında daha fazla tutamazdım. Fabrikada daha güvenli bir yer bulana kadar, kutuyu, sözüm ona orada unutmak üzere terzime götürdüm.

Terzi ütü yapıyordu. Rulo yapılmış mezura masanın üzerindeydi. Odada saatin tiktakları duyuluyordu. Yatağın üzerine iri çiçekli bir elbise konmuştu. İskemlede genç bir kadın oturuyordu. Tereza, dedi terzi. Fabrikadan tanıyorum, dedim. Uzun zamandır kolu alçıdaydı. Ancak Tereza güldüğünde baktım ona. Sağ kolum güneşten yandı, sol kolumsa bembeyaz, dedi Tereza. Uzun kollu giyinince görünmüyor. Tereza soyunup, yanmış koluyla çiçekli elbisenin içine süzüldü. Hemen yerleşemediği için bir küfür salladı. Elbisenin yakasını koluyla karıştırmıştı. Küfür etmen yararsız, dedi terzi.

Tereza elbiseyi giydiğinde, bir yıl kadar önceydi, duyduğum her küfürü gözümün önünde canlandırıp çizmeye başladım, dedi. Bürodaki arkadaşlar bunları gördü. Birisi küfür ettiğinde hep gözlerimi kapıyordum. Küfürü daha iyi görebilmek için, diyorlardı. Onları daha fazla görmemek için kapıyordum gözlerimi. Sabahları işe gittiğimde masamın üzerinde kâğıtlar oluyordu. Üzerinde küfür resimleri olan kâğıtlar, erkek ve kadın organları. Küfür eden olunca kâğıtlardaki resimler gözümün önüne geliyor ve gülüyordum. Gülerken de gözlerimi kapadığımı söylüyorlardı. Sonra ben de küfür etmeye başladım. Önceleri yalnızca fabrikada.

Odada saatin tiktakları duyuluyordu. Elbiseyi çıkarmayayım, dedi Tereza, ısındım. Küfür ettiğin içindir,

dedi Terzi. Kumaş kalın olduğu için, dedi Tereza. Çiçekli kumaş yazlık kumaştır, dedi terzi, ben senin yerinde olsam kışın böyle dolaşmazdım. Artık her yerde küfür ediyorum, dedi Tereza. Elbiseyi çıkardı.

Saat aynada da tiktak ediyordu. Tereza'nın boynu fazla uzun, gözleri fazla küçük, kürekkemikleri fazla çıkık, parmakları fazla kalın, poposu fazla düz, bacakları fazla çarpıktı. Tereza'da gördüğüm her şey saatin tiktakları ve bütün çirkinliği ile geri yansıyordu. Babamın terliklerindeki püsküllere dokunmam yasak olduğundan bu yana, hiçbir saatin tiktakları bu kadar keskin çınlamamıştı.

Sen olsan bu elbiseyi kışın giyer misin, diye sordu Tereza. Elbise kemersizdi. Evet, dedim ve Tereza'nın çirkinliğini gördüm, çünkü saatin tiktakları Tereza'yı parçalara ayırıyordu. Hemen sonra, aynaya yansımayan görüntüsünde, çirkin olarak kabul edilebilecek her şey, Tereza'da güzelliğe dönüştü. İlk bakışta çarpıcı olan kadınlardan daha da çarpıcıydı. Büyükanne nasıl, diye sordu terzi. Şarkı söylüyor, dedim.

Anne aynanın karşısında saçlarını tarıyor. Şarkı söyleyen büyükanne, annenin yanına geliyor. Şarkı söyleyen büyükanne bir eliyle annenin siyah saç örgüsün, öteki eliyle de kendi kırlaşmış örgüsünü tutuyor. İki çocuğum oldu, ikisi de benden bir şey almadı, diyor. İkiniz de beni kandırdınız, sarışın olacağınızı düşünürdüm. Annenin elinden tarağı çekip alarak, kapıyı çarpıyor ve elinde tarakla bahçeye çıkıyor.

Tereza tuvalet masasından oyun kâğıtlarını aldığında, saatin tiktaklarının odada neden bu kadar yüksek sesle çınladığını anladım. Odadaki herkes bekliyordu. Ama aynı şeyi değil. Terzi ve Tereza, kâğıtları açmadan önce benim gitmemi istiyorlardı. Bense, gitmeden önce

onların kâğıtları açmasını istiyordum. Ancak terzi Tereza'nın kâğıt falına bakarken, yazlık evden getirdiğim kutuyu dikkat çekmeden orada unutabilirdim.

Terzi, terziliğinden çok fal bakmasıyla ünlüydü. Pek çok müşterisi geliş nedeni belli etmiyordu. Ama terzi, onların kaçmak için şansa gereksindiklerini anlıyordu.

Kimilerine acıyorum, dedi terzi, çuvalla para veriyorlar, ama ben onların yazgısını değiştiremiyorum. Terzi kendine bir bardak su koyup, bir yudum içti. Kâğıtlarına inananları hissederim, deyip bardağı masanın üzerine koydu. Sen kâğıtlarına inanıyorsun, ama falımın çıkmasından korkuyorsun. Terzi kulaklarıma baktı. Ter bastı. Kâğıtlarını bilmiyorsun, dedi, ama onlarla yaşamak zorundasın. Felaketi önceden görüp, bazen söylemek zorunda kalıyorum.

Terzi bardağı kaldırdı. Masadaki su izi bardağın durduğu yerde değil, hemen elimin karşısındaydı. Ürperdim. Konuşmuyordum, terzi bir yudum su içti.

Nehir ve nehir kıyısındaki taşlar. Yürüyüşün sona erdiği yamaç. Sağ salim kente gitmek isteyen, oradan geri dönmeliydi. Herkesin orada geri dönmesi alışılmış bir durumdu, çünkü kimse sivri taşların tabanlarına batmasını istemiyordu.

Bazen suya inmek isteyip geri dönmeyenler oluyordu. Gerçek nedenin suya inme isteği değil, geri dönmeme isteği olduğu söyleniyordu.

Geri dönmek istemediğim için sivri taşlara doğru ilerledim. Amaçlıydı bu eylemim. Georg'un yazdığı gibi cepler boşaldığında amaçsızca yürümekten vazgeçmek türünden değildi ama. Ceplerime iki büyük taş koydum. Tam tersiydi amacım.

Bundan bir gün önce bloklardan birine girmiştim, beşinci katın penceresinden aşağıya bakmak için. Aşağı-

da kimse yoktu, yeteri kadar yüksekti, atlayabilirdim. Ama gökyüzü başıma fazla yakındı. Tıpkı daha sonra nehrin sularının fazla yakın olduğu gibi. Yaşlıların kaval sesleriyle sapıtan kuşlar gibi sersemlemiştim. Ölümün ıslığını duyuyordum. Aşağıya atlayamadığım için ertesi gün nehre gittim. Sonra da öbürsü gün.

Nehre ardı ardına gittiğim günler gibi, kıyıda da üç çift taş diziliydi art arda. Her seferinde bunların arasından bir çiftini aldım. Uzun boylu aramama gerek yoktu, ağırlıklarına bakılacak olursa pek çok taş benimle birlikte batmaya hazırdı. Ama seçilenler yanlış taşlardı. Paltomun ceplerinden çıkıp, yeniden yere uzanıyorlardı. Ben de yeniden kente dönüyordum.

Yazlık evdeki kitaplardan birinin adı "İntihar Etmek"ti. Herkesin kendine özgü tek bir ölüm biçimi olduğu yazıyordu kitapta. Bense pencereyle nehir arasındaki soğuk döngüye sıkışmış, gidip geliyordum. Uzaktan ölümün ıslığı geliyordu, ona doğru hamle yapmalıydım. Kendimi ele geçirmiştim, yalnızca küçücük bir parçam katılmıyordu bana. Belki de yürek hayvanımdı.

Lola'nın ölümünden sonra, Edgar, işi sağlama almış, demişti. Lola ile karşılaştırıldığında gülünçtüm. Taş çiftlerini sahilde ötekilerin arasına serpiştirmek için yeniden nehre gittim. Lola çuvalı kemerle bağlamayı hemen becermişti. Eğer nehri seçmiş olsaydı, taşların da nasıl eşleştirileceğini bilirdi. Bu hiçbir kitapta yazmıyordu. O zamanlar kitabı okurken, zamanı geldiğinde nasıl öleceğimi biliyorum, diye düşünmüştüm.

Kitaptaki tümceler insana zamanı geldiğinde gerekeni yaptıracak kadar yakındı. Ama iş onları bedenimde duymaya gelince, parçalanıveriyorlardı, ben de kaçıyordum. Kıyıda taş çiftlerini birbirlerinden ayırırken, yüksek sesle güldüm. Ölümle kurduğum bu ilişki yanlıştı.

Böylesine aptaldım işte, ağlamamak için gülüyordum. Benim çuvalım nehir değil; Yüzbaşı Pjele, seni bir suya sokalım bakalım'ı başaramayacak, diye düşünecek kadar da dik kafalıydım.

Edgar ve Georg ancak uzun yaz tatili başladığında gelebildiler. Ne onlar, ne de Kurt, ölümün bana ıslık çaldığını hiç öğrenemediler.

Kurt her hafta mezbahadan söz ediyordu. İşçiler kesim sırasında sıcak kan içiyorlarmış. Hayvanların organlarını ve beyinlerini çalıyorlarmış. Akşama doğru sığır ve domuz butlarını parmaklıkların üzerinden dışarıya atıyorlarmış. Ya erkek kardeşleri ya da kayınbiraderleri dışarıda arabada bekleyip onları arabalara yüklüyormuş. İnek kuyruklarını çengellere takıp kurutuyorlarmış. Kuruduktan sonra bazıları sertleşiyor, bazıları da yumuşak kalıyormuş.

Onların karıları ve çocukları da suç ortağı, dedi Kurt. Kadınlar sertleşmiş kuyrukları şişe fırçası, çocuklar da yumuşak olanları oyuncak olarak kullanıyorlar.

Yüzbaşı Pjele'nin karşısında şarkı söylemek zorunda kalmam, Kurt'u irkiltmedi. O güzel şiiri neredeyse tamamıyla unuttum, dedi. Lola'nın dillerinin ve böbreklerinin durduğu buzdolabı gibi görüyorum kendimi. Benim yaşadığım yerde, zaten herkes Lola'nın buzdolabı. Yemek salonu bütün bir köyü barındıracak kadar büyük.

Kötü tohum ve köpeklerin çiftleşmesi'ni Yüzbaşı Pjele'nin sesiyle söylemeye çalıştım. Kurt, Yüzbaşı Pjele'nin ses tonunu benden daha iyi taklit ediyordu. Gülmeye başladı, o kadar yüksek sesle gülüyordu ki, balgamlı gırtlağı hırıldadı. Kurt birden yutkundu ve köpek nerdeydi, nasıl oldu da köpek Pjele yanında değildi, diye sordu.

Nehirli çuval bana uymamıştı. Aramızdan kimseye uymamıştı o.

Pencereli çuval bana uygun değildi. Daha sonraları Georg'a uygun gelmişti o.

Daha sonra da ipli çuval Kurt'a uygun gelmişti.

Edgar, Kurt, Georg ve ben, böyle olacağını o zamanlar bilmiyorduk henüz. Kimse bilmiyordu, diyebilmeliydik. Oysa Yüzbaşı Pjele kimse değildi. Belki Yüzbaşı Pjele daha o zamanlar iki çuvalı da tasarlamıştı: önce Georg'un çuvalını, sonra da Kurt'un çuvalını.

Belki Yüzbaşı Pjele o zamanlar birinci çuvalın, hele ikinci çuvalın henüz vakitlerinin gelmediğini düşünüyordu. Ya da ikisini bir tasarlayıp, onları yıllara bölüyordu.

Yüzbaşı Pjele'nin aklından geçenleri bilemezdik. Kafa patlattıkça, daha az anlıyorduk onu.

Üşümek ve tırnak makası'nı aynı mektuba serpiştirmeyi öğrenmiş olmam gerekirdi, Yüzbaşı Pjele'nin Georg ve Kurt'un ölümlerini yıllara serpiştirmeyi öğrenmiş olması gerekirdi. Belki.

Yüzbaşı Pjele için ne söylenebilirdi, doğru olan hangisiydi, bilemedim hiçbir zaman. Kendim için söyleyeceklerimi ise art arda sıralıyordum ancak, bazen üçünü art arda. Tümce hep yanlış oluyordu.

Kıştan ilkbahara kadar, kentin arkasındaki sazlıklara takılan beş nehir cesedinden söz edildiğini duydum. Herkes onlardan söz ediyordu, tıpkı diktatörün hastalıklarından söz eder gibi. Dehşet içinde başlarını sallayıp duruyorlardı. Kurt da onlar gibi yapmıştı.

Mezbahanın yanındaki çalılıkta bir adam görmüştü Kurt. İşçiler ara vermiş, ısınmak için hangara koşuyorlardı. Kurt onlarla gitmemişti, çünkü kan içişlerini izlemek istemiyordu. Avluda bir aşağı bir yukarı gidip gelerek, gökyüzüne bakıyordu. Geri döndüğünde bir ses

duymuş. Ses giyecek birşeyler istiyormuş. Ses kesildiğinde Kurt, çalılıkların arasında kafası kazınmış bir adam görmüş. Üstünde yalnızca iç çamaşırları varmış.

Ancak aradan sonra, işçiler boyun hizalarına gelen çukura indikten sonra, Kurt yeniden çalılıkların oraya gitmiş. İşedikten sonra oraya bir pantolon ve bir ceket bırakmış. Kafası kazınmış adam yerinde yokmuş.

Akşam Kurt bir kez daha çalılıkların oradan geçmiş giysiler yerinde yokmuş. Polisler ve askerler çevreyi aramışlar. Ertesi gün de köyü. İşçiler, mezbahanın arkasındaki şalgam tarlasında bir tutuklu kasketi bulunduğunu söyledi.

Adam belki de aynı akşam nehirde sürükleniyordu, dedi Kurt. Eğer buldukları o değilse, şu anda benim giysilerimi giyiyor.

Ağzımda acı bir tat hissediyordum. Taş arama alıştırmalarım üç cesedin işine yaramıştı. Belki onun da. Belki de buldukları o değildir, dedim.

Fabrikada hidrolik makinaların kullanım kılavuzlarının çevirmenliğini yapıyordum. Benim için makinalar kalın bir sözlükten ibaretti. İşim masa başındaydı. Hangarlara çok seyrek uğruyordum. Makinaların demiri ve sözlük birbirlerinden kopuktu. Teknik çizimleri, teneke koyunlarla vardiya işçilerini birleştiren nokta olarak görüyordum: gündüz işçileri, gece işçileri, ustabaşları, yardımcı işçiler. Elleriyle dokundukları nesneleri kafalarında adlandırmaları gerekmiyordu. Daha önce kaçmazlar ya da oldukları yerde yığılıp kalmazlarsa, yaşlanana kadar bu böyle sürüp gidiyordu.

Sözlüğün kapakları arasına bu fabrikanın bütün makinaları alınmıştı. Bütün o çarklar ve vidalar beni dışarıda bırakmışlardı.

Çalar saat gece yarısından kısa bir süre sonra duruyor. Anne öğlene doğru uyanıyor. Çalar saati kuruyor,

çalışmıyor saat. Çalar saat olmadan sabah olmaz, diyor anne. Anne çalar saati bir gazete kâğıdına sarıyor. Çalar saati çocuğa verip, onu saat tamircisine gönderiyor. Saat tamircisi, ne zamana lazım, diye soruyor. Çalar saat olmadan sabah olmaz, diyor çocuk.

Sonra yine sabah oluyor. Anne öğlene doğru uyanıp, çocuğu saati almaya gönderiyor. Saat tamircisi iki avuç dolusu saati bir çanağa boşaltıp, bu saat ölmüş, diyor.

Eve dönerken çocuk elini çanağa atıp en küçük çarkı, en kısa mili, en ince vidayı yutuyor. Sonra biraz daha büyük bir vidayı...

Tereza, çiçekli elbiseyi diktirdiğinden beri, her gün çalıştığım büroya uğruyordu. Parti'ye girmek istemiyordu. Benim bilincim pek gelişmiş sayılmaz, demişti Parti oturumunda, ayrıca çok da küfürbazım. Herkes güldü, dedi Tereza. Buna karşı direnebilirim, çünkü babam bu fabrikanın önde gelenlerindendi. Kentteki bütün anıtları o yaptı. Şimdi artık yaşlandı.

Tereza'nın yüzünde çıplak bir yöre gördüm, elmacıkkemiklerinde, gözbebeklerinde ya da ağzında. Konuşurken sözcükleri ve elleri uyum içinde olan bir kent çocuğu.

Tereza benim içimdeki boşluğu görmeden edemiyordu. Belki yalnızca bir kez görmeden edebildi, durup dururken onun hoşuna gittiğinde. Belki el hareketlerini, sözcükleri bir yana bıraktığım için. Edgar, Kurt ve Georg ile mektuplarda kullanılmak üzere seçtiğimiz sözcükler değildi bunlar yalnızca. İşçileri ve teneke koyunları birbirine bağlayan öteki sözcükler bekliyordu sözlükte. Onları Edgar ve Georg'a yazdım: Civata, eğe, üçköşe.

Tereza rahat konuşabiliyor ve güvensizlik göstermiyordu. Çok konuşup az düşünüyordu. Ayakkabı, dediğinde söz ettiği gerçekten ve yalnızca ayakkabıydı.

Rüzgârın kapıyı çarpmasına uzun uzun küfür ettiği gibi kaçanlar öldürüldüklerinde de uzun uzun küfür ediyordu.

Birlikte yemek yiyorduk, Tereza bana kâğıttaki küfür resimlerini gösteriyordu. Küçük gözlerinden yaş gelene kadar güldü. Beni de bu gülüşün içine çekmek istiyor ve yüzüme bakıyordu. Bense kâğıtlarda kesilmiş organlarını görüyordum. Yemeğe devam edemezdim. Lola'dan söz etmeliydim.

Tereza kâğıtları yırttı. Ben de büyük konferans salonundaydım, dedi Tereza, herkes orada bulunmak zorundaydı.

Yemeği her gün birlikte yiyorduk ve Tereza her gün değişik bir elbise giyiyordu. Elbiseleri Yunanistan ve Fransa'dan geliyordu. Kazakları İngiltere'den, kotları Amerika'dan. Pudraları, rujları ve rimelleri Fransa'dan geliyordu, takıları Türkiye'den. İnce çorapları ise Almanya'dan. Bürolarda çalışan kadınlar Tereza'dan hoşlanmıyordu. Tereza'yı gördüklerinde, ne düşündükleri belli oluyordu. Tereza'nın üstündeki her şey bir kaçış değerinde, diye düşünüyorlardı. Kıskanıyor ve hüzünleniyorlardı. Boyunlarını büküp şarkı söylüyorlardı:

Seveni ve terk edeni yalnız
Tanrı cezalandırmalı
Tanrı onu
böceğin adımı
rüzgârın uğultusu
toprağın tozuyla cezalandırmalı

Bu ezgiyi kendileri için ve kaçış için söylüyorlardı. Ama şarkının laneti Tereza için geçerliydi.

Fabrikadaki insanlar domuz yağı ve bayat ekmek yiyorlardı. Tereza, çalışma masamda kalın parmaklarıyla incecik jambon, peynir ve ekmek dilimlerini üst üste koydu. Sen de birşeyler yiyesin diye, küçük askerler ya-

piyorum sana, dedi. Küçük kuleciği başparmağı ile işaretparmağının arasına alıp, arkasını döndü ve ağzıma tıktı.

Niye bunlara küçük askerler diyorsun, diye sordum. Öyle denir, dedi.

Tereza'nın yedikleri kendisine uygundu. Babasının tadımlıklarıydı onlar. Parti kantinine sipariş ediliyorlardı. Her hafta arabayla eve getiriyorlar, dedi Tereza. Babamın alışveriş etmesi gerekmiyor, kentte yaptığı anıtları gezerken alışveriş çantasını elinde boşu boşuna taşıyor.

Köpeği var mı, diye sordum.

Annemiz bir müşterisine gitti, dedi terzinin çocukları. Çocukları ilk kez görüyordum. Onları merak etmemiştim. Sen kimsin, diye sordular. Bir arkadaşıyım, dedi. O anda irkildim, çünkü arkadaşı olmadığımı hissettim.

Çocukların dudakları ve parmakları masmaviydi. Kurşunkalem kuru olunca, dedi çocuklar, gri yazıyor. Tükürükle ise gece gibi masmavi.

Çocukları ilk kez görüyorum, diye düşündüm, çünkü ilk kez art niyetsiz geldim buraya, çünkü bugün burada bir şey unutmak istemiyorum.

Gene de unutmak istediğim bir şey vardı, fıskıyeli havuzun oradaki delinin ölümü.

Siyah papyonlu adam, yıllarca dikilip durduğu asfaltta ölü olarak boylu boyunca yatıyordu. Çevresini saranlar itişip kakışıyordu. Kurumuş çiçek demeti ezilmişti.

Kentin delileri asla ölmeyecekler, demişti Kurt. Eğer bir gün oldukları yerde yığılıp kalırlarsa, aynı yerden bir benzerleri bitiverir hemen. Siyah papyonlu adam yığılıp ölmüştü. Aynı yerde iki kişi bitivermişti, bir polis ve bir muhafız.

Polis orada duranları uzaklaştırıyordu. Gözleri parlıyordu, ağzı bağırmaktan köpük köpüktü. İnsanları hırpalamaya ve onlara vurmaya alışık muhafızı yanında getirmişti.

Muhafız, ölünün tam ayak ucunda durup ellerini paltosunun ceplerine soktu. Palto yeniydi, dükkânlardaki su geçirmez kumaşlar gibi tuz ve yağ kokuyordu. Bütün giysilerin ölçüleri gibi, paltonun kolları ve muhafıza göre fazla kısaydı. Muhafızın paltosu oradaydı. Muhafızın yeni kasketi de. Yalnızca kasketin altındaki gözleri orada değildi.

Belki muhafızı ölünün yanında böyle felce uğratan çocukluğunun izleriydi. Belki kafasından bir köy geçiyordu. Belki uzun zamandır görmediği babası gelmişti aklına. Ya da artık yaşamayan büyükbabası. Belki annesinin hastalığından söz eden bir mektup. Ya da, muhafız evinden ayrıldığından bu yana kırmızı ayaklı koyunları gütmek zorunda olan bir kardeş.

Muhafızın ağzı bir mevsim için fazla büyüktü. Açık duruyordu, çünkü içine tıkıştırmak için kışın ortasında ham erik bulamamıştı.

Bunca yıl sonra karısına öbür dünyada yeniden kavuşan ölünün yanında, muhafız kimseye vuramıyordu.

Terzinin çocukları, adlarını, gece gibi masmavi kim bilir kaçıncı kez yazıyorlardı kâğıda. Kâğıtta bir yer kapmak için kavga ediyorlardı. Kavga sessizce sürüyordu: Soğan kokuyorsun. Düztaban. Çarpık diş. Solucanlı kıç.

Çocukların masanın altındaki ayakları yere yetişmiyordu. Masanın üzerindeki çocuk elleri, kurşunkalemleri birbirlerine batırıyorlardı. Yüzlerindeki öfke inatçı ve yetişkinlere özgüydü. Anneleri geciktikçe büyüyorlar, diye düşündüm. Onbeş dakika içinde büyüyüp iskemleleri popolarıyla geriye iterek kalkıp gitseler ne olur aca-

ba. Eve geldiğinde ve anahtarı masaya koyduğunda, çocukların artık bu anahtara gereksinimleri olmadığını nasıl söylerim terziye.

Çocuklara bakmadığım zaman, seslerini ayırt edemiyordum. Aynada yüzüm ve Kimse'nin kocaman gözleri vardı. Bana bakmak için bir nedenleri yoktu.

Terzi geldi ve anahtarı tuvalet masasına koydu, kâğıtları ve rulo mezurayıysa masanın üzerine. Müşterimin bir dostu var, odanın tavanına kadar fışkırtıyor. Kocası tavandaki lekelerin sperm lekeleri olduğunu bilmiyor. Su lekesi gibi duruyorlar. Dün, gece vardiyasında çalışan kuzenini eve getirdi. Yağmurlu havada evin damına çıkıp kırılmış kiremitleri aradılar. İki kiremit kırılmıştı, ama yatağın üzerindekiler değil. Rüzgâr yandan estiğinde, sağanak yağmur yağıyor, dedi kuzen. Müşterimin kocası yarın tavanı boyamaya niyetlendi. İlkbahara kadar beklemeye razı ettim onu, dedi terzi. Biliyorsunuz, dedim ona, bir dahaki yağmurda aynı şey olacak.

Terzi, çocuklardan birinin saçlarını okşadı. Öteki, başını annesinin koluna yasladı, o da okşanmak istiyordu. Ama annesi mutfağa gidip bir bardak su getirdi. Sizi gibi köstebekler, dedi, kalemleri ağzınıza sokmayın, zehirlenirsiniz, suya sokun. Onlara boş bir kâğıt verirken, okşanan çocuk elini uzattı. Ama terzi kâğıdı masanın üzerine koydu.

Yarısı dolu bir su kovasını çüküne takıp taşıyabiliyor adam, dedi terzi, nasıl yaptığını bir kere gösterdi bana. Müşterimi uyarmıştım. Dostu güneyli, Scornicesti'den. On bir çocuğun en küçüğü. Bunlardan altısı hayatta. Böyle biri mutlu edemez insanı. Tereza'nın kolunun kırılacağını da daha önceden bilmiştim. Siz ikiniz çok farklısınız, dedi terzi, ama bazen böylesi daha iyi oluyor. Beni tanıyan herkes inanır bana.

Eğri büğrü bir evden çıkan bir adam elindeki kovayı sürüyerek sokağa çıkardı. Dış kapıyı açık bırakmıştı. Avluda solgun bir güneş vardı. Kovadaki su donmuştu. Adam çukurlardan birinde kovayı ters çevirip ayağı ile üstüne bastı. Kovayı kaldırdığında ortaya buzdan bir koni çıktı, koninin içinde donmuş bir sıçan vardı. Buz eriyince sıçan kaçacak, dedi Tereza.

Adam eğri büğrü eve girip sessizce yok olmuştu. Dış kapı gıcırdamış ve solgun güneş yeniden avluya hapsolmuştu. Tereza'nın küfürleri kesilince, nehir de böyle dondu mu acaba, diye sordum.

Tereza pek çok soruyu yanıtsız bırakıyordu. Bazı soruları birkaç kez soruyordum. Bazılarını ise yalnızca bir kez, bunlar benim de daha sonra unuttuğum sorulardı. Ama unutmadığım şeyler de vardı, onları bir daha sormuyordum, çünkü benim için önem taşıdıklarını Tereza bilmemeliydi. Böyle durumlarda uygun bir fırsat kolluyordum. Uygun fırsat geldiğinde, fırsatın uygun olup olmadığından emin olamıyordum. Tereza bunu unutana kadar aradan zaman geçmesini bekliyordum. Sonra bütün fırsatları kaçırıyordum, sadece uygun olanları değil, ötekileri de. Yeniden uygun bir fırsat yakalamak için beklemek zorunda kalıyordum.

Tereza bazı soruları yanıtlamıyordu, çünkü çok fazla konuşuyordu. Çok konuşmaktan, düşünmesine zaman kalmıyordu.

Tereza, bilmiyorum, diyemiyordu. Bunu söylemesi gereken durumlarda, dudaklarını aralayıp, bambaşka bir şey söylüyordu. Bu yüzden, Yüzbaşı Pjele ilkbaharda büroya telefon edip beni sorgulama için çağırdığında, Tereza'nın babasının yanında bir köpekle anıtlarına bakmaya gidip gitmediğini hâlâ bilmiyordum.

Yüzbaşı Pjele'nin fabrikaya gelmesinden korkuyordum. Telefon konuşmasından hemen sonra, yazlık evdeki kitapları Tereza'nın bürosuna götürdüm. Arkadaş-

larıyla gülüşüp konuşuyordu, o arada kutuyu dolabına koydu. Kutunun içinde ne olduğunu sormadı.

Tereza kutuyu kuşkulanmadan almıştı, oysa ben ondan çok kuşkulanıyordum.

Eğri büğrü evlerin bulunduğu caddede, duvarlara ilk sinekler konmaya başlamıştı. Taze otlar o kadar yeşildi ki, renk insanın gözünü alıyordu. Otların büyümesi izlenebiliyordu. Her gün, Tereza ile birlikte fabrikadan çıktığımızda biraz daha boy atmış oluyorlardı. Dışarıdaki otlar, Georg'un sorgusu sırasında Yüzbaşı Pjele'nin bürosundaki ikinci siklamen çiçeğinden daha çabuk büyüyor, diye düşünüyordum. Evlerin arasındaki ağaçlar öylesine çıplaktılar ki, insan adım atarken dalların yere düşen gölgesi karşısında duraksıyordu. Gölgeler geyik boynuzları gibiydiler.

Işgünü sona ermişti. Göz kamaştırıcı güneşe alışmamıştı henüz gözlerimiz. Dallarda tek bir yaprak yoktu. Gök tepemizde uzanıyordu. Tereza'nın aklı bir karış havadaydı, hayatın tadını çıkarıyordu.

Bir ağacın altında Tereza başını, gölgesi boynuzlardan birine denk düşene kadar hareket ettirdi. Yerde bir hayvan oluştu.

Tereza sırtıyla ağacın ince gövdesini salladı. Boynuzlar sallandı, hayvanı bırakıp sonra yine eski yerine döndü.

Tereza başını salladı, hayvan boynuzları bırakıp sonra yine eski yerine döndü.

Kış sona erdiğinde, dedi Tereza, insanlar ilk güneşle birlikte kentte gezmeye çıkmışlar. Gezerlerken, garip bir hayvanın ağır ağır kente doğru geldiğini görmüşler. Hayvan uçabileceği halde yürüyerek geliyormuş. Tereza, elleri cebinde, önü açık paltosunu kanat gibi iki yana açtı. Garip hayvan kentin ortasındaki meydana vardığında kanatlarını çırpmaya başlamış, dedi Tereza. Insanlar bağırışmaya başlayıp, korkudan, tanımadıkları

insanların evlerine girmişler. Dışarıda yalnızca iki kişi kalmış. Birbirlerini tanımıyorlarmış. Boynuzlar garip hayvanın kafasından havalanıp uçarak bir balkonun parmaklarına konmuş. Kızgın güneşte boynuzlar avuç içindeki çizgiler gibi parlıyormuş. İki kişi, bu çizgilerde tüm yaşamlarını görmüşler. Garip hayvan tekrar kanatlarını çırptığında, boynuzlar balkondan havalanıp hayvanın başına konmuşlar. Garip hayvan, aydınlık, boş sokaklardan geçerek yine ağır ağır kentten ayrılmış. Hayvan kentten ayrıldığında, insanlar evlerden çıkmaya başlamışlar. Yeniden kendi yaşamlarına dönmüşler. Geride yüzlerindeki korku kalmış. Korku yüzleri allak bullak etmiş. İnsanlar bir daha hiç mutlu olmamışlar.

Ama iki kişi yeniden kendi yaşamlarına geri döndüklerinde, mutsuzluktan kurtulmuşlar.

Kimmiş o iki kişi, diye sordum. Yanıtı duymak istemiyordum. Tereza'nın, sen ve ben, demesinden korkuyordum. Ona hemen ayakkabısının yanında duran solmuş aslanağzını gösterdim. Oysa Tereza da tıpkı benim gibi, sırdaşlığa ikimizin uygun olmadığımızı seziyordu. Sen ve ben gibi böylesine kısacık iki sözcüğün ikimiz için uygun olmadığını. Tereza küçük gözlerini döndürüp:

O iki kişi kimmiş

Kimse öğrenememiş

dedi. Tereza eğilip solmuş aslan ağzına üfleyip sapından kopardı. Beyaz tüyler havada uçuşurken, Tereza'nın ne düşündüğünü bilmiyordum. Paltosunu iliklleyip garip hayvanından uzaklaştı. Hiçbir şey söylemeden yürümeye başladı. Bense olduğum yerde biraz daha kalıp Tereza'ya ona güvenmediğimi söylemem gerektiğini düşünüyordum.

Tereza çoktan uzaklaşmış, bana dönmüş gülerek el sallıyordu.

Bir sokak aşağıda dört yapraklı yonca aramaya koyulduk. Kurutmak için henüz çok yumuşaktı yoncalar.

Ama yapraklarında beyaz halkalar oluşmuştu bile. Onu kurutmayacağım, dedi Tereza, sadece şans getirmesini istiyorum.

Tereza'nın şans yoncasına, benim ise bitkinin adına ihtiyacım vardı: su yoncası. Ellerimizle yerleri yokluyorduk. Üç yapraklı yerine dört yapraklıyı bulan ben oldum. Benim şansa ihtiyacım olmadığı için herhalde, dedim Tereza'ya. Altı parmaklı eller geldi aklıma.

Anne çocuğu giysilerinin kemerleriyle iskemleye bağladığı sırada, lanetli çocuk pencerenin önünde duruyor. İki elinde ikişer başparmağı var lanetli çocuğun. Dışarıda kalan başparmaklar içtekilerden daha küçük.

Lanetli çocuk okulda güzel yazamıyor. Öğretmen dıştaki parmakları kesiyor ve onları içinde ispirto olan bir kavazona atıyor. Sınıflardan birinde çocuklar yok, sadece ipekböcekleri var. Öğretmen kavanozu ipekböceklerinin yanına koyuyor. İpekböceklerini beslemek için, çocuklar her gün köydeki ağaçlardan yaprak toplamak zorundalar. İpekböcekleri dut yaprağından başka bir şey yemiyor.

İpekböcekleri dut yapraklarını yiyip büyüyorlar, ama çocuklar ispirtodaki parmaklara bakıyor ve artık büyümüyorlar. Köyün bütün çocukları komşu köyün çocuklarından daha küçük kalıyor. Bu yüzden öğretmen, bu parmakların yeri mezarlık, diyor. Lanetli çocuk okul çıkışında öğretmenle birlikte mezarlığa gidip parmaklarını gömmek zorunda kalıyor.

Lanetli çocuğun elleri yaprak toplarken güneşte yanıyor. Ama parmaklarının kesildiği yerde, balık kılçığı gibi iki beyaz yara izi kalıyor.

Tereza, elleri boş, güneşin altında duruyordu. Ona şans yoncasını verdim. Onu sen bulduğun için benim işime yaramaz, dedi. Senin şansın o. Ben inanmıyorum

ki, dedim, bu yüzden yalnız senin işine yarar. Sapından tutarak aldı yoncayı.

Tereza'nın bir adım arkasından gidiyor, benim kadar yorgun düşene dek, su yoncası sözcüğünü adımlarımızın sesine uyarak yineliyordum. Anlamını yitirene dek.

Tereza ve ben artık asfalt kaplı anacaddedeydik. Caddenin orasında burasında, yarıkların arasından cılız otlar fışkırmıştı. Tramvay ağır ağır tıngırdıyor, kamyonlar hızla gidiyordu, tekerlekleri içleri oyuk toz bulutları gibi dönüyordu.

Bir muhafız kasketini kaldırıp, yanaklarını şişirdi, dudakları patlayacakmış gibi oldu, ağzındaki havayı dışarı bıraktı. Alnında kasketin ıslak, kırmızı izi vardı. Bacaklarımıza bakıp, ağzını şapırdattı.

Tereza onu makaraya alıp, taklidini yaparak yürümeye başladı. Sanki yere değil, dünyaya basıyor gibiydi. Biraz ürperiyor ve bu ülkede nasıl yürünürse ancak öyle yürüyebiliyordum. Ülke ve dünya arasındaki farkı hissettim. Tereza ile benim aramdaki farktan daha büyüktü. Ben ülkeydim, ama o dünya değildi. İnsan kaçmak istediğinde gidebileceği bir dünyanın var olduğu sanılıyordu bu ülkede, işte Tereza yalnızca buydu.

O zamanlar henüz muhafızların olmadığı bir dünyada, bu ülkedekinden başka türlü yürünebileceğini düşünüyordum. İnsan başka türlü düşünüp yazabilirse, diye düşünüyordum, başka türlü de yürüyebilir.

Berberim şu köşede, dedi Tereza. Yakında havalar ısınacak, hadi gel saçımızı boyatalım.

Ne renk, diye sordum.

Kızıl, dedi.

Bugün mü, diye sordum.

Şimdi, dedi.

Hayır, bugün olmaz, dedim.

Yüzüm güneşten yanıyordu. Kızıl saç istiyordum. Mektuplar için, diye düşündüm, terzinin saçlarından a-

lırım. Benimki gibi açık renktiler, ama daha uzun. Bir tel saç iki mektup için yeterdi, onu ortadan kesebilirdim. Ama bunu terziye fark ettirmeden yapmak, evinde bir şey unutmaktan daha zordu.

Bazen terzinin banyosunda dökülmüş saçlar oluyordu. Mektuplara saç koyduğumdan beri, fark ediyordum onları. Terzinin banyosunda, başındaki saçlardan çok, alt tarafındaki kıllardan vardı.

Yaşlı bir kadının yanında kiracının kiracısı olarak oturuyordum. Adı Margit'ti ve Budapeşteli bir Macardı. Savaş onu ve kardeşini bu kente sürüklemişti. Kız kardeşi ölmüştü ve mezar taşlarında henüz hayatta olanların da resimlerini gördüğüm mezarlıkta yatıyordu.

Savaştan sonra Bayan Margit'in Budapeşte'ye dönecek parası kalmamış. Sonra da sınır kapanmış. O zamanlar geri dönmek isteseydim, bu dikkat çekmekten başka bir işe yaramazdı, demişti Bayan Margit. İsa da yuvasında değil, demişti Peder Lukas bana o zamanlar. Bayan Margit gülümsemeye çalışıyor, ama; şimdi burada iyiyim, Budapeşte'de beni bekleyen kimse kalmadı, dediğinde, gözleri söz dinlemiyordu.

Bayan Margit Almancayı yayarak konuşuyordu. Bir dahaki sözcükte şarkı söylemeye başlayıverecek, diye düşünüyordum bazen. Oysa bunun için gözleri fazla donuktu.

Bayan Margit, kendisinin ve kız kardeşinin neden bu kente geldiklerini hiç anlatmadı. Sadece mujiklerin, Rus askerlerinin bu kente nasıl geldiklerini, nasıl ev ev dolaşıp, her gittikleri yerden kol saati topladıklarını anlattı. Mujikler kollarını kulaklarına götürüp, dikkat kesiliyor ve gülüyorlarmış. Saatin kaç olduğunu söyleyemiyor ve durmuş saatlerin kurulması gerektiğini bilmiyorlarmış. Saatler durduğunda Ruslar Gospodin diyerek onları fırlatıp atıyorlarmış. Mujikler saatlerle bir

sürü muziplik yapıyorlardı, kollarına on tane saati yan yana takıyorlardı, demişti Bayan Margit.

İçlerinden biri iki günde bir banyoda klozetin içine kafasını sokuyor, demişti Bayan Margit, bir başkası da suyu açıyordu. Saçlarını yıkıyorlardı. Alman askerlerinin üstleri başları pırıl pırıldı. Bayan Margit'in yüzü öyle yumuşuyordu ki, geri gelen genç kızlık güzelliğinin parlaklığı yanaklarına yayılıyordu.

Bayan Margit her gün kiliseye gidiyordu. Yemekten önce duvara gidip yüzünü yukarıya kaldırıyor ve dudaklarını büzüyordu. Macarca birşeyler mırıldanıp demir haçtaki İsa'yı öpüyordu. Ağzı İsa'nın yüzüne yetişmiyordu. Onu Macarca konuşarak göbeğinden öpüyordu, tam İsa'nın göbeğini saran kumaşın oradan. Kumaş düğümlenmişti, düğüm haçın önünde bir çıkıntı yapıyor, böylece Bayan Margit'in burnu öperken duvara değmiyordu.

Yalnız, Bayan Margit, az sonra, soyduğu patatesleri öfkeyle sandıktan alıp duvara fırlattığında, İsa'sını unutuyor ve Macarca küfür ediyordu. Patatesler pişip masaya geldiğinde, İsa'yı tekrar göbeğini saran kumaşın oradan öperek tüm küfürleri savuşturuyordu.

Pazartesileri papazın çömezi kısa kısa üç kez kapısına vuruyordu. Bayan Margit'e kapı aralığından bir torba un, üzerinde altın ve gümüş işlemeli bir kupa olan beyaz bir örtü ve büyük bir tepsi uzatıyordu. Çömez elleri boşaldığında eğilerek selam veriyor ve Bayan Margit kapıyı kapıyordu.

Bayan Margit un ve suyu karıştırıp yoğurarak kutsal hamur yapıyor ve onu masanın üzerinde külotlu çorap inceliğinde açıyordu. Sonra hamura teneke bir halka batırarak tek tek kutsal ekmekleri çıkarıyordu. Hamurun kenarlarını ayırıp bir gazete kâğıdının üstüne koyuyordu. Masanın üzerindeki kutsal ekmeklerle, gazete kâğıdının üzerindeki hamur artıkları katılaştığında, Ba-

yan Margit kutsal ekmekleri üst üste tepsiye diziyordu. Kupa ortaya gelecek biçimde beyaz örtüyü üstlerine örtüyordu. Tepsi masanın üzerinde bir çocuk tabutu gibi duruyordu. Bayan Margit katılaşmış hamur artıklarını eliyle sıyırarak eski bir bisküvi kutusunun içine atıyordu.

Bayan Margit tepsiyi üzerindeki beyaz örtüyle kiliseye, Peder Lukas'a götürüyordu. Kutsal ekmeklerle dışarıya çıkmadan önce, siyah başörtüsünü aramak zorunda kalıyordu. Şu *a fene** paçavrayı nereye koydum yine, diyordu Bayan Margit.

Peder Lukas ona her hafta kutsal ekmekler için para ödüyor, arada bir de artık kendisinin giymediği siyah bir kazak veriyordu. Yine arada bir ahçı kadının artık giymediği bir elbise ya da takmadığı bir başörtüsü. Bayan Margit bu parayla ve benim oda için ödediğim kirayla geçiniyordu.

Bayan Grauberg'in gazetesini ya da dua kitabını okurken, bisküvi kutusunu sol elinin yanına koyuyordu Bayan Margit. Bakmadan elini kutuya götürüp bisküvi yiyordu.

Bayan Margit uzun süre okuyup çok fazla kutsal ekmek artıklarından yerse, midesi öyle bir kutsallaşıyordu ki, patates soyarken geğirmek ve daha fazla küfür etmek zorunda kalıyordu. Bayan Margit'i tanıdığımdan bu yana, benim için kutsallığın anlamı, geğiren ve küfürler savuran bir ağzın beyaz ve kuru takırtısıydı.

İsa'sını kutsal bir gezi sırasında, otobüsle kilisenin merdivenleri arasındaki telaş sırasında bir torba dolusu maç arasından çekip satın almıştı Bayan Margit. Öptüğü İsa'sı fabrikadaki bir teneke koyun artığıydı, bir gündüz ve gece işçisinin vardiya arasında yaptığı köylü pazarlığı. Duvarda asılı İsa ile ilgili hakça olan tek şey, çalınmış ve devleti dolandırmış olmasıydı.

* Allah'ın cezası –y. n.

Torbadaki öteki İsa'lar gibi, bu da, satıldığı gün meyhanenin masasına bırakılan içki parasıydı.

Bayan Margit'in odasındaki pencere iç avluya bakıyordu. Oradaki üç büyük ıhlamur ağacının altında, şimşir ağaçları ile oda büyüklüğünde ot bürümüş bir bahçe vardı. Evin zemin katında torunuyla Bayan Grauberg ve kara bıyıklı yaşlı bir adam olan Bay Feyerabend oturuyordu.

Bay Feyerabend sık sık daire kapısının önünde bir iskemleye oturup İncil okuyordu. Bayan Grauberg'in torunu şimşir ağaçlarının arasında oynuyor ve Bayan Grauberg saat başı avluya seslenip hep aynı tümceyi söylüyordu: Haydi yemeğe gel. Torunu hep aynı yanıtı veriyordu: Ne yemek var? Sonra Bayan Grauberg dayak atacakmış gibi elini kaldırıp bağırıyordu: Ne yemek var, görürsün şimdi. Bayan Grauberg buraya torunuyla birlikte taşınmıştı. Sanayi bölgesindeki evde daha fazla yaşayamamıştı, çünkü torununun annesi orada sezeryan olurken ölmüştü. Çocuk babasızdı. Bayan Grauberg'in üstünden sanayi bölgesinin izleri silindi artık, demişti Bayan Margit, kente inerken hep ağırbaşlı giyiniyor Bayan Grauberg.

Yahudiler ya çok akıllı ya da çok aptal olurlar, demişti yine Bayan Margit. Akıllılığın ya da aptallığın, az bilmek, çok bilmekle ilgisi yok, demişti. Bazıları çok bilir, ama akıllı değildir, bazıları az bilir ama aptal değildir. Bilmek ya da aptal olmak, Tanrı ile ilgili. Bay Feyerabend'ın çok akıllı olduğu kesin, ama ter kokuyor. Bununsa Tanrı ile ilgisi yok.

Benim odamın penceresi sokağa bakıyordu. Kendi odama Bayan Margit'in odasından geçerek girebiliyordum. Ziyaretlere izin yoktu.

Kurt her hafta bana geldiği için, dört gün boyunca surat ediyordu Bayan Margit. Bana selam vermiyor ve hiç konuşmuyordu. Yeniden selam vermeye ve konuş-

maya başladığında, bu ancak iki gün sürüyordu, çünkü Kurt yeniden geliyordu.

Bayan Margit'in surat etmesi bittikten sonra söylediği ilk tümce hep aynıydı: Evde *kurva** istemiyorum. Bayan Margit, Yüzbaşı Pjele gibi konuşuyordu: bir kadınla erkeğin biribirlerine verecek bir şeyler olduğunda yatağa girerler. Sen bu Kurt ile yatağa girmiyorsan, o zaman bu yalnızca bir *ide-oda.*** Birbirinizi görmeseniz de olur, alıp verecek bir şeyiniz yok birbirinizle. Başka birini bul, diyordu Bayan Margit, kızıl saçlılar *gazamber**** olur. Bu Kurt şaklabana benziyor, ondan kavalye olmaz.

Kurt, Tereza'yı hiç tutmuyordu, ona güven olmaz, dedi ve sargılı elini masanın kenarına vurdu. Başparmağı yarılmıştı, eline demir bir çubuk düşmüştü. İşçilerden biri düşürdü elime, dedi Kurt. Bilerek yaptı. Elim kanamaya başladı. Kollarımdan akmasın diye, kanı dilimle yaladım.

Kurt fincanı yarılamıştı. Ben dilim yandığı için bekliyordum. Sen de amma narinsin, dedi Kurt. Beni yaramla baş başa bıraktılar, çukurun yanına gidip kanın nasıl aktığına baktılar. Gözleri hırsızlarınki gibiydi. Düşünme yetilerini yitirmiş olmalarından korkuyordum. Kanı görüp gelmelerinden, gelip içim boşalana dek kanımı emmelerinden. Sonra da izimin kalmamasından. Üzerine bastıkları toprak kadar suskundur onlar. Bu yüzden telaşla kanı yalayıp yuttukça yutuyordum. Tükürmeye cesaret edemiyordum. Sonra olan oldu, bağırmaya başladım. Haykırmaktan ağzım yırtılacak gibiydi. Hepsinin mahkemelik olduğunu haykırıyordum, çoktan insanlıktan çıktıklarını, kan içiciler oldukları için onlar-

* Orospu –y. n.
** Gidip gelme –y. n.
*** İşe yaramaz –y. n.

dan tiksindiğimi. Köylerinin, akşamları girip sabahları kan emmek için çıktıkları bir inek kıçı olduğunu. Çocuklarını kurumuş inek kuyruklarıyla mezbahaya çekip, kan kokan öpücüklerle kandırdıklarını. Tanrı'nın üstlerine lanetini yağdırması gerektiğini. Susamış yüzlerini benden kaçırıyorlardı. Bu iğrenç suçluluk içinde sürü gibi karşımda kalakaldılar. Hangarlara gidip başparmağımı sarmak için sargı bezi aradım. İlkyardım çantasında eski bir gözlük, sigara, kibrit ve bir kravattan başka bir şey yoktu. Ceketimde bir mendil bulup parmağımı sardım ve kravatla sıkı sıkı bağladım.

Sonra sürü ağır ağır hangara geldi, dedi Kurt, peşpeşe, sanki hiçbirinin ayakları yoktu da, yalnızca gözleri vardı. Kasaplar kan içerek onları çağırıyordu. Kafalarını hayır anlamında salladılar. Bir gün boyunca salladılar kafalarını, dedi Kurt, ertesi gün haykırışlarımı unutmuşlardı. Alışkanlık onları yeniden eski hallerine döndürdü.

Kurt sustuğunda, kapının arkasından bir takırtı geldi. Kurt sarılı eline bakıp kulak kabarttı. Bayan Margit kutsal hamur artıklarını yiyor, dedim. Ona güvenmiyorum, dedi Kurt, sen yokken kokluyordur burayı. Evet anlamında başımı salladım. Edgar ve Georg'un mektupları fabrikada, dedim, kitapların arasında. Kitapların Tereza'da olduğunu söylemedim. Kurt'un sarılı eli bir topak kutsal ekmek hamuru gibiydi.

Anne masanın üzerinde çörek hamuru açıyor. Parmakları becerikli ve hızlı. Para sayar gibi. Hamur masanın üzerinde ince bir örtü oluyor. Masanın üzerindeki hamurda bir şey ışıldıyor: babanın ve büyükbabanın resimleri, ikisi de aynı yaşta. Annenin ve dua eden büyükannenin resimleri, anne çok daha genç.

Şarkı söyleyen büyükanne; berber şu aşağıda, peki evde bir zamanlar küçük bir kız vardı, diyor. Anne beni gösterip, işte bu, biraz büyüdü, diyor.

Yorulmuştum, gözlerim yanıyordu. Kurt başını sarılı olmayan eline yasladı. Eliyle ağzını çarpıttı. Kurt'un tepeden tırnağa tüm ağırlığı ağzının kenarında toplanmış gibi geldi bana.

Duvardaki resme baktım: devamlı pencereden dışarıya bakan bir kadın. Üstünde dizlerine gelen kabarık bir etek ve elinde bir şemsiye vardı. Yüzü ve bacakları yeni ölmüş birisi gibi yeşile çalıyordu.

Kurt ilk kez beni bu odada ziyaret edip resmi gördüğünde, resimdeki kadının cildi bana Lola'nın kulak memelerini hatırlatıyor, Lola'yı dolaptan çıkardıklarında onlar da böyle yeşile çalıyordu, demiştim.

Yazın, yeni ölmüş olanın resmini görmezden gelebiliyordum. Dışarıda pencereye değen bir sürü yaprak, odanın ışığını değiştirip, taze ölümün rengini yok ediyordu.

Ağaçlar çıplak kaldığında, kadının yeni ölmüşlüğüne katlanamıyordum. Ellerimin resmi indirmesine izin vermiyordum, çünkü Lola'ya bu renk borcum vardı.

Resmi indireceğim, demişti Kurt, ama ben onu oturması için iskemleye itmiştim. Hayır, demiştim, Lola değil ki o. İsa resmi olmadığı için de çok memnunum. Dudaklarımı ısırıyordum, Kurt resme bakıyordu. Kulak kabartmıştık. Kapının arkasında Bayan Margit yüksek sesle kendi kendine konuşuyordu. Ne diyor, diye sormuştu Kurt. Omuz silkmiştim. Ya dua ediyordur ya küfür, demiştim.

Kanımı, mezbahadakilerin içtikleri gibi içtim, dedi Kurt. Sokağa baktı: Artık ben de suç ortağıyım.

Sokağın karşı tarafından bir köpek geçti. Şimdi köpekli adam çıkar ortaya, dedi Kurt, kente geldiğim zamanlar izliyor beni. Adam ortaya çıktı. Beni izleyen değildi. Belki köpeği tanırım, dedim, ama buradan seçemiyorum.

Kurt'un yarasını açıp göstermesini istedim. Şu senin Suebyalı papatya çayı merhametin, dedi. Şu senin Suebyalı köy boyacısı korkun, dedim.

Daha uzun, kırıcı sözler uydurabildiğimizi görerek şaşırtıyorduk birbirimizi. Ama bu sözlerde nefret yoktu, yaralayıcı değildiler. Göz kırpan bir acımadan başka bir şey yoktu ağzımızda. Bir de öfke yerine, aklın uzun zaman sonra hâlâ birşeyler başarabildiğini gören mahcup bir mutluluk. Birbirimizle konuşmadan, Edgar ve Georg'un kente geldiklerinde yaralayıcı canlılıkta konuşup konuşamayacaklarını soruyorduk kendi kendimize.

Kurt ve ben, yüzlerimiz birden kendilerince seğirmeye başlamadan önce, birbirimize tutunmak ister gibi gülüyorduk. Ağız devinimlerimize hâkim olmaya çalışmadan önce. Gülerken birbirimizin ağzına bakıyorduk. Bir saniye sonra, birimiz, ötekinin dudakları karşısında yapayalnız kalacağını biliyordu.

Sonra o an geldi: Ben kendi yürek atışlarıma dönüp Kurt için ulaşılmaz oldum. Soğukluğumu kötü sözler için kullanamıyor, öyle sözler uyduramıyordum artık. Bu soğukluk parmaklarımda eyleme geçmeye hazır bekliyordu. Pencerenin altından bir şapka geçti.

Herhalde, sen de bayıla bayıla suç ortağı olurdun, dedim, ama sen yalancı pehlivandan başka bir şey değilsin. Sen parmağını yalıyorsun, onlar ise domuz kanı içiyor.

Eee, yani, dedi Kurt.

Hitaptan sonra bir ünlem konmuştu. Saç telini önce mektubun kat yerinde, sonra da zarfın içinde aradım. Yoktu. Ancak ikinci korkudan sonra, mektubun annemden gelmiş olduğu geldi aklıma.

Bel ağrılarından sonra şöyle yazıyordu mektupta: Büyükanne geceleri uyumuyor. Gündüzleri uyuyor. Geceyle gündüzü karıştırıyor. Büyükbaba hiç dinlenemi-

yor. Büyükanne ona gözünü kırptırmıyor, gündüz ise uyuyamıyor büyükbaba. Büyükanne geceleri ışığı yakıp pencereyi açıyor. Büyükbaba kalkıp ışığı söndürüyor, pencereyi kapıyor ve tekrar yatağa dönüyor. Gün ağarana kadar bu böyle sürüp gidiyor. Pencere kırıldı. Rüzgârdan, dedi büyükanne, külahıma anlatsın. Odadan çıkar çıkmaz, tekrar geri dönüyor. Kapıyı açık bırakıyor. Eğer büyükbaba ona ilişmezse, yatağa geliyor. Büyükbabanın ellerini tutup, uyumamalısın, yürek hayvanın henüz gelmedi eve, diyor.

Büyükbaba, yaşının artık kaldıramayacağı kadar uykusuz kalıyor. Ben de saçma sapan rüyalar görüyorum. Bahçede kırmızı horoz ibikleri topluyorum. Süpürge büyüklüğünde. Saplarından kopmuyorlar, kanırta kanırta çekiyorum. Tohumlar kara tuz gibi ortalığa saçılıyor. Yere bakıyorum, yerde karıncalar gidiyor. Rüyada karınca görmek tespih anlamına gelir, derler.

Yazın, şarkı söyleyen büyükanne evden kaçmıştı. Yollarda her evin önünde durup bağırıyordu. Yüksek sesle bağırıyordu. Ne söylediğini kimse anlamıyordu. Bağırtısını duyup avluya çıkan olursa kaçıyordu. Anne köyde onu aramış, ama bulamamıştı. Büyükbaba hastaydı ve annemin hemen eve dönmesi gerekiyordu.

Şarkı söyleyen büyükanne hava kararkdığında odaya girince, neredeydin, diye sormuştu annem. Şarkı söyleyen büyükanne, evdeydim, demişti. Köydeydin, demişti annem, ev burası. Şarkı söyleyen büyükanneyi iskemlenin üzerine itmişti: Köyde kimi arıyorsun. Annemi, demişti büyükanne. Annen benim, demişti annem. Sen benim saçımı hiç taramadın ki, demişti büyükanne.

Şarkı söyleyen büyükanne tüm yaşamını unutmuştu. Çocukluk günlerine geri dönmüştü. Yanakları seksen sekiz yaşındaydı. Oysa belleğinde geriye kalan tek şey üç yaşında annesinin eteğine yapışan bir kız çocuğuydu.

Köyden döndüğünde, üstü başı bir çocuğunki gibi kirlenmişti. Şarkı söylemeyi bıraktığından beri her şeyi ağzına sokuyordu. Şarkı söylemesi kaçışlara dönüşmüştü. Kimse onu tutamıyordu, öylesine huysuzdu.

Büyükbaba öldüğünde evde değildi. Gömülme sırasında, berber odada büyükanneye göz kulak olmuştu. Yoksa rahat vermezdi, demişti anne.

Tabut toprağa girerken yanında olamadığım için satranç oynamak istedim, demişti berber. Ama büyükanne kaçmaya yeltendi. Konuşmaya çalışmak yararsızdı, ben de saçlarını taradım. Tarak saçlarının arasında geziniyordu, oturdu ve çanların sesine kulak kabarttı.

Büyükbaba gömüldüğünde, mezarının üzerinde koçboynuzları açmıştı bile.

Hidrolik makinalardan birinin kılavuzunda sonlu ötesi sözcüğüne rastladım. Sözlükte yoktu. Sonlu ötesi'nin insanlar için ne anlama gelebileceğini seziyordum; ama makineler için sezemiyordum. Mühendislere ve işçilere sordum. Büyüklü, küçüklü teneke koyunları ellerinde tutup dudaklarını sarkıttılar.

Sonra Tereza geldi, uzaktan kızıl saçını gördüm.

Sonlu ötesi, diye sordum.

Sonlu mu, dedi.

Sonlu ötesi, dedim.

Nereden bileyim, dedi.

Parmağında dört tane yüzük vardı. İkisi kırmızı taşlıydı, saçlarından düşmüş gibi. Masanın üzerine bir gazete koyup sonlu ötesi, belki yemek yerken gelir aklıma, hindi getirdim bugün yanımda, dedi.

Domuz yağı ve ekmek çıkardım. Tereza onları kesip iki küçük askercik yaptı. Yemeğe başladık, Tereza yüzünü buruşturdu. Bozulmuş bu, dedi, köpeğe vereyim.

Hangi köpeğe, diye sordum.

Domates ve hindi çıkardı. Bundan ye, diyerek iki küçük askercik yaptı. Ben daha çiğnerken o yutmuştu bile. Kemikleri etten ayırıyordu.

Tereza küçük bir askerciği ağzıma tıkarken, sonlu ötesi'ni terziye sor, dedi.

Yakınıma çektiğim her şey, güvensizlik yüzünden ellerimin arasından kayıp gidiyordu. Elimin her devinimiminde parmaklarımı görüyor, ama kendi elimin gerçekliğini annemin ya da Tereza'nın parmaklarından daha iyi tanımıyordum. Ellerim konusunda bildiklerim, diktatör ve onun hastalıkları konusunda, muhafızlar, yoldan gelip geçenler, Yüzbaşı Pjele ve köpek Pjele konusunda bildiklerim kadar azdı. Teneke koyunlar, işçiler, terzi ve kâğıt falı konusunda da bir şey bilmiyordum artık. Kaçış ve şans konusunda da.

Fabrikanın çatısında en yüksek yeri göğe, en alçak yeri ise avluya bakan bir parola asılıydı:

Tüm dünya işçileri, birleşin.

Ve aşağıda, yerde, ülkeden çıkmak için kaçmaktan başka seçenekleri olmayan ayakkabılar gidip geliyordu. Kaldırımlarda parlak, tozlu, sesli ya da sessiz ayakkabılar bir iniyor bir kalkıyordu. Hepsinin yollarının ayrı olduğunu, bir gün pek çok ayakkabı gibi bu parolanın altından artık geçemeyeceklerini seziyordum.

Paul'un ayakkabıları buradan geçmiyordu artık. Evvelsi günden beri işe gelmiyordu Paul. Ortadan kaybolmasıyla birlikte sırrı dedikoduya dönüşmüştü. Herkes öldüğünü düşünüyordu. Amacına ulaşamayan kaçışları, bazen birini, bazen de ötekini ölüme götüren alışılagelmiş bir istek olarak görüyorlardı. Paul artık bir daha hiç gelmez, derken kendilerinden söz ediyorlardı. Bayan Margit'in, Budapeşte'de beni bekleyen kimse yok artık, demesine benziyordu bu. Ama onları, kaçtıktan sonra belki Budapeşte'de bekleyen birileri vardı hâlâ.

Burada fabrikada kimse Paul'u görmeyi beklemiyordu, bir saat bile beklemediler. Kendinden önceki pek çok kişi gibi, Paul de bir daha işe gelmeyince, şansı yaver gitmemiştir, dediler. Dükkânlardaki gibi kuyrukta bekliyorlardı. Ölüm birini buyur ettikten sonra, sıra arkadakine geliyordu. Sis bulutları, hava akımları ya da rayların bükümleri buna karşı ne yapabilirlerdi ki. Her ölüm cepteki bir delik kadar olağandı: elini cebine soktuğunda tüm bedeni yutuyordu delik. Ölümler çoğaldıkça, takınak daha da güçleniyordu.

Kaçarken ölenleri fısıldaşmak, diktatörün hastalıklarını fısıldaşmaktan daha farklıydı. O hemen aynı gün televizyona çıkıp, yaklaşmış ölüme upuzun bir konuşmayla meydan okuyordu. O konuşurken, kendisini ölüme itecek yeni bir hastalık uyduruluyordu.

Fabrikada öngörülemeyen tek şey ölüm yeriydi: Acaba Paul'un yeryüzünde gördüğü en son şey, mısırlar mıydı, gökyüzü müydü, su muydu yoksa bir yük treni miydi.

Georg mektubunda, çocukların her tümcesinde, 'zorunda olmak' var, diye yazıyordu. Zorundayım, zorundasın, zorundayız. Övünerek konuştuklarında bile, annem bana yeni ayakkabı almak zorunda kaldı, diyorlar. Söyledikleri doğru. Benim için de durum aynı: Her gece, ertesi günü görür müyüm acaba diye sormak zorunda kalıyorum.

Georg'un saçı elimden düştü. Halının üzerinde kendi saçlarımla Bayan Margit'in saçlarına rastlıyordum yalnızca. Kır saç tellerini sayıyordum, sanki Bayan Margit'in kaç kez odaya girdiğini öğrenebilecekmişim gibi. Halının üzerinde Kurt'un tek bir teli yoktu, oysa her hafta geliyordu. Saçlara güven olmazdı, ama gene de sayıyordum onları. Ve pencereden bir şapka geçti. Koşup dışarıya eğildim.

Bay Feyerabend'dı. Hapşırdı ve cebinden beyaz bir mendil çıkardı. Beyaz mendil, benim gibi birinin bir Yahudiyi gözetleyeceğini sezebilirmiş gibi, kafamı içeriye çektim.

Bay Feyerabend'in Elsa'sından başka kimsesi yok, demişti Bayan Margit.

Güneşte oturup İncil okumadığı bir sırada ona babamın eve dönen bir SS askeri olduğundan, en işe yaramaz bitkilerini kökünden kestiğinden, o bitkilerin deve dikeni olduklarından söz etmiştim. Babamın ölene kadar Führer için şarkılar söylediğinden.

Avludaki ıhlamur ağaçları çiçekleniyordu. Bay Feyerabend ayakkabılarının uçlarına bakıp ayağa kalkmış ve ağaçlara bakmıştı. Ihlamurlar çiçeklendi mi, insan geçmişe dalıyor, demişti. Dikenli bitkilerin öz suyundan çok içmiştim, ıhlamurdan da çok.

Bayan Grauberg kapıyı açmıştı. Torunu dize kadar beyaz çoraplarıyla sokağa çıkarken avlu kapısının önünde tekrar başını çevirip Bayan Grauberg'e bakmıştı, sonra benimle Bay Feyerabend'a bakarak, Çav, demişti. Ben de, Çav, demiştim.

Bayan Grauberg, Bay Feyerabend ve ben çocuktan çok beyaz çoraplarına bakarken, Bayan Grauberg'in kapısı gürültüyle kapanmıştı. Görüyor musunuz, çocuklar Hitler dönemindeki gibi selamlaşıyorlar. Bay Feyerabend da sözcüklere çok dikkat ediyordu. Çav onun için Çavuşesku'nun ilk hecesiydi.

Bayan Grauberg Yahudi, demişti, ama Alman olduğunu söylüyor. Siz de korkup, onun selamına karşılık veriyorsunuz.

Tekrar yerine oturmamıştı. Kapının kulpunu indirince, kapı açılmıştı. Bir kedi beyaz başını, serin odadan dışarı uzatmıştı. Onu kucağına almıştı Bay Feyerabend. İçeride, üzerinde şapkasının durduğu bir masa görmüştüm, saatin tiktaklarını duymuştum. Kedi yere atlamak

istemişti. Hadi Elsa, eve giriyoruz, demişti Bay Feyerabend. Kapıyı kapamadan önce, dikenli bitkiler, işte böyle, demişti.

Tereza'ya sorgulamanın nasıl bir şey olduğunu anlatıyordum. Durup dururken, yüksek sesle kendi kendime konuşur gibi anlatmaya başlamıştım. Tereza iki parmağıyla sıkı sıkı altın zincirini tutuyordu. Verilerin karanlık kesinliğini bozmamak için hiç kıpırdamıyordu.

1 Ceket, 1 bluz, 1 pantolon, 1 külotlu çorap, 1 külot, 1 çift ayakkabı, 1 çift küpe, 1 kol saati. Çırılçıplaktım, dedim.

1 adres defteri, 1 kurutulmuş ıhlamur yaprağı, 1 kurutulmuş yonca yaprağı, 1 tükenmez kalem, 1 mendil, 1 rimel, 1 ruj, 1 pudra, 1 tarak, 4 anahtar, 2 mektup pulu, 5 tramvay bileti.

1 el çantası.

Her şey bir kâğıttaki hanelere kaydedilmişti. Yüzbaşı Pjele beni kaydetmemişti. Beni hapsedecekti. Buraya geldiğimde 1 başım, 2 gözüm, 2 kulağım, 1 burnum, 2 dudağım, 1 boynum olduğu hiçbir listede yazılı olmayacaktı. Edgar, Kurt ve Georg'dan, aşağıdaki bodrumda tutuklu hücreleri olduğunu duymuştum, dedim. Onun listesine karşılık, ben de kafamda bedenimin listesini yapmak istedim. Boynuma kadar gelebildim ancak. Yüzbaşı Pjele saç tellerimin eksik olduğunu fark edecekti. Saç tellerinin nerede olduğunu sorcaktı.

İrkildim, çünkü Tereza saç telleriyle ne demek istediğimi soracaktı. Ama hiçbir şeyi atlayamazdım. İnsan bu kadar uzun süre Tereza'nın karşısında sustuğum gibi susunca her şeyi anlatmaya başlıyor. Tereza saç tellerini sormadı.

Çırılçıplak köşede dikiliyordum, dedim. Şarkıyı söylettiler bana. Su gibi söylüyordum, onurum kırılmıyordu artık, ansızın yüzsüzleşmiştim.

Ne şarkısı bu, diye sordu Tereza. Ona, yazlık evdeki kitapları, Edgar, Kurt ve Georg'u anlattım. Ve Lola'nın ölümünden beri birbirimizi tanıdığımızı. Neden Yüzbaşı Pjele'ye şiirin bir halk şarkısı olduğunu söylemek zorunda kaldığımızı.

Giyin, demişti Yüzbaşı Pjele.

Kaydedilenleri giyiyormuşum gibi geldi bana, bütünüyle giyindiğimde kâğıt boş kalacaktı sanki. Masadan saati aldım, sonra da küpeleri. Saati hiç zorlanmadan takıp, kulaklarımdaki delikleri aynaya bakmadan bulabildim.

Yüzbaşı Pjele pencerenin önünde bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. Bir an daha çıplak kalmak istedim. Galiba bana bakmıyordu. Sokağa bakıyordu. Öldüğümde nasıl görüneceğimi, ağaçların arasından görünen gökyüzünde daha iyi görür gibiydi.

Ben giyinirken, Yüzbaşı Pjele adres defterimi çekmecesine koydu. Şimdi senin adresin de onda, dedim Tereza'ya.

Eğilmiş ayakkabılarımı bağlarken, Yüzbaşı Pjele, kesin olan şu ki, temiz giyinen biri, öbür dünyaya pis gitmez, dedi.

Yüzbaşı Pjele dört yapraklı yonca yaprağını masadan aldı. Onu özenle tutup, benden yana şansın olduğuna inanıyor musun şimdi, diye sordu. Benim şansa karnım tok, dedim. Yüzbaşı Pjele gülümseyerek, o zaman şanstan hayır yok sana, dedi.

Babası aklıma geldiği için, köpek Pjele'den hiç söz etmedim Tereza'ya. Sorgulamadan sonra dışarıda hâlâ güneşli günün devam ettiğini de söylemedim ona. Başka şeyleri de söylemedim: Derhal Tanrı'nın huzuruna çıkabilecekleri yerde, insanların neden sallana sallana yürüdüklerini anlamadığımı. Ağaçların gölgelerini evlere yasladıklarını. Günün bu saatine akşamüstü denebileceğini. Büyükannemin kafamda şarkı söylediğini,

Bilir misin, kaç bulut iner
uzaktaki dünyalara
Ulu Tanrı sayar onları sırayla
bir tanesi kalsın diye yanında

Gökteki bulutların açık renk elbiseler gibi kentin üzerinde sallandıklarını. Tramvay tekerleklerinin toz kaldırarak vagonları çektiklerini ve benimle aynı yolu izlediklerini. Yolcuların biner binmez, evdeymiş gibi pencere kenarına oturduklarını.

Tereza elini altın zincirinden çekti. Sizden ne istiyor ki, diye sordu.

Korkmamızı, dedim.

Bu altın zincir bir çocuk, dedi Tereza. Terzi üç günlüğüne Macaristan'daydı, turist olarak, dedi, kırk kişilik bir otobüsle gitti. Rehber her hafta gidiyor oraya. Bildiği yerler var, sokak ortasında pazarlık yapmak zorunda kalmıyor, en çok malı o getiriyor.

Bölgeyi tanımıyorsan, iki gününü elindekini satmakla geçiriyorsun, bir gününü de alışverişle. Terzi iki bavul dolusu şalvar pantolon götürmüş. Onlar ağır olmaz, dedi Tereza, taşırken iki büklüm olmuyorsun. Satılıyor satılmasına, ama çok ucuza. Çok olmasa da birşeyler topluyorsun işte. Yanında en azından bir bavul kristal takım götürmen lazım. Gam daha da iyi para ediyor. Sokakta durmadan polis geliyor yanına. En iyi iş kuaförlerde oluyor, polis oralara girmiyor. Kurutma makinesinin altında oturan kadınların yanında her zaman biraz para bulunuyor, saçları kuruyana kadar da yapacak işleri yok. Elinde donlar ve bardaklarla yanlarından geçiyorsun. Birşeyler almadan edemiyorlar. Terzi bir yığın para toplayıp ertesi gün de alışveriş etmiş. Altın almak en iyisi. Altın saklamak kolay, altın dönüşte de iyi para ediyor.

Kadınlar pazarlığı erkeklerden daha iyi beceriyor, dedi Tereza, otobüstekilerin üçte ikisi kadın oluyor.

Dönüşte hepsi kukusuna plastik kılıf içinde altın sokuyor. Gümrükçüler durumun farkında, ama ne yapsınlar.

Zinciri bütün bir gece bir kap suda tuttum, dedi Tereza. İçine bol deterjan attım. Başka birinin kukusundan çıkan altını satın alacağım aklıma gelmezdi. Tereza bir küfür sallayıp güldü. Zincir hâlâ leş gibi kokuyor gibi geliyor bana, onu bir daha yıkayacağım. Zincire takmak için bir de yonca yaprağı sipariş etmiştim. Terzi çocukları için iki kalpten başka bir şey getirmemiş. Ama sonbaharda, havalar soğumadan yine gidecek.

Sen kendin de gidebilirsin, dedim.

Bavul sürükleyip orama altın sokamam ben, dedi Tereza. Dönüşte gece çıkmışlar yola. Terzi bir gümrükçüyle tanışmış. Adam ona, sonbaharda hangi günlerde gece nöbeti tutacağını söylemiş. Terzi aranıyor.

Gümrükten geçtikten sonra korkuları da geçmiş, dedi Tereza. Apış aralarındaki altınlarla uyuya kalmışlar. Bir tek terzi uyuyamamış, kukusu acıdığı için ha bire tuvalete gitmek zorunda kalmış. Kadınlarla yolculuk yapmak bir işkence, ay ışığında işeyecekleri tutuyor, demiş şoför.

Ertesi gün terzinin çocukları masada oturuyorlardı, kalpler boyunlarındaydı.

Zincirler çocuklara göre değil, dedi Terzi. Dışarıda ziynet takmaları yasak. Bunları ilerisi için aldım. Büyüdüklerinde beni anımsarlar. Tavanında sperm lekeleri olan müşterim de dostuyla Macaristan'a geldi. Daha giderken Macar gümrükçüyle flört etmeye başlamıştı bile, iş için, dedi Terzi. Ama dostu sonra yapacağını yaptı, otelde ayrı bir oda istedi. Oda yoktu, listede ikisi birlikte gözüküyorlardı. Adam benim odama geldi. Aslında istemiyordum, ama ne yapayım, dedi terzi. Olması gereken oldu tabiî, onunla yattım. Otel odasının tavanını dert ettim kendime. Temizlikçi kadınlar o-

dayı boşaltmadan önce her şeyi gözden geçiriyorlar. Müşterimin haberi yok bunlardan. Dönüşte adam yine onun yanında oturdu. Saçlarını okşarken dönüp dönüp bana bakıyordu. Günün birinde kapımı çalmasını istemiyorum, müşterimi kaybetmek istemem, onu uzun zamandır tanıyorum. Gümrükte otobüsten inerken adam kolumu çimdikledi. Ondan kurtulmak için gümrükçüyle flört ettim. Hem de iş için, dedi Terzi. Sonbaharda tekrar gittiğimde, mikser sokabilirim içeri. Iyi para eder.

Oteldeki hikâyeyi Tereza'ya anlatmamamı istedi terzi benden. Elini yanağına dayayıp, zinciri bir daha takmaz, zaten çocuk olduğunu söyleyip duruyor, dedi.

Bütün gün pazarlık yapmak bir işe yaramayınca böyle oluyor, dedi terzi. İnsan kendini zavallı hissedip, hâlâ bir değeri olup olmadığını bilmek istiyor. Burada olsa onunla yatmazdım. Ama orada bütün bir günün sonunda hak etmiştim bunu. O da hak etmişti.

Müşterim dün bana geldi, dedi terzi, falına bakmak zorunda kaldım. Yüzüme baktığında kalbim duracak gibi oluyor, kâğıtlar da artık hiçbir şey söylemiyor. Fal çıkmadı, müşterimden para almadım. Beni çok sıkıştırdı. Öyle şeyler vardır ki, hemen fark edemezsin, dedi terzi. Duman gibi gelip içeri sızarlar. Birkaç gün beklemelisin, dedim müşterime. Oysa beklemesi gereken bendim. Terzi bana yetişkin, soğukkanlı ve tatsız biri gibi göründü.

Çocuklar altın kalpleriyle odada koşuşturup duruyorlardı. Saçları uçuşuyordu. Büyüdüklerinde, boyunlarındaki sessiz çıngıraklarla dünyada yollarını kaybedecek olan iki yavru köpek gördüm.

Terzide satılacak bir altın zincir daha vardı. Satın almadım. Kırmızı, beyaz, yeşil çizgili jelatin bir külahta Macar şekerleri satın aldım.

Külahı Bayan Margit'e armağan ettim, sevineceğini düşünmüştüm. Ertesi gün tekrar Kurt'un geleceğini de düşünmüştüm. Kurt gelmeden, bu pazarlıkla Bayan Margit'in öfkesini azaltmak istiyordum.

Bayan Margit külahtaki bütün sözcükleri okuyarak, *Edes draga istenem*,* dedi. Gözleri doldu. Sevinçten. Ama onu irkilten şey, yaşamının boşa gittiğini ve artık Budapeşte'ye dönmek için çok geç olduğunu gösteren bir sevinçti bu.

Bayan Margit yaşamını hak edilmiş bir ceza olarak görüyordu. İsa'sı bunun nedenini biliyor, ama ona söylemiyordu. Bayan Margit acı çekiyor ve işte bu yüzden İsa'sını her gün biraz daha fazla seviyordu. Macar külah Bayan Margit'in yatağının yanında yerini aldı. Onu hiç açmadı. Külahın üzerindeki tanıdık yazıyı, kaçırılmış bir yaşam gibi okuyup duruyordu hep. Yok olmasın diye şekerleri hiç yemedi.

Annem ikibuçuk yıldır siyah giysiler içinde dolaşıyordu. Babamın hâlâ tuttuğu yasının üstüne büyükbabamınki de eklenmişti. Kente gelip küçük bir çapa aldı kendine. Mezarlık ve bahçedeki tarhlar için, dedi. Büyük çapalarla bitki zarar görüyor.

Sebzeler ve mezarlar için aynı çapayı alması bana düşüncesizlik gibi geldi. Her şey kupkuru, dedi, yabani otlar erken çıktı bu yıl, tohumlar uçuşmaya başladı bile. Her yer devedikeni doldu.

Yas giysileri onu yaşlı gösteriyordu. Yanı başımda güneşin altında otururken bir kadın karaltısı gibiydi. Çapa banka dayalı duruyordu. Her gün tren var, ama sen hiç eve gelmiyorsun, dedi. Domuz yağı, ekmek ve bıçak çıkardı. Onları bıçakla küçük parçalara böldü. Büyükannen geceleri de tarlada kalıyor, dedi, yaban ke-

* Ulu Tanrım –ç. n.

diler gibi. Bir zamanlar öyle bir kedimiz vardı, bütün yaz avlanır ve kasımda ilk karla birlikte eve dönerdi. Annem fazla çiğnemeden çabucak yutuyordu. İnsan toprakta yetişen her şeyi yiyebiliyor, yoksa büyükannen çoktan ölürdü, dedi. Artık akşamları onu aramaya çıkmıyorum. O kadar çok yol var ki, başım dönüyor. Koca evin içinde de pek farklı değil ya. Gerçi onunla bir şey konuşulmuyor ama gene de akşamları eve gelse bir nefes daha olur. Annem yerken bıçağı elinden bırakmadı, oysa ağıza atılacak her şey kesilmişti. Bıçağa konuşurken ihtiyacı vardı. Gelincikler soldu, dedi, mısırlar ufacık, erikler çoktan buruştu. Bütün günü kentte geçirip akşam soyunduğumda bir bakıyorum her yanım mosmor. Oraya buraya çarpıp duruyorum. Çalışmak yerine böyle koşturduğumda her şey yoluna çıkıyor. Oysa kent köyden büyük.

Sonra trene bindi annem. Boğuk boğuk öttü tren. Tekerlekler dönmeye başlayıp, vagon gölgeleri ağır ağır yerde hareketlenirken, kondüktör trene atladı. Daha uzun bir süre tek bacağı havada asılı kaldı.

Çürümüş iskemle dut ağacının altında duruyordu. Alttan saç örgüsü gibi sarkıyordu kurumuş ot. Çitin üzerinden ayçiçekleri bakıyordu, ne siyah çekirdekleri ne de çelenkleri vardı. Babam onları aşıladı, dedi Tereza. Verandada üç tane geyik boynuzu asılıydı.

Karnıbahar çorbası, ben bunu içemem, dedi Tereza, mutfak leş gibi kokmuş. Büyükannesi tabağı ocağa götürüp Tereza'nın çorbasını tencereye geri döktü. Kaşık büyükannenin ağzında, kâse karnındaymış gibi şakırdıyordu.

Çorbanın hepsini içtim. Galiba çorba güzeldi. Çorbayı içerken, yemek yiyor olduğumu düşünmüş olsaydım, lezzetini alabilirdim. Oysa burada yemek yediğim için kendimi rahat hissetmiyordum.

Tereza'nın büyükannesi tabağı önüme koyup, ye, sen yersen Tereza da yer, demişti. Tereza ne yese leş gibi kokutur. Karnıbahar, bezelye, fasulye, ciğer, kuzu, tavşan, ne yese kokar. Senin kıçın kokuyor, derim hep. Oğlum bundan hoşlanmıyor. İnsanların yanında böyle konuşmamalıymışım.

Tereza beni tanıştırmamıştı. Büyükanne adımı merak etmemiş, benim yüzümde de bir ağız olduğu için çorba vermişti bana. Babası belki de kim olduğumu biliyordu, bu yüzden geldiğimde dönüp bana bakmadı. Omuzlarının üzerinden Tereza'ya bakıp, yine küfür etmişsin, dedi. Müdür ettiğin küfürü söylemek istemedi, fazla adiymiş. Ne sanıyorsun sen, küfürlerinin pis olmadığını mı?

Fabrikayı her görüşümde, küfür edemeden duramıyorum, dedi Tereza. Elini çilek kâsesine soktu, parmakları kırmızıya boyandı. Babası höpürdetiyordu. Bana her gün bir darbe indiriyorsun, dedi.

Çarpık bacaklarını, düz poposunu ve küçük gözlerini babasından çekmişti Tereza. Babası uzun boylu ve kemikliydi, kafası yarı çıplaktı. Anıtlarına bakmaya gittiğinde, diye düşündüm, güvercinler demirin üzerine konmak yerine onun omuzlarına konabilirler. Höpürdetirken avurtları çöküyor, elmacıkkemikleri küçük gözlerinin altında belirginleşiyordu.

Anıtlarına benziyor muydu, yoksa onları yaptığını bildiğim için bana mı öyle geliyordu. Bir ensesi ve omuzları, bir başparmakları ve kulakları demirden oluveriyordu. Ağzından bir parça karnıbahar düştü. Küçük ve beyaz bir diş gibi ceketine yapışıp kaldı.

Bu adam kısa boylu ve şişman da olabilirdi, diye geçirdim aklımdan, gene de o anıtları yapardı, bu çenesiyle yapardı.

Tereza kalçalarını sallayarak, çilek kâsesini kolunun altına aldı. Odasına gittik.

Odanın duvarında dar bir kapının üzerine duvar kâğıdı yapıştırılmıştı. Bir sonbahar ormanı kayın ağaçları ve su. Kayın ağaçlarından birinin gövdesinde bir kapı kulpu vardı. Su derin değildi, dibi gözüküyordu. Ormanda ağaç gövdelerinin arasındaki tek taş, su kenarındaki iki taştan daha büyüktü. Gökyüzü yok, güneş yok, ama hava aydınlık, yaprakları sarı.

Böyle bir duvar kâğıdı şimdiye kadar hiç görmemiştim. Almanya'dan, dedi Tereza. Çilekler ağzını kana bulamıştı. Masanın üzerindeki kâseyi de. Kâsenin yanında, uzanmış bir porselen el duruyordu. Parmaklarında Tereza'nın yüzükleri vardı. Elin üzerinde ve altındaki kaidede Tereza'nın kolyeleri asılıydı, terzinin getirdiği de.

Takılar olmasa masanın üzerindeki el eğri büğrü bir ağaç gibi olurdu. Oysa takılarda, ağaçların ne ahşabından ne de yaprağından fışkırması olanaksız olan bir umutsuzluk parlıyordu.

Parmağımın ucuyla dokunup kayın ağacının gövdesindeki kapı kulpunu izledim, kapı kulpunu indirip devam ettim. Dikkat çekmeden ormana girip taşın yanına gitmek istiyordum. Kayın ağacındaki kapı kulpunu indirince, nereye çıkılıyor, diye sordum. Büyükannemin gardırobunun arkasına, dedi Tereza. Gel sen de ye, dedi Tereza, yoksa bütün çilekleri ben tek başıma yutacağım.

Büyükannen kaç yaşında, diye sordum. Büyükannem güneyde bir köyde doğmuş, dedi Tereza. Kavun toplarken hamile kalmış ve kimden kaldığını bilememiş. Köyde alay konusu olmuş. Bu yüzden trene atlayıvermiş. Dişi ağrıyormuş. Buradaki istasyonda raylar sona ermiş. İnmiş. En iyi diş doktoruna gidip, sonra da ona yapışmış.

Adam ondan yaşlıymış ve yalnızmış, dedi Tereza. Onun geçinecek parası varmış, öbürünün sırrından başka

bir şeyi yokmuş. Ona bir çocuğu olacağını söylememiş. Erken doğum olursa, çocuğu kabul edeceğini düşünüyormuş. Gerçekten de babam erken doğmuş. Dişçi onu doğum evinde ziyaret etmiş. Ona çiçek götürmüş.

Büyükannemin çıktığı gün gelmemiş dişçi. Çocukla birlikte taksiye binip onun evine gitmiş. Dişçi büyükannemi bir daha eve almamış. Ona bir subayın adresini vermiş. Büyükannem orada hizmetçilik yapmaya başlamış.

Subay yıllarca her gece onun yanına gitmiş. Babam uyur gibi yaparmış. Subayın çocuklarının sahip olduğu her şeye neden kendisinin de sahip olduğunu anlıyormuş. Kimsenin duymadığı zamanlarda subaya baba diyebiliyormuş. Aynı masada yemek de yiyebiliyormuş. Bir gün subayın karısı, bardaklar temiz olmadığı için büyükanneme bağırdığında, babam, baba bana su verir misin, demiş. Subayın karısı çocuğa bakmış, sonra da subaya. Hık demiş, burnundan düşmüş, demiş.

Büyükannemin elinden bıçağı çekip tavşanın servisini kendisi yapmış.

Herkes yemek yerken, büyükannem eşyalarını toplamış. Elinde bavulla, avurtları et dolu, çocuğu iskemleden kaldırmış. Subayın çocukları da kapıya kadar gitmek istemişler, ama subayın karısı masadan kalkmalarına izin vermemiş. Beyaz peçetelerle el sallamışlar. Subay kapıya bakmaya cesaret edememiş.

Dişçinin iki karısı da, dedi Tereza, dişçiyi terk etmişler, çünkü çocuk istiyorlarmış. Dişçinin çocuğu olmuyormuş. Biraz görmezlikten gelmeyi becermiş olsaydı, büyükannemle mutlu olurdu. Öldüğünde evi babama miras kalmış.

Çocuk istiyor musun, diye sormuştu Tereza o zamanlar. Hayır, demiştim. Düşünsene, vişne yiyorsun, bezelye ve ekmek, elma ve erik yiyorsun, küfür ediyor

ve makina parçalarını oraya buraya taşıyorsun, tramvaya binip saçlarını tarıyorsun. Ve bunların toplamından bir çocuk oluyor.

Kayın ağacındaki kapı kulpuna baktığımı anımsıyorum hâlâ. Ve Tereza'nın kolunun altındaki fındığın hep orada olduğunu, henüz dışarıdan görünmese de. Ağırdan alıyor ve gittikçe büyüyordu.

Fındık bize inat büyüyordu. Tüm sevgimize inat. İhanete hazırdı, suça karşı duygusuz. Tereza onun yüzünden ölmeden önce, arkadaşlığımızı kemirip tüketti.

Tereza'nın erkek arkadaşı kendisinden dört yaş büyüktü. Başkentte okuyordu. Doktor oldu.

Fındığın Tereza'nın göğsünü ve akciğerlerini sardığını doktorlar henüz bilmiyorken, ama Tereza'nın çocuğunu olamayacağını biliyorlarken, öğrenci, yeni mezun bir doktordu artık. Çocuk istediğini söylemiş Tereza'ya. Bu gerçeğin öteki yüzünden başka bir şey değildi. Tereza'yı öldüğünde yitirmiş olmamak için, onu yarı yolda bıraktı. Ölüm konusunda öğreneceğini öğrenmişti.

Artık ülkede değildim. Almanya'daydım ve Yüzbaşı Pjele'nin ölüm tehditlerini telefonlar ve mektuplarla alıyordum. Mektup antetleri, üst üste iki çapraz baltaydı. Her mektuptan siyah bir saç teli çıkıyordu. Kimindi acaba.

Mektupları büyük bir titizlikle inceliyordum, sanki Yüzbaşı Pjele'nin göndereceği katil, satır aralarında oturup gözlerimin içine bakacakmış gibi.

Telefon çaldı, ahizeyi kaldırdım. Tereza'ydı.

Bana para gönder, seni ziyarete geleceğim.

Dışarıya çıkabiliyor musun.

Galiba evet.

Bütün konuşma bu kadar sürdü.

Sonra Tereza beni ziyarete geldi. Onu istasyonda karşıladım. Yüzü alev alevdi, benim gözlerimse nemli. Peron boyunca tren hâlâ hareket halindeyken, Tereza'ya dokunabilmeyi isterdim. Kollarım yetişmiyordu, yetişebilmek için havada süzülüyordum adeta.

Tereza'nın bavulunun ağırlığı yüzünden kolum uzamıştı sanki, ama bavul bana hava kadar hafif gelmişti. Elimin bavulun sapından kıpkırmızı olduğunu otobüste fark ettim ancak. Tereza ile aynı tutunma kayışını tutuyorduk otobüste. Tereza'nın parmaklarındaki yüzükleri hissediyordum. Tereza camdan kente değil, yüzüme bakıyordu. Gülüştük, açık camdan giren rüzgâr kıs kıs gülüyordu sanki bize.

Mutfakta Tereza, beni kimin gönderdiğini biliyor musun, Pjele, dedi. Başka türlü çıkamazdım dışarıya. Bir bardak su içti.

Niye geldin.

Seni görmek istedim.

Ona ne söz verdin.

Hiçbir şey.

Neden buradasın.

Seni görmek istedim. Bir bardak su daha içti.

Yüzbaşı Pjele'nin karşısında şarkı söylemek bunun yanında hiç kalır, dedim. Onun karşısında soyunmak bile bana senin karşındaki kadar çıplaklık duygusu vermedi.

Seni görmek istememde, dedi Tereza, o kadar kötü bir şey yok. Pjele'ye işine yaramayacak birşeyler uydururum. Birlikte buluruz birşeyler, sen ve ben.

Sen ve ben. Tereza, sen ve ben'in zedelenmiş olduğunu anlayamıyordu. Sen ve ben'in artık birlikte kullanılamayacağını. Yüreğim zorladığı için, bu duruma susamayacağımı.

Kahve içiyorduk. Tereza kahveyi su gibi içiyor, fincanı elinden bırakmıyordu. Belki de yolculuk susattı onu, diye düşündüm. Belki de Almanya'ya geldiğimden beri Tereza'nın susuzluğu vardı. Fincanın Tereza'nın elindeki beyaz kulpuyla, ağzındaki beyaz kenarına baktım. Fincan boşaldığında sanki kendiliğinden çekip gidecekti, öylesine hızlı içiyordu. Onu hemen def etmeliyim, diye düşündüm. Ama burada öylece hiçbir şey anlamamış gibi oturduğu sürece nasıl yapacaktım bunu. Kalmaya kararlı biri nasıl def edilebilirdi.

Terzinin evindeki aynanın karşısındaymışız gibi hissettim kendimi. Tereza'yı parça parça görüyordum: İki küçük göz, uzun bir boyun, kalın parmaklar. Zaman durmuştu, Tereza gitmeliydi, giderken yüzünü burada bırakmalıydı, çünkü o yüzü çok özlemiştim. Kolunun altındaki izi gösterdi bana, fındık alınmıştı. O izi avuçlarıma alıp okşayabilmeyi isterdim, ama Tereza'sız. Sevgimi içimden çıkarıp yere fırlatarak ezebilmeyi isterdim. Gözleriyle tekrar aklımı ele geçirebilmesi için hemen yanına uzanabilmeyi. Berbat olmuş bir elbiseyi çıkarır gibi, Tereza'nın üzerinde taşıdığı suçu çıkarabilmeyi isterdim.

Susuzluğunu gidermişti. İkinci fincanı daha yavaş içti. Birinciden daha yavaş. Bir ay kalmak istiyordu. Kurt'u sordum. Kafasında hep mezbaha var, dedi Tereza, kan içicilerden başka bir şey anlatmıyor. Galiba bana katlanamıyor.

Tereza benim bluzlarımı, elbiselerimi ve eteklerimi giyiyordu. Benimle birlikte gitmek yerine, giysilerimle gidiyordu kente. İlk akşam ona para ve anahtarımı verdim. Benim vaktim yok, dedim. Bu söylediğime hiç aldırış etmeyecek kadar pişkindi. Kendi kendine geziyor ve akşam koca koca torbalarla geri dönüyordu.

Akşamları banyoya girip giysilerimi yıkamaya yelteniyordu. Onlar senin olsun, dedim.

Tereza evden ayrılınca ben de dışarıya çıkıyordum. Başımın zonklamasından başka bir şey hissetmiyordum. Yakın sokaklarda dolaşıyordum. Tereza'ya rastlamamak için, mağazalara girmiyordum. Dışarda fazla uzun kalmıyor, ondan önce dönüyordum eve.

Tereza'nın bavulu kilitliydi. Anahtarı halının altında buldum. Bavulun iç cebinde bir telefon numarasıyla, yeni yaptırılmış bir anahtar vardı. Dairenin kapısına gittim, anahtar kilide uydu. Numarayı çevirdim. Romanya Konsolosluğu, dedi bir ses. Bavulu kilitleyip, anahtarı tekrar halının altına koydum. Dairenin anahtarıyla telefon numarasını da çekmeceme.

Kapıda anahtar sesini duydum, koridorda Tereza'nın adımlarını, oda kapısının sesini. Torbaların hışırdadığını duydum, oda kapısını, mutfak kapısını, buzdolabının kapısını. Çatal bıçak seslerini duydum, musluğun şırıltısını, buzdolabı kapısının kapanışını, mutfak kapısının sesini, oda kapısının sesini. Her seste yutkunuyordum. Eller dolanıyordu sanki üstümde, her ses dokunuyordu bana.

Sonra odamın kapısı açıldı. Tereza ısırılmış bir elmayla orada durup, bavulumu karıştırmışsın, dedi.

Çekmeceden anahtarı çıkardım. Pjele'nin işine yaramayacak bir şey bu mu, dedim. Anahtar hizmeti yapıyormuşsun meğer. Trenin bu akşam kalkıyor.

Dilim bedenimden ağırdı. Tereza ısırılmış elmayı bıraktı. Bavulunu topladı.

Otobüs durağına gittik. Köşeli el çantası ve elinde biletiyle yaşlı bir kadın bekliyordu durakta.

Bir aşağı bir yukarı giderek, otobüsün gelmiş olması gerekirdi, dedi. Sonra bir taksinin geldiğini görüp el salladım, otobüsü beklememek için, Tereza ile yan yana oturmamak ya da ayakta durmamak için.

Şoförün yanına oturdum.

Peronda duruyorduk, üç hafta daha kalmak istemiş olan o ve onun hemen gitmesini istemek zorunda kalmış olan ben. Vedalaşmadık. Sonra tren hareket etti, içeriden ve dışarıdan el sallanmadı.

Raylar boş, bacaklarım iplikten bile daha zayıftı. İstasyondan eve gitmem gecenin yarısını aldı. Eve gitmek istemiyordum hiç. Gözüme uyku girmeyecekti artık.

Sevginin tekrar boy vermesini istiyordum, tıpkı biçilmiş otlar gibi. Başka türlü de boy verebilirdi, çocuk dişi gibi, saç gibi, tırnak gibi. Dilediğin gibi. Çarşafın soğukluğu ürpetti beni, yattıktan sonra da yayılan sıcaklık.

Tereza döndükten altı ay sonra öldüğünde, belleğimi çıkarıp vermek istedim, ama kimse. Tereza'nın son mektubu ölümünden sonra geldi:

Bahçedeki bitkiler gibi yaşıyorum artık. Seni çok özledim, bedensel olarak.

Tereza'ya olan sevgim tekrar boy verdi. Kendimi buna zorlamıştım, ama kendimi korumak durumundaydım. Tereza'dan ve geçmişe dönmek istemeyen kendimden. Ellerime engel olmak zorunda kalmıştım. Onlar Tereza'ya yazmak istiyordu, hâlâ birlikte olduğumuzu. İçimdeki soğukluğun, aklıma inat sevgiyi kışkırttığını.

Tereza'nın dönüşünden sonra Edgar ile konuştum. Ona yazmamalısın, dedi. Bir çizgi çektin. Kendine nasıl işkence ettiğini yazarsan, her şey başa döner. Tekrar gelir. Bana kalırsa Tereza seninle tanıştığından beri Pjele'yi tanıyor. Belki de daha eskiden.

Neden ve ne zaman ve nasıl, cinayet bölgesine girer. Bilmediğim bütün küfürleri haykırabilmeyi isterdim,

Seveni ve terk edeni
Tanrı cezalandırmalı
Böceğin adımı

Rüzgârın uğultusu
Toprağın tozuyla
cezalandırmalı Tanrı onu.
Küfürler haykırmak, ama kimin kulağına.

Bugün sevgiden söz ettiğimde, otlar kulak kesiliyor. Bu sözcük kendine karşı dürüst değil gibi geliyor bana.

Oysa o zamanlar, üstünde kapı kulpu bulunan kayın ağacıyla ormandaki taş arasındaki mesafe henüz çok uzakken, Tereza dolabı açıp bana yazlık evden getirdiğim kutuyu göstermişti. Fabrikada durmasından daha iyi, dedi Tereza. Başka şeyler varsa onları da getir. Edgar, Kurt ve Georg de getirebilirler, dedi. Bahçede çilek toplarken, bende yeterince yer var, dedi Tereza.

Büyükannesi dut ağacının altında oturuyordu. Çalılıklarda bir sürü sümüklüböcek vardı. Kabukları siyah beyaz çizgiliydi. Tereza çileklerin çoğunu fazla sıkıyor ve eziyordu. Sümüklüböcek başka ülkelerde yeniyormuş, dedi Tereza. Kabuklarından emiliyormuş. Tereza'nın babası beyaz keten bir çantayla sokağa çıktı.

Tereza her zaman olduğu gibi, yine Roma'yı Atina'yla Varşova'yı Prag'la karıştırdı. Bu kez susmadım: Ülkelerde hangi giysiler var biliyorsun. Ama kentleri istediğin gibi oraya buraya yerleştirebiliyorsun. Bir kez olsun atlasa bak. Tereza parmaklarındaki ezilmiş çilekleri yaladı: Onları bilmen senin ne işine yaradı, dedi.

Büyükanne dut ağacının altındaki iskemlede oturuyordu. Bizi dinleyerek ağzındaki şekeri emiyordu. Tereza dolu kaseyle onun yanından geçerken, yanaklarındaki şeker oraya buraya oynamıyordu artık. Uyuyakalmıştı ve gözleri yarı açıktı. Şeker sağ yanağındaydı, sanki diş ağrısı çekiyordu. Sanki düşünde, bir zamanlar trendeyken rayların sona erişini görüyordu. Ve dut ağacının yaprakları altında yaşamının baştan başladığı düşünü.

Tereza bana beş tane ayçiçeği kesmişti. Karıştırdığı kentler yüzünden, bir elin parmakları gibi farklı boydaydı ayçiçekleri. Eve geç vakit geldiğim için ayçiçeklerini Bayan Margit'e vermek istedim. Bir haftaya kadar Edgar, Kurt ve Georg gelecekti, bir de onun için.

Macar külahı Bayan Margit'in yatağının yanındaydı. İsa karanlık duvardan onun ışık vuran yüzüne bakıyordu. Bayan Margit çiçekleri almadı. *Nem szep,** dedi, ne yürekleri var, ne de yüzleri.

Masanın üzerinde bir mektup duruyordu. Annemin bel ağrılarından sonra şunlar yazılıydı mektupta:

Pazartesi sabahı büyükanne için temiz giysiler hazırladım. Tarlalara çıkmadan önce giyindi. Kirlileri suya bastırdım. Ceplerinden birinde kuşburnu vardı. Ama ötekinde bir çift kırlangıç kanadı. Tanrım, belki de kırlangıcı yedi. Bu kadar ileri gitmesi rezalet. Sen belki onunla konuşabilirsin. Şarkı söylemeyi bıraktığından beri, tanıyordur belki seni. Seni her zaman sevdi, kim olduğunu bilmese de. Ama belki tekrar tanır seni. Bana hiçbir zaman katlanamadı. Eve gel, bence fazla ömrü kalmadı.

Edgar, Kurt, Georg ve ben şimşir ağaçlarının olduğu bahçede oturuyorduk. Ihlamur ağaçları rüzgârda sallanıyordu. Bay Feyerabend İncil'iyle kapısının önünde oturuyordu. Edgar, Kurt ve Georg ile birlikte avluya çıkarken, Bayan Margit bir küfür sallamıştı. Umurumda değildi.

Georg bana armağan olarak, tutamağı olan yeşil yuvarlak bir tahta getirmişti. Tahtanın üzerinde sarı, kırmızı ve beyaz renkli yedi tane tavuk vardı. Karınlarından ve boyunlarından ipler sarkıyordu. İpler tahtanın altında ahşap bir topa bağlanmışlardı. Tahtayı tutunca

* Güzel değil –ç. n.

top sallanıyordu. İpler bir şemsiyenin çubukları gibi geriliyordu. Tahtayı elime alıp salladığımda, tavuklar başlarını eğip kaldırıyorlardı. Yeşil tahtanın üzerinde açılıp kapanan gagalarının sesi duyuluyordu. Tahtanın arkasına Georg şöyle yazmıştı:

Kullanılışı: Fazla dertlendiğinizde tahtayı benim bulunduğum yöne doğru sallayınız.

Örümcek Kuşunuz

Yeşil ot, dedi Georg, sarı noktalar mısır. Edgar tahtayı elimden alıp okudu ve salladı. Tavuklar deli gibi hareket etmeye başladılar. Gagalar birbiri ardına vurup duruyordu. Gözlerimizden yaş gelene dek güldük.

Tavukları ben sallamak istiyordum, ötekiler seyretmeliydiler. Tahta bana aitti.

Çocuk, büyüklerden başka kimsenin olmadığı evden çıkıyor. Öteki çocuklara oyuncaklarını götürüyor, ellerinde, ceplerinde, ne kadar taşıyabiliyorsa hepsini. Hatta külodunun içinde ve elbisesinin altında bile. Ellerindekileri bırakıp, külodunu ve elbisesini boşaltıyor. Oyun başladığında, çocuk, öteki çocukların oyuncaklarına dokunmasına katlanamıyor.

Ötekiler daha güzel oynayabildikleri için, çocuk kıskançlığından değişiyor hemen. Yalnız ona ait olan şeylere ötekiler dokunduğu için cimriliğinden. Bir de yalnız kaldığı için korkusundan. Çocuk kıskanç, cimri ve korkak olmak istemiyor, oysa daha da beterini yapıyor. Çocuk ısırmadan ve tırmalamadan edemiyor. Çocukları kovan, oyunları bozan, dikkafalı bir canavar, oysa oyun oynayacağı için seviniyordu.

Sonra tek başına kalmak. Yeryüzünde o çocuk kadar çirkin ve kimsesiz biri yok. Gözlerini kapamak için iki elini kullanıyor. Çocuk oyuncaklarının hepsini burada bırakmak, hepsini armağan etmek istiyor. Birisinin gelip oyuncaklarına dokunmasını bekliyor. Ya da birisi-

nin ellerini gözlerinden indirmesini, aynen onun ısırdığı gibi kendisini ısırmasını ve tırmalamasını. Karşılık vermek günah değildir, demişti büyükbabası. Oysa çocuklar ne ısırıyor ne de tırmalıyorlar. İstemiyoruz, al onları kıçına sok, diye sesleniyorlar.

Çocuk böyle günlerde annesinin kendisini dövmesini istiyor. Çabuk çabuk yürüyor, suç henüz tazeyken varmak istiyor eve.

Anne çocuğun neden bu kadar çabuk eve döndüğünü biliyor. Ona elini sürmüyor. Kapıyla iskemle arasındaki sonsuz uzaklıktan, istediğin olmadı değil mi, hadi şimdi otur ye o oyuncaklarını, diyor. Oyun oynayamayacak kadar aptalsın.

İşte şimdi yine Edgar'ın kolunu çimdikliyordum: İpler kopacak, ver şu tavuk işkencesini bana. Hep bir ağızdan bağırdılar: tavuk işkencesi. Seni Suebyalı tavuk işkenceci, dedi Georg. Tahtayı almak için çalışıyor, ipler kopacak, diye bağırıyordum. Bu çocuk cimriliği için fazla yaşlıydım, oysa dik kafalı canavar beni tekrar eline geçirmişti.

Bay Feyerabend iskemlesinden kalkıp odasına girdi.

Edgar elini ta başımdan yukarıya kadar kaldırdı. Tavukların altında topun oradan oraya uçtuğunu görüyordum. Uçarken yerler, diye bağırdı Edgar. Uçanları yerler, diye bağırdı Kurt. Yemlere uçarlar, diye bağırdı Georg.

Çılgın gibiydiler, ipte sallanan top gibi akılları başlarından gitmişti. Üstlerine saldırmayı çok istiyordum. Ama oyunu bozmamalı, deliliklerini ellerinden almamalıydım. Az sonra geriye nerede ve kim olduğumuzdan başka bir şeyin kalmayacağını biliyorlar zaten, diye düşündüm. O sırada da Edgar'ın bileğini dişlerimin arasına alıp tavuk işkencesini elinden çekmiş ve kolunu tırmalamıştım bile.

Edgar azıcık kanı diliyle yaladı ve Kurt bana baktı.

Bayan Grauberg avluya doğru seslendi: yemeğe gel. Torunu ıhlamur ağacının tepesinden bağırdı: Ne yemek var? Bayan Grauberg elini kaldırdı: ne yemek olduğunu görürsün şimdi. Ihlamur ağacının altında bir orak duruyordu. En alçak dalda bir tırmık asılıydı.

Bayan Grauberg'in torunu ağaçtan inip orağın durduğu otlara bastığında da, tırmık hâlâ ağaçta sallanıyordu. Bana tavuk işkencesini göstersene, dedi çocuk. Georg, çocuklara göre değil o, dedi. Çocuk tavşan gibi ağzını büzüp elini apışarasına götürdü: Benim buramda tüyler çıkıyor. Bu normal, dedim. Büyükannem diyor ki, fazla erken erkekleşiyormuşum. Koşarak uzaklaştı çocuk.

Çocuk gitsin, dedi Edgar, ne işi var burada. Tereza çıkar gelirse, ne diyecekler bakalım, diye düşündüm. Tereza ile böyle sözleşmiştik.

Kurt kocaman çantasından iki şişe içkiyle, iç cebinden bir tirbuşon çıkardı. Bayan Margit bana bardak vermez, dedim. Şişeden içmeye başladık.

Kurt mezbahanın fotoğraflarını gösteriyordu. Fotoğraflardan birinde, inek kuyruklarını kurutmak için asılmış çengeller vardı. Şunlar sert olanlar, evlerde şişe fırçası olarak kullanıyorlar, şunlar da yumuşak olanlar, çocukların oynadıkları, dedi Kurt. Bir başka resimde bir buzağı vardı. Üstünde üç adam oturuyordu. Bir tanesi tam buzağının boynunun orada. Muşamba bir önlük giymişti ve elinde bir bıçak tutuyordu. Onun arkasında duran birinin elinde koca bir çekiç vardı. Öteki adamlar yarım ay halinde eğilmişlerdi. Ellerinde kahve fincanları vardı. Bir sonraki resimde oturanlar buzağıyı kulaklarından ve bacaklarından sıkı sıkı tutmuşlardı. Bir sonrakinde bıçak gırtlağı kesmiş, adamlar kahve fincanlarını fışkıran kanın altına tutmuşlardı. Bir sonraki resimde ise içiyorlardı. Sonra buzağı hangarda tek

başınaydı. Fincanlar hemen arkasında pencere pervazına dizilmişti.

Resimlerden birinde kazılmış toprak, sivri çapalar, kürekler, demir çubuklar görünüyordu. Arkada bir çalılık. Kel kafalı adam iç çamaşırlarıyla buradaydı, dedi Kurt.

Kurt bize fotoğraflarda kendi işçilerini gösterdi. Başlangıçta, hepsinin neden böyle alelacele hangara koşturduğunu bilmiyordum, dedi. Benim bürom binanın öbür tarafında, pencere çayıra bakıyor: gökyüzü, ağaçlar, çalılıklar ve sazlar, ara verildiğinde bunlardan başka bir şey gördüğüm yoktu. Benim hangara girmeme engel olmaya çalışıyorlardı. Ötekileri görebiliyordum, ama buna giremiyordum. Şimdi ise onları izlemem umurlarında değil. Georg ikinci şişeyi açtı. Edgar resimleri sırasıyla yere koydu. Arkaları numaralıydı.

Resimlerin karşısına, buzağının karşısında oturan adamlar gibi oturduk. Aynı resimlerin inekli ve domuzlu olanları da var, dedi Kurt. Bana, eline demir çubuğu düşüren işçiyi gösterdi. Aralarında en gençleri oydu. Kurt resimleri gazete kâğıdına sardı. Ceket cebinden diş fırçasını çıkardı. Pjele bana geldi, dedi. Resimleri terzide unut. Tereza daha iyi, dedim, ötekileri de getir.

O da kim, diye sordu Georg. Tam konuşmak için ağzımı açmışken, terzinin bir başka türlüsü işte, dedi Kurt.

Kadınların sırtlarını dayamak için yine kadınlara ihtiyacı vardır hep, dedi Edgar. Birbirlerinden daha fazla nefret edebilmek için arkadaş olurlar. Nefret ettikçe de daha sık bir araya gelirler. Kadın öğretmenlerde görüyorum bunu. Biri fiskos ederken öteki kulağını uzatıp ağzını kuru erik gibi aşağı sarkıtıyor. Zil çaldığında birbirlerinden ayrılamıyorlar bir türlü. Sonsuza dek sınıf kapısının önünde dikilip duruyorlar; kulak ağıza girmiş durumda; dersin yarısı geçiyor. Teneffüste fiskosa de-

vam ediyorlar. Erkeklerden başka bir şey konuşmuyorlar, dedi Georg. Edgar güldü: çoğunun bir tane asıl, bir tane de yedek erkeği var.

Edgar ve Georg iki öğretmenin yedeğiydiler. Serbest aşk, dediler, biraz kızarıp bana ve Kurt'a baktılar.

Ben kış mevsiminin yedeğiydim, çünkü kış bittiğinde adam yaşamıyordu artık.

Adam aşktan hiç söz etmiyordu. Hep suyu düşünüyor ve kendisi için bir saman çöpü olduğumu söylüyordu. Yerdeki saman çöplerinden biri. Her çarşamba işten sonra ormanda oraya uzanıyorduk. Hep aynı yerde, otların uzun, toprağın sert olduğu yere. Otlar uzun kalmıyor, altımızda eziliyordu. Alelacele sevişiyorduk, derimizde sıcağı ve soğuğu aynı anda hissediyorduk. Otlar, nasıl oluyorsa, tekrar doğruluyordu. Ve biz nedense akasyalardaki karga yuvalarını saymıştık. Yuvalar boştu. Görüyor musun, demişti. Siste delikler vardı. Yakında onlar da kapanacaktı. En çok ayaklarımız üşüyordu, ormanda ayaklarımızı yere vurabilirdik. Karanlık bastırmadan soğuk ısırmaya başlamıştı. Kargalar uyumak için geri dönerler, avlanıyorlardır, demiştim. Yüz yıl yaşar kargalar.

Dallardaki damlalar artık parlamıyordu. Donmuşlardı. Gün ışığının nasıl yok olduğunu fark edememiştim, oysa bir saattir oraya bakıyordum. Gözün algılayamadığı şeyler vardır, demişti.

Hava iyice karardığında tramvaya inip kente geri dönüyorduk. Çarşamba akşamları eve geç geldiğinde karısına ne diyordu bilmiyorum. Karısı deterjan fabrikasında çalışıyordu. Karısını hiç sormadım ona. Benim yüzümden yalnız kalmayacağını biliyordu. Adamı onun elinden almak gibi bir derdim yoktu. Ona yalnızca çarşambaları ormanda ihtiyacım vardı. Birkaç kez çocuğundan söz edip, onun kekelediğini ve köyde kayınvali-

desiyle kayınpederinin yanında kaldığını söylemişti. Her cumartesi onu görmeye gidiyordu.

Karga yuvaları her çarşamba boş oluyordu. Görüyor musun, diyordu. Kargalar konusunda haklıydı. Saman çöpü konusunda ise değil. Saman çöpleri ormanın zeminini pisletir. Ben onun için buydum, o da benim için. Yıtmişlik alışkanlık olmaya başlayınca, pislik de bir dayanak olmaya başlıyor.

Tereza'nın bürosundakilerden biriydi, günün birinde hiç işe gelmeyecek olanlardan. Karga yuvalarının altında, bana birlikte Tuna'dan kaçmayı önermişti. Sise güveniyordu. Başkaları da rüzgâra, geceye ya da güneşe güveniyorlardı. Aynı şey için herkes farklı bir yol seçiyor, tıpkı herkesin farklı renkleri seçmesi gibi demiştim. Tıpkı insanların intihar yöntemleri gibi, diye düşünmüştüm oysa.

Bizim akasya ormanında da biryerlerde gövdesinde kapı kulpu olan bir ağaç olmalıydı mutlaka. Ben o ağaç gövdesini daha sonraları görmüştüm, o sıralar ormanda değil. Belki de burnumun dibindeydi. Ama o, ağacı tanımış ve kapıyı açmıştı.

Bir sonraki çarşamba yaşamıyordu artık, kaçarken karısıyla ölmüştü. Bir yaşam belirtisi beklemiştim. Aşk yüzünden yokluğunu çekmiyordum onun. Ama insan sır paylaştığı birinin ölümüne katlanamıyor. Neden onunla ormana gittiğimi sormuştum kendime o zamanlar. Biraz otların üzerinde onun altında yatmak, etin gerginliğini gidermek ve sonra da bir an bile onun gözlerine bakmamak –hepsi buydu belki de.

Üzerinde adı yazılı paçavra gibi bir kâğıt ancak aylar sonra çıktı ortaya. Fabrikanın her yanında dolaşan Tereza resmî açıklamayı görmüştü. Şöyle yazılıydı: Ad, meslek, ev adresi, ölüm günü. Tanı: doğal ölüm-kalp yetmezliği. Ölüm yeri: ev. Ölüm saati: 17.20. Adlî tıbbın damgası, mavi bir imza.

Üzerinde karısının adı yazılı olan aynı paçavra, Tereza'nın hemşire bir tanıdığının çalıştığı deterjan fabrikasına gitmişti. Onda da ölüm günü aynıydı, doğal ölüm-kalp yetmezliği, 12.20'de evde.

Onunla ilgili amma soru soruyorsun, onu daha iyi tanıyan sensin. Onunla ilişkin vardı, herkes de biliyordu bunu. Seninle ilgili öğrendiğim ilk şey buydu. Seninle terzide karşılaşmadan önce adam oradaydı. Ben geldiğimde, çıkıyordu. Terzi onun falına bakmıştı. Artık önemi yok, ama senin yerinde olsam ona güvenmezdim, demişti Tereza.

Yüzbaşı Pjele onunla ilgili bana hiç soru sormadı. Belki de Yüzbaşı Pjele'nin bilmediği birşeyler vardı hâlâ. Oysa ormana çok sık gidiyordum, Yüzbaşı Pjele nasıl olur da bilmezdi bunu. Belki de Yüzbaşı Pjele onunla benim hakkımda konuşmuştu. Ama adam ormanda benim ağzımı hiç aramamıştı, benimle ilgili doğru dürüst bir şey bilmiyordu. Onu sevmediğim için dikkatimi çekmişti bu.

Ama belki Yüzbaşı Pjele'ye, mecbur kaldığımda nasıl şarkı söylediğimi anlatmış olabilirdi.

Sizin aşklarınız var. Tahta ve demir kokuyor, dedi Kurt, benimse yok, ama böylesi daha iyi. Kulağımıza geldiği kadarıyla kaçarken ölenlerin listesini yaparken, kan içicilerin karıları ve kızlarıyla yatamam, dedi Kurt. Liste iki sayfaydı. Edgar listeyi yurtdışına gönderiyordu.

Bir çocuğun adını Tereza'dan almıştım, birkaçınınkini de terziden. Sperm lekeleriyle başı dertte olan müşterisi, kocası ve kocasının kuzeni yaşamıyorlardı artık.

Georg otlara orak vuruyordu. Başlarımız listeden ve içkiden ağırlaşmıştı. Georg giderek çılgın gibi hızlanıyor ve biz onu izliyorduk. Ellerine tükürüp tırmığın arkasında zıplıyor ve yığın yapıyordu. Tırmık hâlâ dalda

sallanıyordu. Georg pantolon cebinden diş fırçasını çıkardı. Üzerine tükürüp kaşlarını taradı.

Yazlık evin kime ait olduğunu sordum. Bir gümrükçüye, dedi Edgar. Çok yabancı parası var. Ailem parayı evdeki avizenin içinde saklıyor. Babam onu savaştan tanıyor. Şimdi rantiye, listeyi gümrükten o geçirecek. Anahtarı bana oğlu vermişti, kendisi kentte oturuyordu.

Edgar'ın odasındaki kâğıtlar kaybolmuştu. Listeyi tekrar buldu. Ama evde değil, dedi Edgar. Ama şiirleri yoktu artık. Belleğimde bile, dedi Edgar.

Tereza o akşam üstü gelmedi. Ona fabrikada duran fotoğrafları vermiştim. Bundan bir gün önce de babasını benimle ilgili olarak uyarmışlardı. Yüzbaşı Pjele, benimle ilişki kurmasının kızını kötü yönde etkileyeceğini söylemişti ona. Bir kırmızı trafik lambası eksikmiş kafamda.

Aptal numarası yapıp Yüzbaşı Pjele'ye, bununla partiden mi söz ediyorsunuz, diye sormuş Tereza. Babası, parti genelev değil, demiş.

Edgar, Kurt ve Georg gideli çok olmuştu. Oraklanmış ot güneşte kurumuştu. Yığının her gün nasıl soluklaştığını ve kuruyup buruştuğunu görüyordum. Biçilmiş otların yerine yenileri çıkmıştı bile.

Bir akşamüstü gökyüzü kara ve ateş sarısı oldu. Kentin arkasında şimşekler çakıyor ve gök gürlüyordu. Rüzgâr ıhlamur ağaçlarını eğiyor, ince dalları söküyordu. Dalları şimşir ağaçlarının üzerine sürükleyip, sonra tekrar havaya uçuruyordu. Dallar oradan oraya uçuyor, şimşir ağaçları çatırdıyordu. Dışarıdaki ışık kor gibiydi. İnsan elini uzatsa havaya dokunabilecek gibi oluyordu.

Bay Feyerabend ağaçların altında durmuş, kuru otları mavi bir yastık kılıfına tıkıştırıyordu. Rüzgâr ot de-

metlerini elinden uçuruyordu. Peşleri sıra koşup, ayağıyla yakalıyordu onları. Bu ışıkta kâğıt bebek gibi görünüyordu. Şimşeğin onu görüp çarpmasından korktum. İri damlalar düşmeye başladığında, çatının altına koştu. Benim Elsa'm için deyip, yastık kılıfını odasına götürdü.

Annemin bel ağrılarından sonra şunlar yazılıydı: Bayan Margit bana senin üç adamla çıktığını yazdı. Çok şükür ki, Alman'mışlar, ama gene de bu yaptığın çok ahlaksızca bir şey. Evladın okusun diye yıllarca devlete para ödüyorsun, o zaman iyisin. Sonra fahişelik yaparak sana teşekkür ediyor. Fabrikadan da bulursun bir tane. Tanrı korusun ki, günün birinde karşıma bir İtalyan çıkarıp kocam diye tanıştırmazsın. Berber eskiden kentte çalışıyordu, o zamanlar okumuş kadınların keder diğer olmadığını söylemişti. Ama insan kendi çocuğunun öyle olmayacağını düşünüyor hep.

Ağda tencerede kaynıyor, kabarcıklar patlayıp kaşığın çevresinde bira gibi köpürüyordu. Kasanın üzerinde fırçalar, bardaklar ve tencerelerin arasında bir resim duruyordu. Ağdacı kadın, bu benim oğlum, dedi. Çocuğun kucağında beyaz bir tavşan vardı. Tavşan artık yok, dedi, ıslak yonca yedi. Midesi çatladı. Tereza bir küfür salladı. Bilmiyorduk, dedi ağdacı, sabahları henüz çiy varken topluyorduk onları. Ne kadar taze olursa o kadar iyi olur sandık. Tereza'nın bacağına kaşıkla bir karış ağda sürdü. Zamanı gelmiş, dedi, baldırlarındakiler dereotu gibi olmuş. Ağdayı çekerken, Tereza gözlerini kapadı. Tavşanı zaten kesecektik, dedi ağdacı, ama gene de böyle olmasaydı keşke. Gevşeyen ağdayı tekrar çekti. İlk çekişte acır, ama insan sonra alışıyor, daha da kötü olabiliyor, dedi ağdacı.

Ona, daha kötüsü nasıl oluyor, söyleyebilirdim.

Tam da bu yüzden kıllarımı aldırmasa mıydım, emin olamadım.

Tereza ellerini başının altına koyup bana baktı. Gözleri kedininkiler gibi iriydi. Korkuyorsun, dedi. Ağdacı, Tereza'nın koltuk altına bir parça ağda sürdü. Sivri parmaklar ağdayı çektiğinde bir tutam kıl çıktı.

Tavşan lezzetli olur, özellike beyaz olanlar, dedi Tereza. Ama onların da eti gri tavşanlarınki gibi kokar. Tavşan temiz hayvan, dedi ağdacı. Tereza'nın koltuk altı, tüyler gidince, çıplak kalmıştı. Fındık büyüklüğünde bir boğum gördüm orada.

Tavuk işkencesi sözlüğün yanında duruyordu. Tereza onu yemekten önce her gün sallıyordu. Kapıda göründüğünde, tavukları yemlemeye geldim, diyordu. Her seferinde de, Georg'un tahtanın arkasına yazdığı kuşun Romencesini öğrenip öğrenmediğimi soruyordu. Kuşun Romencesi sözlüklerde yoktu.

Bir zamanlar Alman bir dadım vardı, dedi Tereza. Kadın yaşlıydı, çünkü büyükannem babamın şeytana uymaması için genç çocuk bakıcılarını işe almıyordu. Kadın sertti ve ayva kokuyordu. Kollarına kadar gelen uzun saçları vardı. Baba Almanca öğretiyordu. Işık, avcı, gelin. En sevdiğim sözcük "yem"di, çünkü bu kendi dilimde düzmek anlamına geliyordu ve ayva kokmuyordu.

O bize süt ve yağ veriyor
biz de ona yem veriyoruz.
Dadı bana şarkı söylerdi:
Çocuklar çabuk eve
Anne mumu üfledi bile

Şarkıyı bana çeviriyor, ben de her seferinde unutuyordum. Hüzünlü bir şarkıydı, bense neşelenmek istiyordum. Annem onu pazara gönderdiğinde ben de birlikte giderdim. Dönüşte fotoğrafçının vitrininde gelin

resimlerine bakmama izin verirdi. Hiç konuşmaması hoşuma giderdi. O benden de uzun bakardı vitrine, onu çekiştirmek zorunda kalırdım. Oradan ayrılırken camda parmak izlerimiz kalırdı. Almanca benim için her zaman sert bir ayva dili olarak kaldı.

Fındığı gördüğümden bu yana her gün Tereza'ya doktora gidip gitmediğini soruyordum. Parmaklarındaki yüzükleri çevirip, yanıt oradaymış gibi onlara bakıyordu. Başını sallayıp küfür ediyor ve yemek yemeyi kesiyordu. Yüzü donuklaşıyordu. Bir pazartesi günü, evet gittim, dedi. Ne zaman, diye sordum. Dün evine gittim onun, dedi Tereza, düşündüğün şey değil, yağ bezesiymiş.

Ona inanmadım ve gözlerinin içinde taze, nemli yalanı aradım. Yüzünde dik kafalı ve atik kent çocuğunun ağız kenarlarına sızdığını gördüm. Ama Tereza bir sonraki küçük askeri ağzına sokup çiğnedi ve bu arada tavukları takırdatıp topu salladı. İnsan yalan söylese yemek yiyemez, diye düşündüm. Tereza yemeğine devam ettiği için, kuşkulanmayı bıraktım.

Yarın bir dönüşüm geçirsen ve seçme şansın olsa, dedi Tereza, hangi kuş olmak isterdin. Tereza uzun zamandır, tavukları yemlemeye geldim, diyemiyordu, uzun zamandır birlikte yemek yiyemiyorduk.

Bir sabah işe geldiğimde, bir takırtı duydum. Sessiz koridorda kimse yoktu. Anahtarla büro kapısının önünde durdum.

Tarkırtı kapının arkasından geliyordu. Kapıyı ardına kadar açtım. Masamda biri oturuyordu. Tavuk işkencesiyle oynuyordu. Onu fabrikadan tanıyordum, programcı denen biriydi. Kahkahalarla güldü. Tavuk işkencesini elinden çekip aldım. Bu saatte içeri girmeden önce kapı vurma âdeti diye bir şey vardır, dedi. Fazla geç kalmamıştım, ama kovulmuştum. Kapıyı vurup çıktığımda, koridorda eşyalarımı gördüm: sabun, havlu,

Tereza'nın su ısıtıcısı ve kabı. Kabın içinde iki kaşık, iki bıçak, kahve, şeker ve iki fincan. Fincanlardan birinin içinde bir silgi. Ötekinde bir tırnak makası. Tereza'yı aradım, bürosunda bekleyip eşyaları boş masanın üzerine koydum. Bekliyordum. Kötü bir hava esiyordu, herkes oradan oraya koşturup duruyordu. Bu küçücük odada ha bire gidip geliyorlardı, yüksük kadar yerde bir dolu insan. Göz ucuyla bana bakıyorlardı. Kimse niye ağladığımı sormuyordu. Telefon çaldı, aralarından biri telefona bakıp, evet burada, dedi. Beni personel şefine gönderdi. Personel şefi imzalamam için bir kâğıt koydu önüme. Okudum ve hayır, dedim. Uykulu gözlerle bana baktı. Neden, diye sordum. Mısır ekmeğini ortadan ikiye böldü. İki beyaz kırıntı koyu renk ceketinin üstüne düştü, o sırada aklımdan neler geçtiğini anımsamıyorum artık. Ama giderek daha yüksek sesle bağırmaya başladım. İki defa küfür ettim, çünkü kovulmuştum.

Tereza o sabah bürosuna gelmedi.

Gökte tek bir bulut yoktu. Sıcak rüzgâr beni saçlarımdan tutup fabrikanın avlusundan geçirdi, bacaklarımı hissetmiyordum. Temiz giyinen, öbür dünyaya pis gitmez, diye düşündüm. Yüzbaşı Pjele'ye inat pis olmak istiyor, gene de o zamandan beri çamaşırlarımı daha sık değiştiriyordum.

Üç kez daha Tereza'nın bürosuna gittim, kapıyı hiçbir şey söylemeden açıp kapıyordum. Eşyalar hâlâ masanın üzerindeydi. Gözyaşlarım kulaklarımdan çeneme doğru süzülüyordu. Dudaklarım tuzdan yanıyor, boynum ıslanıyordu.

Parolanın altında ayakkabılarım şıp şıp ediyor, başkaları gelip geçiyordu. Ellerinde teneke koyunlar ve uçuşan kâğıtlar taşıyorlardı. Uzağımda ama gene de yakınımdaydılar. Yalnızca başlarını çevreleyen saçları bana çok yakınmış gibi geliyor ve üzerlerindeki giysilerden daha çok dikkatimi çekiyordu.

Artık kendimi düşünmüyordum, Tereza için öyle korkuyordum ki. İkinci bir kez daha küfür ettim.

Tereza o sırada müdürün yanındaymış. Müdür onu daha giriş kapısında yakalamış. Ben kovulmuş olarak kapıdan çıkarken, müdür onu ancak üç saat sonra bırakmış. Aynı gün partiye girmeli ve benden uzak durmalıymış. Üç saat sonra, peki, demiş Tereza.

Öğleden sonraki oturumda, Tereza'yı yönetim kurulunun kırmızı masasının karşısındaki ilk sıraya oturtmuşlar. Açılıştan sonra Tereza'nın babası için övücü sözler söylenmiş. Sonra Tereza oturum başkanı tarafından tanıtılmış. Yeni üyenin herkes tarafından görülebilmesi için, ayağa kalkmasını ve bir adım öne çıkmasını söylemiş başkan ona. Tereza ayağa kalkıp yüzünü salona dönmüş. İskemleler gıcırdayıp boyunlar uzanmış. Tereza bacaklarına bakıldığını hissetmiş.

Sahneye çıkmış gibi selam verdim, dedi Tereza daha sonraları. Kimileri gülmüş, hatta kimileri alkışlamış. Sonra küfür etmeye başladım. Artık gülmüyor ve alkışlamıyorlardı, çünkü yönetim kurulunda kimse alkışlamıyordu. Kendilerini yakalanmış gibi hissedip ellerini sakladılar.

Kafanızın üstünde durup, kıçınızla sinek avlamayı iyi beceriyorsunuz, demiş Tereza. İlk sırada oturanlardan biri ellerini bacaklarının üzerine koydu. Ellerinin üzerine oturmuştu, masadaki örtü gibi kıpkırmızıydılar. Ama üzerine oturmadığı halde kulakları da kıpkırmızıydı, dedi Tereza. Ağzını açıp içine hava çekti ve parmaklarını çıtlattı. Onun yanında oturan, uzun bacaklı bir sıska, oturması ve susması için Tereza'nın bileğine ayağıyla vurmuş. Tereza ayağını çekip bu da yetmezse aklınıza daha iyi bir şey gelene kadar düşünün, demiş.

Sesim gayet sakindi, dedi Tereza. Gülümsüyordum, babam için söylenenlere teşekkür edeceğimi sandılar

önce. Sonra baykuş gibi oldu hepsinin suratı. Hepsinin gözleri bembeyazdı, salonun duvarından daha fazla beyazlık.

Kurt bir çarşamba günü kente geldi, onu beklemiyordum. Bu yaz gününde güneşe karşın odamda oturuyordum, çünkü dışarıda insanların arasında hemen ağlamaya başlıyordum. Çünkü yüksek sesle bağırabilmek için tramvayın tam ortasında duruyordum. Çünkü insanları tırmalamamak ve ısırmamak için kendimi dükkânlardan sokağa atıyordum.

Kurt, hafta ortasında geldiği için olsa gerek, Bayan Margit'e, ilk kez çiçek getirmişti. Çayırlardan toplanmış bir demetti, gelincik ve ballıbaba. Yolda solmuşlardı. Suya koyunca canlanırlar tekrar, dedi Bayan Margit.

Çiçeklere gerek yokmuş, Bayan Margit kovulduğumdan beri yumuşamıştı. Başımı okşuyordu hep, oysa benim içim buz gibiydi. Elini ne itebiliyor, ne de ona katlanabiliyordum. Dua etmelisin çocuğum, Tanrı her şeyi anlar, derken İsa'sı da bana bakıp duruyordu. Ben Yüzbaşı Pjele'den söz ediyordum, o ise Tanrı'dan. Ellerimin onun yüzüne inmesinden korkuyordum.

Bir defasında bir adamın gelip beni sorduğunu söyledi Bayan Margit. Adam ter kokuyormuş. Onun bir *kanod** olduğunu düşünmüş. İstemem, demiş, daha kaç adam gelecek buraya. Adam ona kimliğini göstermiş, kimlikte ne yazdığını gözlüğü olmadığı için okuyamamış. Hayır demesine fırsat kalmadan adam odaya girmiş. Bayan Margit'e bir sürü soru sormuş. Bayan Margit sorulardan, bu seferkinin aşkla ilgisi olmadığını anlamış.

* Uçkuru düşük

Bayan Margit adama, kirasını ödüyor ve çalışıyor, daha fazlasını bilmiyorum, demiş. Sonra elini kaldırmış. Yemin ederim deyip Isa'yı göstermiş: Tanığım olsun ki, yalan söylemiyorum.

Bu, ilkbaharda oldu, dedi Bayan Margit. Şimdi anlatıyorum, çünkü adam gitti ve bir daha da gelmedi. Giderken özür dileyip elimi öptü. Tam anlamıyla kibar bir beydi, ama ter kokuyordu.

O zamandan beri benim için dua ediyormuş. Tanrı beni duyar, diyordu, bunu herkes için yapmayacağımı bilir. Ama sen de *kiscit** dua etmelisin.

Kurt beklenmedik bir zamanda gelmişti, çünkü Edgar ve Georg onu mezbahadan arayıp kovulduklarını söylemişlerdi. Fabrikayı da aramışlar, dedi Kurt. Bir programcı onlara, çok sık işe gitmediğin için kovulduğunu söylemiş. Tereza ile konuşmak istemişler, ama telefon kapanmış.

Bütün gece Kurt'un dişi ağrıdı. Saçı başı perişandı. Köyde diş doktoru yok, dedi, herkes ayakkabıcıya gidiyor. Ayakkabıcının bir iskemlesi var, oturduğunda tahta bir kolla bağlıyor seni. Oturuyorsun ve ayakkabıcı dişine sağlam bir iplik bağlıyor. İpliğin öbür ucunu ilmik yapıp kapının kulpuna takıyor. Kuvvetli bir tekmeyle kapıyı kapatıyor. İplik dişi çekip çıkarıyor. Kırk ley ödüyorsun, bir çift ayakkabı tabanı fiyatı, dedi Kurt.

Tereza parti oturumundan sonra kovulmamıştı. Başka bir fabrikaya yerleştirilmişti.

Çocuksu biri, ama, dedi Kurt. Babası yeteri kadar yetişkin, onun için kendisi çocuksu kalabiliyor. Göz çevresi saçından daha kırmızıydı, ağzı ıslak.

Benim babam da yeteri kadar yetişkindi, dedim,

* Biraz – y. n.

yoksa SS olmazdı. Anıtlar yapıp onları ülkenin her yanına koymuş olmayı isterdi. Her zaman savaşa gitmeye hazırdı. Savaştan sonra politik olarak işe yaramaması, pişmanlığından ileri gelmiyor. Gittiği yön yanlıştı, hepsi bu.

Muhbir olarak hepsi işe yarar, dedi Kurt, ister Hitler döneminde olsun ister Antonescu. Başparmağındaki yara yüzünden bana lanetli çocuk gibi geldi Kurt. Hitler'den birkaç yıl sonra hepsi Stalin için gözyaşı döktüler, dedi. O zamandan beri de Çavuşesku'ya mezarlar açsın diye yardım ediyorlar. Küçük muhbirler partide büyük rütbeler istemez. Onları dilediğince kullanabilirsin. Muhbir olan parti üyeleri şikâyetlerini dile getirebilirler. Kendilerini ötekilerden daha iyi koruyabiliyorlar.

Eğer isterlerse, dedim. Kurt'un kirli tırnaklarından nefret ediyordum, çünkü Tereza'ya güvenmiyorlardı. Aşağı sarkıttığı çenesinden nefret ediyordum, çünkü bana tam anlamıyla inandırıcı gelmiyordu. Gömleğindeki gevşemiş düğmesinden nefret ediyordum, çünkü kopmasına yakın tek bir ipliğe bağlı sallanıyordu.

İnsan senin kadar politik olmak için ne yapmalı, diye sordum. Gömleğindeki gevşemiş düğmeyi kopardım, ipliğini çıkarıp ağzıma soktum. Kurt elime vurmak istedi, ama havaya vurdu.

Dilimdeki iplik ve elimdeki düğmeyle, kuşkuculuğuna titizlik diyorsun, dedim, ama fotoğraflarını Tereza'da bırakabiliyorsun. Bulsalar da ona bir şey olmaz, dedi Kurt.

Kimseye güvenmediğin sürece görünmez adam olduğunu sanıyorsun değil mi, dedim. Kurt yeni ölmüşün resmine baktı, kabarık eteğine ve şemsiyesine. Hayır, dedi. Pjele'nin gözü artık hep üstümüzde. İpliği çiğneyip yuttum: İnsan babasını seçebilir mi. Kurt düğmesini elinde tutuyordu. Artık babalarını tanımayan insanlar da var, dedi. Kim, diye sordum. Parmaklarıyla boş ma-

saya vurdu, tavuk işkencesinin takırtısı gibi. Her parmak çifti aynı masanın üzerinde değişik bir ses çıkarıyordu.

Birbirimize gereksinimimiz olduğu ölçüde tanıyoruz birbirimizi, diye düşündüm. Lola dolapta ölmeseydi, kolaylıkla başka arkadaşlarınız olabilirdi.

Dişçiye git, dedim, kimse bize yardım edemediği için böyle kıskançsın. Sen de yavaş yavaş çocuklaşmaya başlamışsın, dedi.

Sonra çocuk gibi avcunu açtı. Ama ben düğmeyi ağzıma soktum. Kaybetmeden önce onu burada bırak, dedim. Düğme dişlerimin arasında takırdadı. Tavuk işkencesi nerede, diye sordu Kurt.

Anneme kovulduğumu yazdım. Mektup ertesi gün eline geçmişti. Bir gün sonra da onun yanıtını aldım:

Köyde konuşuldu zaten, biliyorum. Cuma günü ilk trenle kente geliyorum.

Ona yanıt verdim:

O kadar erken istasyona gelemem. Saat onda fıskıyeli havuzun oradayım.

Mektuplar hiç bu kadar çabuk gidip gelmemişti.

Annem sabahın erken saatlerinden beri kentteydi. Fıskıyeli havuzun orada buluştuk. Kollarından iki boş sepet sarkıyor ve ayaklarının dibinde dolu bir çanta duruyordu. Sepetleri bırakmadan öptü beni. Alışveriş yaptım, dedi, yalnız kavanoz alacağım.

Ağır çantayı ben aldım. Dükkâna girdik. Birbirimizle hiç konuşmuyorduk. Aynı olan sepetlerden birini ben taşımış olsaydım, belki başkalarının gözüne anne- kız gibi görünebilirdik. Oysa böyle, gelip geçenler aramızdan geçebiliyorlardı, yeterince mesafe vardı aramızda.

Dükkânda annem on beş kavanoz istedi, salatalıklar, birberler ve havuçlar için. Hepsini nasıl taşımayı

düşünüyorsun, diye sordum. Seni burada tutan bir şey yok, dedi, ne fabrika ne de bir erkek. Bütün köy kovulduğunu biliyor.

Sebze kavanozlarıyla çantayı ben taşırım, sen meyveleri taşı, dedi annem. On yedi kavanoz daha istedi, erikler, elmalar, kayısılar ve ayvalar için. Sebze ve meyveleri sayarken annemin alnında üç kırışık oluştu. Sayarken ağaçları ve tarhları geçiriyordu kafasından, eksik bir şey kalmasın diye. Tezgâhtarın sırayla getirdiği kavanozlar birbirinin aynıydı.

Hepsi birbirinin aynı zaten, dedim. Tezgâhtar onları paketledi. Elbette hepsi aynı, dedi annem, gene de insan kendisine ne için kavanoz gerektiğini söyleyebilir herhalde. Büyükanneyi de hesap etmek zorundayım, dedi, kışın hazırlar yenirken o da evde olacak. Sen zaten eve gelmezsin. Trende insanlar üç aylık hamile olduğundan söz ettiler. Beni görmediler, en arkalarda oturuyordum. Ama bunu yanımda oturanlar da duydu ve gözlerini yere indirdiler. Yer yarılsaydı da içine girseydim keşke.

Kasaya gittik. Annem başparmağı ile işaretparmağı arasına tükürüp para sayıyordu. Ne bakıyorsun, dedi, çalışmaktan insanın elleri hışır hışır oluyor.

Annem sepetleri yere koyup bacaklarını açtı, poposunu çıkarıp kavanozları yerleştirdi. İnsanın anne olarak utanabileceğini hiç düşündün mü hayatında, dedi.

Ona bağırdım: Beni rahat bırakmazsan, bir kelime daha söylersen, beni bir daha asla göremezsin.

Annem yutkundu. Saat kaç, dedi usulca.

Bileğinde babamın ölmüş saatlerinden beri takılıydı. Bunu niye takıyorsun ki, çalışmıyor, diye sordum. Kimse fark etmiyor çalışmadığını, dedi, senin de kolunda var bir tane. Benimki çalışıyor, dedim, yoksa takmazdım. Kolumda saat olunca neyi ne kadar yaptığımı daha iyi biliyorum, dedi, çalışmasa da. O zaman niye saat kaç diye soruyorsun, dedim.

Çünkü seninle başka bir şey konuşulmuyor, dedi annem.

*Nincs lóve nincs muzsika,** demişti Bayan Margit, ama kirayı ödeyecek paran yoksa, ne yapalım. İki ay bekleyebilirim, Tanrı sana yardım eder, ben de yalnız kalmam. Almanya'da Macar bir kız bulmak kolay değil, evimde başkasını istemiyorum. Sen Katoliksin, bir gün dua etmeye başlarsın. Tanrı'nın yeterince zamanı var, insanlardan daha fazla. Tanrı bizi doğar doğmaz görüyor. Gençken ben de dua etmezdim. Köye neden geri dönmek istemediğini anlıyorum, dedi Bayan Margit, orada yalnız kalaslar yaşar. Görgü kurallarını bilmeyenlere Budapeşte'de köylü derler.

Bayan Margit pazarda taze peynir almak istemiş. Çok pahalı, dedi.

Tadına bakmak için ucundan bir parça kopardım. Köylü kadın, ellerin leş gibi, diye bağırdı. Ben ellerimi bir günde onların bir ayda yıkadıklarından daha fazla yıkarım. Peynir sirke gibi ekşiydi.

Birçok köylünün peynire un kattığını duydum, dedi Bayan Margit. Tanrı karşısında günah işliyorum böyle konuşmakla, ama Tanrı'nın kendisi de biliyor ki, köylüler hiçbir zaman ince insanlar olamamışlardır.

Bayan Margit kirayı ertelemesinin karşılığında başımı okşuyor, dedim Tereza'ya. Bunu bir hak olarak görüyor. Oda için para almadığından dolayı, duygu talep ediyor. Kirayı bir an önce ödeyebilirsem, elleri başıma uzanmayacak.

Tereza bana Almanca dersi buldu. Haftada üç kez evde iki oğlana ders verecektim. Babaları kürk fabrikasında ustabaşıymış. Anneleri ev kadını. Kadın yetim ve

* Parayı veren düdüğü çalar –y. n.

öksüzmüş, dedi Tereza. Oğlanlar kalın kafalı. Babalarıysa iyi para kazanıyor. Gerisine karışma.

Tereza, kürkçü adam ve çocuklarla kaplıcalarda tanışmış. Çocuklar yapışkan, dedi Tereza. Tereza giyinmeye giderken, adam, biz de eve gidiyoruz demiş. Ama sonra çocukları kabinlerden çıkarıp tekrar suya göndermiş. Islak mayosuyla Tereza'nın kabinine dalmış. Soluk soluğa Tereza'nın göğüslerini tutmuş. Tereza onu dışarı itmiş. Kapıyı kapatamamış, çengel yokmuş. Kabinin önünde dikilmiş adam. Kapının altından Tereza onun ayak parmaklarını görüyormüş. Böyle olacağını düşünmemiştim, demiş, zaten şakaydı, karımı hiç aldatmadım ben.

Buraya gelin, diye bağırmış. Tereza, çocukların çıplak ayaklarının taşlarda çıkardığı sesi duymuş. Kabinden çıktığında, kürkçü adamı giyinik bulmuş karşısında. Bekleyin bir dakika, çocuklar size bir şey yapmadı ki, hemen kaçıyorsunuz, demiş adam.

Merdiven boşluğuna geldiğimde çığlıklar duydum. Üçüncü kattan geliyordu. Almanca dersi yapmam gereken daireden. Daireye geldiğimde kapıyı vuramazdım, çünkü kapı yerinden sökülmüş ve merdiven boşluğundaki duvara dayanmıştı. Daireden duman geliyordu.

Kürkçünün ağzından salyalar akıyor ve dili dolanıyordu. İçki kokuyordu adam. Almanlar pek hoştur, insan kendisini neyin beklediğini bilemez, dedi. Gözleri kurbağaların beyaz keselerine benziyordu. Kadın yoğun dumanın içinde ardına kadar açık pencereden bakıyordu. Pencereden çıkıp ağaçlara doğru gitmeden önce kadını sarıp sarmalıyordu duman. Bu öğleden sonra havası temiz değildi, duman yaşlı kavak ağaçlarının üzerine iniyordu.

Küçük çocuk bulaşık bezine asılmış ağlıyordu. Büyük çocuk başını masaya yaslamıştı.

Almanlar gururlu bir haktır, dedi kürkçü, biz Romenler ise lanetlenmiş köpekler. Korkaklar sürüsü, insan intiharlarda görüyor bunu. Herkes kendini asıyor, ama kendini vuran yok. Sizin Hitler'iniz bize güvenmemişti. Ananınkine kadar yolun var, diye bağırdı kadın. Kürkçü, iyi olurdu, annem nerede ki, dedi dolaba vurarak.

Mutfağın yeri ekmek parçalarıyla doluydu. Kavga başlamadan önce, çocuklar onları birbirlerine atmışlardı.

Kürkçü dudağının kenarına bir sigara iliştirdi. Eli ve başı sallanıyordu, çakmağının ateşi sigarayı yakalayamadı. Uzun süre ateşe baktı, ateş eğilip başparmağını yaktı. Hiçbir acı hissetmedi. Eğildi, ama koluna yetişemiyordu. Çakmağın ateşi söndü. Çocuklarına baktı. Ona yardım edemezlerdi. Sendeleyerek koridora doğru gitti.

Merdiven boşluğundan, kapının tırabzanlara çarpma sesi geldi. Merdiven boşluğuna koştum. Kürkçü kapının altında kalmıştı. Sürünerek altından çıkıp kapıyı olduğu yerde bıraktı. Kanayan burnuyla sürüklene sürüklene merdivenlerden aşağıya inmeye başladı.

Tekrar mutfağa döndüğümde, kapıyı dışarıya çıkarmak istemiş, gitti, dedim.

Kapıyı öfkesinden söktü, dedi küçük çocuk, sonra da annemi dövmeye kalktı. Annem kaçıp odaya girerek, kapısını kilitledi. Babam mutfak masasına oturup içti. Sakinleştiği için gidip annemi çağırdım. Lokma dökecekti annem. Yağ kızmıştı. Babam içkiyi ateşin ve yağın üstüne boşaltti. Bizi yakmak istediğini söyledi. Alevler yükseliyordu, annemin yüzü yanabilirdi. Duvardaki dolap ateş aldı. Onu hemen söndürdük, dedi çocuk.

Kadın beni göstererek, daha ilk gelişinde kendini bu çılgınlığın içinde buldu, dedi çocuğa. Masaya gidip kendisini iskemleye bıraktı.

Önemli değil, dedim. Oysa önemliydi, katlanamadığım, ama değiştiremediğim her şey gibi önemliydi. Şimdi de sanki tanışıyormuşuz gibi, tanımadığım bir kadının saçlarını okşuyordum. Elimin altında yatışıyordu. Ardında iki çocuk, duman kokusu, sökülmüş bir kapı ve saçlarında yabancı bir elden başka hiçbir şey bırakmayan zorunlu sevgisi içinde acı çekiyordu. Kadın hıçkırdı, yürek hayvanının karnından çıkıp elime sıçradığını hissettim. Ben okşadıkça o sağa sola sıçrıyor, giderek hızlanıyordu.

Gece eve döner, dedi büyük çocuk.

Kadının saçları kısaydı. Kafa derisini görüyordum. Dumanın çöktüğü kavak ağaçlarındaysa yetimhaneden ayrılan genç bir kadın gördüm. Kentteki yetimhanenin yerini biliyordum. Parmaklıkların oradaki anıtı da. Kaidenin üzerindeki demir anneyle eteğine yaslanmış demir çocuğu Tereza'nın babası yapmıştı. Anıtın arkasında kahverengi bir kapı vardı. Kadın oraya dönemezdi artık, çok geçti. Bedeni, kapının arkasındaki çocuk yatakları için fazla büyüktü. Dışarıda bir adamın kürkten yapılmış yuvasında sevgiyi bekleyen kimsesizlerin arasından çıkarılmıştı o. Evindeki yatak örtüleri, yastıklar, halılar terlikler kürktendi, mutfak iskemlelerinin minderleri, hatta tutaçlar.

Kadın çocuklarına bakıp, ne yapacaksın, kimileri kimsesiz olur, kimileri aile çocuğu, dedi.

Çocuk ağlayacağı zaman odaya gidiyor. Kapıyı kapatıp, perdeleri indiriyor ve ışığı yakıyor. Karşısında henüz kimsenin süslenmediği tuvalet masasının önüne geçiyor. Aynanın açılır kapanır iki kanadı var. Ağlarken insanın kendisini üç kişi olarak gördüğü bir ayna bu. Kendine acıma, dışarıda avluda olduğundan üç kez daha büyüyor. Güneş içeriye giremiyor. Acıyı paylaşmıyor güneş, çünkü bacakları olmasa da gökyüzünde durmak zorunda.

Gözler ağlarken aynada kimsesiz bir çocuk görüyor. Başın arka kısmı, kulaklar ve omuzlar da birlikte ağlıyor. Aynadan iki kol uzaklıkta ayak parmakları bile ağlıyor. Oda kapalı olduğunda kışın karı gibi. Tıpkı gözyaşları gibi yakıyor yanakları oda da.

Kahve değirmeni yüksek sesle çekiyordu, onu dişlerimin arasında hissettim. Kibrit kadının ağız hizasında çaktı. Gaz ocakta titreşerek yanmaya başlamadan hemen önce, alev kibrit çöpünü hızla yutup kadının parmaklarını yaktı. Musluğun sesi duyuldu. Kadın kahveyi kaba boşalttı. Kahve, toprak gibi, kabın kenarlarından aktı.

Küçük çocuk bulaşık bezini soğuk suyun altına tutup katladı ve alnına koydu.

Kadın ve ben kahve içiyorduk, dolabın üzerindeki porselen geyik bizi izliyordu. İkinci yudumda dizi masanın altından dizime çarptı. Özür diledi, oysa ben onu okşamıştım. Duman gitmiş, kokusu kalmıştı. Burada, elimin fincanı tuttuğu yerde olmamayı yeğlerdim.

Aşağıya kuma inin, dedi kadın, gidin oynayın. Kumların içine gömülüp yok olun, bir daha da gelmeyin, der gibiydi.

Kahve mürekkep gibi koyuydu, fincanı kaldırıp dudaklarıma götürdüğümde, telve ağzıma aktı. Üstümde iki kahve lekesi vardı. Kahve kavga tadındaydı.

İki büklüm oturuyor ve çocukların merdivenleri inen hızlı adımlarının sesini duyuyordum. Iskemleden aşağı bakıp, kadın için duyduğum acımayı aradım. Elbisemin yaprak deseni bileklerime kadar iniyordu. Iskemlenin arkasında kuyruksokumum otururken, önde dirseklerimin arasında, üstümdeki iki kahve lekesiyle cansız bir şey oturuyordu.

Çocukların ayak sesleri merdivenlerden duyulmaz olurken, sürmesi için kadının mutsuzluğuna eşlik eden birisiydim.

Kadınla birlikte kapıyı yerine taktık. Kendini toparlayıp güçlendi, çünkü kapıdan başka bir şey düşünmüyordu. Oysa ben onu düşünüyordum: çekip gideceğimi ve onun bu kapının arkasında tek başına kalacağını.

Mutfaktan ıslak bulaşık bezini getirip kocasının kapıdaki kan izlerini sildi.

Eve dönerken elimde kunduz kürkü bir şapka ve başımda akşam güneşi vardı. Bayan Margit şapka giymezdi, sadece başörtüsü takıyordu. Şapka ve kürk kadınları gururlu yapar, demişti, Tanrı gururlu kadınları sevmez.

Köprünün üzerinde ağır ağır yürüyordum, nehir de duman kokuyordu. Taşları düşündüm, düşünce kafamın içinde değildi sanki. Dışarıdaydı ve yanımdan geçiyordu. Benden dilediği gibi, ister yavaşça ister hızla uzaklaşabilirdi, tıpkı köprü parmaklığının çubukları gibi. Köprü bitmeden önce nehrin bu saatte sırtüstü mü yoksa yüzüstü mü yattığını görmek istedim. Su iki kıyı arasında dümdüzdü ve ben, kürk şapkaya değil, Bayan Margit'in başını okşamaması için paraya ihtiyacım var, diye düşünüyordum.

Avluya geldiğimde, Bayan Grauberg'in torununu merdivenlerde otururken gördüm. Bayan Feyerabend kapının önünde ayakkabılarını fırçalıyordu. Torun kendi kendine kondüktörcülük oynuyordu. Biletler lütfen, dedi. Bileti bir elinden ötekine geçirdi. Sol el yolcu, sağ el kondüktördü.

Bay Feyerabend, gel ben yolcu olayım, dedi. Ben ikisi olmayı seviyorum, dedi çocuk, o zaman kimin bileti yok biliyorum.

Elsa nasıl, diye sordum. Bay Feyerabend elimdeki kürk şapkaya baktı: Nereden geliyorsunuz böyle, duman kokuyorsunuz.

Ben verecek yanıt ararken, o fırçayı ayakkabılardan birinin içine sokup çocuğun yanından geçecek oldu.

Çocuk kolunu uzatıp, burada kompartıman değiştiremezsiniz, olduğunuz yerde kalın, dedi. Bayan Feyerabend hiçbir şey söylemeden çocuğun kolunu kaldırdı, kol bir bariyer gibi kalktı. Çocuğun kolunu fazla sıkmıştı.

Bay Feyerabend merdivenleri inip şimşir ağaçlı bahçeye giderken, çocuğun kolunda parmak izleri vardı.

Kovulduğumuzda, Edgar, son duraktayız, demişti. Georg başını sallayıp, sondan bir öncekinde, son durak ülke, demişti. Edgar ve Kurt evet anlamında başlarını sallamışlardı. Galiba, bu beni şaşırtmadığı için hayret etmiştim. Başımı sallarken hiçbir şey yoktu kafamda. Bu sözün ilk kez yanımıza yaklaşmasına izin vermemiz kendiliğinden olmuştu.

Kürk şapkayı dolabın en arkasına sakladım. Belki kışa kadar güzelleşir, diye düşündüm. Daha sonraları Tereza onu denemiş ve çürük yaprak kokuyor, demişti. Kafasındaki şapkadan mı söz ediyordu anlayamamıştım, çünkü az önce fındığı göstermişti bana. Düğmelerini ilikleyip aynada şapkaya bakmıştı. Iki hafta önce fındığın daha küçük olduğunu söylediğim için öfkelenmişti Tereza bana. O benim yalan söylememi istiyordu. Ben onun doktora gitmesini. Ben de gelirim, demiştim. Korkup kaşlarını kaldırmıştı, alnındaki perçemden nefret ediyordu. Tereza şapkayı başından çıkarıp koklamıştı. Çocuk değilim ben, demişti.

Akşam uzun bir süre tavuk işkencesiyle oynadım. Kırmızı tavuğun gagası tahtanın üzerine yetişmiyordu artık. Başı dönüyormuş gibi boynunu eğiyor, yeri gagalayamıyordu. Boynunu karnından indirip kaldırması gereken ip karışmıştı. Işık koluma düştü, kucağımdaki kahve lekelerini yakalayamadı. Kırmızı tavuk inatla parlamaya devam ediyordu. Gagalayamadığı halde hiç de hasta görünmüyor, tam tersine tok görünüyordu.

Bayan Margit kapıya vurup, çok takırdıyor, dua edemiyorum, dedi.

Özel ders, halk kışkırtıcılığı ve orospulukla geçiniyorsun, dedi Yüzbaşı Pjele. Hepsi de yasaya aykırı. Yüzbaşı Pjele büyük ve parlak çalışma masasında otururken, ben duvara dayalı, küçük ve çıplak günah masasında oturuyordum. Masanın altında iki beyaz bilek görüyordum. Bir de başının tepesindeki kelini, ağzımın içindeki damak kadar nemli ve inişli çıkışlı. Dilimin ucunu geriye doğru büktüm. Onun dilinde ağız boşluğuna ağız göğü denirdi. Keli, içi talaş dolu bir tabut yastığının üzerinde yatarken gördüm, bilekleri bir peçenin altında.

Evet, daha ne var ne yok, diye sordu Yüzbaşı Pjele. Yüzünde kin yoktu. Dikkatli olmam gerektiğini biliyordum, çünkü yüzü sakinleştiğinde, sertlik insanı sırtından vuruyordu. Sizden yana şansım varmış, dedim. Her şey istediğiniz gibi gidiyor. Sizin de işiniz bu zaten.

Anne ülke dışına çıkmak istiyor, dedi Yüzbaşı Pjele, burada yazılı. Elindeki kâğıdı salladı. El yazısıyla yazılmıştı, ama annemin yazısı olduğuna inanmadım. Onun istediğini ben uzun bir süre daha istemeyeceğim, dedim.

Aynı gün kısa bir mektupla anneme, el yazısının ona ait olup olmadığını sordum. Mektup eline hiç geçmedi.

Yüzbaşı Pjele bir hafta sonra Edgar ve Georg'a halk kışkırtıcılığı ve asalaklıktan geçindiklerini söylemiş. Hepsi de yasaya aykırı. Bu ülkede herkes okur yazar. İsteyen herkes şiir yazabilir, devlet düşmanlığı yapmamak ve suça kışkırtmamak koşuluyla. Bizim halkımız kendi sanatını kendi yapar, bunun için ülkemizin bir avuç asosyal adama gereksinimi yok. Almanca yazıyorsanız, Almanya'ya gidin. Oradaki bataklıkta belki kendinizi evinizde hissedersiniz. Aklınız başınıza gelir diye düşünmüştüm.

Yüzbaşı Pjele, Georg'un kafasından bir tel saç koparmış. Çalışma masasındaki lambanın altına tutup gülmüş. Güneşten dolayı zayıflamış biraz, köpeklerde olduğu gibi, demiş. Ama gölgede güçlenir tekrar. Aşağıdaki hücreler serin oluyor.

Şimdi gidebilirsiniz, demiş Yüzbaşı Pjele. Köpek Pjele kapının önünde oturuyormuş. Köpeği yanınıza çağırabilir misiniz, demiş Edgar. Neden, uslu uslu kapıda oturuyor, demiş Yüzbaşı Pjele.

Köpek Pjele hırlamış. Üzerlerine atlamamış. Georg'un ayakkabısını tırmalayıp Edgar'ın paçasını ısırmış. Edgar ve Georg dışarıya, koridora çıktıklarında, kapının arkasında bir ses, Pjele, Pjele diye seslenmiş. Yüzbaşı Pjele'nin sesi değildi, dedi Edgar. Belki de Yüzbaşı'yı yanına çağıran köpeğin sesiydi.

Georg işaretparmağını dişlerinin üzerinde sağa sola oynattı. Dişleri gıcırdadı. Güldük. Yanında diş fırçası olmadan tutuklanırsan, böyle yaparsın, dedi Georg.

Kürkçünün çocuklarıyla üç kez Almanca dersi yapmıştım. Anne iyidir, ağaç yeşildir, su akar.

Kum ağırdır'ı tekrarlamadı çocuklar. Kum güzeldir, dediler. Güneş yakıyor, demediler, güneş parlıyor, dediler. Almancada avcının ve öncünün ne demek olduğunu öğrenmek istediler.

Ayva olmuş, dedim ve Tereza'nın dadısını düşündüm, sert ve Almanca ayva dilini. Ayva tüylü, dedim. Ayva kurtlu.

Ben bu çocukların gözünde ne kokuyordum acaba.

Ayva sevmiyoruz, dedi küçük çocuk. Peki kürk, diye sordum. Kısacık bir sözcük, dedi büyük çocuk. Post, dedim. O da kısa dedi çocuk.

Dördüncü gidişimde, çocukların annesi elinde bir süpürgeyle dışarıda, apartmanın önünde duruyordu. Onu uzaktan görmüştüm. Süpürmüyordu, dirseği ile

süpürgenin sapına dayanmış dikiliyordu. Yaklaştığımda süpürmeye başladı. Onu selamladığımda gördü beni. Merdivende gazete kâğıdıyla sarılmış küçük bir paket duruyordu.

Fabrikada işler iyi gitmiyor, dedi, derse verecek paramız yok artık. Süpürgeyi duvara dayayıp paketi aldı ve bana uzattı. Vizon bir yastık ve hakiki kuzudan eldiven, diye fısıldadı.

Kollarım iki yanda sallanıyordu, elimi uzatmadım. Burada ne süpürüyorsunuz ki, diye sordum, kavaklar orada. Evet, dedi, ama toz buraya geliyor.

Süpürge sapının duvara düşen gölgesi, bahçede babanın çapasının gölgesiyle aynıydı, çocuk o zaman devedikenlerinin yazın da hayatta kalabilmelerini dilemişti.

Kadın paketi merdivene bırakıp peşim sıra geldi: Bekleyin, size bir şey söyleyeceğim. Buraya birisi gelip sizin için kötü şeyler söyledi. Söylediklerinin hiçbirine inanmadım, ama bu işler bize göre değil. Anlayın lütfen, çocuklar böyle şeyler için henüz çok küçükler.

Yüzbaşı Pjele'nin salladığı kâğıtta annemin el yazısı varmış. Sabah sekizde annem köy polisi tarafından çağrılmış. Polis dikte etmiş ve annem yazmış. Polis annemi on saat süreyle bürosuna kapatmış. Pencerenin yanına oturmuş annem. Onu açmaya cesaret edememiş. Gelip geçenler olduğunda camı tıklatmış. Yoldan geçen kimse kafasını kaldırıp bakmamış. İnsanlar oraya bakmamaları gerektiğini biliyorlar, dedi annem. Ben de olsam bakmazdım, ne yararı var ki.

Can sıkıntısından, dedi annem, büronun tozunu aldım. Dolabın yanında bir bez buldum. Oturmaktan ve büyükanneye kafayı takmaktan iyidir, diye düşündüm. Anahtar şakırtısından biraz önce kilisenin çanlarını duymuştum. Saat altı olmuştu, dedi annem. Polis ışığı

açtı. Her yerin tertemiz olduğunu fark etmedi, ben de söylemeye korktum. Şimdi ise pişmanım, herhalde sevinirdi. Köyde tek başına genç bir adam, kimse onun için parmağını oynatmıyor.

Bana çok yardım etti, dedi annem. Bana yazdırdığını kabul ettim. Tek başıma böyle yazamazdım. Gene de içinde bir sürü hata vardır, yazmaktan anlamam ben. Ama bu haliyle de anlaşılıyor, yoksa pasaport dairesine gönderemezdi polis onu.

Yatağın üzerine pantolonlar konmuştu. Yetmiş parça, dedi terzi. Masanın üzerinde bir sürü kristal vardı. Budapeşte'ye gidiyorum, dedi, madem kovuldun neden eve dönmüyorsun. Orası evim değil artık, dedim. Terzi yolculuk için bir bornoz dikiyordu.

Gündüzleri odada olmayacağım, ama sabahları ve akşamları lazım. Bu sefer bir hafta kalacağım. Büyükannen gibi aklını kaçıran biri duygusuz olamaz, dedi. Sırf onun hatırı için dönmelisin eve. Bornozu giydi. Ensesine bir toplu iğne battı. İğneyi çıkarıp, çocukların büyüdüğünde seni terk edecekler diye korkuyorsun. Ama bu söylediğin seni kurtarmaz, dedim.

Büyük bir kapüşon iğnelerle tutturulmuştu. Elimi dirsek hizasına dek içine daldırdım. Terzi başını bana çevirip, kapüşon bornozun yüreği, dedi. Mendilsiz de ağlayabiliyor insan, dün akşam denedim. Kapüşon kayıp yüzüme indi ve gözyaşlarımı sildi, parmağımı dahi oynatmam gerekmedi. Parmağımı kapüşonun ucuna sokup, neden ağladın, diye sordum.

Daha parmağımı kapüşonun ucundan çekemeden, terzi bornozu çıkardı. Kız kardeşim ve kocası evvelsi gün kaçtılar, dedi. Belki sınırı geçmişlerdir, oysa kâğıtlar bugün geçmeleri gerektiğini göstermişti. Ama falda rüzgâr ve yağmur çıktı. Belki sınırda hava öyleydi, burada ise hava sakin ve kuruydu.

Kapüşon dikiş makinesinin iğnesinin altında ağır ağır hareket etti, iğne ipliği sürükledi. Terzinin söylediklerini, ipliğin dikiş makinasının demirindeki iniş kalkışları kadar kuru dinliyordum:

Umarım gümrükçü beni anımsar. Aynı giysileri giyeceğim, öyle anlaştık. Ağzında bir toplu iğneyle, insanların istediklerini ısmarlamaları daha çok işime geliyor, dedi. Döndüğümde gelip alıyorlar onları. O zaman da eve, her şeye dokunup sonra da hiçbir şey satın almayan kararsızlar doluşmuyor.

Toplu iğnelerin hepsini kumaştan çıkarmıştı terzi. Makinanın üzerine koymadan önce, iğneleri tıpkı söylediği tümceler gibi ardı ardına ağzına sokmuştu. Kapüşon dikilmişti, uçları iki-üç kez. Terzi iplikleri düğümledi. Bir daha kolay kolay sökülmesinler diye, dedi. Kapüşonun ucunu makasın ucuyla içeri doğru itti. Kapüşonu kafasına geçirdi, ama kolları dışarıdaydı.

Macaristan'da uzun burunlu bir cüce var, dedi. Kurulunca kafasını sağa sola oynatıyor. Burnunun durduğu yöne doğru gidersen, şansın yaver gidiyormuş. Pahalı, ama bu sefer bir şans cücesi getireceğim. Kapüşon terzinin gözlerine indi: Adı İmre. Hiç dümdüz önüne bakarak durmuyor, ya sağa bakıyor ya sola.

Annemden gelen mektubu açtım. Bel ağrılarından sonra şöyle yazıyordu: Düş berberin cenazesi vardı. Son haftalarda öyle yaşlanmış ve hareketsizleşmişti ki, görsen tanımazdın. Geçen gün Meryem Ana'nın doğum günüydü. Avluda oturmuş dinleniyordum, insan tatil günü çalışmamalı. Elektrik tellerinin üzerinde kırlangıçların nasıl toplandıklarına bakıyor ve yakında yazın biteceğini düşünüyordum. O sırada berber girdi avluya. İki değişik ayakkabı giymişti, bir ayağında kapalı bir ayakkabı, ötekinde sandalet vardı. Kolunun altında satranç tahtasıyla büyükbabanın nerede olduğunu sordu.

O öldü ya, dedim. O zaman satranç tahtasını kaldırıp, peki ben ne yapacağım şimdi, dedi. Yapacak bir şey yok, dedim, en iyisi eve gidin. Evet gideceğim, dedi, ama önce onunla bir el satranç oynamak istiyorum.

Yanıma gelip bakışlarımı izleyerek kırlangıçlara baktı. Kendimi çok kötü hissettim. O zaman, babam size gitti, evde sizi bekliyor, dedim. Bunun üzerine gitti berber.

Kovulmamızdan sonra Edgar ve Georg bana, varoş köpekleri kadar özgürüz, demişlerdi. Bir tek Kurt yerinde kalmıştı, kan içicilerin sırrını korumak için. Georg – dediğine göre geçici olarak– Kurt'un yanına, suç ortakları köyüne taşındı.

Georg köyden geçerken bütün köpekler havlıyor, dedi Kurt, orada öylesine yabancı ki. Georg yalnız bir konuda yabancı değildi: genç komşularıyla aralarında bir ilişki başlamıştı.

Bir kan içicinin ha bire sırıtan kızıyla, dedi Kurt. Daha geldiği ilk akşam, mezbahadan döndüğümde Georg'u bu saf kızla buğday tarlasından gelirken gördüm. İkisinin de saçlarına otlar takılmıştı.

Georg, bahçeden bahçeye kızla flört ettiğini sanıyordu, oysa Kurt'a göre tam tersiydi. Kız aynı şeyi daha önce Kurt ile de denemişti.

Gözleri menevişli, dedi Kurt, poposu da vapur gibi. Domateslerin nasıl ve ne zaman kullanılması gerektiğinden başka bir şey konuşamazsın onunla. Ama bu konuda da büyükkannesinin unuttuğu kadarını biliyor ancak. Herkese bacaklarını açıyor. İlkbaharda tarlada polisle yattı, polis havuçların ne durumda olduğuna şöyle bir bakmak ister gibiydi. Edgar, köy polisinin kadını önce Kurt'un sonra da Georg'un peşine saldığından emindi.

Kovulduğumdan beri günler rastlantıların ipine bağlı, beni sallayıp oradan oraya atıyordu.

Saman saçlı cüce hâlâ Trajans Meydanı'nda oturuyordu. Bir mısır koçanını kolunda bebek gibi sallıyor ve onunla konuşuyordu. Onu ortadan ikiye böldü, elinde bir tutam mısır püskülü vardı. Mısır püskülüyle yanaklarını okşadı. Püsküllerı ve sütlü mısır tanelerini yemeye başladı.

Cücenin yediği her şeyden çocuk oluyordu. Kendisi zayıf, karnı şişti. Vardiya işçileri onu, belki korunaklı bir ilkbahar gecesinde şişirmişlerdi, gece de dilsiz cüce kadar sessiz olsa gerekti. Muhafızlar erik ağaçlarının bulunduğu yerlerden başka sokaklara çekilmişti. Muhafızlar ya cüceyi gözden kaybetmişlerdi ya da onu gözlemek artık görevleri dışındaydı. Belki de doğum yaparken cücenin ölme vakti gelmişti.

Kentin ağaçları sararıyordu, önce kestaneler, sonra da ıhlamurlar. Kovulduğumdan bu yana açık renk dallarda durumumu görüyordum yalnızca, sonbaharı değil. Kimi zaman havaya yayılan keskin koku benim kokumdu, sonbaharın değil. Bitkiler üzerine kafa yormak zor geliyordu bana. Bu yüzden onlara bakıyor, ama görmüyordum. Cüce sonbahar başlangıcının mısır püskülü ve mısır tanelerini ağzına tıkıştırıyordu.

Edgar ile Trajans Meydanı'nda buluşacaktık. Elinde beyaz keten bir çantayla geldi. Yarısına kadar fındık doluydu çanta. Onu bana verdi. Alaycı bir sesle, sinirlere iyi geliyor, dedi. Cücenin kucağına bir avuç fındık bıraktım. Fındıklardan birini alıp ağzına soktu ve ısırmaya çalıştı. Fındığı küçük bir top gibi tükürdü. Fındık yerde yuvarlandı. O zaman cüce kucağındaki fındıkları art arda taşların üzerinde yuvarlamaya başladı. Gelip geçenler gülüyordu. Cücenin gözleri iri iri ve ciddiydi.

Edgar çöp tenekesinin yanıda duran el büyüklüğündeki taşı aldı. Onları kırman lazım, dedi cüceye, içinde

bir şey var, onu yiyebilirsin. Cüce gözlerini kapatıp başını salladı.

Edgar kırılmış fındığı ayakkabısıyla yolun kenarına itip, taşı çöpe attı.

Çocuk babanın sağ ve sol avcuna birer fındık koyuyor. Fındıkları iki kafa olarak düşünüyor: anne ve babanın kafası, büyükbabanın ve berberin kafası, lanetli çocuğun ve kendisinin kafası. Baba parmaklarını birbirine geçiriyor.

Bir çatırtı duyuluyor.

Kes şunu, diyor şarkı söyleyen büyükanne, beynimi oyuyor bu ses.

Çocuk şarkı söyleyen büyükanneyi oyun dışı bırakıyor, çünkü çatırtı onun beynini oyuyor zaten.

Baba avuçlarını açtığında, çocuk kimin kafasının kurtulup, kiminkinin kırıldığına bakıyor.

Trajans Meydanı'ndan ayrılıp bir orak gibi bükülen yan sokağa girdik. Edgar fazla hızlı yürüyordu, fındığı kırarak cüceyi ağlatmıştı. Onu düşünüyordu.

Sana izin vermiyorum, dedi Edgar, bu akşam dönmek zorundayım, kalacak yerim yok. Bana bunu yapmayacağına söz vermelisin. Hiçbir şey söylemedim. Edgar olduğu yerde durup bağırdı: Duydun mu. Bir kedi ağaçlardan birine tırmanıyordu. Gördün mü, ayakları beyaz, dedim.

Sen yalnız başına değilsin, dedi Edgar. Aramızda anlaşmadığımız hiçbir şeyi yapmamalısın. Eğer seni enselerlerse, ucu hepimize dokunur. Bunun kimseye yararı olmaz. Asfaltın altından bir kol gibi uzanan bir ağaç köküne takıldı Edgar.

Sesini taşıyamıyordum. Ayağı takıldığı için değil, öfke duyduğum için güldüm. Sizler henüz çok uzaklarda okullarınızda okurken de yaşıyordum ben, dedim. Sen

herkes adına konuşuyorsun, oysa Kurt ve Georg buna karşı çıkmazlardı.

Fındıklarını ye, dedi Edgar, belki aklın başına gelir.

Edgar köyde ailesinin yanında oturuyordu. Kovulduğu için söylenmemişlerdi ona. İşler eskiden de böyleydi, demiş babası. Büyükbaban istasyon şefi olamamıştı, çünkü bir Macar adı taşımayı kabul etmemişti. Hat işçisi olarak kalıp, vadideki viyadükte çalışmıştı. Abullabut heriflerden biri adını 'sz' ile yazmayı kabul ettiği için üstünde üniformasıyla deri koltuğunda kıçını ısıtmaya hak kazanmıştı. Trenin düdüğü öttüğünde, yerinden fırlayıp hoplaya zıplaya elindeki leş gibi bayrakla kapının önüne çıkardı. Ön ayaklarını kaldırdığında kendini bir şey zannederdi. Büyükbaban onu gördüğünde gülmekle yetinirdi.

Akşam treni, içinde Edgar ile rayları terk ederken, kalasların arasındaki taşlara baktım. Onlar da fındık kadardılar. Raylar geride otların arasında uzanmışlardı. Gök rayların da ötesindeydi. Ağır ağır gidiş yönüne doğru yürümeye başladım. Peronun sona erdiği yerden geri döndüm.

İstasyondaki büyük saatin önünde durup, insanların çuvallar ve sepetlerle nasıl telaşlı telaşlı gidip geldiklerine, saatin saniye göstergesinin nasıl ilerlediğine, otobüslerin köşeden nasıl evlere dokunuverecekmiş gibi döndüklerine baktım. Elimde çantamdan başka bir şey yoktu, Edgar'ın fındıklarını bankın üzerinde unutmuştum. Perona geri döndüm. Bir sonraki tren raylara yerleşmişti bile. Bank boştu.

Ayaklarımın altında gidebileceğim tek yol vardı, telefon kulübesine giden yol.

Telefon iki kez çaldıktan sonra açıldı, kendi adımı değil başka bir ad söyledim. Tereza'nın babası bana inanıp, onu telefona çağırdı.

Tereza kente inip nehrin gerisindeki üç gövdeli söğütün oraya geldi. Ona kavanozu ve çantamdaki fırçayı gösterdim.

Sana evin yerini göstereceğim, dedi Tereza, ama ben sana katılmayacağım. Seni öteki sokakta beklerim. Kavanozun içine kakamı yapmış, ve Yüzbaşı Pjele'nin evini pisletmeyi kafama koymuştum. Yüksek pencerelerin altındaki duvara domuz ya da bok yazmayı düşünüyordum. Çabucak yazılabilecek kısa bir sözcük.

Yüzbaşı Pjele'nin oturması gereken evin kapısında başka bir ad yazılıydı. Tereza fabrika müdürünün oturduğu yeri biliyordu. Oraya gittik.

Perdelerin arkasında henüz ışık vardı. Tereza ile bekledik. Gece yarısından biraz önceydi, bir aşağı bir yukarı gidip geliyorduk. Tereza'nın bilezikleri şıngırdıyordu. Şunları çıkar, dedim. Sonra rüzgâr iyice kararan nesnelere çarpmaya başladı. Çalılıklardan başka hiçbir şey olmayan yerlerde insanlar görüyordum. Koltukları boş, park edilmiş arabalarda yüzler. Ağaçların olmadığı yerlerde yere yapraklar düşüyordu. Adımlarımız tıpırdıyordu. Tereza, ayakkabıların uygun değil, dedi.

Ay bir mısır ekmeğiydi. Yarın daha fazla aydınlatır, dedi Tereza, büyüyor, sağa doğru. Sokak lambası tam evin önünde. Bu tür evler hep aydınlatılır. Evin duvarını görebilmen iyi, ama bu arada bizi de görebilirler.

Ortadaki iki pencerenin arasında uygun bir yer buldum. Fırçayı ceketimin cebine atıp, kavanozun kapağını açtım ve Tereza'ya verdim. Çantamın kapağını açık bıraktım.

Yeni yapmışsın gibi leş gibi kokuyor, dedi Tereza. Kapakla birlikte öteki sokağa gitti.

Öteki sokağa geldiğimde, kimsecikler yoktu. O parmaklıktan bu parmaklığa, o kapıdan bu kapıya, o ağaçtan bu ağaca gidip durdum. Ancak sokağın sonunda,

bir kapıdan çıkar gibi, bir ağaç gövdesinin arkasından çıktı birisi. Tereza olduğunu anlayana kadar üç kez dikkatle bakmak zorunda kaldım. Parfümünün kokusunu duydum.

Gel, diyerek, beni kolumdan çekti, nerede kaldın Tanrı aşkına, ne yazdın. Hiçbir şey, dedim. Kavanozu evin kapısına bıraktım.

Tereza tavuk gibi kıkırdadı. Uzun ve solgun boynu hemen yanı başımda yürüyordu, sanki bacakları omuzlarından başlıyordu. Hâlâ koku var, dedi Tereza, üstüne bulaşmış. Kapak nerede, diye sordum. Ağacın orada, dedi.

Fırçayı köprüden nehire attık. Su karanlık ve kafamdaki bekleyiş kadar sessizdi. Soluğumuzu tuttuk, ama düşme sesini duyamadık. Fırçanın suya düşmediğine emindim. Bir soluk alıp öksürmek zorunda kaldım, çünkü fırça boğazımı gıdıklıyordu. Mısır ekmeği aya bakıp, fırçanın havada asılı kalarak kentin üstündeki bu yolu, siyah küreyi –geceyi– boyadığından emin oldum.

Edgar tekrar kentteydi. Meyhanede saatlerdir Georg'u bekliyorduk. Gelmiyordu. İki polis gelip masa masa dolaştılar. Teneke koyun ve tahta kavun proletaryası kimliklerini gösterip nerede çalıştıklarını söylüyorlardı.

Beyaz sakallı deli, polislerden birini kolundan çekip, katlanmış mendilini açtı ve, felsefe profesörüyüm, dedi. Garson deliyi kapının önüne doğru sürükledi. Genç adam sizi şikâyet edeceğim, diye bağırdı deli, sizi ve bu polisi, koyunlar yiyecek sizi. Koyunlar alıp götürecek sizi, kendinizi hiç kandırmayın. Bu gece bir yıldız kayacak ve koyunlar sizi yattığınız yastıklarda ot gibi yiyip yutacaklar.

Edgar kimliğini gösterdi. Müzenin yanındaki endüstri lisesinde öğretmenim, dedi. Kimliğimi uzatıp, çevirme-

nim, dedim ve kovulduğum fabrikanın adını verdim. Başım kor gibiydi, şakaklarımın nasıl attığını fark etmesin diye genç polisin yüzüne sert sert baktım. Kimliklerimizi karıştırıp geri verdiler. Şansımız varmış, dedi Edgar.

Saate baktı, trene yetişmeliydi. Masada oturuyordum, gitmek üzere kalktığında Edgar'ın elinin boş iskemleyi nasıl sıyırıp geçtiğine baktım. İskemleyi arkalığından masaya doğru iterek, Georg gelmez artık, dedi.

Edgar gittiğinde vardiya işçilerinin sesleri daha da yükselmişti. Bardaklar şangırdıyor, sigara dumanı havaya yükseliyordu. İskemleler çekiliyor, ayakkabılar yere vuruyordu. Polisler gitmişti. Bir bira daha içtim, oysa her yudumda çay tadı alıyordum.

Kırmızı yanaklı şişman bir adam garson kızı kucağına çekti. Kız gülüyordu. Dişsiz biri sosisi hardala batırıp garson kızın ağzına soktu. Kız ısırıp, ağzındakini çiğnerken çıplak koluyla çenesindeki hardalı sildi.

Bu adamlar nasıl da açtılar, evlerinden uzak, vardiya aralarında nasıl da dilleri dışarıda aşkı yakalamaya çalışıp, onunla dalga geçiyorlardı. Bakımsız parkta Lola'nın peşi sıra gidenlerdi onlar, cüceyi her zamanki yerinde şişirenler. Torbalarda çarmıha gerilmiş İsa satıp kafayı çekenler. Karılarına kuzu böbreği ya da parke taşları götürenler. Çocuklarına ya da sevgililerineyse oynasınlar diye toz grisi tavşanlar armağan edenler. Georg da tavuk işkencesiyle, onlardan biriydi; menevişli gözleriyle suç ortağı komşu kız da, Kurt'un, yolunu şaşırmış bir hayvan gibi güldüğünü söylediği komşu kız. Oysa, uzun ve sıcak yolculuklardan sonra Bayan Margit'in eline geçmekte geciken ve pörsümüş çiçek demetleriyle Kurt'un da onlardan bir farkı yoktu. Yazgı karşılığında para alan ve çocuklarına altından kalpler takan terzinin de. Kunduz şapkasıyla kürkçünün karısının da. Fındıklarıyla Edgar'ın da. Ama ben de Bayan Margit i-

çin aldığım Macar şekerlemelerimle onlardan biriydim. Ölümünden sonra hiç eksikliğini duymadığım erkeğimle. Aramızda geçenler, insanın yediği bir parça ekmek kadar olağan geliyordu bana. Ormandaki otlar da. Üzerlerindeki karga yuvalarıyla, yerdeki pisliğin aynı anda nasıl hem yanıp hem de ürperdiğini izleyen ağaçlara, iki yana açılmış bacakları ve kapalı gözleriyle katlanmak zorunda olan bir saman çöpü oluşum da.

Beyaz sakallı deli meyhaneye geri gelmişti. Sürüklenerek masama geldi ve Edgar'ın bardağında kalan bir parmak içkiyi içti. Birayı yutuşunu duyuyor ve Edgar'a anlattığım düşü düşünüyordum:

Küçük kırmızı bir kaykay, içinden bir motor uğultusu geliyor, oysa motoru yok kaykayın. Üstündeki adam ayağını yere sürterek gitmek zorunda. Hızlı gidiyor, giderken atkısı uçuşuyor. Galiba bir odanın içinde oluyordu bu, demiştim. Çünkü kaykay parkelerin üzerinde süpürgeliğe doğru gidiyor ve parkeyle süpürgelik arasındaki karanlık boşlukta kayboluyor. Kaykay ve adam kaybolduktan sonra, boşlukta beyaz gözler beliriyor. Parkenin üzerinde biri, bu kaza kaykayı, diyor bana.

Birdenbire değişmektense, iyisi mi büyükanne hep şarkı söylesin, annem hep masada hamur açsın, büyükbaba hep satranç oynasın, babam hep devedikenlerini kökünden koparsın. Başka insanlar olmalarındansa, iyisi mi bütün çirkinlikleriyle oldukları yerde donup kalsınlar, diye düşünüyor çocuk. Odada ve bahçede çirkinlerin arasında evinde olmak, yabancıların arasında olmaktan iyidir.

İki gün sonra Kurt kente geldi. Bayan Margit'e bir demet boru çiçeği armağan etti. Kırmızı dillerini dışarı çıkarmış, pasta gibi kokuyorlardı. Gözleri menevişli

komşu kız, dedi Kurt, dün akşam penceremi tıklattı. Kucağında küçük bir tavşan vardı ve kentin istasyonunda, Georg'un, tanımadığı birtakım adamlarla dalaştığını söyledi. Georg şu anda hastanede. Dün sabah köyde, dedi Kurt, polis bana karşı kaldırımdan seslendi. Yanına gitmedim, olduğum yerde kaldım. Eğilip yerden sarı bir yaprak aldım. Onu ağzıma soktum. Polis caddeyi geçip bana elini uzattı ve evinde bir kadeh içki içmeye davet etti. Ona benimle senli benli konuşamayacağını söyledim. Bunu göreceğiz, dedi. Polisin evi hemen yanı başımızdaki evdi. İçki önerisini geri çevirdim. Polis onunla birlikte gitmemi bekliyordu, ama ben hiç yerimden kıpırdamadan ağzımdaki yaprağı hızla çevirdim. Söyleyecek bir şeyi kalmamıştı, ama gidemiyordu da. Yaprağın ağzımda nasıl döndüğünü görmemek için eğilip ayakkabılarını bağladı. Yaprağı yere hemen elinin yanına tükürdüm ve yanından uzaklaştım. Arkamdan bir şeyler söyledi, herhalde küfür ediyordu.

Kurt ile birlikte hastaneye gittik. Kurt kapıdaki görevliye bir şişe içki verdi. Adam içkiyi alıp, üçüncü katta tek kişilik odada, dedi. Aslında size bunu söylememeliyim. Sizi yukarıya bırakamam.

Dönüşte Kurt, komşu kıza kolunda tuttuğu küçük tavşanı Georg vermiş, dedi. Georg o tavşanı tarlada bir kediden kurtarıp sonra da bir kan içicinin kızına armağan ediyor. Güzel bir tavşan, toz grisi. Georg onu getirdiğinde tir tir titriyormuş. Karın derisi öyle ince ki. Elimden sıçradığında iç organları dışarı çıkacak sandım.

Sevgilisi Georg'un hastanede olduğunu nereden biliyormuş, dedim. Tavşan söylemiş, dedi Kurt ve güldü.

Georg'un çenesi dağılmıştı. Hastaneden çıktığında, o üçünü öğrenci kantininden tanıyorum, dedi. Onları görürdüm, ama adlarını bilmiyorum.

Trenden indiğinde Georg'a sataşmaya başlamışlar. Georg yolunu değiştirmiş. Hemen saldıracaklarını düşündüm, dedi Georg. İstasyondan çıkmamı beklediler, çünkü peron çok kalabalıktı.

Otobüs durağının yanında Georg'u duvarla büfenin arasına sıkıştırmışlar. Yumruklar ve ayakkabılar, sonrasını anımsamıyorum, dedi Georg.

Georg'u hastanede kısa boylu sıska bir adam uyandırmış. Yatağın karşısına geçip ceketinden cüzdanını çıkarmış ve komodinin üzerine bir miktar para koymuş. Böylece anlaşırız, demiş. Georg önce ona yastığı, sonra da kafasına çay fincanını fırlatmış. Gülümsüyordu, saçlarından çay damlıyordu, dedi Georg. Pis parasını komodinden alıp gitti. Vuranlardan biri değildi.

Menevişli gözlü sevgilisi tozlu tavşanını sepete koyup kente giderek hastanede Georg'u ziyaret etmiş. Odaya çıkmasına izin vermişler. Tavşanı kapıdaki görevliye bırakmış. Kapıdaki görevli tavşana ekmek yedirmiş. Sevgilisi Georg'a elma ve pasta verip saçlarını okşamış. Oysa Georg onun köy polisini en son ne zaman gördüğünü öğrenmek istiyormuş.

Yalan söyleyemeyecek kadar aptal, demişti Kurt, Georg'un fincanından bir yudum çay alıp zırlamaya başlamış. Georg ona bağırıp çağırmış. Elmaları ve pastayı tekrar sepete koyup onu göndermiş. Kız tavşanı kapıdaki görevliye bırakıp, ziyaret ettiği hastaya ait olduğunu söylemiş. Çıkarken alacak, demiş.

Georg on gün sonra çıkarken kapıdaki görevli camı tıklatıp tavşanı göstermiş. Tavşan bir kafesin içinde oturmuş patates kabukları yiyormuş. Georg el sallayıp yoluna devam etmiş. Kapıdaki görevli, sonra gelmeyin ama, cumartesi akşamı keserler onu, diye seslenmiş.

Mahkeme şikâyeti kabul etmedi. Biz de başka bir şey beklemiyorduk zaten.

Georg mahkemeye başvurduğunda, memur karşısında kim olduğunu biliyordu. Yüzbaşı Pjele'nin on gün vakti vardı. Gene de deneyeceğim, demişti Georg.

Nerede çalışıyorsunuz, diye sormuş memur. Elinizde kanıt olmadan tanımadığınız insanlar için şikâyette bulunuyorsunuz, bu ülkede canı sıkılan herkes yapabilir bunu.

Benim canım sıkılmıyor, hastaneden geliyorum, çünkü beni gördüğünüz gibi hırpaladılar, demiş Georg. Peki çıkış kâğıdınız nerede, diye sormuş memur. Alamadım, çünkü ben çıkarken doktor bir düğüne gitmiş, demiş Georg.

Çıkış kâğıdı Georg'un çantasındaymış, ama üstünde yaz gribi yazıyormuş.

Acı çekiyorsunuz, demiş memur, ama tembellik, kuruntu ve izlendiğiniz sanrısı yüzünden. Kâğıdınızı geri alın, şanslısınız ki üstünde hastalığınız yazmıyor. Kendinizi pek masum sanıyorsunuz. Durup dururken kimse kimseyi dövmez.

Georg o gün, bütün zamanını istasyonun yanındaki meyhanede geçirmiş. Ailesinin yanına gitmek için bir bilet almış. Elinde biletle perona geldiğinde banklardan birine oturmuş. İnsanların ellerindeki sepet ve torbaları merdivenlere doğru kaldırıp trene binişlerini izlemiş. Kapılar açık duruyor, kafalar yan yana vagon pencerelerinden dışarı sarkıyormuş. Kadınlar elma yiyor, çocuklar perona tükürüyor, erkekler taraklarına tükürüp saçlarını tarıyorlarmış. Georg'un üstüne isteksizlik çökmüş.

Kapılar kapanmış. Tren düdüğünü öttürmüş, tekerlekler dönmeye başlamış, trendekiler uzaklaşırken perona bakmışlar.

Dikiş diken, ütü yapan ve oğlunun başarısız bir adam olduğunu söyleyen çilli bir terzinin yanına gitmek istemedim, dedi Georg. Oğluna kocasından gizli biraz para ve aynı zarfın içinde bir sürü sitem gönderen bir kadının yanına. Ayrıca bisikletini oğlundan daha çok düşünen rantiye bir babanın yanına gitmek istememişti. Kurt'un yanına, suç ortakları köyüne de dönmek istemiyordu Georg. Menevişli gözlü komşu kızı bir daha asla görmek istemiyordu.

Edgar'ın ailesini ve Bayan Margit'i de, dedi Georg. Bacaklarıma bu dünyada bir adım daha attırmamaktan başka hiçbir isteğim yoktu. Yorgun ve bomboş, bekleme salonuna gidip biletimi gösterdim ve bir banka uzandım. Unutulmuş bir bavul gibi hemen uykuya dalmışım. Hava aydınlanıp, polisin biri copuyla görevini yapana kadar, derin derin uyumuşum. Ben giderken bekleyenler sabah trenlerinden söz ediyorlardı. Hepsinin varacağı bir yer vardı.

Yeni uyanan Georg, Edgar, Kurt ve bana daha önce hiç sözünü etmedi ama pasaport dairesine gitmiş.

Beni tekrar nasıl avutacağınız umurumda değildi, dedi Georg, bana geri adım attıracak saçmalıkları duymak istemiyordum. Hepinizden nefret ediyordum, bu yılgınlıkla sizleri görmemeliydim. Sizleri düşünmek bile içimi yakıyordu. Sizleri ve kendimi yaşamımdan atabilmeyi istiyordum, çünkü birbirimize ne kadar muhtaç olduğumuzu hissediyordum. Böylece nereye gittiğimi bilmeden pasaport dairesine geldim. Gişenin yanında sarhoş gibi dilekçeyi yazıp hemen verdim. Yüzbaşı Pjele'yi karşımda bulmadan önce hemen vermeliydim onu. Dilekçeyi yazarken, sanki kâğıdın içinden bana bakıyordu.

Georg ne yazdığını tam olarak anımsayamıyordu. Ama hemen o gün çıkmak istediğimi dilekçeye yazdığımı anımsıyorum, dedi. Şimdi daha iyiyim, insan oldum

sayılır. Dilekçeyi verdikten sonra bir daha sizleri görmeyi umamazdım.

Georg bir elini benim başıma koydu, öteki eliyle de Edgar'ın kulakmemesini çekti.

Aslında senin kendi kararsızlığındı bu, dedi Edgar, kendini kandırmak zorundaydın. Hiçbirimiz seni caydırmaya çalışmazdık.

Terzi Macaristan'a yaptığı yolculuktan bir daha geri dönmedi. Kimse bunu tahmin etmemişti, dedi Tereza. Fal bakmak terziyi herkesin gözünde ulaşılmaz yapmıştı. Tereza üzülmüştü, altın zinciri için dört yapraklı bir yonca ismarlamıştı ve terzinin amacından habersizdi.

Çocukların yanında şimdi büyükanneleri kalıyor, dedi Tereza. Tereza oraya gittiğinde dikiş makinesinin başında oturuyormuş, sanki hep oradaymış gibi. Çocuklar ona anne diyormuş, Tereza bir an onun gerçekten de terzi olup olmadığından kuşkulanmış. Kadın tıpkı terziye benziyordu, dedi Tereza, yalnız onun yirmi yaş büyüğü. Bu derece benzerlik korkutuyor insanı. Büyükanne çocuklarla Macarca konuşuyor, terzinin Macar olduğunu biliyor muydun, neden gizliyordu acaba? Macarca konuşmadığımız içindir, dedim. Almanca da konuşmuyoruz, dedi Tereza, ama senin Alman olduğunu biliyoruz. Çocuklar annelerinin gittiğinin farkında değiller daha. Acaba ağlamadan daha ne kadar, annemiz Viyana'da araba almak için para biriktiriyor, demeye devam edebilecekler.

Tereza'nın koltuk altındaki fındık, erik kadar büyümüş ve morarıp olgunlaşmaya başlamıştı. Gövdesinde kapı kulpu olan kayın odaya bakıyordu. Tereza kendine bir elbise dikiyordu, ona yardım etmek için gelmiştim. İlik açıp teyel yapmak için.

Düğmeleri çok sıkı dikiyorum, kötü gözüküyor, dedi, kumaşı çekiyor.

Tereza'nın erkek arkadaşı, kentte Tereza'nın yanında yalnızca bir kez gördüğüm doktor, parti hastanesinde çalışıyordu. Gündüz ve gece vardiyalarında. Tereza'nın babasının omuriliğini, annesinin damar sertliğini ve büyükannesinin kireçlenmesini tedavi etmişti. Tereza'yı muayene etmek istemiyordu.

Gece gündüz hastadan başka bir şey görmüyorum, demiş Tereza'ya, hasta görmekten kusmak üzereyim. Bir de seninle doktorculuk oynayamam. Şimdiye kadar gittiği doktora gitmesini söylemiş. Tereza öteki doktorun ne düşündüğünü anlattığında, karar vermesi gereken o, deyip kafa sallıyormuş. Tereza'nın dediği doğruysa, ona gittiyse, öteki doktor, beze büyüdüğünde alınabileceğini söylemiş ona.

Sevdiğim adamın beni muayene etmemesi bana tuhaf geliyor, dedi Tereza. Ama beni tedavi etmesi de hoşuma gitmezdi. O zaman elleriyle dokunduğu öteki hastalardan farkım kalmazdı, onunla aramızdaki sırdaşlık bozulurdu.

Beyaz porselen, el üzerinde Tereza'nın takılarıyla masada duruyordu, yanında kumaş fazlaları vardı.

Onunla yatarken, dedi Tereza, bluzumu çıkarmıyorum, fındığı görmesin diye. Üstüme çıkıp soluk soluğa hedefe doğru koşuyor. Sonra ayağa fırlayıp sigara içiyor, bense biraz daha yanımda yatmasını istiyorum. İkimiz de fındığı düşünüyoruz. Neden bu kadar çabuk kalkıyorsun diye sorduğumda çocukluk ettiğimi söylüyor. Artık sormuyorum, dedi Tereza, ama bu beni rahatsız etmediği anlamına gelmez.

Elbiseyi giy, dedi Tereza, belki sana? Bana büyük geleceğini biliyorsun, dedim.

Bana olsaydı da giymezdim. Fındık onun içindeydi. Elbiseyi dikmek için ellerimin arasında tutarken bile,

fındığı üzerime diktiğim sanısına kapılmıştım. Fındığın iplik boyunca bedenime doğru yürüdüğü sanısına.

Ben ilik açarken Tereza elbiseyi beğenmediğinden emindi artık.

Tereza'nın babası bir anıt yapmak için iki haftalığına ülkenin güneyine gitmişti. Bu yüzden eve girebilmiştim. Annesi de anıtın açılışında bulunmak üzere bir süre sonra babasının yanına gitmişti.

Büyükanne buraya geldiğimi bilmemeliydi. Ben odaya girene kadar Tereza onu bahçede oyalamıştı. Sana karşı bir şeyi yok, dedi Tereza, bazen seni soruyor. Birkaç yıl önce olsa susardı. Ama kireçlenmenleri başladığından beri çenesi de düştü.

Annemin mektubundan kira için üçyüz ley çıktı. Bel ağrılarından sonra şunlar yazılıydı: Para kazanmak için kötü birşeyler yapmayasın diye patates satıp para biriktirdim. Geceleri artık soğuk oluyor, dün akşam ilk kez ateşi yaktım. Büyükanne geceleri hâlâ dışarıda uyuyor. Gece yarısı tarlaya gelen traktörcüler onu mezarlığın arkasında görüyorlarmış. Mezarlık çekiyor belki onu, fena olmaz.

Dün peder öfkeden kıpkırmızı kesilmiş bir yüzle bana geldi. Tanrım bu kadarı da fazla artık, dedi. Büyükanne dün zangoça fark ettirmeden levazım odasına girmiş. Peder kuddas ayini için odaya girdiğinde, rahibin siyah cübbesi ve beyaz yakasını göstererek, sen de kırlangıçsın, demiş, üstümü değiştireyim de birlikte uçalım.

Kuddas ayini için hazırlanan bütün kutsal ekmekleri yemiş büyükanne. Ayin başlamış. Altı kişi günah çıkarmıştı, dedi peder. Komünyona gelip kapalı gözleriyle diz çöktüler. Peder Tanrı huzurunda görevini yapmalıydı. İçinde iki tane, ısırılmış kutsal ekmekten başka bir şey olmayan kupayla dolaşmaya başlamış. Kutsal ek-

meği almak üzere ağızlarını açmış bekliyorlarmış. İlk ikisinin dillerinin üzerine ısırılmış kutsal ekmekleri koymuş. Öteki dört kişinin dillerine ise başparmağının ucuyla dokunmak zorunda kalmış.

Özür dilemek zorunda kaldım, diye yazıyordu anne. Size olan sevgime karşın, demiş peder, durumu piskoposa bildirmek zorundayım.

Georg, Edgar'ın ailesinin yanına gidecekti.

Menevişli komşu kız yer yarıldı içine girdi sanki, dedi Georg. Polis ondan hesap sormuştur. Kurt'un orada bütün gün yapacak hiçbir şey yok, hava çok erken kararıyor. Kurt akşama kadar mezbahada. Akşamları dört yumurta yapıyor, hazım için mi içiyoruz. Sonra Kurt kirli elleriyle yatmaya gidiyor. Kurt uyurken elimde içki şişesiyle evin içinde mekik dokuyorum. Dışarıda köpekler havlayıp gece kuşları ötüyor. Onları dinleyip şişenin hepsini içiyorum. Yarı sarhoş, evin kapısını açıp dışarıya, bahçeye bakıyorum. Komşu kızın penceresinde ışık yanıyor. Işık yandığı sürece kurumuş bahçeyi aydınlatıyor. Her yer karanlığa büründüğünde ona gitmek istiyorum. Evin kapısını kilitleyip kocaman anahtarı pencere pervazına koyuyorum. Oysa kapıyı tekrar açıp, dosdoğru bahçeyi geçerek onun penceresini tıklatmak istiyorum. O da gelmemi bekliyor. Her gece aynı işkence. Pencere pervazındaki kocaman anahtar durduruyor beni. Yoksa onun yanına yatmama ramak kalıyor.

Kurt yemek yerken borular, çukurlar ve ineklerden başka bir şeyden söz etmiyor. Bir de kan içmekten. Kurt kan içmekten söz edince boğazımdan bir lokma geçmiyor. Oysa Kurt, hava soğudukça daha çok kan içiyorlar, derken, yemeğin tadını alabiliyor. Benim tabağımdakileri de yiyip, tavada kalanları silip süpürüyor.

Gündüzleri evde duramıyorum, dedi Georg, biryerlere gitmeme gerekiyor, yoksa çıldırabilirim. Köyün

caddesinde kimseler olmuyor, öteki yöne, köyün dışına doğru gidiyorum. Civar köylerin hepsine en az üç kere gittim. Tarlalardan geçip kaybolmamın pek anlamı olmuyor. Toprak çiyden nemli, soğuk olduğu için de kurumuyor artık. Her şey yolunmuş, oraklanmış ve desteklenip bağlanmış. Yabani otlar bürümüş her yanı. Tohumlar uçuşuyor. Ağzımı sıkı sıkı kapıyorum, tohumlar enseme, kulaklarıma ve saçlarıma giriyor. Her tarafım kaşınıyor. Otların arasında iri kediler av gözlüyor. Saplar hışırdamıyor. Yaşlı tavşanlar kaçmayı becerebiliyorlar. Ama yavruları havada bir perende attıklarında her şey bitmiş oluyor. Gırtlağı parçalanan ben olmuyorum. Üşüye üşüye ve pislik içinde bir köstebek gibi tavşanın yanından geçiyorum. Bir daha hiç tavşan kurtarmayacağım.

Bu çayırların güzel oldukları doğru, dedi Georg. Ama insan onların tam ortasında durunca nereye bakarsa baksın, tarlalar ağızlarını açıyormuş gibi oluyor. Gökyüzü geri çekilip, toprak insanın ayakkabılarına yapışıyor. Yapraklar, saplar, otların kökleri kan kırmızısı.

Edgar kente geldiğinde Georg yoktu yanında. Bir akşam önce Georg köyden kente geleceği, gübre ve ot yerine tekrar asfalt ve tramvayları göreceği için sevinmiş. Sabah oyalanıp hazırlanmayı erteleyip durmuş. Edgar, Georg'un treni kaçırmak istediğini sezmiş. Yarı yolda durup, ben geri dönüyorum, kente gelmeyeceğim, demiş Georg.

Kurt'un yanında yalnızlıktan yakınıp durması bahaneydi, dedi Edgar. Şimdi artık yalnız değil, ben bütün gün evdeyim, ailem de öyle. Oysa Georg ile hiçbir şey konuşulmuyor. Hayalete döndü.

Georg sabahları erkenden kalkıp giyiniyor ve pencerenin kenarına oturuyormuş. Kap kacak seslerini duyunca iskemlesini alıp masaya geliyormuş. Yemekten

sonra iskemlesini tekrar pencere kenarına taşıyormuş. Dışarıyı seyrediyormuş. Dışarıda çıplak akasya, hendek, köprü, gübre ve ottan başka hiçbir şey yokmuş. Gazete ne zaman gelir, diye soruyormuş. Postacı geldiğinde gazeteye elini bile sürmüyormuş. Pasaport dairesinden bir haber bekliyormuş. Edgar dolaşmaya ya da alışverişe giderken onunla birlikte gitmiyormuş. Ayakkabılarımı giymeye değmez, diyormuş.

Ailem giderek tedirgin oluyor, dedi Edgar. Yanlarında kalıp, yiyip içmesi yüzünden değil, istemedikleri halde bunlar için aileme para ödüyor. Bizim yanımızda oturan o, ama onu rahatsız eden biz oluyoruz, hiç terbiyesi yok mu, diyor annem.

Georg'u tanıdığında başka türlü olduğunu, kafasında bir yığın dert olduğu için böyle duyarsızlaştığını ailesine açıklamak her geçen gün biraz daha zor geliyordu Edgar'a. Ailesi, neden böyle, yakında pasaportunu alacak ya, diyordu.

Georg'un yarı yoldan dönüp, Edgar'ın kente tek başına geldiği bu ekim sabahı kötü bir günün başlangıcıydı.

Trende erkekli kadınlı, kilise şarkıları söyleyen bir grup varmış. Kadınlar ellerinde yanan mumlar tutuyorlarmış. Ama şarkılar kilisedeki gibi ağır aksak söylenmiyormuş. Uğultuya ve trenin sallantılarına ayak uydurmuşlar. Şarkı söyleyenler sallanıyormuş. Kadınlar tehlike içindeymiş gibi, bağırmak yerine yalvarıyor gibi ince, tiz sesler çıkarıyormuş. Gözleri yuvalarından dışarı uğruyormuş. Kompartımanı tutuşturmak ister gibi mumları geniş daireler çizerek sallıyorlarmış. Öteki yolcular, onların komşu köydeki bir tarikatın üyeleri olduklarını fısıldamışlar. Kondüktör kompartımana uğramamış, şarkı söyleyenler rahatsız edilmek istemiyorlarmış ve kondüktöre para yedirmişler. Tarla dışarıda uzanıyormuş, kurumuş ve unutulmuş mısır, siyah ayçiçeği

sapları. Bu ıssızlığın ortasında, köprünün bitip başladığı bir yerde, şarkı söyleyenlerin biri imdat frenini çekip, burada dua etmemiz gerek, demiş.

Tren durmuş, grup aşağı inmiş. Grubun yanına gittiği çalılıklarda bir önceki duadan arta kalan bir mum yığını varmış. Alçak göğün altında grup şarkı söylüyor, rüzgâr yanan mumları söndürüyormuş. Kompartımanda kalan öteki yolcular pencerelerin önüne yığılıp onları izlemişler. Edgar ve bir başka adam oturdukları yerden kalkmamışlar. Adam tir tir titreyerek yumruklarını sıkmış. Dizlerine vurup, gözlerini yere dikmiş. Birden hızla kasketini kafasından çekip ağlamaya başlamış. Kendi kendine, yüksek sesle, geç kaldım, beni bekliyorlardı, demiş. Kasketini yüzüne bastırmış. Tarikata lanetler yağdırıp, bütün para gitti, demiş.

Tarikat grubu tekrar trene binince, ağır ağır hareket etmiş tren. Ağlayan adam camı açıp, kafasını dışarıya çıkarmış. Gözleri trenin kat edeceği mesafeyi kısaltmak ister gibiymiş. Adam kasketini başına geçirip derin derin soluk almış. Trenin hiç acelesi yokmuş.

Kente girmeden biraz önce kadınlar mumları söndürüp, paltolarının ceplerine sokmuşlar. Paltolarında ve banklarda mum lekeleri varmış, donmuş yağ lekeleri gibi.

Tren duymuş. Erkekler inmişler, arkadan da kadınlar. Kadınların arkasından öteki yolcular.

Ağlayan adam ayağa kalkıp kompartımanın arka tarafına gitmiş ve perona bakmış. Sonra geri dönüp köşeye oturmuş ve bir sigara yakmış. Peronda üç polis geziniyormuş. Herkes indikten sonra, kompartımana girip adamı aşağıya indirmişler. Kasketi içeride kalmış, onu götürmüşler. Ceketinden bir kibrit kutusu düşmüş. Adam iki kez dönüp Edgar'a bakmış. Edgar kibrit kutusunu alıp cebine sokmuş.

Büyük istasyon saatinin önünde durmuş Edgar. Keskin bir rüzgâr esiyormuş. Georg'un saldırıya uğradığı

köşeye bakmış. Büfe ile duvar arasında kuru yapraklar ve kâğıtlar uçuşuyormuş. Edgar kente inen caddeye yürümüş. Hedefi olmadığında hep o cadde çıkardı insanın karşısına.

Berbere gitmiş Edgar. Sabahları kalabalık olmayacağı için gittim, dedi Edgar. Ama hemen sonra, ne yapmam gerektiğini bilemediğim için saçlarımdan rahatsız olmaya başlamıştım, dedi. Hemen sıcak bir ortam istiyordum, benimle ilgili hiçbir şey bilmeyen birisi bir an için de olsa benimle ilgilenmeli duygusuna kapıldım.

Edgar öğrencilik yıllarından beri gittiği berbere hâlâ, bizim berber, diyordu. O zamanlar Edgar, Kurt ve Georg bu sinsi gözlü adama hep birlikte giderlerdi, çünkü berberin utanmazlığına üç kişi dayanmak daha kolay oluyordu. Berberin bayağılığı yalnızca saç kesmeye başlayana kadar sürüyordu. Saç keserken neredeyse çekingenleşiyor ya da konuşmuyordu.

Berber Edgar'a elini uzatıp, demek kente geldiniz, demiş. Öteki iki kızıl nerede, diye sormuş. Yüzü eskisine oranla yaşlanmamış. İlkbahara kadar uğrayan olmuyor buraya, demiş. Kasket giyip berber parasını içkiye yatırıyorlar.

Berberin sağ elinin işaretparmağındaki tırnak uzunmuş, ötekilerin hepsi kısa. Edgar'ın saçını uzun tırnağı ile ayırmış. Edgar makasın şakırtısını dinlerken, yüzü giderek küçülüyor ve ayna kendisinden uzaklaşıyormuş. Gözlerini kapamış, kendini kötü hissetmiş.

Berber saçımın nasıl kesilmesini istediğimi sormadı, dedi Edgar. İlkbahara kadar gelmeyenler adına da kesti saçımı. İskemleden kalktığımda kafa derim görünecek kadar kısaydı saçlarım.

Dördümüz de hâlâ birbirimize çok yakındık, tıpkı öğrencilik yıllarımızda olduğu gibi. Gene de ülkenin çeşitli yerlerine dağıldığımızdan beri, mutsuzluk herkesi

farklı yollardan yakalamıştı. Hâlâ birbirimize muhtaçtık. İçlerine saç telleri koyduğumuz mektuplar, kendi korkumuzu ötekinin el yazısında görmekten başka bir işe yaramıyordu. Sarmaşıklar, örümcek kuşları, kan içiciler ve hidrolik makinalarla herkes tek başına başa çıkmak zorundaydı, aynı anda gözlerini fal taşı gibi açmak ve görmezden gelmek.

Kovulduğumuzda, yılgınlığın, yılma baskısı altında yaşamaktan daha iyi olduğunu anladık. Çalışsak da kovulsak da çevremizin gözünde başarısız insanlardık, kendi gözümüzde de öyle. Bunun nedenlerini enine boyuna konuşsak da öyle hissediyorduk kendimizi. Yorulmuş, diktatörün yaklaşan ölümüyle ilgili söylentilerden usanmış, kaçarken öldürülenlerden bıkmış, farkında olmadan kaçış düşkünlüğüne giderek daha fazla itilmiştik.

Başarısızlık soluk almak kadar olağan geliyordu bize. Bizi birbirimize bağlıyordu, tıpkı güven gibi. Ama buna herkes kendisi adına sessiz sedasız bir şey daha ekliyordu: kendi başarısızlığını. Kimse kendinden hoşnut değildi ve acı veren bir değersizlik duygusunun patlamalarını yaşıyordu.

Kurt'un yarılan parmağı, Georg'un dağılan çenesi, toz grisi tavşan, çantamda taşıdığım leş gibi kokan kavanoz –her biri aramızdan birine aitti. Her birimizin bildiği şeylerdi.

İnsan intihar ederek arkadaşlarını nasıl arkasında bırakır diye düşünüyorduk hepimiz. Ve hepimiz, ötekileri düşünmek zorunda olduğumuza ve onlar yüzünden bu kadar ileri gidemediğimize inanarak, hiçbir zaman dile getirmeden birbirimizi suçluyorduk. Böylece herkes kendini haklı çıkarıyor ve ölmek yerine yaşamak durumunda kalmanın suçunu ötekilere yükleyen bu suskunluğu el altında bulunduruyordu.

Bizi kurtaracak olan sabırdı. Sabrımız asla tükenmemeli, tükendiği zaman da tekrar yerine konmalıydı.

Edgar, henüz tıraş olmuş, meydanı geçerken, ayakkabılarının arkasından bir köpeğin geldiğini duymuş. Köpek o melun Pjele'ydi, dedi Edgar. Siyah şapkalı adamı tanımıyordu. Köpek Edgar'ın paltosunu koklayıp hırlamış. Adam onu tasmasından tutarak Edgar'dan uzaklaştırmış, köpek istemeyerek uzaklaşırken dönüp dönüp Edgar'a bakmış. Az ilerideki trafik lambalarında adam ve köpek yine Edgar'ın arkasındaymışlar. Yeşil ışık yandığında karşıya geçmişler, ama sonra parka sapmışlar. Orada birisi köpeği bekliyor olmalıymış, çünkü az sonra adam tek başına Edgar'ın peşi sıra tramvaya binmiş.

Adam kafasındaki şapkayla insan değil, ben de kafamdaki bu saçla köpek değilim diye düşündüm, dedi Edgar, oysa öyle gözüküyorduk.

Georg yarı yoldan döndükten sonra dili dışarıda odaya girmiş. Koşmuş olmalı. Edgar'ın annesi, bir şey mi unuttun, diye sormuş. Kendimi, demiş Georg. İskemleyi pencerenin kenarına çekip bomboş güne doğru bakmaya başlamış.

Öğle üstü postacı kapıyı çalmış. Gazete dışında tahhütlü bir mektup getirmiş. Georg yerinden kımıldamamış. Edgar'ın babası, mektup sana, imzalaman gerekiyor, demiş.

Zarfta pasaport için geldiği yazılıymış. Georg mektupla odasına gidip kapıyı kapatmış. Edgar'ın annesi babası onun ağladığını duymuşlar. Edgar'ın annesi ona çay götürmüş. Georg Edgar'ın annesini ve çayı geri çevirmiş.

Tabak çanak sesleri başladığı zaman yemeğe gelmemiş. Edgar'ın babası kapıyı vurup içeriye girmiş ve ona soyulmuş bir elma vermiş. Elmayı yanına bırakıp hiçbir şey söylememiş. Georg'un kafasının üzerinde bir yastık varmış.

Edgar'ın annesi ve babası avluya gitmişler. Annesi ördeklere yem vermiş, babası odun kesmiş. Georg makası alıp aynanın karşısına geçmiş ve saçlarını kesmiş.

Edgar'ın ailesi avludan odaya geçtiklerinde, Georg pencerenin yanında oturuyormuş. Yolunmuş bir hayvana benziyormuş. Edgar'ın babası korkmuş ama soğukkanlılığını kaybetmemiş. Bu neye yarar ki, demiş.

Georg'u gördüğümde, böyle yolculuk yapamazsın, berbere git, dedim. Almanya'ya gittiğimde sizler için hiçbir şey yapmayacağım, sizler için parmağımı bile oynatmayacağım, duydunuz mu, dedi Georg.

Kurt, Edgar ve ben, Georg'un hiç saç bırakmadığı çıplak yerlere baktık. Kurt Edgar'a, senin saçın da çok komik görünüyor, dedi.

Çocuk günün nasıl biteceğini bilemediği zamanlarda makasla odaya gidiyor. Perdeleri indirip ışığı yakıyor. Tuvalet aynasının karşısına geçip saçlarını kesiyor, ama bu kez başka yerler çarpık kalıyor. Çocuk başka yerleri de tekrar kesiyor, ama bu kez daha önce kestiği yerler çarpık kalıyor.

Perçem yerine çocuğun yüzünde çarpık bir fırça var şimdi, alnı çıplak. Çocuk ağlıyor.

Anne çocuğa vurup, neden yaptın bunu, diye soruyor. Kendime katlanamadığım için, diyor çocuk.

Evdeki herkes çarpık fırçanın tekrar perçem olmasını bekliyor,

Evdeki herkesten çok da çocuk bekliyor.

Başka günler gelip geçiyor. Perçem uzuyor.

Ama yine günlerden bir gün çocuk günün nasıl biteceğini bilemiyor.

Çıplak kış ağaçlarının ve yaprak dolu yaz ağaçlarının önünde çekilmiş bir sürü fotoğraf var. Ağaçların önünde ya kardan adamlar ya da güller var. Ve fotoğraf-

larda, en önde bir çocuk, yüzündeki fırça gibi çarpık çarpık gülümsüyor.

Trendeki adamın kibrit kutusunun üzerinde bir ağaç ve üstü çizilmiş bir alev resmi vardı. Altında şöyle yazıyordu: ormanı koruyun. Edgar kibrit kutusunu mutfağa bırakmış. İki gün sonra annesi, kibrit çöplerinde numaralar yazılı, demiş.

İstasyonda yabancı yük trenleri vardır, demiş Edgar, adam sınırı geçmek istiyordu.

Kutudaki numaralar uzak yerler gibi gözüküyordu. Edgar kibrit kutusunu ağzına dek çöplerle doldurmuş. Kibrit çöplerinin kırmızı başlarını üst üste koymuş. Kapağı yarısına kadar kapamış, yatak örtüsü gibi: Almanya'ya gittiğinde numarayı ara.

Georg kibrit kutusunun kapağını kapamış. İnsanın bir türlü alışamadığı, kesilmiş saçlarıyla şimdiden konuk gibi görünüyormuş.

Henüz buradayım, demiş Georg. Beni trenden indirmezlerse, numarayı ararım.

Georg'un numarayı arayıp aramadığını öğrenemedik. Pasaportunu gişeden alamamış. Onu Yüzbaşı Pjele'ye göndermişler. Yüzbaşı Pjele, Georg'un saçlarını görmezlikten gelmiş. Oturun, demiş, ona ilk kez siz diye hitap ederek.

Yüzbaşı Pjele küçük masanın üzerine imzalanacak bir kâğıt ve bir tükenmezkalem koyup kendi büyük masasına geçmiş. Bacaklarını uzatıp iskemlede geriye doğru kaykılmış. Yalnızca küçük bir imza, demiş Yüzbaşı Pjele. Kâğıtta, Georg'un ülke dışında Romanya halkına zarar verecek hiçbir şey yapmayacağı yazılıymış. Georg imzalamamış.

Yüzbaşı Pjele bacaklarını toplayıp ayağa kalkmış. Dolaba gidip bir zarf çıkarmış. Zarfı küçük masanın ü-

zerine koymuş. Açın, demiş Yüzbaşı Pjele. Georg zarfı açmış.

Şimdi işe yarar bunlar, demiş Yüzbaşı Pjele, size mektup yazabilirim.

Zarfta kızıl saç telleri varmış. Benimkiler değildi, dedi Georg, galiba Kurt'un saçlarıydı.

Georg üç gün sonra trene bindi. Kibrit kutusu paltosunun cebindeydi. Trenden indirilmedi. Almanya'ya gidebildi.

Yola çıkmadan önce, bir daha asla mektup yazmam, kart atarım demişti. İlk kart Edgar'ın anne babasına geldi. Ağaçlı nehir kenarında bir kış gezintisi. Edgar'ın ailesine yanlarında oturmasına izin verdikleri için teşekkür ediyordu. Kartın gelmesi iki ay sürmüştü. Kart mektup kutusuna düştüğünde artık çoktan bir miras olmuştu.

Bundan iki hafta önce postacı kapıyı çalmış. Edgar telgrafı aldığına dair imza atmış.

Georg ülke dışına çıktıktan altı hafta sonra, Frankfurt'ta sabahın erken saatlerinde kaldırımda boylu boyunca yatıyordu. Geçici olarak kaldığı binanın beşinci katında bir pencere açık duruyordu.

Telgrafta şöyle yazıyordu: Hemen ölmüş.

Kart Georg'un yazısıyla mektup kutusuna düştüğünde, Edgar, Kurt ve ben, gazetenin yazıişlerine iki kez ölüm ilanı götürmüştük bile.

Birincisinde yazıişleri müdürü başını sallayıp kâğıdı elinde tutmuştu.

İkincisinde yazıişleri müdürü bizi bağırarak kapı dışarı etti. Gitmeden önce kâğıdı masada gözlüğünün yanına bırakmıştık.

Üçüncüsünde kapıdan giremedik.

Ölüm ilanı hiç çıkmadı.

Georg'un kartı Edgar'ın ailesinin evinde yatak odasında vitrindeki bardakları önünde duruyormuş. Kış gezintisi yatağa bakıyormuş. Edgar'ın annesi sabahları erken kalktığında, çıplak ayak vitrinin camına gidip kış gezintisine bakıyormuş. Edgar'ın babası, Onu çekmeceye koyacağım hadi giyin diyormuş. Edgar'ın annesi giniyor, ama kart vitrinde kalıyormuş.

Edgar'ın annesi Georg'un saçlarını kestiği makası dikiş dikerken kullanıyormuş artık.

Georg'un ölümünden beri karanlıkta yatamıyordum. Bayan Margit, sen uyursan, onun da ruhu huzura kavuşur, bu elektrik parasını kim ödeyecek. İnsan uyuyamasa da, karanlıkta daha iyi dinlenir, diyordu.

Bayan Margit'i kapının arkasından duydum. Ya düşünürken ya da uykusunda inliyordu. Ayak parmaklarım yorganın ayak ucundan dışarı çıkmıştı. Tavuk işkencesi karnının üzerinde duruyordu. İskemlenin üzerindeki elbise sarhoş bir kadına dönüştü. Onu kaldırmalıydım. Külotlu çorap kesik bacaklar gibi iskemlenin arkalığında sallanıyordu.

Karanlıkta bir çuvalın içinde yatar gibiydim. Bir kemer ve bir pencere olan çuvalda. Bir de taşlar olan, ama benim olamayan bir çuvalda.

Onu birisi itmiş olabilir. İnsanları tanıdığımı düşünürüm. Georg öyle birine benzemiyordu. Cinayetse Tanrı elinden tutmuştur. İntiharlarda insan cehennem ateşinde yanar. Onun için dua ediyorum, dedi Bayan Margit.

Kurt dolabın en arkasında Georg'un dokuz tane şiirini buldu. Bunlardan sekizinin başlığı Örümcek Kuşu'ydu. Sonuncusununsa: Kim kafa üstü durup da adım atabilir.

Edgar sık sık aynı düşü görüyordu: Kurt ve ben bir kibrit kutusunda yatıyormuşuz. Georg ayak ucunda durup, alacaklısınız, diyormuş. Kapağı boynumuza kadar kapatıyormuş. Kibrit kutusunun kapağının üzerindeki ağaç düşte bir söğüttü. Hışırdıyordu. Uyuyun, ben ormanı koruyorum, diyormuş Georg. Sonra sıra size gelecek. Kibrit kutusunun ayak ucunda ateş yanıyormuş.

Kurt, Georg'un ölümünden beri işe gitmiyordu. Mezbahaya gideceğine kente geliyordu.

Menevişli gözlü komşu kız bir akşam vakti bahçeyi geçip Kurt'un kapısını çalmış. Hasta mısın, diye sormuş. Ama yatmıyorsun.

Gördüğün gibi kapıda duruyorum, demiş Kurt.

Köydeki köpekler havlıyormuş, çünkü rüzgâr çatı oluklarına vuruyormuş. Komşu kendi ışığını söndürmüş, penceresi karanlıkmış, Kızın üstü inceymiş ve kollarını kavuşturmuş. Ayağında mantar topuklu yazlık terlikler varmış. Ayağındaki kalın yün çoraplar yüzünden topukları terliklerinden dışarı taşıyormuş.

Kurt'tan Georg'un Almanya'daki adresini istemiş. Sakin görünmek istiyormuş, ama durmadan sallanıp ayak bileklerini büküyormuş. Işık terliklerine düşmüş. Karanlıkta çorapların içindeki bacakları beyaz keçilerinki gibi inceymiş. Külotlu çorap yokmuş ayağında.

Adresi ne yapacaksın, sana veda bile etmedi, demiş.

Boynunu içeri doğru çekip, ama biz kavgalı ayrılmadık, ilaca ihtiyacım var da, demiş.

O zaman doktora git, demiş Kurt.

Tereza, Kurt'a, kovulmaması için üzerine adını yazabileceği bir doktor raporu getirdi. Raporu bir karton Marlboro karşılığında almış. Kurt para ödemek istediğinde, Tereza, ona, raporu babamın dolabından yürüttüm, dedi.

Annemden gelen mektupta bel ağrılarından sonra şunlar yazılıydı: Büyük formları polis benim için ve büyükannem için doldurdu. Senin de doldurman gerektiğini, Romencenin bunun için yeterli olduğunu söyledi. Senin belki de gitmek istemeyeceğini söyledim ona. O zaman iş uzar, dedi. Saatçi senin bu konuyu düşüneceğini söylüyor. Senin yerinde olmak istediğini, ama bunun olanaksız olduğunu söyledi.

Büyükanneye her şeyi açıkladım, o da imza atmak zorundaydı. İmza okunmuyor, ama onun yazısı. Okunması daha kötü olurdu, çünkü büyükanne adını anımsamıyor artık. Biraz şarkı söyledi. Bana bir sansar gibi bakarken, kafasından neler geçtiğini anlayamadığına memnun oluyorum.

Bugün ön odadaki mobilyaları sattım. Halıyı almak istemediler, güveler yemiş hep. İki kiranı daha göndereceğim. Sonrasını sen halledersin. Burada kalmanı istemiyorum. Önünde bir yaşam var henüz.

Formundaki hanelere kendimi yazdım: Doğum yeri ve tarihi, okullar, işyeri ve babamın hangi orduda olduğu. Führer için söylediği şarkılar kulağımdaydı. Bahçedeki çapası ve en işe yaramaz bitkileri geldi gözümün önüne. Almanya'da da devedikenleri var mıydı, bilmiyordum. Eve dönen SS askerleri vardı yeterince.

Büyükbabam, berber, saatçi, babam, peder ve öğretmen Almanya'yı anavatanları olarak görüyorlardı. Almanya için babalar dünyayı arşınladıkları halde, Almanya anavatandı.

Georg ülke dışına çıkmış, hem benim için, hem de Edgar için o ülkenin topraklarında yürümüştü. Çıkmaz sokaktan ayrılmak, demişti o zamanlar, ve altı hafta sonra Frankfurt kışında kaldırımın üzerinde yatıyordu.

Örümcek kuşları Kurt'un dolabındaydı, bir ayakkabının içinde. Georg onların yerine çıkmaz sokaktan çıkıp, pencereli çuvalın içine uçmuştu. Kafasının durduğu su birikintisinde belki de gökyüzü yansıyordu. Her birimizin arkadaşı birer parça buluttu... ve her şeye karşın Edgar ve ben Georg'un yaptığını yaptık. Edgar da form doldurmuştu. Ceketinin cebinde Georg'un ölümünü haber veren telgrafı taşıyordu.

Kurt ülkeden çıkmak için kendini hazır hissetmiyordu. Burada kalmanın hiçbir anlamı yok, dedi, ama önce siz gidin. Ben arkadan gelirim. İskemlenin üzerinde sallanıyor, yer umutsuzluğun temposuyla gıcırdıyordu. Umutsuzluk hiçbirimizi korkutmadı.

Kan içicilerin suç ortağıyım, dedi Kurt, bu yüzden beni işten çıkarmazlar. Siz de gittiğinizde, bir ben kalacağım onların elinde. Yazdan bu yana tutukluları otobüslerle mezbahanın arkasındaki alana getiriyorlar. Tutuklular orada bir kanal kazıyor. Yorulup durdukları zaman köpekler onların üstüne atılıyor. Köpekleri otobüse götürüp akşam altı oluncaya, otobüsler kente dönünceye kadar orada tutuyorlar. Onların fotoğraflarını bürodan çektim. İki kan içici beni fotoğraf çekerken yakaladılar, ilk öğrenen onlar oldu. Belki ötekiler de biliyorlardır. Filmleri dolabın arkasına saklıyordum. Georg'un şiirlerini de o zaman buldum. Onları Tereza'ya götürdüm, Edgar'ın babasının yanına giderken de tekrar aldım. Edgar'ın babası onları size gümrükçüyle gönderecek.

Belki de kovarlar beni, dedi Kurt. Almanya'ya gittiğinizde bana iki resim gönderin, bir pencerenin bir de kaldırımın fotoğrafını. Elime geçecektir, Pjele onların acı vereceğini bilir.

Tereza başvurumu duyunca ağladı. Erkek arkadaşı onu terk etmişti. Çocuksuz bir kadın meyvasız bir ağaç

gibidir, demiş. Tereza ile birlikte tramvaya gitmişler. Durakta Tereza'ya bekleyenleri gösterip, kimin ne hastalığı var hepsini saymış.

Tereza, ama onları tanımıyorsun bile, demiş. Oysa o herkese bir tanı koyuyormuş: bunun derdi karaciğerinden, bununki akciğerinden. Aklına bir şey gelmediğinde, görüyor musun, bak kafası nasıl duruyor, diyormuş. Şunun da kalbi hasta. Bunun gırtlağı. Peki ya ben, diye sormuş Tereza. Yanıt alamamış. Duyguların merkezi beyin değildir, demiş. Onların kaynağı bezler.

Tereza'nın tek başına kalmasını istemiyordum. Kurt'la bağlantını kesme, dedim. Evet anlamında başını salladı Tereza. Zaten ben fındığın bir yarısıyım artık, dedi. Benden bir parçayı alıp götürüyorsun. Geri kalanı da Kurt'a verirsin. Artık bütün olmayan şeyleri paylaşmak daha kolaydır.

Kayının gövdesindeki kapı kulpunu indirme sırası bendeydi. Bu kapının ikimizin arasında kapalı kalacağını, onu ziyaret etmek için ülkeye gelemeyeceğimi biliyordu Tereza.

Birbirimizi bir daha hiç görmeyeceğimizi biliyorum, dedi.

Kurt'a da Tereza ile bağlantını kesme demiştim. Dostluk senden bana geçecek bir miras değildir, demişti. Onu üstüme giyebilirim. Dışarıdan baktığında üstüme oturmuş gibi görünebilir, ama içeriden sıcak tutmaz.

Söylenenler hep son söz oluyordu, hiç geri alınmıyordu. Otları ayaklarımızla nasıl ezip geçiyorsak ağzımızdaki sözcüklerle de her şeyi ezip geçiyorduk, her veda böyle oldu.

Sevenler ve terk edenler, bizlerdik onlar. Bir şarkının lanetini doruğa çıkarmıştık:

Tanrı cezalandırmalı
Onu böceğin adımı
rüzgârın uğultusu
toprağın tozuyla cezalandırmalı.

Annem sabah treniyle kente geldi. Trende bir sakinleştirici daha alıp istasyondan doğruca berbere gitmiş. Yaşamında ilk kez berbere gitmişti. Yolculuk için örgüsünü kestirmişti. Neden, örgü sana yakışıyordu, dedim.

Bana yakışıyor, ama Almanya'ya yakışmaz.

Kim demiş.

Örgülü saçlarla Almanya'ya gittiğinde, kötü davranıyorlarmış insana, dedi. Büyükannemin saçlarını ben kestim. Berber artık yaşamıyor. Kent berberinin sabrı dayanmazdı ona, aynanın karşısında bir türlü oturmuyor. Onu iskemleye bağlamak zorunda kaldım.

Kalbim küt küt attı, dedi. Örgümü kesen ihtiyarın eli hafifti. Sonra saçlarımı yıkayan delikanlınınkiyse ağır. Makası gördüğümde irkildim. Doktora gitmiş gibiydim.

Annem perma yaptırmıştı. Kıvrık saçları görünsün diye soğuğa karşın başörtüsünü takmamıştı. Kesilmiş örgüyü plastik bir torbada taşıyordu.

Örgünü de mi *götüreceğin* yanında, diye sordum.

Omuz silkti.

Dükkân dükkân dolaşıyorduk. Almanya için çeyiz düzüyordu: bir hamur tahtası ve oklava, bir fındık çekme değirmeni, birer yemek, şarap ve tatlı takımı. Sonra paslanmaz çelikten bir çatal bıçak takımı. Kendisi ve büyükanne için yeni çamaşırlar.

Gelin gibi, dedi ve ölmüş kol saatine baktı. Trenle Almanya'ya yüz yirmi kiloluk bagaj gidebilir. Kolundaki ölmüş saate yeni bir kayış takmıştı. Saat kaç, diye sordu annem.

Şarkı söyleyen büyükannenin örgüsü kesilmese de olurmuş. Annem kentten döndüğünde, ağzında bir parça elmayla ölmüş olarak yerde yatıyormuş. Çeyizine kavuşamadan ölmüş bir gelin gibi. Lokma dudaklarının arasındaydı. Lokma onu boğmamıştı. Kırmızı bir kabuk vardı lokmanın üstünde.

Ertesi gün polis evin hiçbir yerinde ısırılmış elma bulamadı.

Belki de elmayı yiyip ilk lokmayı sona saklamıştır, dedi saatçi.

Onu formlardan silmemiz gerekiyor, dedi polis. Annem ona para verdi.

O kadar uzun yaşadı, dedi annem, Almanya'ya gidene kadar biraz daha bekleyebilirdi. Orada da tabut var. Ama bana katlanamıyordu, o yüzden kapadı gözlerini. Bana sansar gibi bakarken planlamış olmalı bunu. Pederi ve ölü gömücüyü bulmam gerekiyor. Mezarı burada olmalı. Her şeyi burada bırakmamı istiyordu.

Ceset katılaşmıştı. Annem ve saatçi ölünün giysilerini makasla kesip, giysiyi ölünün altından çekerek aldılar. Annem bir kap suyla beyaz bir bez getirdi. Saatçi, ölüyü yakınları yıkamaz, bunu başkalarının yapması gerekir, yoksa ötekiler de ölür, dedi. Saatçi büyükannemin yüzünü, boynunu, ellerini ve ayaklarını yıkadı. Daha dün penceremin önünden geçmişti, dedi. Bugün onu yıkayacağım kimin aklına gelirdi. Çıplak olmasından utanmam. Üstündeki yeni iç çamaşırlarını da makasla kesti. Annem kesilenleri ölünün üzerinde tekrar dikiyordu.

Temiz giyinen biri öbür dünyaya pis gitmez, diye düşündüm içimden. Başka türlü olmaz, demişti saatçi, bedeni bize yardım etmez, eğilip bükülmüyor artık. Ve bana dönüp, sen de bize yardım edebilir misin, dedi.

Dikiş kutusundan iplik alıp kalın bir iğneye çift kat iplik geçirdim. İğneyi iskemlelerden birinin üzerine koy-

dum. İpliği bırak, dedi annem, yeterince tutar. Gökyüzüne gidene kadar tutar. Uçlara kalın düğümler attı annem. Makası bırakmıştı, ipliği, ölünün üstüne eğilip dişleriyle koparıyordu.

Çenesine bir bez bağlandığı halde, büyükannenin ağzı açık duruyordu. Yürek hayvanın dinlensin, dedim ona.

Annem Augsburg'a yerleşti. Berlin'e bel ağrılarını anlattığı bir mektup gönderdi. Kendisinin kendisi olduğundan emin olamayıp, zarfın üzerine gönderici olarak yanında oturduğu dulun adını yazmıştı: Helene Schall.

Annemin mektubunda şöyle yazıyordu: Bayan Schall de mülteciymiş. Savaştan sonra üç çocukla tek başına kalmış, erkeksiz. Çocuklarını tek başına düze çıkarmış, şimdi de burada oturuyor. İnsan burada emekli maaşıyla tek başına yaşayabilir. Ama onu kıskanmıyorum.

Bayan Schall, Landshut'un Augsburg'dan küçük olduğunu söylüyor. Nasıl olur, orada bizim köyden o kadar çok insan var ki. Bayan Schall bana harita gösterdi. Ama haritada pek çok yer adı var, tıpkı vitrinlerdeki satın alamadığın elbiseler gibi.

Kentte otobüslerin üstünde ne yazıyor, okuyacağım diye beynim çatlıyor. Sokak adlarını yüksek sesle okuyorum. Otobüs oradan geçer geçmez de unutuyorum. Evimizin resmi komodinin içinde duruyor, bütün gün ona bakmamak için koydum oraya. Ama akşam ışığı yakmadan önce, ona bakıyorum. Dudaklarımı ısırıp, odanın az sonra kararacağına memnun oluyorum.

Burada caddeler güzel, ama her yer birbirine çok uzak. Asfalta alışamadım, bacaklarım ağrıyor, başım da. Evde ancak bir yılda yorulacağım kadar burada bir günde yoruluyorum.

Orası artık bizim evimiz değil, şimdi orada başkaları oturuyor, diye yazdım anneme. İnsanın evi yaşadığı yerdir.

Zarfın üzerine büyük harflerle, Bayan Helene Schall, yazdım. Annemin adını çok daha küçük harflerle alta parantez içine ekledim. Annemi parantezin içinde korkuyla yürürken, yerken, uyurken ve beni severken gördüm. Yerler, iskemle, masa ve yatak Bayan Schall'e aitti.

Annem bir sonraki mektubunda, insanın evi ne demektir, bilemezsin sen, saatçinin mezarların bakımını yaptığı yerdir ev, işte insanın evi orasıdır.

Edgar Köln'de oturuyordu. Çarpı işareti biçiminde iki baltadan oluşan bir anteti bulunan antetli mektuplar alıyorduk ikimiz de.

Hakkınızda ölüm kararı var, çok yakında yakalarız sizi.

Viyana damgası taşıyordu mektuplar.

Edgar ile telefonlaşıyorduk, birbirimize gidip gelmeye paramız yetmiyordu. Telefondaki ses de yetmiyordu. Telefonda sır söyleme alışkanlığımız yoktu, dil korkudan donup kalıyordu.

Bana ölüm tehditleri de telefonlarla geliyordu, Edgar ile konuşurken yanağıma yasladığım ahizeden. Konuşurken, Yüzbaşı Pjele'yi de yanımızda getirmişiz gibi geliyordu bana.

Edgar henüz yurtta kalıyordu. En güzel yıllarını yaşamakta olan bir moruk, diye alay ediyordu kendisiyle, başarısız bir öğretmen. Şimdi de Edgar, tıpkı iki ay önce benim yapmak zorunda kaldığım gibi, Romanya'dan siyasal nedenlerden dolayı sınır dışı edildiğini kanıtlamak durumundaydı.

Tanıklar yetmez, demişti memur. Damgalı bir belge getirmeniz şart.

Nereden.

Memur omuzlarını silkip tükenmez kalemi dikey durumda çiçek vazosuna dayamış. Kalem düşmüş.

İşten çıkarıldığımız için, işsizlik parası alamıyorduk. Kâğıt paraları elimizde uzun uzun evirip çevirmek zorundaydık ve istediğimiz zaman birbirimizi göremiyorduk.

Georg'un öldüğü yeri görmek için iki kez Frankfurt'a gittik. Birincisinde Kurt'un istediği fotoğrafları çekemedik. İkincisinde deklanşöre basma gücünü kendinizde bulabildik. Oysa o sırada Kurt çoktan gömülmüştü bile.

Pencereye içeriden ve dışarıdan, kaldırıma önce üzerinde durup, sonra da yukarıdan baktık. Yurdun uzun koridorunda bir çocuk soluk soluğa koşuyordu. Parmaklarımızın ucunda yürüyorduk. Edgar fotoğraf makinasını elimden alıp, tekrar geliriz, ağlayarak olmaz bu iş, demişti.

Ormanın içindeki mezarlıkta anayol boyunca yürüyorduk. Sarmaşıkların sessizliği insanın yüreğine işliyordu. Mezarlardan birinde bir levha asılıydı:

Bu mezarlıklar bakımsız bir durumda. Mezarlıkların bir ay içinde sahipleri tarafından düzenlenmelerini rica ediyoruz. Aksi takdirde mezar tepecikleri yok edilecektir. Mezarlık yönetimi.

Georg'un mezarı başında ağlamadım. Edgar ayakkabısının ucunu ıslak mezarın kenarına soktu. Bunun içinde işte, dedi. Bir avuç toprak alıp havaya fırlattı. Toprağın düşüş sesini duyduk. Bir avuç daha alıp ceketinin cebine attı. Onun sesini duymadık. Edgar avuçlarına baktı. Pisliğe bak, dedi. Yalnızca topraktan söz etmediğini biliyordum. Mezar yerde bir çuval gibiydi. Ve pencere, diye düşündüm, pencere hayalinden başka bir şey

olmasa gerek, diye düşündüm. Ona dokunmuş ve ellerimde hiçbir şey hissetmemiştim, pencereyi açıp kaparken gözlerimin açılıp kapanmasından daha fazla bir şey hissetmemiştim. Gerçek pencere mezarın altında olmalıydı.

Öldüren ölenle birlikte gidiyor, diye düşündüm. Tabut geçmiyordu kafamdan, sadece bir pencere. Sonlu ötesi sözcüğünün buraya, mezarlığa nasıl geldiğini bilmiyordum. Ama bu mezarın başında, onun şimdiye kadar ne anlama gelmiş olması gerektiğini biliyordum.

Bunu bir daha unutmadım.

Tereza'ya şunu söyleyebilirdim: Sonlu ötesi, birisi düştüğünde yok olmayan bir penceredir. Bunu mektupta yazmak istemiyordum. Sonlu ötesinin ne olduğu Yüzbaşı Pjele'yi ilgilendirmezdi. Sözcüklerin kendisine yönelmiş olabileceğini düşünemeyecek kadar alçaktı o. Ayak basmadığı yerlerde bile mezarlar açıyordu. Bazı koridorların bazı pencerelerini biliyordu o.

Edgar ile birlikte mezarlıktan ayrılırken, ağaçlar rüzgârda sallanıyordu. Gökyüzü onların çarpık dallarına yukarıdan bastırıyordu. Mezarların üzerinde donmuş laleler masaların üzerinde duruyor gibiydiler. Edgar ayakkabılarının tabanlarını küçük bir sopayla temizledi. Ağaç gövdelerinde kapı kulpları olmalıydı. O zamanlar ormanda nasıl gözlerim körse, şimdi de göremedim onları.

Annemin bel ağrılarından sonra şunlar yazılıydı: Bu hafta eşyalarımın olduğu büyük sandık Romanya'dan geldi. Oklava ve hamur tahtası çıkmadı içinden. Cumartesi öğleden sonra paltomun ceplerinde eve iki güvercin götürdüm. Güzel bir çorba olur, diye düşünmüştüm. Bayan Schall bunun yasak olduğunu, güvercinlerin kente ait olduklarını söyledi. Beni zorluyordu, güvercinleri geri götürmeliydim. Beni kimsenin görmediği-

ne inandırdım onu. Güvercinler kendileri de uçabilirler, dedim ona. Güvercinler yakalanmalarına izin verdilerse, suç onlarda, kente ait olsalar bile. Oradaki parkta fazlasıyla güvercin var.

Güvercinleri çaresiz tekrar paltoma sokup evden çıktım. İki ev ötede onları uçuracaktım. Madem kente aitler, o zaman yollarını da kendileri bulurlar, diye düşündüm. Sokakta kimse yoktu. Onları yol kenarındaki çimenlere bıraktım. Uçtular mı sanıyorsun. Elimi sallayıp yelledim, ama onlar kıpırdamadılar bile. Sonra bisikletli bir çocuk geldi. Bisikletinden inip ne olduğunu sordu. İki güvercin işte, dedim, buradan ayrılmak istemiyorlar. Çocuk, o zaman bırakın kalsınlar, bundan size ne dedi. Çocuk giderken bir adam gelip, bunlar parkın güvercinleri, bunları buraya kim getirdi, dedi. Şu bisikletli çocuk, dedim. Adam, bunu ne hakla söylersiniz, o benim torunum, diye bağırdı. Bilmiyordum, dedim. Sonra güvercinleri paltomun ceplerine soktum. Adam bakmaya devam ettiği için, herkes öyle dikiliyor, kimse ilgilenmiyor, güvercinleri parka ben götüreceğim, dedim.

Kurt, gümrükçüyle, kalın bir zarf gönderdi, kaçarken ölenlerin listesi, Örümcek Kuşu şiirleri, kan içiciler ve tutuklular vardı içinde. Fotoğraflardan biri Yüzbaşı Pjele'nindi.

Tereza öldü, diyordu mektup. Parmağıyla bacağına bastırdığında derisi çukur kalıyordu. Bacakları hortum gibiydi, ilaç almak için bile su içemiyordu, bedenindeki suyu ilaçlar da atamıyordu artık. Son haftalarda Tereza ışın tedavisi görmüş, ateşleniyor ve kusuyormuş.

Sana gelene kadar onunla bağlantımı koparmadım. Tereza'yı sana Pjele gönderdi. Onun gitmesini istemedim. Sen beni kıskanıyorsun, dedi.

Almanya'dan döndükten sonra, benden kaçtı hep. Bilgi veriyordu onlara. Onu yalnızca iki kez gördüm ve

onda kalan her şeyi geri istedim. Bana her şeyi geri verdi. Oysa Yüzbaşı Pjele'nin günün birinde her şeyi çalışma masasının çekmecesinden çıkarıp önüme koyması da şaşırtmazdı beni.

Dışarıya çıkmak için başvurdum, ilkbaharda görüşürüz.

Teraza'nın ölümü öylesine canımı yakmıştı ki, sanki iki tane başım vardı. Birinde biçilmiş sevgi, ötekinde nefret. Sevginin yeniden büyümesini istiyordum. Otlar ve saman çöpleri gibi karmakarışık ve ısrarla büyüdü. Benim en işe yaramaz bitkim oldu.

Oysa kalın mektuptan üç hafta önce Edgar'a ve bana aynı telgraf gelmişti:

Kurt evinde ölü olarak bulundu. Kendini asmış.

Telgrafları kim göndermişti. Yüksek sesle okudum, Yüzbaşı Pjele'nin karşısında şarkı söylemek zorunda kalmışım gibi. Dilim kafamın içinde vuruyordu, dilimin ucu Yüzbaşı Pjele'nin salladığı bir bagete bağlıydı sanki.

Edgar bana geldi. Telgrafları yan yana koyduk. Edgar tavuk işkencesini sallıyor, top uçuyor, gagalar tahtaya vuruyordu. Bir heyecan belirtisi göstermeden tavuklara baktım. Ne kıskançtım, ne de cimri. Yalnızca korkak. Edgar'ın elinden tavuk işkencesini çekip almayı istemeyecek kadar korkak.

Postanın çuvallarla gelmesi rastlantı değil, dedim. Postanın torbaları yaşamın çuvallarından daha uzun bir yol kat ediyorlar. Beyaz tavuk, kırmızı tavuk, siyah tavuk, onlara sırayla bakmak istiyordum. Gagaların hızı sırayı bozuyordu. Oysa kemerli, pencereli, fındıklı ve ipli çuvalların sırası bozulmuyordu.

Kurt'un fotoğraflarını yere koyduk. Bir zamanlar şimşir ağaçlı bahçede oturduğumuz gibi karşılarına geç-

tik. Bir an yukarıya baktım, tavanın beyazı gökyüzü mü değil mi diye.

Son fotoğrafta Yüzbaşı Pjele, Trajans Meydanı'nda yürüyordu. Elinde beyaz kâğıda sarılı küçük bir paket vardı. Öteki eliyle bir çocuğun elini tutmuştu.

Fotoğrafın arkasına Kurt şöyle yazmıştı:

Büyükbaba pasta alıyor.

Yüzbaşı Pjele'nin, içinde bütün ölülerinin bulunduğu bir çuval taşımasını isterdim. Berberde otururken kesilen saçının, otları yeni biçilmiş mezarlık gibi kokmasını. İşten sonra torununun yanına oturduğunda suç kokmasını. Bu çocuğun, ona pasta veren parmaklardan tiksinmesini.

Ağzımın açılıp kapandığını hissettim:

Kurt bir defasında bu çocukların suç ortağı olduklarını söylemişti. Akşamları babaları onları öptüklerinde, kan kokusunu alıp mezbahaya gitmek istiyorlar.

Edgar başını oynattı, konuşacakmış gibi. Ama susuyordu.

Yerdeki resimlerin karşısında oturuyorduk. Büyükbabayı gösteren fotoğrafı elime aldım. Çocuğa çok yakından baktım. Sonra büyükbabanın küçük beyaz paketine.

Artık ötekiler hiçbir zaman düğme kaybetmeyecekken, biz hâlâ berberim ve tırnak makasım diyorduk.

Oturmaktan bacaklarım uyuşmuştu.

Sustuğumuzda itici oluyoruz, dedi Edgar, konuştuğumuzda ise gülünç.

yayın hakları Nisan 1996'ya kadar ABD, Hollanda, Danimarka, Finlandiya, Norveç, İsveç, Romanya, Polonya ve İspanya'ya satıldı.

Edebiyat, bugüne kadar, bir diktatörlüğün ne olduğunu hiç böyle anlatmadı. *Yürekteki Hayvan*, sürekli korku ve baskı altında yaşama deneyiminin bir öyküsü değil, bir provası.

Tehlikeli günlerde arkadaşlıklar hayatın –ya da yoklaşan hayatın– gerçek anlamı durumuna gelir. Arkadaşlar birbirlerine bel bağlar, birbirlerini korur, birbirleri tarafından korunurlar. Bu karşılıklı güven, hayata düşman olan dış dünyadan kurtulmuşluk duygusu yaratır. Ama arkadaşlıklar, insanları hem rahatlatan, hem öfkelerini boşaltma olanağı sağlayan sohbetler ile etkisiz kalan eylemler arasında, kopma noktasına gelir. Aşk filizlenir ve solar. Ot gibi biçilir, yine aynı sürgün verir.

Bir arkadaş kendini astıktan ya da pencereden attıktan sonra, artık intihar ile sahneye konmuş cinayet arasında fark yoktur. "İp" ve "pencere" sözcükleri öylesine dev sözcüklere dönüşür ki, bunlar ne tartışılabilir ne de suskunluğa gömülebilir. İkisinin ortası diye bir yer yoktur, ama gene de, yaşayanlar, o olmayan yerde yer almak zorundadır. *Yürekteki Hayvan*, diktatörlüğün yıkıma uğrattığı arkadaşların öyküsü: Yozlaşma ve sindirmenin, norma karşı çıkma, direnme davranışlarının, yaşamayı beceremememenin, insanları nasıl kendilerine karşı bir yanlışlığa dönüştürdüğünün öyküsü.

İşte size 21. yüzyılın en büyük romancılarından biri: Herta Müller. Bütün dünyanın ilgisini çeken, yayın hakları bir anda 10'dan fazla ülkeye satılan ilginç bir roman: *Yürekteki Hayvan*.

Roman

ISBN 975-545-084-X

telos

9 789755 450841